

29 maj — 26 juni

Debatter m. m.

Fredagen den 29 maj

	Sid.
Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation av herr Hedlund (cp) ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge.....	3
Meddelande ang. dagens plenum.....	73
Ekonomisk debatt (forts.).....	74
Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen.....	104
Enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation.....	113
Ändring i bestämmelserna angående bokföringsmässig redovisning vid beskattning av inkomst av jordbruksfastighet.....	117
Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.	121
Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.....	131
Åtgärder för att bereda de äldre sysselsättning och trygghet, m. m. ..	134
Meddelande ang. höstsessionens början.....	136
Vårssessionens avslutning.....	136

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 29 maj

Val av ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond jämte suppleant.....	3
Statsutskottets memorial nr 138, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden, m. m.	3
— utlåtande nr 139, ang. utgifter på tilläggsstat III (avskrivning av nya kapitalinvesteringar).....	3
— nr 140, om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar, m. m.	3
Bevillningsutskottets betänkande nr 45, ang. beräkning av bevill- ningarna, m. m.	3

	Sid.
<i>Bankoutsrottets</i> utlåtande nr 54, ang. komplettering av riksstatsförslaget, m. m.	3
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 47, om anläggande av en rekreationsort i Vindelådalén.....	104
<i>Utrikesutskottets</i> memorial nr 13, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	113
<i>Sammansatt konstitutions- och bankoutsrottets</i> utlåtande nr 1, om enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation.....	113
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 46, ang. ändring i kommunalskattelagen, m. m.	117
<i>Bankoutsrottets</i> utlåtande nr 39, ang. lag om besvär över beslut av riksdagens organ.....	120
— memorial nr 45, ang. verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.....	120
— utlåtande nr 47, ang. flyttning till Skövde av riksbankens avdelningskontor i Mariestad.....	120
— nr 48, ang. riksdagstrycket.....	120
— nr 49, ang. utnyttjande av ADB i riksdagsarbetet.....	120
— nr 50, i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation angående vissa anslagsöverskridanden m. m.	121
— nr 51, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	121
— nr 52, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session.....	121
— memorial nr 53, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	121
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 52, ang. vissa trafiksäkerhetsfrågor och om ordningsregler vid transport av skolbarn m. fl.	121
— nr 54, ang. lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m.	131
— nr 55, ang. ändring i byggnadsstadgan.....	133
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 45, ang. ändring i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.....	133
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 56, ang. lag om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, m. m.	133
— memorial nr 57, ang. uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.	133
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 46, om åtgärder för att bereda de äldre sysselsättning och trygghet, om förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället, om en kartläggning av åldringarnas förhållanden m. m. samt om utredning angående de äldres situation	134
— memorial nr 48, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	134
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 141, ang. tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70.....	134
— nr 142, ang. statsregleringen.....	134

Fredagen den 29 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 21 in-
nevarande maj.

§ 2

Upplästes följande till kammaren in-
komna protokoll:

År 1970 den 29 maj sammanträdde
kamrarnas valmän för att jämlikt § 26
riksdagsstadgan utse ledamot i styrelsen
för Stiftelsen Riksbankens jubileums-
fond för återstående del av valperioden
den 1 april 1968—31 mars 1971 efter
professor Ingvar Svennilsson, som den
21 april 1970 erhållit befrielse från
uppdraget att vara ledamot i nämnda
styrelse, jämte suppleant; och befanns
efter valets slut hava blivit utsedd till

ledamot

för återstående del av valperioden den
1 april 1968—31 mars 1971:

herr Holm, Johan Lennart,
generaldirektör med 40 röster;

suppleant för herr Holm, J. L.:

herr Bentzel, Ragnar H:son,
professor med 40 röster.

Nils Odhe *Fritz Börjesson*
Per Jacobsson *Ragnar Sveningsson*

Protokollet lades till handlingarna;
och skulle riksdagens kanslideputerade
genom utdrag av kammarens protokoll
underrättas om detta val samt anmodas
låta uppsätta och till kamrarna ingiva
förslag dels till förordnanden för de
valda, dels ock till skrivelse till Ko-
nungen med anmälan om det förrättade
valet.

§ 3

Föredrogs vart efter annat statsut-
skottets memorial och utlåtanden:

nr 138, angående uppskov med be-
handlingen av vissa ärenden, m. m.,

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående utgifter på till-
läggsstat III till riksstaten för budgetåret
1969/70 i vad avser avskrivning av nya
kapitalinvesteringar, och

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts
förslag om anslag för budgetåret 1970/71
till avskrivning av nya kapitalinve-
steringar, m. m.

Sedan kammaren på framställd pro-
position bifallit utskottets hemställan
att ärendena måtte företagas till avgö-
rande efter endast en bordläggning, bi-
fölls vad utskottet i nämnda memorial
och utlåtanden i övrigt hemställt.

§ 4

**Ekonomisk debatt, tillika svar på
interpellation ang. utlåningsräntorna i
Sverige och Norge**

Herr TALMANNEN yttrade:

Bevillningsutskottets betänkande nr
45 och bankoutskottets utlåtande nr 54
föredras och debatteras i ett samman-
hang, och yrkanden avseende båda des-
sa utlåtanden framställas under den ge-
mensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang
bevillningsutskottets betänkande nr
45, angående beräkning av bevillning-

Ekonomisk debatt

arna för budgetåret 1970/71, m. m., jämte motioner; och

bankoutskottets utlåtande nr 54, över motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1970/71, m. m.

Bevillningsutskottets betänkande nr 45

I detta betänkande hade bevillningsutskottet avgivit förslag till beräkning av inkomsterna av de särskilda bevillningarna för budgetåret 1970/71.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen 1970 bl. a. framlagt en preliminär beräkning av statsinkomsterna för budgetåret 1970/71 (bil. 1: finansplanen). I kompletteringspropositionen nr 120 hade Kungl. Maj:t gjort en förnyad beräkning av statsinkomsterna och föreslog i anslutning därtill att riksdagen beslutade att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1970/71 med 100 % av grundbeloppet.

Kompletteringspropositionen hade i sistnämnda del hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

I betänkandet behandlades nedan redovisade motioner, väckta dels med anledning av kompletteringspropositionen och propositionen nr 70 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m., dels vid riksdagens början:

de med anledning av kompletteringspropositionen väckta likalydande motionerna I: 1245 av herr *Bohman m. fl.* och II: 1459 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde sådana ändringar i den statliga beskattningen att den enskildes arbets- och sparvilja stimulerades;

de med anledning av propositionen nr 70 väckta likalydande motionerna

I: 1053 av herr *Werner* och II: 1216 av herr *Hermansson m. fl.*, såvitt nu var i fråga; samt

de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 377 av herr *Werner* och II: 418 av herr *Hermansson m. fl.*, vari såvitt nu var i fråga hemställdes,

att riksdagen för sin del beslutade att avskrivningsreglerna vid inkomstbeskattningen för rörelse- och hyresfastigheter återställdes till vad som gällde före de år 1969 beslutade ändringarna.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 120, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet — besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt, skulle för budgetåret 1970/71 ingå i preliminär skatt med 100 % av grundbeloppet;

B) att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) I: 377 och II: 418, såvitt motionerna behandlades i detta betänkande,

2) I: 1053 och II: 1216, såvitt motionerna behandlades i detta betänkande,

3) I: 1245 och II: 1459;

C) att bevillningarna för budgetåret 1970/71 måtte beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen specifikation.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Gösta Jacobsson*, *Karl Pettersson* och *Magnusson* i Borås (samtliga m), vilka ansett att utskottet under B 3 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1245 och II: 1459 hemställa att Kungl. Maj:t vidtog sådana ändringar i den statliga beskattningen, att den enskildes arbets- och sparvilja stimulerades;

2) av herrar *Tistad* (fp), *Sundin* (cp), *Levin* (fp) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herr *Sundkvist* (cp), utan angivet yrkande.

Ekonomisk debatt

Bankoutskottets utlåtande nr 54

I anledning av Kungl. Maj:ts förutnämnda kompletteringsproposition hade bl. a. väckts

A. de likalydande motionerna I: 1244 av herr *Bohman m. fl.* och II: 1458 av herr *Holmberg m. fl.*, vari yrkades

att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa »att Kungl. Maj:t måtte i det kommande budgetarbetet beakta det i motion[erna] anförda samt eftersträva en begränsning av den offentliga sektorns tillväxt så att den bättre anpassas till bruttonationalproduktens ökning»,

B. de likalydande motionerna I: 1246 av herrar *Helén* och *Bengtson* samt II: 1457 av herrar *Hedlund* och *Gustafson* i Göteborg, vari yrkades, att riksdagen skulle

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om »en parlamentarisk utredning med företrädare också för näringslivets organisationer och arbetsmarknadens parter, vars uppgift skall vara att skyndsamt undersöka orsakerna till rådande obalans i de utrikes betalningarna och föreslå sådana kortsiktiga och långsiktiga åtgärder, som statsmakterna kan vidta för att bidra till att jämvikten i betalningsbalansen återställs»,

2. i övrigt ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförts i motionerna,

C. de likalydande motionerna I: 1247 av herr *Karl Pettersson* och II: 1460 av herr *Hovhammar*, vari hemställdes

att riksdagen skulle uttala att såväl privata som statliga kreditinstitut borde ges möjlighet att i organiserade former förmedla viss kapitalimport, samt

att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående organisationen av sådan kapitalimport till mindre och medelstora företag.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1244 och II: 1458,

B. att riksdagen måtte avslå motioner-

na I: 1246 och II: 1457, såvitt de avsåge utredning rörande betalningsbalansen,

C. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1246 och II: 1457 i övrigt,

D. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1247 och II: 1460.

Reservationer hade avgivits

1) *vid utskottets hemställan under A* av herrar *Åkerlund*, *Strandberg* och *Regnéll* (samtliga m), vilka ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1244 och II: 1458 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående begränsning av den offentliga sektorns tillväxt;

2) *vid utskottets hemställan under B* av herrar *Stefanson* (fp), *Åkerlund* (m), *Strandberg* (m), *Regnéll* (m) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 1246 och II: 1457 i ifrågasvarande del hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande återställande av jämvikten i betalningsbalansen i enlighet med vad reservanterna anført;

3) *vid utskottets hemställan under C* av herrar *Stefanson* (fp) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall i övrigt till motionerna I: 1246 och II: 1457 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført i anledning av motionerna;

4) *vid utskottets hemställan under D* a) av herrar *Stefanson* (fp), *Regnéll* (m) och *Stridsman* (cp), vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 1247 och II: 1460 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført angående kapital-

Ekonomisk debatt

import till mindre och medelstora företag;

b) av herr *Strandberg* (m), utan angivet yrkande.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Sträng, hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med den ekonomiska debatten besvara herr Hedlunds (cp) interpellation angående utlåningsräntorna i Sverige och Norge.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och anförde därvid:

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Riksdagen har nu kommit fram till sin årliga ekonomiska debatt. Ute i landet pågår en ständig ekonomisk debatt. Den präglas av undran och oro. Hur har vi kunnat hamna i detta läge? heter det. Hur kommer det sig att familjens pengar räcker sämre än förr trots löneökningar? Hur i all världen skulle jag kunna betala hyrorna i det nya hus där bostadsförmedlingen vill placera mig? frågar många bostads-sökande. Hur skall jag kunna göra rätt för mig hos leverantörer i vanlig ordning, säger köpmannen, när mina kunder tvingas att skjuta på betalningarna för att de inte har likvida medel? Och hur skall jag med drastiska nedskärningar av krediterna och med en skyhögt ränta kunna driva mitt företag vidare? säger företagarna — inte bara i Småland, varifrån det kommer rapporter i dagens tidningar om detta, utan i hela landet.

Frågorna är många. Det är vi politiker som har att svara på dem. Hur skall vi då lägga upp vårt resonemang när vi försöker gå i svaromål? Ja, vi kanske hämtar argument och uppgifter ur den reviderade finansplanen med dess 200 sidor tabeller och analyser och med ett omslag i hoppets blå färg.

Beväpnade med fakta kan vi kanske till att börja med hänvisa till utveck-

lingen i andra länder, där man på många håll sannerligen också har stora svårigheter. Vi kan anföra siffror för förändringar i produktionsvolymen inom vårt land, som med undantag för jordbruket pekar uppåt för alla varu- och tjänsteproducerande sektorer. Efterfrågan på arbetskraft är ju hög totalt sett i vårt land, och konsumenternas disponibla inkomst har stigit och beräknas stiga ytterligare. Det får vi också veta i den reviderade finansplanen.

Med sådana tilltalande sifferserier borde den enskilde egentligen ha det som en pärla i guld. Men verkligheten är en annan. Motigheter och bekymmer upplevs som påtagliga realiteter av alltför många medborgare. Hur går detta ihop? I vissa fall är väl förklaringen den att våra anspråk är mycket höga. Man skulle kunna säga att levnadsstandarden i Sverige blivit så hög att vi inte längre når upp till den. Är detta sant, skulle vi bli kvitt en del av våra svårigheter, om vi sänkte våra anspråk. Våra mycket stora ambitioner stressar och besvärar oss.

Att slå av på anspråk som blivit vanor är svårt. Det är svårt redan för den enskilde beträffande det som han själv svarar för. Det är så gott som omöjligt beträffande förmåner som det allmänna tillhandahåller. Slutsatsen blir den att vi måste nå våra produktionsresultat under mindre pressande former än de nuvarande.

Vad som i dag pressar oss är främst bristen på kapital, den regionala obalansen i sysselsättningen och de ständigt stigande kostnaderna.

Optimister har vid skilda tillfällen förklarat att det offentliga sparandet skulle garantera en tryggad kapitalförsörjning härhemma. Fakta har inte givit dem rätt. Trots miljarder och åter miljarder i AP-fonderna har kapitalbristen väl aldrig varit så stor som nu. Att räntan är lika hög som kapitalet är knappt — den läxan har vi också fått lära.

Ekonomisk debatt

Att offentligt sparande aldrig kan ersätta det privata borde man förstå. Vad det allmänna drar in genom skatter och avgifter uppfattas av konsumenten som något som man blir av med och vill ha kompensation för. Resonemangen kring löner och avtal ger klart besked om detta. Privat sparande, hushållssparande, uppfattas däremot som en tillgång — den konsumtionsbegränsning som ligger bakom är frivillig och resulterar inte i några kompensationskrav. Det är högst beklagligt att regeringspartiet ställt sig så oförstående till olika förslag att främja det personliga sparandet. Här måste man tänka om. Diskussionen om konkreta åtgärder hör hemma inom bevillningsutskottet och kommer, gissar jag, att tas upp också i dag.

Den regionala obalansen i sysselsättningen kostar landet stora pengar. Undersysselsättning är försummade tillfällen till produktion, överhettning resulterar i desorganiserad och ineffektiv produktion. Hur en bättre regional balans skall kunna nås — ja, det är uppgift för regionalpolitiken, som vi debatterade häromdagen.

Vid sidan av kapitalbrist och regional obalans nämnde jag kostnadsstegringarna som ett av samhällsekonomin stora bekymmer. Kostnadsstegringarna är i långa stycken en funktion av kapitalbristen och bristerna i optimalt utnyttjande av våra produktionsresurser. Kapitalbristen leder till höjd prisnivå genom att räntekostnaden i många sammanhang är en betydelsefull komponent. Bostäderna är ett näraliggande exempel. Också på ett annat sätt höjer kapitalbristen prisnivån: den hindrar utbyggnaden av produktionsapparaten till den högre kapacitet som skulle ge ett större utbud av rationellt producerade varor och tjänster.

Blir då slutsatsen av ett sådant resonemang att rätta politiken skulle vara att skapa kreditmöjligheter, öka tillgången på kapital och låta räntan gå ned? Vi

vet att vår sårbarhet i en hårt konkurrerande omvärld inte skulle tillåta åtgärder av detta slag. I skydd av en präktig valutareserv kan kanske sådana omläggningar av politiken lyckas — men alla vet att det inte är vår situation att vara på så sätt garderade.

Då måste utbyggnaden av produktionsresurserna komma till stånd genom återhållsamhet i andra avseenden. Sådana uppmaningar är inte populära. Det parti jag tillhör har minsann fått erfara detta vid olika tillfällen. Vi vågar ändå framföra maningar till återhållsamhet. Vi har gjort det i en partimotion vid sessionens början, betecknad I: 500 och II: 576, och vi gör det på nytt i motionen II: 1458 — likalydande med motionen I: 1244 — daterad för tio dagar sedan och avlämnad i anslutning till kompletteringspropositionen.

I reservationen 1 vid bankoutskottets utlåtande nr 54 för vi reservanter från moderata samlingspartiet fram vår åsikt så här: »— — — en begränsning av den offentliga sektorns tillväxt på längre sikt är erforderlig för att efterfrågetrycket i ekonomin skall kunna dämpas och utrymme skapas för en ökning av näringslivets investeringar.»

När man förr om åren uttalat sådana åsikter har man blivit utpekad som en samhällssolidaritets sabotör. Det skall väl också medges att de åtgärder som rekommenderats från vårt håll ibland har varit orealistiskt drastiska. Men i kravet på att begränsa tillväxttakten i den offentliga verksamheten är vi inte längre ensamma. Långtidsutredningen, som väl kommer att presentera sitt material i höst, tycks vara inne på samma linje. I varje fall har planeringschefen Höök — som vi i bankoutskottet minns som en förträfflig sekreterare — i sparbankssammanhang förklarat att en dämpad ökningstakt inom den offentliga sektorn blir ofrånkomlig under 1970-talet. Vad som i den nyssnämnda motionen II: 1458 citeras efter en annan

Ekonomisk debatt

i Sverige välkänd ekonom, professor Bent Hansen, om multiplikatoreffekten av den offentliga sektorns köp av varor och tjänster ger sannerligen också stöd åt rekommendationen att dämpa ökningstakten inom offentlig verksamhet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 1.

Att som jag nyss gjorde åberopa auktoriteter ur andra läger än det egna partiet är naturligtvis ett försök att nå en viss återförsäkring. Att nå en sådan är väl inte bara betingat av önskan om att undvika för starkt politiskt blåsväder utan också av önskan att verkligen få gehör för synpunkterna. Att ensidigt partianknytna förslag ofta får räkna med motigheter, vet vi alla. De avvisas ibland snabbt — inte därför att de är dåliga utan därför att de uppfattas just som alltför partipolitiska. Överläggningar måste för den skull föras på ett tidigt stadium mellan de olika politiska meningsriktningarna. Värdefullt är också om icke-politiska instanser kan kopplas på.

Så bör kunna ske i den ytterst allvarliga fråga som utrikesbalansens utveckling innebär. Vårt parti ser därför gärna att en parlamentarisk utredning om det problemet under medverkan av näringslivets organisationer och arbetsmarknadens parter kommer till stånd. Till förmån för det uppslaget har vi reserverat oss i reservationen 2. Från mittenpartihåll kommer man att utveckla tanken, men jag yrkar redan nu bifall till reservationen.

Det kanske ter sig förvånande att representanterna för moderata samlingspartiet inte följt mittenpartierna som reserverar vid utskottets hemställan under C. Reservationens tankegångar skiljer sig inte från våra. Bekymret med den trögrörliga finanspolitiken har jag för min del kommenterat i tidigare debatter. Stabiliseringskonferenser har också rekommenderats från vårt håll.

Det är något så subtilt som mittenvännernas formulering »med bifall i öv-

rigt till motionerna I: 1246 och II: 1457» som har spärrat vägen för oss genom att det i motionerna finns en och annan synpunkt som vi inte i allt kan dela. För medlemmar av moderata samlingspartiet, som inte deltagit i detaljgranskningen inom utskottet, kan det väl te sig näraliggande att markera sin anslutning till vad som är aktuellt i själva reservationen och alltså rösta med den.

I reservationen under D befinner sig oppositionspartierna däremot på nytt i sällskap. Den har avlämnats till förmån för en motion av herr Karl Pettersson i första kammaren och herr Hovhammar i denna kammare med synpunkter på kapitalimporten. De framhåller att man i det sammanhanget inte minst måste tänka på de mindre företagen. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med någon utvikning från den motionen skulle jag till sist vilja säga några ord om kapitalimporten. Från vårt håll har vi länge gjort gällande att kapitalet borde lämnas största möjliga frihet att passera landets gränser. Att svenska företag har möjligheter till satsningar utomlands är i många sammanhang av avgörande betydelse för deras verksamhet. I den mån investeringarna motiveras av önskan om volymökning är etablering utomlands ofta ett bättre alternativ än att utvidga verksamheten här hemma med hjälp av importerad — ett avskryvart uttryck — arbetskraft.

Utflödet av kapital skall på sikt normalt balanseras av ett inflöde, och ett sådant inflöde är direkt önskvärt inte bara med tanke på valutareserven utan också därför att inflöde av utländskt kapital ofta för med sig fördelar i form av tillgång till värdefull know-how och marknadsföring.

I tecknet av våra hopsmälta valutatillgångar har valutastyrelsen blivit ytterligt restriktiv med tillstånd att utföra kapital. Att flödet av utländskt kapital till Sverige motverkas av en sådan re-

Ekonomisk debatt

striktivitet tycks man inte ha tillräckligt beaktat. Ganska säkert påverkas nettot negativt. Till ett land med restriktiva valutabestämmelser söker sig inte gärna det internationella kapitalet; det är ett faktum som satt spår i vår kapitalbalans. Med regleringarna har vi förmodligen nått en effekt motsatt den vi önskat.

Herr talman! I de motioner som behandlat den ekonomiska politiken har moderata samlingspartiet på en rad punkter krävt en annan politik än den som regeringen för. Vi har visat, anser vi, att den glättade bild av vårt ekonomiska läge, som regeringspartiet är angeläget att prestera, i många fall inte svarar mot verkligheten. Inledningsvis nämnde jag de vardagliga bekymren, som framkallat oro hos konsumenter, hyresgäster och företagare av olika kategorier. Men också en del teoretiska överväganden av nationalekonomisk karaktär och vissa drag i den politiska bilden här hemma ger sannerligen anledning till oro. Motivation till enskilt sparande, till extra arbetsinsatser och till friska initiativ måste enligt vår uppfattning finnas, om inte vårt land skall sacka efter i ekonomisk framstegstakt.

I detta anförande instämde herr *Wennerfors* (m).

Herr **STRIDSMAN** (cp):

Herr talman! Eftersom vi i dag, vårrikedagens förmodligen sista arbetsdag, har en lång talarlista, skall jag lova kammarens ledamöter att bli kortfattad.

I anledning av kompletteringspropositionen har bankoutskottet bl. a. behandlat motionsparet I: 1246 och II: 1457, avlämnat gemensamt av centerpartiet och folkpartiet. Till utskottets utlåtande har fogats fyra motiverade reservationer, och vi i centern står tillsammans med folkpartiet bakom tre av dessa. Även moderata ledamöter stöder vissa av reservationerna.

I reservationen 2 tar vi upp betalningsbalansens ogynnsamma utveckling. Med hänsyn till den negativa utvecklingen finner vi det vara nödvändigt att man försöker analysera bakgrunden till ökningen av underskottet i bytesbalansen. Vi menar att frågan är av sådan vikt att den bör ägnas särskild uppmärksamhet. Därför hemställer vi i reservationen 2 att en parlamentarisk utredning tillsätts med uppgift att kartlägga orsakssammanhangen bakom den dåliga jämvikten i betalningsbalansen. Vi anser vidare att utredningen bör tillförsäkra sig medverkan från näringslivets organisationer och arbetsmarknadens parter.

I reservationen 3 berör vi finanspolitikens anpassning till förändringar i konjunkturläget. Vi finner det vara angeläget att ett system skapas som möjliggör en snabbare och smidigare anpassning av finanspolitiken till konjunkturförändringar. Vi aktualiserar i reservationen frågan om en ekonomisk-politisk stabiliseringskonferens. Utskottets ordförande herr *Regnéll* sade att representanterna för moderata samlingspartiet inte hade kunnat biträda reservationen 3. Jag tycker att det är litet underligt att de inte har kunnat göra det; läser man reservationen finner man att vad vi trycker på är önskvärdheten att få till stånd en bred samling kring nödvändiga åtgärder i stabiliseringspolitiskt syfte. Det är andemeningen i den reservationen.

Herr *Hedlund* kommer senare i debatten att mera ingående behandla den ekonomiska politiken mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen. Jag nöjer mig därför med dessa få synpunkter kring reservationerna 2 och 3.

Även beträffande reservationen 4 vill jag anföra några korta kommentarer. Rådande kreditrestriktioner samt det mycket höga ränteläget gör att de mindre och medelstora företagen har hamnat i ett mycket bekymmersamt läge. I den reviderade finansplanen uttalar

Ekonomisk debatt

finansministern att det bör övervägas att åstadkomma en viss kapitalimport i mer organiserade former än den som har ägt rum tidigare i år. Med vår grundsyn på den betydelse som de mindre och medelstora företagen har för framåtskridande och sysselsättningsskapande verksamhet borde alla möjligheter till bättre kreditförsörjning prövas.

I motionsparet I:1247 och II:1460 berörs finansministerns uttalande i kompletteringspropositionen om en viss kapitalimport. Vi som står bakom reservationen 4 stöder motionärerna i deras uppfattning att det borde övervägas ett tillskott av kreditresurser genom kapitalimport till småföretagen. Jag vill understryka angelägenheten av att något göres för att underlätta de mindre företagens kreditförsörjning. Herr Sjöneil kommer senare i debatten att utförligt beröra speciellt den mindre företagsamhetens problem.

Till sist några ord om lokaliserings- och regionalpolitikens roll i den ekonomiska politiken. I kompletteringspropositionen talas om nödvändigheten av att arbetsmarknadspolitik i dagens konjunkturell utnyttjas för att undanröja bristen på arbetskraft i vissa regioner och branscher. Förmedlingsverksamheten bör därför, uttalas det, i ökad utsträckning tillgodose industrins behov av arbetskraft.

Dessa uttalanden i kompletteringspropositionen är litet olycksbådande. Man finner inte i dessa formuleringar några strävanden att åstadkomma en bättre regional balans mellan utbud av och efterfrågan på arbetskraft. Arbetsmarknadspolitik är alltför mycket inriktad på flyttning av arbetskraft. Detta har nyligen även bekräftats genom uttalanden av arbetsmarknadsstyrelsens chef Bertil Olsson. Han menar att utflyttningsspolitiken från norr till söder måste intensifieras. Jag beklagar inte minst mot denna bakgrund att riksdagen vid förra veckans behandling av

lokaliserings- och regionalfrågorna inte ville stödja centerpartiets krav på en mer preciserad regionalpolitisk målsättning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 4 i bankoutskottets utlåtande nr 54.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! En del av de synpunkter bankoutskottet anför i sitt utlåtande kan vi som stöder reservationerna 2, 3 och 4 instämma i. Detta gäller vad som sägs om en prioritering av näringslivet vid fördelningen av den för närvarande knappa tillgången på kapital, så att näringslivet skall kunna göra de investeringar som är nödvändiga för att produktionen skall öka och vi skall få ett ökat utbud av exportvaror. Utskottets motvilja mot att acceptera de förslag mittenpartierna framfört kan vi däremot inte förstå. De åtgärder vi föreslagit skulle verka stimulerande på näringslivet och hjälpa till att förbättra det läge som uppkommit.

I reservationen 2 berörs frågan om bytesbalansen. Förutom en stimulans av investeringarna inom exportindustrin, vilka vi anser skall ha prioritet, är det angeläget att åstadkomma en stabilisering av kostnadsnivån. Kostnadsökningarna under första kvartalet i år är oroande, och om kostnadsökningarna får fortgå försättes vårt land i ett sämre konkurrensläge i förhållande till utlandet. Bytesbalansen är ju inte den bästa. I detta sammanhang har handelsbalansen en mycket stor betydelse, och underskottet i handelsbalansen i april detta år på 403 miljoner kronor är inte uppmuntrande.

Att de strukturella förändringarna delvis kan vara orsaken till försvagningen av bytesbalansen vill vi inte bestrida, men dessa förändringar har inte blivit tillfredsställande kartlagda. Vi anser därför att det bör tillsättas en utredning med parlamentarisk sammansättning, i vilken också representanter

Ekonomisk debatt

för näringslivets organisationer och arbetsmarknadens parter bör ingå. Det är här fråga om ett viktigt, för alla gemensamt intresse, och därför bör en utredning få så stor bredd som möjligt.

I reservationen 3 tar vi upp frågan om en snabbare anpassning av finanspolitiken till den aktuella situationen. För närvarande råder högkonjunktur i den största delen av landet, men vissa områden i Norrland har fortfarande allvarliga bekymmer med sysselsättningen. Finanspolitiken har ofta satts in vid fel tidpunkt. Åtstramningar som införts under en högkonjunktur har ofta fått verka långt efter det att högkonjunkturen upphört och har därför kommit att dämpa utvecklingen i tider då man i stället borde ha vidtagit stimulansåtgärder.

Den ekonomisk-politiska stabiliseringskonferens som folkpartiet föreslagit är särskilt angelägen just nu. Det fordras en bred samling nödvändiga åtgärder i stabiliseringspolitiskt syfte. Att ekonomin behöver stabiliseras borde vara så uppenbart även för socialdemokraterna att det är närmast genant att påpeka den saken.

I reservationen 4 tar man upp frågan om kapitalimport; det antydes i kompletteringspropositionen att en sådan kan komma i fråga. När bristen är så stor att vi måste använda denna metod för att trygga vårt kapitalbehov är det av vikt att kapitalimporten inte ensidigt gynnar de företag som dominerar marknaden. Den mindre och medelstora industrin har ett minst lika stort behov av kapital. Lämpligt vore att slussa detta kapital på de reguljära vägarna över banksystemet med en direkt anvisning om att en viss del skall förbehållas den mindre företagsamheten. Jag tror att det är nödvändigt att vi får bestämmelser som garanterar att den mindre företagsamheten erhåller sin beskärda del.

I fortsättningen skall jag begränsa mig till en bestämd sektor av närings-

livet, nämligen den mindre företagsamheten och dess situation.

Av den totala industrisysselsättningen 1964 svarade de mindre företagen, d. v. s. företag med mindre än 50 anställda, för sammanlagt 265 000 arbetstillfällen av permanent natur. Det utgör 27 procent av antalet anställda inom den egentliga industrin. De mindre företagens utveckling och fortbestånd är därför en väsentlig trygghetsfråga för ett stort antal människor. Utvecklingen går inte entydigt i riktning mot större företag, men dock mot mer specialiserade företag. Detta ger de mindre och medelstora företag, som kan finna de rätta produkterna och koncentrera sig på dem, en stor chans att utveckla sig och bli stabila under förutsättning att de får utveckla sig fritt.

Ett hinder i utvecklingen är knappheten på kreditmarknaden som särskilt drabbar den mindre företagsamheten. Dess andel av kreditmarknaden motsvarar inte dess produktionsinsats eller andel av sysselsättningen inom industrin.

Man har beräknat att de mindre företagen endast får 15 procent av den totala utlåningen till industrin trots att de svarar för 20—25 procent av industriproduktionen. De svarar dessutom även för 25 procent av antalet anställda vilket är betydelsefullt i detta sammanhang.

Strukturomvandlingen berör i hög grad de mindre och medelstora företagen. Många nedläggningar eller omställningar är nödvändiga på grund av den tekniska utvecklingen.

Vid de tillfällen då ekonomisk politik diskuteras i denna kammare gör jag ibland en stillsam undran om den breda allmänheten fäster något större avseende vid denna debatt, trots att vi som diskuterar problemen är medvetna om den roll som den ekonomiska politiken spelar och hur den ingriper i varje medborgares liv. Men utanför det här huset finns det en mängd män-

Ekonomisk debatt

niskor som upplever de ekonomiska svårigheterna mera hårdhänt och realistiskt än vad som motiveras av de svepande formuleringar vi här framför beträffande handelsbalans, export, import, valutareserv och mycket annat, som för många bara är ord vilka de inte fäster så stort avseende vid.

Jag känner väl till att man inom den mindre och medelstora enskilda företagsamheten här i landet brottas med allvarliga och akuta problem för dagen. Det är fråga om likviditeten, d. v. s. förmågan att betala räkningar, löner, skatter och avgifter. Här gäller det att skaffa fram pengar för den löpande driften och att dessutom få medel över till investeringar som många gånger är oundgängligen nödvändiga för företagets konkurrensförmåga och fortbestånd. Inte minst tungt är ansvaret att trygga sysselsättningen för de anställda som inom den mindre företagsamheten brukar vara en första rangens angelägenhet.

Vi får inte tappa ur sikte vad de mindre och medelstora företagen betyder och skapare av sysselsättning. Var tredje arbetare i detta land är beroende av att den mindre enskilda företagsamheten kan ge anställningstrygghet. Detta är saker vi ständigt måste ha för ögonen när vi diskuterar de mindre företagens situation.

Mot den bakgrunden kan jag inte låta bli att uttrycka förståelse för den oro som man på många håll tycks hysa och som får anses väl underbyggd.

I den mån antalet konkurser är uttryck för akuta problem inom företagarkretsar har vi under den senaste månaden fått mer än nog av jobsposter. Aktuell statistik visar nämligen att antalet konkurser under perioden januari—april i år, jämfört med samma tid förra året, ökat med 25—30 procent. Inom vissa branscher är ökningstakten ännu högre under samma tidsperiod. Vad är då orsaken?

Bakgrunden är självfallet många

gånger det skärpta kreditläget som haft till följd att likviditeten blivit nedsatt. De nya signalerna att kreditrestriktionerna kommer att ytterligare skärpas med 20 procent — en aktuell siffra i många fall — innebär att svårigheterna att skaffa likvida medel måste bli ännu större. Likvida medel behövs för den fortsatta driften och detta i ökad omfattning på grund av de nedskärningar av krediterna som skett från leverantörsidan beträffande råvaror och halvfabrikat. Konditionerna har genomgående skärpts så att även mycket stabila företag genom åtstramningar från alla håll kommit i ett besvärligt läge. De senaste kreditrestriktionerna verkar kanske hårdare än de skulle gjort under normala förhållanden genom att företagsamheten på grund av strängare betalningskonditioner och åtstramningsåtgärder under ganska lång tid redan kommit i en besvärlig situation. Och i detta bottenläge tillkommer ytterligare den aktuella nedskärningen av krediterna med 20 procent varigenom motståndskraften hos företagen ytterligare försämras.

Detta är kanske främst problem på kort sikt, men även på längre sikt finns det tecken till oro. Ett företag måste för att överleva — och att överleva är i dag de flesta företagares främsta mål — förnya sin maskinpark, och för detta behöver man ekonomiska resurser att investera. Men industriinvesteringar är bland mycket annat ett uttryck för en uppfattning om och en tilltro till framtiden. Inte minst gäller detta förutsättningarna att skaffa fram krediter och ta risker.

De mindre och medelstora företagets möjligheter att lånefinansiera investeringar är alltför begränsade. Jag vill rikta en uppmaning till finansministern att snarast vidta sådana åtgärder, att nya kreditmöjligheter öppnas för den mindre företagsamheten här i landet. Varför är det t. ex. så svårt att få lånemedel ur AP-fonden till just den

Ekonomisk debatt

mindre och medelstora företagsamheten?

Om den mindre och medelstora företagsamheten ges större låneutrymme, blir självfallet utrymmet mindre för någon annan grupp, men den mindre och medelstora företagsamheten svarar för en så stor del av den samlade produktionen att den inte bör ställas åt sidan.

Det gäller att snabbt lösa denna fråga, då behovet är akut för många på grund av att de reguljära krediterna har strypts och nya kanaler inte har öppnats för de mindre företagens legitima behov av rörelsekapital. Folkpartiet har under lång tid begärt ökad utlåning t. ex. från företagareföreningarna och mera tidsenliga kanaler för kreditströmmarna.

De mindre och medelstora företagen är en viktig del av landets totala näringsliv. Folkpartiet vänder sig mot att den enskilda företagsamheten, och speciellt då den mindre och medelstora, under lång tid har fått utveckla sig i ett politiskt klimat som på sina håll har skapat en pessimistisk inställning bland företagarna i landet. De senaste årens taktiskt betingade misstänkliggörande kampanj mot näringslivet, inte minst från socialdemokratiskt håll, som kulminerade under valrörelsen 1968, har spelat en stor roll i det avseendet. Detta måste vara fel. En stor del av landets tillväxtkraft måste även i framtiden hämta sin näring ur den enskilda företagsamheten. De mål som vi har uppnått tack vare denna företagsamhet får inte spolieras genom experiment av socialistisk natur.

Det är därför folkpartiet gärna vill föra de mindre företagens talan. Vi gör det inte av något annat skäl än att vi anser att det är ett första rangens löntagar- och konsumentintresse att vårt land har ett välskött och effektivt näringsliv.

Situationen är besvärlig på kapitalmarknaden, och verkningarna av åtstramningarna slår ofta blint. Utrym-

met blir inte större för att man ändrar tilldelningarna till den ena eller andra sektorn. Jag är medveten om att ett större totalt utrymme kan skapas endast genom ett ökat sparande och en ökad produktion. En ökad produktion fordrar i sin tur ett ökat utrymme på kapitalmarknaden. Här kommer sparat in i bilden.

Vi har inom folkpartiet tidigare lagt fram en rad förslag som inriktar sig just på att öka sparat, men vi har inte vunnit gehör för dem. Som situationen har utvecklats tycker vi nog att det finns all anledning att mycket allvarligt studera den frågan.

Vill man ge en sektor prioritet, måste man ju minska resurserna inom någon annan. All åtstramning på ett område skapar svårigheter, men jag tycker att det finns sektorer där man skulle kunna spara både arbetskraft och kapital på kort sikt. Det gäller exempelvis det ohämmade rivningsraseriet. Det går ut över byggnader som inte är utslitna och som skulle kunna användas i befintligt skick. Dessutom skulle det vara bra att ha detta som sysselsättningsobjekt vid en lågkonjunktur, som vi säkert kommer att få uppleva, även om vi hoppas att den dröjer.

Ett annat område är statliga och kommunala investeringar. Beträffande de statliga har det givits försäkran om att de skall senareläggas. Jag tycker det är klokt i den situation där vi befinner oss. Skulle kommunerna kunna uppmuntras att också senarelägga sina investeringar, skulle det ge oss ett andrum i nuvarande besvärliga kapitalläge. Om kommunerna fick någon kompensation — och det vore enligt min mening rättvist — skulle man kunna få ett gensvar från det hållet. Visserligen trycker en mängd investeringsbehov på i kommunerna, men i ett sådant speciellt besvärligt läge som vi nu befinner oss får man nog acceptera en något lägre investeringstakt och utnyttja redan befintliga lokaler eller tillgripa

Ekonomisk debatt

provisorier. Vissa kommunala investeringar, exempelvis i barndaghem, är dock nödvändiga för ett optimalt utnyttjande av arbetskraften. De måste undantas vid en inskränkning, eftersom de frigör folk som vi behöver för att kunna öka vår produktion. Produktionen måste nämligen öka om vi skall kunna nå balans.

Herr talman! Min uppfattning är att näringslivet nu måste prioriteras, varvid de mindre och medelstora företagen bör få den andel som de är berättigade till med hänsyn till sin samlade produktion.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 4 vid bankoutskottets utlåtande nr 54.

I detta anförande instämde herrar *Westberg* i Ljusdal, *Jonsson* i Mora och *Sellgren* (alla fp).

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! De ekonomiska debatterna kommer tätt här i kammaren — det är nu inte mer än en dryg månad sedan vi sist diskuterade den ekonomiska politiken. Men sedan dess har vi fått den årligen vid denna tid återkommande kompletteringspropositionen och ett antal motioner väckta i anslutning härtill, som nu behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 54.

Vår ekonomi och våra framtidsutsikter visar på en rad klart positiva inslag. Det som gläder mig mest är den fortsatta snabba exportexpansionen. Det är en ytterst positiv faktor, som jag tycker är värd att notera, trots att jag är på det klara med att vi fortfarande har ett underskott i bytesbalansen.

Detta problem har sin bakgrund i strukturella och långsiktiga förändringar i ekonomin och måste därför angripas med långsiktigt verkande medel. Vi kan inte här vänta oss omedelbara utslag. Den huvudlinje som valts för denna politik är att underlätta och sti-

mulera industrins utbyggnad och anpassning till de strukturella förändringarna.

Den politik som kommer att bedrivas under året kommer att vara klart restriktiv och sikta till att dämpa konsumtionen, såväl privat som offentlig. Vi ser ett utslag av denna medvetna politik i den nyss beslutade 25-procentiga investeringsavgiften på mindre angelägna byggen. Men det är samtidigt värt att notera att denna politik är selektiv genom att de nämnda investeringsavgifterna inte tillämpas i skogslänen, samtidigt som de lokaliseringspolitiska stimulansåtgärderna förstärkts inom dessa områden. Dessa åtgärder sammantagna kommer att ge ökat utrymme för exportindustrin. Jag menar att vi i industrins kraftigt ökade investeringsplaner kan börja skönja resultatet av våra ansträngningar och en stark framtidstro hos våra företag. I ett något längre perspektiv måste denna snabba upprustning av vår produktionsapparat komma att ge utbyte i form av minskade påfrestningar på vår bytesbalans.

Men jag är helt på det klara med att det finns spänningar i vår samhälls ekonomi. Prisstegringarna måste mötas med motåtgärder i form av en dämpning av efterfrågetrycket. Den restriktiva finans- och kreditpolitiken medverkar ju till detta.

Högonjunkturen är givetvis alltid välkommen, men med den bristande balans mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft som råder på vissa sektorer, följer i vissa avseenden ogynnsamma effekter. Det måste därför sättas in ytterligare ansträngningar på att förstärka arbetsmarknadspolitiken för att lindra verkningarna av bristsymtomen.

I de motioner som har väckts i anslutning till kompletteringspropositionen tas en rad av de frågeställningar och förslag upp på nytt som vi redan för någon dryg månad sedan behandlade här i kammaren. Jag skall därför

Ekonomisk debatt

inte uppehålla mig vid dessa utan fastmer vid de andra och kanske i vissa fall mera principiella frågor som tas upp.

Man hävdar att den offentliga sektorns snabba tillväxt bör hejdas, då, som man säger, detta har skett på de privata investeringarnas bekostnad. Jag vill framhålla att den offentliga sektorns resursanspråk inte alltid står i motsatsförhållande till näringslivets investeringar. Snarare förhåller det sig så vid många tillfällen, att just statliga investeringar skapar det verkliga underlaget för privata näringslivsinvesteringar. Sedan måste givetvis resurserna avvägas så, att de sammantagna anspråken kan rymmas inom en balanserad samhällsekonomi. Genom den minskade statliga upplåning som blir en följd av den nya budgeten kommer givetvis till övriga sektorer förfogande att stå ett i motsvarande mån ökat kapital.

Reservanterna vill att en parlamentarisk utredning skall tillsättas för att analysera bakgrunden till underskottet i vår bytesbalans och föreslå åtgärder för att förstärka balansen. Jag har tidigare redovisat de åtgärder som vidtagits för att komma till rätta med detta förhållande. Jag har bl. a. pekat på vad som gjorts för att bereda större utrymme för vår industri. Att en utredning skulle vara medlet att ge oss ökade kunskaper om dessa förhållanden har vi inte bedömt som sannolikt.

De förslag som många gånger tidigare framförts från reservanterna om en ekonomisk-politisk stabiliseringskonferens tar man nu fram igen liksom förslaget om en parlamentarisk besparingsutredning, denna gång benämnd omprioriteringsutredning. Förslagen har tidigare avisats, och kammarens ledamöter känner dem alltför väl för att jag skall behöva vidareutveckla dem här i dag; vi avvisar dem nu också. Vi tror inte förslagen skulle ge några bidrag till lösningar.

Frågan om möjligheterna till och

formerna för en kapitalimport tas upp i finansplanen. Detta föranleder motionärerna och reservanterna att väcka förslag om att de mindre och medelstora företagens intresse skulle tillgodoses i detta sammanhang. Vi är helt på det klara med de mindre och medelstora företagens betydelse för vårt land i olika sammanhang, men vi menar att de skall behandlas på precis samma sätt som alla andra företag. En rad särskilda kreditmöjligheter står för övrigt redan till förfogande för dessa företagstyper.

Herr talman! De uppgifter och avvägningsproblem som den ekonomiska politiken har att lösa visar enligt min mening att vi måste behålla en allmän stramhet i politiken. Ansträngningarna måste inriktas på att stimulera inom de områden som är av vital betydelse för en positiv utveckling av vår bytesbalans. Vi vet att variationerna i vårt lands ekonomiska klimat kan komma snabbt, och vi vet också att det inte går att komma ifrån det internationella sambandet. Detta innebär att vår politik måste bedrivas med fasthet och konsekvens för att vi skall kunna bevara vår handlingsberedskap även i framtiden.

Herr talman! Med det anförda hemställer jag om bifall till bankoutskottets hemställan på alla punkter.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona sade att småföretagarna skall behandlas på samma sätt som alla andra och jag delar hans uppfattning, men det kan konstateras att detta icke sker på kapitalmarknaden i dag. Folkpartiet har begärt att de skall behandlas rättvist, och herr Bengtsson och jag är tydligen nu överens på den punkten.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Det torde nu allt tydligare framgå, att en av de viktigaste orsakerna till den så starkt märkbara bris-

Ekonomisk debatt

ten på balans i vår ekonomi är att vi under 1960-talet låtit de offentliga utgifterna öka i en takt som vi inte haft råd med. Den politiska ledningen har låtit dessa växa långt snabbare än bruttonationalprodukten, och det är ganska naturligt att det blir rubbningar då de offentliga utgifterna upptar en så stor del av medborgarnas resurser. Visserligen har de häftigaste ökningarna skett i kommunerna, men detta beror inte sällan på beslut i riksdagen. Därför måste de som haft den politiska makten i landet påta sig ansvaret för vad som har hänt. De kraftiga ökningarna av de offentliga utgifterna har medfört att skatteuttagen måste göras med så hård hand, att det personliga sparandet minskat i oroväckande grad. Det hårda skattestrycket kommer också att fortsätta, om det inte blir en ändring av den politiska makten.

Det skattebeslut som vi för några dagar sedan fattade kommer också att medföra att skatterna kommer att öka med ytterligare ca 12 000 miljoner under de närmaste fem åren. Tyvärr har inte bara det s. k. hushållssparandet gått tillbaka utan även företagssparandet. Detta gäller i särskilt stor utsträckning de mindre och medelstora företagen. Likviditeten i dessa företag har under de senaste åren blivit mycket låg. Visserligen har det offentliga sparandet ökat genom AP-fonderna och inom bl. a. de statliga företagen, men detta kan aldrig uppväga värdet av den stabilitet som ett högt personligt sparande åstadkommer. Inte heller kan det ersätta företagssparandet som framför allt skänker stor trygghet åt de anställda genom säker sysselsättning, eftersom det utgör den buffert som alltid erfordras för att ett företag skall klara tillfälliga marknadskriser.

Det är dessa motiv som har utgjort grunden för moderata samlingspartiets ständigt återkommande krav på åtgärder för att öka och stimulera sparviljan i vårt land. Vi har föreslagit olika me-

toder som borde komma till användning för att öka småsparandet, såsom insättning på särskilt bostadskonto, sparkonto i bank, aktiesparande m. m. Vidare har vi krävt större möjligheter för sparande i företagen för att stärka näringslivets motståndskraft.

I dagarna har vi fått ytterligare bekräftelse på att dessa våra krav har varit väl grundade och berättigade, sedan Svenska sparbanksföreningen i en skrivelse till regeringen krävt omedelbara åtgärder för att stimulera sparandet. Där har man krävt liknande sparformer som vi tidigare presenterat i motioner. Ingen torde vara mera kvalificerad att bedöma detta än sparbankerna. Man är också där allvarligt oroad av utvecklingen. Jag har från sparbankshåll erfarit att man nu, dels på grund av riksbankens hårda krav på bankerna, dels på grund av den låga inlåningen varit tvingad att kräva betydligt högre amorteringar på sina utelöpande lån. Dessa höjningar rör sig inte sällan om sex à sju gånger tidigare uppgjorda amorteringsplaner. Alla förstår ju hur svårt detta blir för låntagarna, som nu på alla håll pressas i dessa kreditrestriktionernas tidevarv.

Det är tydligen så som en sparbanksdirektör sade till mig häromdagen: »Vi är tvungna att på alla sätt försöka kompensera oss för de minskade insättningarna.» Givetvis spelar även skattepolitiken här in, då ju de skattemässiga kraven på medborgaren nu har nått sådan höjd att det för de flesta människor är nära nog omöjligt att få något över för sparande. Men det är väl detta som är meningen med den socialistiska politiken. Samhället, inte de enskilda människorna, skall ju enligt denna idérikning äga tillgångar. Regeringens handlande är väl därför inte något annat än ett logiskt uppfyllande av denna idépolitik.

Moderata samlingspartiet har nu i avslutning till bevillningsutskottets förvarande betänkande beträffande kom-

Ekonomisk debatt

pletteringspropositionen krävt att Kungl. Maj:t omedelbart vidtar sådana åtgärder som stimulerar den personliga sparviljan hos vårt folk. Ingen torde i dag kunna bestrida att en ökning av det personliga sparatet skulle kunna hjälpa oss på ett avgörande sätt i vårt beträngda läge. Detta gäller inte minst våra önskningsar att få ned ränteläget på en rimligare nivå. Det är beklagligt att medborgarnas tilltro till regeringens vilja och möjligheter att föra en sådan politik som innebär att det kan vara lönande att spara skall vara en av de verkligt allvarliga orsakerna till att vi nu har tvingats tillgripa hårdare kreditrestriktioner än någonsin tidigare.

Och har regeringen gjort något som kan sägas ha minskat trycket från finanspolitiken? Nej, knappast. Den nu genomförda 25-procentiga investeringsavgiften kommer inte att avsätta några verkliga resultat på lång tid. Man säger sig också ha uppmanat myndigheterna att vänta med vissa utgifter, men ännu syns inte något resultat av denna vädjan. Statens lånebehov har knappast någonsin varit större än nu. I varje fall har vi inte sett någon minskning därvidlag.

Visserligen säger man att i nästkommande budget har vidtagits vissa minskningar i utgifterna, men ändå ökar utgifterna med några tusen miljoner kronor. Lånebehovet under nästa år beräknas till ca 1 000 miljoner kronor, men regeringen har många gånger i sina beräkningar börjat med liknande låga belopp, och när året varit till ända har lånebehovet ofta legat tre à fyra gånger så högt. Var kommer vi att hamna nu? Det kommer säkerligen inte att saknas vare sig tilläggsstater eller lönehöjningsbeslut. Utgifterna för budgetåret 1971/72 ökar enligt gjorda beräkningar med i det närmaste 4 000 miljoner kronor enligt vad vi redan nu kan utläsa. Vad skall det då inte bli om något år?

Allt tyder på att inflationsskruven

kommer att föranleda ytterligare hårda ingrepp i den svenska ekonomin under den närmast framförliggande tiden. I slutet av året får vi se verkningarna av momshöjningen vid nästa årsskifte. Denna höjning torde inte kunna gå helt spårlost förbi.

Skattepolitiken har vi ju redan tagit ställning till under vårsessionen, och vi har därför inte i samband med kompletteringspropositionen den sedvanliga skattedebatten. De allvarliga invändningar som vi från vårt parti riktade mot skattepolitiken vid behandlingen av denna fråga har redan visat sig vara väl grundade, att döma av den debatt som redan kommit i gång, föranledd av kompensationskrav för de höga marginalskatterna. Denna debatt lovar inte gott för den politik som nu förs i vårt land.

Jag vill också säga några ord om de hårda kreditrestriktionerna. Regeringen gör gällande att man nu företar en omfördelning av resurserna för att industrin skall kunna öka sina investeringar. Detta resonemang går dock helt enkelt inte ihop, eftersom man samtidigt kräver att det enskilda näringslivet skall klämmas åt genom minskningar i redan beviljade krediter. Detta krav har tagit sig uttryck däri att riksbanken påbjudit att bankerna före den 10 juni i år skall minska alla checkräkningskrediter på över 100 000 kronor med 20 procent. Det är sannerligen inte att förundra sig över att man inom näringslivet är mycket upprörd över en sådan behandling, som inte kan leda till annat än betalningsinställelser och konkurser.

Dessa konsekvenser är många gånger helt onödiga, då det ofta blir de expanderande och riskvilliga företagen som på så sätt kommer att slås ut. Hur skall de kunna skaffa sig nya och moderna maskiner när deras kreditmöjligheter minskar i stället för att öka? Rimligtvis kräver också nya investeringar ökat rörelsekapital.

Vad är då anledningen till denna hår-

Ekonomisk debatt

da kampanj, som regeringen bedriver mot det enskilda näringslivet? Ja, delvis är väl förklaringen att regeringen måste välja åtgärder som drabbar näringslivet eftersom den av feighet inför väljarna med tanke på det förestående valet inte vågar vidtaga några impopulära åtgärder. Men regeringen har sig själv att skylla. Den måste ta ansvaret för den politik som har förts och får därför också finna sig i den kritik som nu med all rätt drabbar denna.

Det finns emellertid ett allvarligt inslag i den kampanj som de regerings-trogna tidningarna i dag så ivrigt för mot det enskilda näringslivet. Ungefär samma tongångar hör vi också från de socialdemokratiska talarstolarna. Det är tydligt att man i dag letar efter motiv för att kunna fullfölja den näringspolitik, som det nya industridepartementet inlett med alla sina olika former av bolagsbildningar. Det torde inte råda något tvivel om att man satt i gång en stor socialiseringsaktion mot det enskilda näringslivet, som i vårt land under gångna tider utvecklats till en sådan effektivitet att det åt vårt folk skapat underlag för en levnadsstandard, vilken är betydligt högre än vad man har i andra länder i Europa. En sådan kampanj mot näringslivet kan inte bedrivas utan att det uppstår en allvarlig förtroendeklyfta mellan staten och näringslivet, och det är allvarligt med tanke på vårt samhälles framstegstakt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 vid bevillningsutskottets betänkande nr 45, bakom vilken står moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet.

I detta anförande instämde herr Ringaby (m).

Herr VIGELSBO (cp):

Herr talman! Jag har varit med om att underteckna en blank reservation vid förevarande betänkande från bevillningsutskottet. Det är flera ledamöter

som skrivit under denna blanka reservation; det innebär dock inte att vi alla har precis samma motiv härför. Att även jag antecknat mig på reservationen beror på att jag anser att utskottsmajoritetens formulering är väl optimistisk. Det ekonomiska läget, med allt vad man kan lägga in i det, är ändock inte så gott att vi kan anse det helt tillfredsställande — därom torde vi alla vara överens.

Om läget inte är tillfredsställande kan man ju fråga sig vilka orsakerna härtill är. Ger man sig ut på jakt efter syndabocker kommer man kanske snart underfund med att vi alla är mer eller mindre medansvariga för att vi samhällsekonomiskt levt över tillgångarna.

Då det gäller försvar, socialvård, skolväsende och bostadsbyggande kan vi säkerligen alla notera vår medverkan, även om denna lämnats på olika avsnitt inom reformkomplexet. Om avsikten med den blanka reservationen är att pricka någon eller att utpeka någon särskild bov i spelet, så är jag inte med på denna linje. Vi har alla lämnat vårt bidrag. Den enda skillnaden är att regeringspartiet likväl varit bestämmande och därmed också, såvitt jag förstår, är ansvarigt för utvecklingen.

Men det vore en grov överdrift att påstå att oppositionspartiernas reformbud till sitt ekonomiska innehåll varit lägre. När har det t. ex. förekommit att ett oppositionsparti framfört lägre krav i fråga om reformer på försvarets, skolväsendets, socialvårdens eller bostadsbyggandets område? Mig veterligen har det nästan aldrig förekommit. Alla har vi velat visa framfötterna när det gällt att framföra förslag om reformer på skilda områden. Om vi från borgerligt håll sedan beskyllt socialdemokraterna för att de tillägnat sig uppslagen och genomfört reformerna, så har dessa i alla fall måst betalas gemensamt. Men det är en sak som vi inte har tänkt på förrän efteråt.

Nu talar vi alla om nödvändigheten av att spara. Det är gott och väl, men de

Ekonomisk debatt

enskilda människorna måste ju fråga sig: Är det egentligen så stor mening med att spara? Jag tror inte att det är någon som är inriktad på att spara för finansministerns vackra ögons skull, utan de som spar gör det av den anledningen att de vill ha någonting sparad för egen räkning. Men det är därvidlag som det har klickat när det gäller sparandet. Värdeförsämringen, inflationen, har ju tagit en stor del av sparkapitalet, och följaktligen har man inte haft den glädje av sparandet som man skulle ha önskat. Detta har självfallet inte utgjort någon stimulans till sparande.

Det fanns tidigare två olika motiv för sparande: man sparade för sin egen ålderdomsförsörjning och man sparade för barnens utbildning. Men detta har ju samhället tagit över ansvaret för. När man nu spar är det till en bil eller till en Mallorcaresa. Det är i stor utsträckning sådana sparmotiv man har i dag, och det andra klarar samhället av.

Vi har en onaturligt hög ränta, men den synes ingalunda kunna hindra utvecklingen. Den synes mera bli en black om foten på näringslivets utveckling än en stimulans till ökat sparande. Priser, skatter och löner jagar varandra i en ständigt stigande spiral, det ena påverkande det andra, och som det synes utan möjlighet för vare sig regering, arbetsmarknadsparter eller myndigheter att kunna ingripa och förhindra utvecklingen.

Vad är det då som skapat denna inflatoriska utveckling? Är det de höga lönerna som en del påstår, är det den höga räntan, som en del påstår, eller är det de höga skatterna som en del andra säger. Då man knappast kan påstå att brist på varor förelegat, torde man väl få anse att de förut nämnda orsakerna i samverkan varit växelvis drivande. Är det lönehöjningarna med därav åtföljande ständigt förbättrad köpkraft som varit vägledande eller är det varupri- serna och skatterna som utgjort spjutspetsen? Diskussionen härom kan föras

hur länge som helst, det drivande elementet synes vara oåtkomligt inkapslat i ett nät av dunkla föreställningar om orsak och verkan i ekonomiska sammanhang och dessutom också i mänskliga reaktioner.

Om dessa förhållanden kan diskuteras hur länge som helst. Under århundraden har teoretikerna diskuterat frågan om vem som kom till först — hönan eller ägget. Man ställs inför samma frågeställning även här. Är det lönerna som åstadkommit inflationen eller är det inflationen som åstadkommit lönehöjningarna?

Då vi inte kunnat godta den alltför ljusa bild som målats upp i utskottets utlåtande, har vi avlämnat en blank reservation. Vi anser nämligen läget så allvarligt, att något måste göras. Från centerpartiets sida har gång efter annan framförts krav om samordnande överläggningar mellan näringslivets olika intresseparter och statsmakterna.

Från regeringens sida har vid alla tillfällen förklarats det meningslösa i sådana samordnande överläggningar. Motsättningarna har förklarats vara alltför stora. Det är väl närmast av den anledningen, herr talman, som vi ansett sådana överläggningar vara nödvändiga, eller förhåller det sig på det sättet att man på förhand är överens på alla punkter? Då behövs inga diskussioner och inte heller några överläggningar. Jag kan för min del inte förstå annat än att sådana överläggningar skulle vara väl motiverade för att försöka skapa ett bättre samförstånd i dessa saker.

Dagens ekonomiska förhållanden, med höga räntor, stigande varupriser och dalande penningvärdet med åtföljande fullt naturliga lönepolitiska kompensationskrav, inbjuder ingalunda till ett förringande av lägets allvar. Näringslivets realvärdeskapande kraft är väl ändock en faktor som inte kan lämnas helt utanför i den diskussion som förs beträffande återställandet av ett hotat ekonomiskt balansläge. Om nä-

Ekonomisk debatt

ringslivet följaktligen vill samråda om problem, vilka enligt vad jag kan förstå är lika viktiga för näringslivet självt som för samhällsekonomin över huvud taget, borde denna möjlighet också kunna beredas.

Svårbemästrade ekonomiska, sociala och politiska problem har tidigare genom samverkan kunnat regleras. Centerpartiet, liksom tidigare bondeförbundet, har vid sådana tillfällen ingalunda vägrat sin medverkan; det känner säkerligen också finansministern till. Även om det socialdemokratiska partiet i dag är stort och starkt, är det därför inte sagt att det ensamt, utan politisk samverkan med andra, lyckas klara alla problem som uppkommer. Dessutom tror jag nu som tidigare att man löser problemen bättre med samverkan än med strid. Det är en uppfattning som vi inom centerpartiet alltid förfäktat.

Vi får alla vara med och betala fiolerna. Men det kan väl ändå inte betraktas som fullt rättvist att endast betalningsansvaret är gemensamt, under det att beslutanderätten är tillförsäkrad ett enda parti, vilket med den starkares rätt avvisar alla hederliga samarbetsinbjudningar. »Någon ordning skall det ändå vara», har det ju sagts. Näringslivet och de realvärdeskapande krafterna över huvud taget bör ju inte vara de som inbjuds att stiga på endast då det är fara på taket. Det kan ju också ha sitt värde att förebygga de risker som kan föreligga.

Med dessa kommentarer, herr talman, ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i betänkande nr 45.

I detta anförande instämde herr Eriksson i Bäckmora (cp).

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Till bevillningsutskottets betänkande nr 45 har folkpartiet och centerpartiet endast fogat en blank reservation. Jag har alltså inte någon

motiverad reservation att yrka bifall till utan hänvisar på den punkten till reservationerna vid bankoutskottets utlåtande nr 54. Men det har inte förden skull varit möjligt att skriva under bevillningsutskottets betänkande, såsom det är formulerat, utan att göra en markering. I betänkandet sägs det nämligen: »Utskottet ansluter sig i sin bedömning av det samhällsekonomiska läget till den i kompletteringspropositionen redovisade uppfattningen.» Det är inte lätt att sätta sitt namn under ett sådant uttalande, om man inte har den optimistiska tro på det ekonomiska läget som såväl utskottsmajoriteten som finansministern visar upp.

Det är många års erfarenhet av sifferuppgifterna och bedömningarna från finansdepartementet som har gjort en skeptisk beträffande trovärdigheten i prognoserna. I år är skönmålningen faktiskt alldeles ovanligt läcker i färgerna samtidigt som verkligheten är ovanligt bister. Man skulle kunna ge massor av exempel på hur det tidigare har gått med dessa prognoser. Träffsäkerheten har ingalunda varit påfallande. Jag skall inte uppehålla mig länge vid detta — jag tror att herr Gustafson i Göteborg återkommer på den punkten — men jag vill i alla fall göra ett litet axplock ur högen.

Underskottet i totalbudgeten för år 1967/68 var enligt riksstaten 1 000 miljoner kronor. I den reviderade budgetbehandlingen sades det bli 1 500 miljoner kronor. Utfallet blev 3 000 miljoner kronor.

Bruttoinvesteringarna beräknades år 1965 i finansplanen till 19 000 miljoner kronor. De blev 35 000 miljoner. År 1969 beräknades samma post till 46 000 miljoner kronor i finansplanen, men den stannade vid 33 000 miljoner. Siffrorna pekar alltså i detta fall åt olika håll, och jag vill ingalunda säga att situationen alltid bedöms för optimistiskt.

I fråga om prisutvecklingen, som jag

Ekonomisk debatt

tror att herr Gustafson i Göteborg också särskilt kommer att beröra, finns anmärkningsvärda skillnader i bedömingarna vid olika tidpunkter. I finansplanen 1965 beräknades prisstegringen bli 5 procent. I den reviderade finansplanen, när vi alltså borde ha kunnat räkna med att hänsyn hade tagits till den utveckling som då var mera skönjbar, hade denna siffra reviderats till 3,5 procent. Vad blev utfallet? Jo, 6 procent — en utveckling i rakt motsatt riktning mot den som i den reviderade finansplanen bedömdes som sannolik. Likadant blev det 1967. I finansplanen beräknades prisstegringen bli 4,5 procent; i den reviderade planen höjdes faktiskt siffran till 4,8 procent, men den blev 3,0 procent — alltså under 4,5 procent.

Jag vill alltså inte påstå att siffrorna alltid pekar i samma riktning, men de belyser ofullkomligheten i det siffermaterial som vi får även från finansdepartementet. Och jag tror att det är viktigt att man tar siffrorna för vad de verkligen är värda, beräknade av människor — visserligen skickliga sådana, men det finns ju skickligt folk även utanför finansdepartementet. Jag anser inte att det är konstigt att beräkningarna slår fel, ty den övernaturliga visdomen besitter inte ens finansdepartementet. Jag klandrar alltså inte finansdepartementet för att beräkningarna inte har hållit, men jag skulle vilja vädja, inte minst till finansministern själv, att ta sina siffror och bedömningar litet mindre på allvar än vad han i allmänhet gör. Begär inte att andra inom oppositionen och andra läger skall svälja materialet som eviga sanningar, ty det är det ju i alla fall inte.

Men det var från den allvise tron som herr Sträng för någon tid sedan blickade ned på oppositionens skatteförslag och förstas dömde ut dem helt och hållet. Och det är ju enormt duktigt av finansministern att, som han själv anser, lyckas med att i varje läge finna

den absolut optimala momsprocenten. Den var 14 i januari. Men vi lever i en föränderlig värld; redan i mars var absolut optimum för en momsprocent i detta land 15. Att sedan vilja omfördela mera så att momsprocenten hade blivit låt oss säga 15,5 skulle ha varit mycket olämpligt och mycket äventyrligt för vårt land. Precis lika olämpligt och lika äventyrligt hade det varit med 14,5 procent i januari. Förresten hade 14,5 procent varit äventyrligt och olämpligt även i mars. Inte en tiondel mer och inte en tiondel mindre än herr Sträng just för dagen kan acceptera är det lämpliga och riktiga för vårt land. Annars äventyras samhällsekonomin och den enskildes välfärd.

Den självsäkerheten kostar regeringen faktiskt på sig till och med i en tid när man hör kritiska röster inte bara inom vårt eget land utan också utifrån vilka uttrycker bekymmer över vårt lands ekonomi. Jag kan bara erinra om OECD:s varning och rekommendationer om att lätta trycket på arbetsmarknaden, att möjliggöra en överflyttning av resurser till exportnäringslivet och att förbättra betalningsbalansen. Det är ju inte särskilt vanligt med pekpinna av den typen.

Statsministern har enligt tidningsreferat gjort uttalanden om att det krävdes finanspolitiska åtgärder. Detta blev såvitt man kunde finna av senare tidningsreferat tillrättat av herr Sträng; det skulle inte finnas behov av finanspolitiska åtgärder. Det är svårt för den som står utanför kanslihuset att bedöma hur det förhåller sig med dessa uttalanden och vem som egentligen sitter inne med denna övernaturliga visdom och vissheten om vad som är det rätta i varje läge.

Men tillbaka till de olika momsprocenten! Det var faktiskt skada att stegget mellan det absolut ideala och det absolut vanvettiga i fråga om momsprocenten var så kort. Annars hade det ju funnits utrymme däremellan för att

Ekonomisk debatt

hjälp t. ex. barnfamiljerna och dem som har särskilt små inkomster. Det skulle de ha kunnat behöva, inte minst med tanke på hur priserna rakat i höjden och hur levnadskostnaderna bara stiger ytterligare. Det återstår att se när vi kommer fram till 1971 års början, om barnfamiljerna har en endaste krona kvar i reell förbättring av barnbidragen eller om de så att säga får börja på back när den stora reformen träder i kraft. Eftersom de hade 30 kronor kvar av de 300 kronorna för två månader sedan, är det väl inte alltför hoppfullt för deras del.

Inflationen, som tidigare diskuterats ingående i denna kammare, har ju sin stora inverkan på skatterna. Jag skall bara ta ett enda exempel. En löntagare med 25 000 kronor i inkomst skulle om tre år få en minskning av sin standard med 800 à 900 kronor, även om han vartenda år fick en lönekomensation som motsvarade en prisstegring på låt oss säga tre procent per år. Detta problem gäller verkligen alla, självfallet även dem som har små inkomster. Det är särskilt svårt för dem att någonsin kunna klättra över denna tröskel till en bättre tillvaro. Det är därför som vi föreslagit indexreglering av vårt skattesystem och av t. ex. barnbidragen.

Vad är det egentligen för fel på att riksdagen får besluta om vilka skatter som behövs? Det skulle vara av intresse med hänsyn till den diskussion som förts att få veta om det fungerar olika då pengarna kommer in efter regelrätta beslut och då pengarna kommer in med automatikens och inflationens hjälp. Betalas inte utgifterna lika bra i det första fallet som i det andra? Och som en finanspolitisk åtstrammingsåtgärd fungerar väl instrumentet lika bra vare sig det föregåtts av ett beslut eller inte. Men det är klart att man får lov att föra en kanske besvärande debatt kring skattehöjningen. Den skillnaden finns. Men finns det någon annan?

Sparbanksföreningen firar ju jubi-

leum i år, och ingen misstänker väl denna förening för annat än att ha tagit hänsyn till småspararnas intressen. Jag har också från det hållet hört sägas i olika jubileumstal att man — tydligen under mycket lång tid — haft ett valspråk som lyder: Inflationen gynnar de besuttna på den obesuttnes bekostnad. Det är så sant som det är sagt.

Vi har från folkpartiet och centerpartiet föreslagit ett ekonomisk-socialt råd, där man skulle kunna få fram ett gemensamt officiellt material om de här frågorna. Skulle det inte vara en fördel att få ett expertmaterial som vore officiellt på ett annat sätt än det som nu finns inom kanslihusets väggar? Detta material skulle i sin tur både kunna leda till offentliga debatter och förbereda de stabiliseringspolitiska konferenser som vi krävt sedan länge men som väl i år framstått som mer motiverade än någonsin. Det har ju ute på arbetsmarknaden och överallt annars uppstått en allmän huggsexa som driver priserna i höjden trots att man i själva verket helst av allt vill åstadkomma en stabilisering. Ingen gruppföreträdare ensam kan våga eller vilja ta på sig ansvaret för samhällsekonomin. Detta ansvar måste ligga på annat håll. Jag tror att även organisationernas företrädare skulle vara tacksamma för om man kunde komma överens om en ram som det vore möjligt att samhällsekoniskt försvarbart arbeta inom.

Det finns ju också på flera håll stöd för tankar i den här riktningen. Jag vill erinra om den artikel av professor Erik Lundberg som var införd i Dagens Nyheter i förrgår och där han säger:

»Nog borde en väl underbyggd återkommande kritisk prövning av konjunkturbedömning och stabiliseringspolitik utförd av en grupp fristående experter vara välgörande för debatten och därmed också för den ekonomiska politikens utformning även i detta land.»

Vi har ju ändå gott om experter på

Ekonomisk debatt

ekonomiska frågor, både i teoretiskt och praktiskt avseende, experter som är helt fristående. Varför inte utnyttja dessa experter till att få fram ett underlag av det här slaget?

Det finns i bevillningsutskottets betänkande ett stycke som handlar om vad skattereformen kommer att medföra under åren 1971/72 och fram till 1974/75. Det blir en betydande uppräkning av statsinkomsterna. De räknas upp med 1,4, 1,9, 2,8 respektive 3,2 miljarder kronor. Ökningen uppgår alltså till betydande belopp.

Men hur går det då att sänka skatterna för två tredjedelar av vårt folk? Herr Sträng har ju sagt att vi inte har så gott om besuttna i detta land att denna kategori kan betala skattesänkningar. Vi får i stället allesammans vara med om detta. Det är alltså alla vanliga medborgare som får vara med att betala.

Jag tror det är bra om vi nämner saker vid deras rätta namn och inte talar om exempelvis skattesänkningar för två tredjedelar, när det måste bli skattehöjningar för stora grupper. Det är inte att förblanda med huruvida vi är överens eller inte om nivåerna. Vi bör kalla det för vad det är.

Jag tror det är bra att vi inte plötsligt börjar kalla förslag, som alldeles oestridligt gäller lättnader för låginkomsttagare, för stöd åt höginkomsttagare. Förvirringen i debatten blir total om vi inte på ömse sidor behåller de gamla benämningarnas innehåll. Vi kan inte ge nytt innehåll åt våra gamla svenska ord.

Det vore också lyckligt för finansministern, eftersom han då inte behöver bli illamående av att motståndare har andra meningar. Om finansministern accepterar att det finns och bör finnas andra meningar och är villig att diskutera dem på ett seriöst sätt, tror jag att finansministern inte kommer att må illa inför en debatt där andra meningar förs fram.

Herr talman! Jag instämmer i de yrkanden som herr Larsson i Umeå har framställt.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall huvudsakligen uppehålla mig vid vad som står i bevillningsutskottets betänkande, men jag kanske säger några ord därutöver.

Vad beträffar bevillningsutskottets betänkande i anledning av kompletteringspropositionen måste jag säga att oppositionens reservationer är det magraste som jag har sett hittills i detta sammanhang. Delvis kan det bero på att vi redan har beslutat om skattepaketet och det nu bara gäller uttagningsprocenten — på den punkten tillstyrker utskottet enhälligt 100 procent.

Mittenpartierna nöjer sig nu med att avge en blank reservation.

Moderata samlingspartiet upprepar i stort sett de förslag som det redan tidigare har fått avslag på av riksdagen. Man begär en begränsning av den offentliga sektorns tillväxt, och på sikt vill man ha skattelättnader och åtgärder för att stimulera till ett ökat personligt sparande. Det här är ju endast allmänna talesätt och inte några förslag till konkreta åtgärder.

Nu har folkpartiets ledare herr Helén förklarat att även folkpartiet skall medverka till en minskning av den offentliga sektorn, och han anser tydligen en nedskärning med 2 miljarder vara lagom. Man frågar sig då, på vilka områden nedskärningar skall ske och besparingar göras. Hittills — och senast under skattedebatten — har vi mest sett överbud, som skulle medföra en minskning av de statsfinansiella resurserna med flera miljarder.

Ämnar nu moderata samlingspartiet återgå till den Hjalmarsonska politiken och folkpartiet till Ohlins och Wedéns politik från slutet av 1950-talet, då Hjalmarson sade att folk genom skatter och sociala förmåner »bara byter pengar med varandra» och Wedén skrev om

Ekonomisk debatt

den »hoffulla tendensen» att stat och kommun lade beslag på en växande andel av nationalprodukten?

Efter 1958 års storsmocka i valet tystnade talet om en begränsning av den offentliga sektorn. Skall det återkomma nu igen? Har man repat sig så mycket att man nu på nytt börjar klanka på den offentliga sektorn? I så fall bör man redan nu redovisa var man skall pruta eller var dämpningar skall ske inom den offentliga sektorn. Skall det vara på försvaret, på folkpensionerna eller på utbildningen? Det är där de stora utgifterna ligger och de stora summorna finns att ta.

Herr Vigelsbo, som är en både rolig och ärlig själ, har satt kyrkan mitt i byn genom att säga att oppositionen har varit med om de flesta utgifterna och kanske ofta drivit på, så att utgifterna skulle ha varit ännu högre om riksdagen hade bifallit alla dess yrkanden.

Fru Nettelbrandt säger tvärtemot. Hon kan aldrig erkänna någonting, utan allt vad regeringen gör är galet, anser hon. Hon är också missbelåten med att om Sträng säger att det inte skall vara en tiondels procent vare sig högre eller lägre moms, blir det så. Han tycks ha så stor myndighet att inte ens fru Nettelbrandt vågar yrka någon ändring med en tiondels procent. Vi tiggde och bad i bevillningsutskottet att hon skulle lägga fram ett förslag om en tiondels, en halv eller en procent för att täcka folkpartiets ökade utgifter — det skulle behövas minst 1 procent — men det var totalt omöjligt. Varför vågade inte folkpartiet föreslå 15,5 procent, vilket man skulle ha behövt för att täcka sina förslag? Nej, inte ens en tiondels procent föreslog man. Det var nog riktigt som Sträng sade. I varje fall vågade inte folkpartiet sträcka sig längre, utan man lät regeringen och socialdemokraterna ta ansvaret. Om socialdemokraterna föresloge en ändring, skulle folkpartiet överväga att kanske gå med på

en höjning.

Hur skulle det för övrigt ha gått, om vi inte hade drivit igenom omsättningskatten, som ger 10 miljarder kronor om året? Vi skulle ha haft 10 miljarder mindre i statskassan, om vi hade följt oppositionen då, och vi skulle ha behövt pruta en fjärdedel av de statsanslag som nu utgår. Det motsvarar — om jag får anföra några exempel — grundskolans hela utbyggnad, arbetsmarknadspolitiken, skatteutjämningsbidragen, bostadstilläggen till barnfamiljerna, statens bidrag till hälso- och sjukvården samt de statliga studiebidragen. Allt detta täcker vi med omsättningskatten, som oppositionen motsatte sig. Här talar denna om tiondels procent och felräkningar på några hundra miljoner, medan man själv antingen har medvetet motsatt sig en täckning av utgifterna för åtgärder som man varit med om att kräva eller också inte kunnat räkna ut vad det skulle kosta.

Skall vi få någon större respekt för talet om alltför höga skatter och statsutgifter, måste oppositionen mera konkret ange vilken politik den vill föra, på vilka punkter vi skall dämpa utvecklingen och hur vi rimligen skall täcka utgifterna utan att de konsekvenser uppstår som man här beklagar sig över.

Det talas om förtroendekris. Jag läste för en tid sedan i de stora Stockholmstidningarna ett telegram från Amerika om förtroendekris. Men det var inte i Sverige, utan det var i kapitalismens förlovade land, och nu kan vi läsa det varje dag, men då stod det så här: »Det råder en stark förtroendekris i landet. Den allmänna stämningen är alltfjämt dystert. Det finns inte rum ens för galghumor längre. Det råder en påtaglig depression, men det värsta: ett växande tvivel på att statsmakterna skall lyckas återställa jämvikten i folkhushållet och få bukt med inflationen genom sin restriktiva ekonomiska politik. Den har lett till att det ekonomiska tempot märkbart brom-

Ekonomisk debatt

sats, bolagsvinsterna minskat, arbetslösheten ökat — men utan att det satt spår i något stopp för prisstegringarna. Bruttonationalprodukten har minskat.»

Det är i Amerika som man klämmer till med denna kritik mot statsmakterna. Att det är så illa ställt i Sverige anser sig inte ens oppositionen här kunna ge sig på Sträng och göra gällande. Nu kan man naturligtvis säga, att USA för krig här och var ute i världen, men det är väl regeringen som gör det också och som bär ansvaret för det.

Vad som är ett stort fel, menar jag, är att man försöker inbilla svenska folket att de förhållanden som råder i Sverige, de besvärligheter som vi har, inte skulle finnas i något annat industriland i Europa, trots att det faktiskt ligger så till, som jag har sagt tidigare, att de flesta industriländer brottas med samma problem och att det är de höga räntekostnaderna, som inte har sitt ursprung i Sverige utan som beror på förhållandena ute i världen, som utgör bakgrunden.

Det må vara nog sagt om detta. Jag hade inte tänkt att över huvud taget hålla ett så långt anförande. Men tillåt mig, herr talman, att bara säga några ord beträffande de moderatas yrkande om lättnader i den statliga beskattningen för att stimulera den enskildes arbets- och sparvilja. Riksdagen har ju redan avslagit yrkanden om avdrag vid taxering till statlig skatt för sparande till olika ändamål. Jag ifrågasätter faktiskt, om det är konstitutionellt riktigt, att man tar upp frågan igen, eftersom vi helt nyligen har behandlat den. Riksdagen har sagt att detta sparande bör stimuleras på annat sätt än genom lättnader i beskattningen. Vad beträffar premiering av sparande på särskilt sparkonto har riksdagen avslagit förslag härom, därför att det anses alldeles omöjligt att kunna premiera endast ny-sparande.

Nu har ju departementschefen aviserat, att han skall tillsätta en ny sparut-

redning, och statistiska centralbyrån kommer att göra upp ett förslag till sparundersökning som kan genomföras 1972 eller 1973. Vi anser att man har tillgodosett ifrågavarande yrkande genom tillsättande av denna utredning.

Vänsterpartiet kommunisterna har ju ställt en hel rad yrkanden om företagsbeskattning. Jag skall inte ta upp det utan bara hänvisa till att även på det området kommer att företas en särskild utredning, och därmed anser vi att yrkandet i denna del är besvarat.

Med det anförda yrkar jag bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Först ett ord om herr Brandts historieskrivning. När omsen en gång infördes, är det riktigt, att det fanns en negativ inställning, men skälet var, att vi hade en budget som var finansierad i alla fall. Omsen var onödig, och vi begärde en utredning, och det är befogat, när man skall införa en ny typ av skatt.

Vidare tycker jag att herr Brandt borde läsa i bevillningsutskottets betänkande. Där står att folkpartiet och centerpartiet är villiga att medverka till en ytterligare finansiering. Jag vet inte hur herr Brandt tolkar orden, men en medverkan innebär verkligen inte, att man kryper bakom och låter en annan ta ansvar, utan det innebär att man är med och tar ansvar själv.

Jag tycker också att det var värdefullt att herr Brandt tog upp frågan om utgifterna och eventuella nedskärningar. Först vill jag säga att det Gunnar Helén talat om gäller senareläggningar, inte nedskärningar. Men det finns en annan fråga som jag tycker är helt befogat att herr Brandt ställer, men herr Helén är inte den rätta adressaten, utan det är finansministern. Det finns i den reviderade finansplanen en mening som har väckt berättigad uppmärksamhet, och jag skall be

Ekonomisk debatt

att få läsa in den till protokollet: »Regeringen måste emellertid bereda utrymme för en fortsatt reformverksamhet på vissa väsentliga områden. En oundgänglig förutsättning för att detta skall kunna ske är att en omprövning och nedskärning sker inom olika existerande utgiftsprogram.»

Det är alltså finansministern som talar om en nedskärning, och jag instämmer med herr Brandt då han säger att det är värdefullt och nödvändigt att få ett klarläggande om vad det är i de olika existerande utgiftsprogrammen som skall skäras ned. Kan vi senare av finansministern få en genomgående belysning av innebörden i just den citerade meningen?

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig allra först instämma i ett uttalande i fru Nettelbrandts första anförande. Hon konstaterade att det är fel att kalla det skatteförslag som helt nyligen bifölls här i riksdagen för ett skattesänkingsförslag, eftersom det tvärtom rör sig om skatthöjning. Moderata samlingspartiet hävdade ju också just denna mening, och det var vårt motiv för ett uppskov.

Anledningen till att jag begärde replik var herr Brandts uttalanden om den offentliga sektorn. Vi har reagerat mot att den offentliga sektorn tillåts få en allt större del av tillväxten. Här sätter vi in hela vår kritik och frågan är, om man även i fortsättningen skall tillåta samhället ta en allt större del av människornas inkomstökning. Vi menar att en större del av inkomstökningen måste komma de arbetande människorna till godo, och här är den stora principiella skillnaden mellan vår skattepolitik och den socialdemokratiska regeringens.

Läser man bevillningsutskottets betänkande nr 40 finner man att utskottet understryker »nödvändigheten av att kommunerna i största möjliga ut-

sträckning anpassar sin expansion till det ökade skatteunderlag som skapas genom den årliga tillväxten i samhälls-ekonomi».

Här har tydligen bevillningsutskottets majoritet dragit upp riktlinjer för hur kommunerna skall handla i framtiden. De måste alltså anpassa sin utgiftsexpansion till tillväxttakten inom samhälls-ekonomi. Det borde väl anses rimligt, att man i fortsättningen ställer samma krav på staten som bevillningsutskottet gör på kommunerna. Jag förmodar att socialdemokraterna nu äntligen, efter alla år av missgrepp, har kommit underfund med att det inte går att driva en politik som innebär att samhället lägger beslag på en växande del av inkomstökningen.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Nettelbrandt medgav att de borgerliga motsatte sig omsättningsskatten, och då frågar man sig: Vad skulle man ha kommit med i stället? Skulle den direkta skatten ha höjts?

Vidare sade hon att folkpartiet i bevillningsutskottet sagt sig vilja medverka till en höjning av mervärdeskatten. Men det vågade man helt enkelt inte. Hur vi än pressade fru Nettelbrandt var det omöjligt att få henne att ställa något yrkande. »Men vi måste ju ha något att besluta om», sade vi. »Här har vi regeringens förslag om 15 procent. Det räcker inte, om vi skall tillgodose ert yrkande. Var därför vänliga och ställ ett förslag, så att vi får något att antingen avslå eller bifalla!» Men det var omöjligt. Så långt vågade man inte sträcka sig. Herr Sträng har någon gång sagt att vad finansministern föreslagit när det gäller omsättningsskatt eller skatter över huvud taget kommer oppositionen aldrig med något överbud på. Oppositionen vill nämligen ge människorna det intrycket att det är regeringen som är busen i dramat när det gäller att betala vad riksdagen kanske enhälligt har beslutat.

Ekonomisk debatt

Sedan sade herr Magnusson i Borås att vi måste se till att utgifterna på den offentliga sektorn hålles inom den ram vi kan finna täckning för. Det må vara riktigt. Men jag frågar alltså: Vad vill ni då pruta på, när ni nu så hårt driver tesen att vi skall dämpa utgiftsökningarna? Ni pläderar ju själva för stora utgiftsökningar. Det gjorde ni tydligen här i riksdagen när vi behandlade skattepaketet. Då betydde oppositionens förslag två å tre miljarder i ökade utgifter eller minskade inkomster för staten. Och då frågar jag: Är ni nu beredda att föra en mera realistisk politik? I så fall måste ni ju ta konsekvenserna av det och inte bara tala principiellt om att ni vill föra den och den politiken. Ni måste visa detta också i praktisk handling, om vi skall komma fram till något positivt resultat.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är knappast meningsfullt att här hålla på med en historieskrivning från 1959, men om herr Brandt vill gå tillbaka i tiden skall han finna att det fanns ett balanserat budgetförslag även från vår sida.

Vad kravet på finansieringsmetod angår vill herr Brandt tydligen att en sådan metod skall framläggas just i samma ögonblick som han vill ha den. Ingen annan tidpunkt är tillåten. Men gör det tankeexperimentet, herr Brandt, att det egendomliga inträffat att socialdemokraterna här i riksdagen röstat bifall till folkpartiets och centerns förslag om barnbidrag på 1 700 i stället för 1 200 kr. för dem som är under sju år. Då hade det kostat en summa. Eller tänk om ni hade gått med på ett särskilt avdrag för heltidsarbetande med särskilt små inkomster — som ni nu gick emot. Då hade det kostat en summa. Tänk vidare om ni hade gått med på förslaget att hemmafrustödet skulle utgå inte bara till dem som har hyggliga inkomster utan även till dem som har

det särskilt illa ställt. Då hade det kostat en summa. Men eftersom vi nu inte visste vilket eller vilka av dessa belopp ni ville gå med på för att hjälpa dessa sämst ställda, så var det faktiskt omöjligt för oss att i det läget presentera en finansieringsmetod, eftersom den var beroende av omfattningen av utgifterna, när besluten var fattade. Och det finns ju prejudikat på att man kan begära förslag om finansiering under höstriksdagen, vilket vi hade hunnit väl med att presentera. Då skulle vi ha lagt fram förslag om finansieringsmetod, vilket också framgår av folkpartiets och centerpartiets skrivning i utskottets utlåtande.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen för att jag måste besvära kammaren ännu en gång och försöka förklara för herr Brandt vad det här gäller.

Vad vi har krävt är bara att utgifterna för stat och kommun inte skall få stiga i snabbare takt än inkomsternas tillväxt. Det resonemanget håller herr Brandt också med om. Då förmodar jag att han också vill vara med om att föra en sådan politik, speciellt som bevillningsutskottets majoritet ju har gjort ett uttalande i den riktningen när det gäller kommunerna.

Om man på socialdemokratiskt håll är beredd att bidra till att de statliga utgifterna inte stiger i snabbare takt än vad som motsvarar samhällets tillväxttakt, innebär detta att vi på vårt håll inte behöver pruta ett enda öre mer på några anslag än vad socialdemokraterna gör. Det resonemang, som man för i bevillningsutskottets betänkande nr 40 om viljan att hålla utgifterna inom ramen för statens och kommunernas tillväxttakt, är förmodligen bara löst prat. Det är ett ihåligt resonemang. Det är inte möjligt att fortsätta en debatt om detta, om man inte på socialdemokratiskt håll menar allvar med att föra

Ekonomisk debatt

en politik av den innebörd som jag nu angivit.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort replik.

Fru Nettelbrandt försöker krångla sig ur sitt dilemma genom att säga att vi hade en balanserad budget när man motsatte sig omsättningsskatten. Ja, detta skulle ha inneburit att man hade velat pruta på det som nu kostar 10 miljarder kronor mer än det då gjorde, att man ville höja den direkta skatten med 10 miljarder eller att man skulle ha velat låna dessa pengar. Några andra möjligheter fanns inte.

När det gäller den rädsla ni i bevillningsutskottet visade för att påkalla en höjning av momsens var det, såsom jag sagt, så att ni skruvade er och icke ville ta på er något ansvar. Ni försökte slingra er undan från detta genom att hänvisa till skrivningen, och i samband med denna angav ni att ni skulle vara så hyggliga att gå med på en höjning av mervärdesskatten, om finansministern toge ansvaret för att föreslå en sådan.

Till herr Magnusson i Borås vill jag säga, att de borgerliga partierna, främst högern, numera moderata samlingspartiet, sedan gammalt haft en negativ inställning till samhällets aktiviteter inom den offentliga sektorn. Ni har tidigare anfört att dessa skulle leda till en ökande understödstaranda som skulle skada de välståndsbildande krafterna. Efter att ha gått tillbaka i val efter val har ni emellertid blivit tvungna att frångå denna inställning. Nu har den offentliga sektorn ökat så att den har hand om ca 43 procent av bruttonationalprodukten. Tidigare under en följd av år har ni inte på borgerligt håll sagt något härom, men nu riktar ni åter in er på detta. Era spådomar har dock aldrig blivit besannade. Vi lovar inte, åtminstone gör jag det inte för min del, att den offentliga sektorns andel av bruttonationalprodukten inte kommer att kunna höjas ytterligare.

Ordet lämnades på begäran till

Herr MAGNUSSON i Borås (m), som yttrade:

Herr talman! Jag beklagar att jag på grund av kammarens debattregler inte har rätt till ytterligare replik.

Härefter anförde:

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det är säkerligen en allmän uppfattning i vårt land att vi nu står inför ganska svåra uppgifter på det ekonomiska området. Man blev därför något förbryllad när man fann att finansministern i kompletteringspropositionen visade en så pass hög grad av optimism. Visserligen får man väl säga att det hör till en finansministers uppgifter att visa någon grad av optimism beträffande förhållandena inom affärlivet och på andra områden. Ändå tycker man nog att den visade optimismen var något i överkant.

Det råder fortfarande en internationell högkonjunktur, som nu varat mer än ett år och som sätter sin prägel på det ekonomiska livet och läget i vårt land. Därtill har vi emellertid våra egna speciella problem.

Vår produktionsökning var i fjol så hög som 5 procent. De senaste månaderna har ökningen saktat av. Säkerligen beror det på att man inom allt flera sektorer kommit att arbeta för full maskin, d. v. s. helt utnyttjat produktionskapaciteten och inte utan vidare investeringar nämnvärt kan öka takten. Därför är det troligt att produktionsökningen i år blir 1 à 2 procent mindre än i fjol.

De allvarliga störningar som den svenska ekonomin utsatts för under fjolåret och i år har statsmakterna bara till någon del lyckats bemästra. Framför allt är det obalans mellan finanspolitiska och kreditpolitiska åtgärder. Under ett och ett halvt år har man talat om behovet av förstärkning av finanspolitiken, men det är ju tvärtom så att

Ekonomisk debatt

budgetunderskottet har väsentligt ökat och gjort det i så hög grad, att man för innevarande budgetår måste till staten låna upp 3,5 miljarder kronor.

Följden har blivit att man ansett sig tvungen att strama åt kreditpolitik och räntepolitik hårdare och hårdare. Räntan höjdes som vi vet två gånger under förra året och kom därmed upp till en nivå som vi inte har haft sedan 1930-talet. Man trodde väl ganska allmänt att detta var någonting tillfälligt, men vi har fortfarande samma skyhøga ränta. Och samtidigt har nya begränsningar genomförts i bankernas utlåning, vilket nära nog lett till ett utlåningsstopp för icke prioriterade krediter. I samband med det har man också fått en del nya räntebördor. Ja, den sista fasen innebär t. o. m. att man i vissa fall skär ned redan beviljade lån.

Det är självklart att detta leder till svårigheter — som man stundom klarar av men som stundom visar sig oöverkomliga för dem som är beroende av lånat kapital, såsom företagare av skilda slag och jordbrukare och andra men också villaägare. Att vi ändå har klarat oss fram beror väl på att exportpriserna hittills har ökat i snabbare takt än kostnaderna och att medel därigenom har tillförts en del företag. Men när nu kostnaderna börjar öka ytterligare blir det värre; på de områden där prishöjningar kan ske blir det prishöjningar med ökad inflation som följd. Företag som inte kan höja priserna får tära på vad de har, d. v. s. på det egna kapitalet så länge detta överstiger skulderna. Och vad som händer sedan vet vi — det kallas för konkurs.

Vi har också fått en första allvarlig varningssignal. Enligt en uppgift som nyss lämnades till mig har konkursernas antal inom Stockholmsråjongen under en tre- eller fyramånaders period ökat med 25 procent jämfört med motsvarande tid förra året. Det är ju en verklig varningssignal.

Centerpartiets upprepade krav på

bättre avvägning mellan finanspolitiska och kreditpolitiska åtgärder är naturligtvis än mer giltiga nu. Vi har också sagt att rimliga förslag i den riktningen från finansministerns sida inte skall stå utan gensvar från vårt håll. Finansministern förlitar sig uppenbarligen helt på kreditåstramningen och på den åstramning som uppkommer som följd av att det statliga budgetunderskottet under nästa budgetår blir lägre. Vi vet ju att det blir väsentligt mycket lägre, men hur mycket är ganska oklart ännu på grund av att det som vanligt kommer till en hel del nya utgiftsposter. Dessutom är det väl sannolikt att denna förändring inte får någon större effekt förrän i början av år 1971, och det är ganska långt dit. Vilka problem kommer vi att få dessförinnan med inflation, pris- och lönehöjningskrav och ett ökat antal konkurser?

Vem vet för övrigt vilken konjunktursituation vi har en gång i framtiden när detta skall börja verka. Skall vi även då vara med om att konjunkturen och politiken kommer i otakt så att de väntande åtgärderna börjar att få sin egentliga verkan först när man behöver en stimulans. En sådan otakt mellan konjunktur och politik har vi haft flera gånger under 1960-talet. I remissdebatten i januari hade jag tillfälle att räkna upp några sådana fall men jag skall inte trötta kammaren nu med detta.

Både vid en jämförelse med andra länder och med svenska förhållanden under tidigare år var pris- och kostnadsutvecklingen under 1960-talet relativt lugn. Detta skall vi inte glömma bort. Det finns också positiva sidor av bilden. Om man talar om de negativa, finns det anledning att i rättvisans intresse och för att ge en riktig framställning även tala om sådana saker.

I takt med konjunkturuppgången och den tilltagande knappheten på produktionsresurser blev tendensen till prisstegringar starkare. År 1969 fick vi prisstegringar på 4,6 procent, och under

Ekonomisk debatt

detta år har tendensen till större prisstegringar skärpts. Enbart under första kvartalet ökade priserna lika mycket som finansministern spådde i januari för hela detta år. Denna prisuppgång har — i rättvisans namn måste vi stryka under detta — delvis varit av tillfällig natur, men det föreligger minst sagt stor risk för att pressen uppåt på priser och kostnader skall bli betydande. Förutom att efterfrågan på varor och produktionsresurser är större än tillgången kan man notera att den skyhöga räntan nu slår igenom i prishänseende på många områden. Det är påtagligt att t. ex. bostadskostnaderna ökat avsevärt under senare tid.

Att hålla pris- och kostnadsökningarna inom rimliga gränser är den viktigaste förutsättningen för att den samhälls-ekonomiska stabiliteten inte skall äventyras. Fortsatta snabba prishöjningar kommer att försvåra och kanske ibland t. o. m. helt omintetgöra försöken att skapa ett gynnsammare bytesförhållande gentemot utlandet trots stigande importpriser. Likaså vore det naturligtvis av avgörande betydelse inför höstens omfattande avtalsförhandlingar om prishöjningarna kunde begränsas.

Våra förslag om konferenser med företrädare för arbetsmarknadens parter, statsmakterna och de politiska partierna har tidigare alltid avvisats. Jag tror att en sådan konferens skulle kunna bidra till att återställa den sviktande tilltron till statsmakternas förmåga att någorlunda hålla kraven inte bara på löneområdet utan också på andra håll inom den ram som resurserna medger. Skulle man misslyckas med detta, är det sannolikt — som det har sagts från fackföreningshåll — bäddat för en inflation av stora mått. Det finns också skäl att stryka under att en snabb prisuppgång som närmar sig inflation självfallet också är ett allvarligt hot mot alla strävanden till inkomstutjämning och andra insatser för ökad jämlikhet, t. ex. det som avses med den nyss beslutade

skattereformen.

Nu vet vi att uppgången i industriinvesteringarna stannade vid en så låg siffra som 2 procent under 1969. Finansministern skriver i den reviderade finansplanen att detta huvudsakligen beror på att de företag som tillverkar maskiner och andra investeringsvaror skulle ha haft leveranssvårigheter och att en del av de planerade investeringarna därför fått skjutas på framtiden.

Ja, en del av sanningen ligger säkerligen i detta men det är väl också ganska klart att kreditrestriktionerna och den höga räntan spelat en roll i sammanhanget. Gör man det klart för sig kan man heller inte undgå intrycket att finansministerns förutsägelser om industriinvesteringarnas storlek för innevarande år är optimistiska — enligt min mening alltför optimistiska.

Varför lägger man då så stor vikt vid industrins investeringar? Jo, därför att de avgör hur mycket varor och tjänster vi kan producera för egna konsumenter och för export. I dag begränsas vår produktion av att vi investerat så litet under de senare åren och av att vi inte fått till stånd flera företag i de regioner där arbetskraften finns; jag syftar naturligtvis på de nordligare regionerna i det sammanhanget. En ökad investering hade betytt en bättre tillgång på arbetskraft. Med större investeringar och bättre lokaliseringspolitik hade vi nu haft mindre problem med valutareserven. Vi hade dessutom haft mer varor att dela mellan oss, vilket enligt erfarenheten skulle ha gett en lägre prisstegringstakt.

Det är regeringspolitiken som är avgörande för dagens situation. Man har inte velat lyssna på oppositionens erbjudanden att hjälpa till. Centerns förslag skulle ha lett till större investeringar och en lokaliseringspolitik som bl. a. under de år vi haft en del arbetslösa gett bättre resultat, liksom vi i dag skulle ha kunnat utnyttja de goda exportmöjligheter som finns men som vi

Ekonomisk debatt

nu inte har tillräckliga resurser för. Efter vad som förevarit är det alltså regeringen som får ta ansvaret för den situation som vi hamnat i. Jag kan bara uttrycka den förhoppningen, att det skall bli möjligt för finansministern att något så när reda upp situationen inom en rimlig tid.

Givetvis bör vi säga »bättre sent än aldrig» och glädja oss åt årets investeringsuppgång. Men det finns ett frågetecken: Hur mycket av investeringarna kommer till stånd och när blir de klara? Jag var nyss inne på det ämnet. Det vore högst tråkigt, om den kapacitetsökning som investeringarna ger skulle mötas av en minskning på efterfrågesidan genom att högkonjunkturen närmar sig sitt slut när dessa investeringar ger resultat i form av ökad produktion. Jag tänker härvid främst på den efterfrågan från utlandet som vi behöver för att klara vår import av varor, vår utlandshjälp och våra turistresor. Efterfrågan inom landet kan vi alltid skapa, men valutareserven är svårare att påverka. Valutareserven har ju successivt minskat och täcker nu mindre än hälften så många importveckor som den gjorde bara för några år sedan. Detta begränsar otvivelaktigt Sveriges handelsfrihet på samma sätt som ett företags likviditet begränsas om den halveras. Eller för att tala om en privatperson: om hans disponibla tillgångar halveras, begränsas hans rörelsefrihet högst väsentligt.

Under åren 1969 och 1970 tycks likviditeten i näringslivet ha kraftigt försämrats. Redan under 1969 minskades upplåningen enligt den reviderade nationalbudgeten med 2 900 miljoner kronor. Under 1970 tycks företagen inte ha fått lättare att låna pengar. Statens minskade lånebehov för nästa budgetår ger sannolikt, som jag sade, effekt främst någon gång under 1971. Detsamma torde förhållandet bli beträffande den investeringsavgift som jag har beaktat som riktig och som finansmi-

nistern nu har gått in för. Eller kanske vi får säga tvärtom: finansministern gick in för den och därefter förklarade jag den vara riktig.

Kvar står väl bara utvägen att låna utomlands, och det är också vad finansministern föreslår. Vi är kanske inte förtjusta över att vi med vårt ekonomiska välstånd skall behöva låna utomlands, men när inga åtgärder för att skapa investeringsutrymme vidtagits måste vi väl göra det. Vi får väl ändå komma ihåg det gamla talesättet att ju mer man lånar desto mer sätter man sig i skuld.

Näringslivets svårigheter att öka sin produktionskapacitet lika mycket som ordena ökar hör naturligtvis ihop med bristen på arbetskraft. Men denna hör i sin tur ihop med någonting annat — de klena investeringarna under de gångna åren. Investeringarna är ju till för att minska behovet av arbetskraft per producerad enhet. Eftersom investeringarna har varit så små har behovet av arbetskraft inte minskat, och till följd därav har svårigheter uppstått.

Jag vill därför understryka vad som står både i finansplanen i januari och kompletteringspropositionen, att den förbättrade — eller kanske man skall säga förändrade — arbetskraftsituation som vi har fått inte kan tas till intäkt för att avstå från att driva en aktiv arbetsmarknads- och lokaliseringspolitik. Arbetsmarknads- och lokaliseringpolitiken blir naturligtvis därmed också mer och mer instrument för att påverka utvecklingen på längre sikt. Inte minst mot den bakgrunden är det beklagligt att våra krav på mer preciserade målsättningar för den regionala verksamheten ännu inte har vunnit gehör.

För utvecklingen på kort sikt gäller det också att inlemma lokalisering- och arbetsmarknadspolitiken i den beredskap som vi måste bygga upp för att möta en kommande konjunkturnedgång. Alla är vi tillräckligt erfarna och

Ekonomisk debatt

medvetna om att hög- och lågkonjunkturer växlar och att vi efter den nuvarande högkonjunkturer har att vänta en annan konjunktur — en konjunkturedgång. Då måste vi också ha beredskap för en sådan.

Balansrubbingarna — eller för att använda det uttryck som finansministern gärna nyttjar: »spänningarna i vår ekonomi» — gäller i hög grad också den yttre balansen gentemot utlandet. Man kommer inte ifrån att valutasituationen och våra affärer med utlandet fortfarande är allt annat än tillfredsställande. Till det positiva som finns att notera hör att den internationella valutasituationen nu otvivelaktigt har stabiliserats. Efter det att Tyskland hade höjt och Frankrike sänkt det yttre värdet på sina valutor och tecknen på en stabilisering av Englands ekonomi kom allt tätare fanns det starka förhoppningar om att valutaströmningen från vårt land inte bara skulle kunna hejdas utan också vändas i motsatt riktning. Men vilken glädje är beständig? Den väntade återströmningen har i stället bytts i en press på valutareserven under detta år.

Man är vid det här laget tämligen överens om att svårigheterna på detta område inte enbart är ett valutaproblem i inskränkt mening och därför inte heller kan mötas med enbart penningpolitiska åtgärder. Våra problem med den yttre balansen är också i hög grad ett symtom på sådana strukturella förändringar i vår ekonomi som vi inte har lyckats kontrollera. Nedläggningen av företag — särskilt i vissa branscher, t. ex. skobranschen samt textil- och konfektionsbranscherna — har tvingat oss att utifrån börja köpa varor som vi själva tidigare tillverkade. Vi vet också att människorna har fått nya levnadsvanor som delvis hänger samman med den höjda standarden. Till dessa kan räknas resorna till utlandet. Vi har också, som vi vet, bundit oss för att göra betydande insatser i det interna-

tionella biståndsarbetet i de fattiga länderna på vår jord.

Dessa fördelar med u-hjälp och utlandsresor är förhållanden som vi såsom medborgare i ett ändå jämförelsevis rikt och välmående land knappast skulle vilja avstå från. Men vi måste då samtidigt bli starkare medvetna om vilka anspråk det ställer på oss när det gäller att sköta vår produktion, vår hushållning här hemma och affärerna med utlandet. Ty vi kommer naturligtvis aldrig ifrån det enkla faktum, att man inte i det långa loppet kan öka importen, utlandsresorna och allt annat som ställer krav på utländsk valuta, om vi inte samtidigt kan åstadkomma motsvarande prestationer här hemma.

Vi vet alltså nu till en del vad vårt lands valutabekymmer beror på men orsakssammanhangen är inte till alla delar klarlagda, vare sig hos oss eller på andra håll. Tillsammans med folkpartiet har vi därför föreslagit, att bl. a. regeringen, oppositionen och näringslivet skall undersöka dessa problem för att se om man kan komma till rätta med dem. Det verkar tjatigt av mig att upprepa detta. Jag lägger inte fram något förslag nu igen — vad som är förslaget och avvisat får stå för vad det är — men jag talar om att vi har gjort det. Jag tror att det är nödvändigt och värdefullt att man genast griper sig an med problem av detta slag. Dröjsmål i det avseendet kan komma att stå oss dyrt.

Mot bakgrunden av ett uttalande som finansministern gjorde i årets statsverksproposition tycker jag att han bör känna sig rätt besviken. Finansministern säger nämligen i januari i år, efter att ha talat om hårda restriktioner på kredit- och räntepolitikens område, ordagrant följande: »Om dessa restriktioner» — räntan och kreditåtstramningen — »består en längre tid kan de få negativa verkningar för investeringsexpansionen i de näringar som vårt land med hänsyn till handelsutbytets

Ekonomisk debatt

betydelse i så hög grad är beroende av för sitt västånd.»

Uttrycket »längre tid» är givetvis tånjbart — är det ett halvt år, ett år, två år eller fem år? Jag trodde nog att finansministern avsåg högst ett halvår. Men det verkliga förhållandet nu är att vad finansministern ansåg borde lättas, nämligen ränte- och kreditrestriktionerna, inte bara bestått utan blivit ännu hårdare. Som en konsekvens av finansministerns resonemang är det klart att samma hårda åtstramning under ytterligare en tid torde kunna leda till att någon del av vår välståndsutveckling — jag hoppas att finansministern märker att jag nyanserar mina uttalanden — skulle kunna sättas i fara.

Till sist en begäran och ett understrykande av vad finansministern själv varit inne på. Han har talat om »det arbetande kapitalet» i företagen — särskilt med tanke på familjeföretagen men jag förmodar även med tanke på andra företag. Fullfölj den tanken som, såvitt jag förstår, finansministern vid något tillfälle gav uttryck för och lätta på beskattningen av detta arbetande kapital! Det kan vara värt särskilt mycket i sådana här vargatider på finansieringens område.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Engelsmännen har ett ordspråk som kan översättas så här: »Först när man äter puddingen vet man hur bra den är.»

Årets kompletteringsproposition ser vid första anblicken ut att vara en tilltalande anrättning. Inga väljare skall behöva sova oroligt för den sakens skull under de närmaste månaderna fram till valet. Det är åtminstone finansministerns och de socialdemokratiska valmakarnas förhoppning. Men människorna ute i vardagslivet har en känsla av att det är något som inte stämmer när det gäller regeringens sätt att i denna kompletteringsproposition beskriva verkligheten. Det hjälper inte

hur fina bortförklaringar man än gör när det gäller prisstegringarna; varje människa som går ut och handlar märker med förfärande tydlighet att de finns.

Småföretagaren som behöver låna pengar för sitt företag och trygga selsättningen för sina anställda får nej av bankerna när han vill låna, därför att riksbanken praktiskt taget förbjudit bankerna att lämna ut några nya lån. Det är i en del fall t. o. m. fråga om att skära ned de lån som redan existerar.

Nu kan vi ändå inte bevisa att den skildring som finansministern ger för resten av året är felaktig, men vi kan se hur uppgifterna i den kompletteringsproposition som finansministern presenterade förra året stämmer med verkligheten. I förra årets kompletteringsproposition sade herr Sträng att priserna under år 1969 skulle stiga med något över 2,5 procent — det blev 4,6 procent, att industriinvesteringarna skulle öka med 6 procent — det blev 2 procent, att budgetunderskottet skulle bli 1 500 miljoner — det blev 3 500 miljoner, att bytesbalansen skulle visa ett underskott med 320 miljoner — det blev 1 084 miljoner. Detta är ju inte belopp av storleksordningen tiotal eller hundratal miljoner, utan det rör sig om avsevärda avvikelser.

Jag vill inte med detta säga att de mycket skickliga experter som finansministern har i departementet inte skulle kunna räkna, men jag nämner detta som ett exempel på hur föga man kan lita på att de förutsägelser som görs i en kompletteringsproposition verkligen kommer att slå in. Det enda man egentligen vet om de siffror som presenteras är att de är felaktiga. Frågan är bara hur felaktiga de är.

Utvecklingen under den del av året som gått ger oss anledning tro att den kompletteringsproposition, som vi nu har att behandla och som alltså kom för några veckor sedan, redan är föråldrad och att den kommer att visa

Ekonomisk debatt

sig vara lika felaktig som förra årets. Handelsbalansens siffror för april månad har just blivit tillgängliga. Under årets första fyra månader ökade importen med 2 400 miljoner kronor jämfört med samma period förra året. Men exporten ökade bara med 1 600 miljoner. När det nu i kompletteringspropositionen sägs att man är tillfreds med exportökningen skall vi hålla i minnet att exporten visserligen ökat men att importen ökat mycket mer. Handelsbalansen visar för perioden januari—april i år ett underskott med 1 466 miljoner. Finansministerns prognos för hela året är ett underskott på endast 510 miljoner kronor totalt. För att finansministerns prognos för hela året skall slå in måste alltså exporten under resten av året överstiga importen med 1 000 miljoner kronor. Detta framstår som orealistiskt. Det har stor betydelse med tanke på den inverkan som ett underskott i handelsbalansen har för vår valutareserv.

Tillsammans med övriga siffror som nu är tillgängliga får vi således underlag för en helt annan bild än den som finansministern försöker teckna i kompletteringspropositionen. Under ett år med högkonjunktur och med fullt utnyttjande av våra produktiva resurser får vi inte bara en prisstegring som är avsevärt större än denna konjunktur skulle motivera. Vi har nu, om man räknar tillbaka på en tolv månadersperiod, en prisstegring på ca 7 procent. Vi får också mitt under de goda tiderna, då vi på exportmarknaden kan sälja allt vi kan producera och gör det till fördelaktiga priser, uppleva att vår valutareserv kraftigt minskar och att antalet konkurser särskilt när det gäller de små och medelstora företagen på ett uppseendeväckande sätt ökar.

De siffror jag har sett tyder på en uppgång under månaderna hittills i år för landet i sin helhet på 30 procent — herr Hedlund nämnde nyss siffran 50 procent för Stockholmsområdet. Om

detta inträffar mitt i en högkonjunktur, hur skall det då gå när tiderna blir sämre?

Nu väntar jag att finansministern kommer att lägga skulden för det som har inträffat antingen på utlandet eller på oppositionen. Det är ju det välkända mönstret: om någonting är bra är det regeringens förtjänst — om någonting är dåligt beror det antingen på utlandet eller på oppositionspartierna. Men hur vore det om regeringspartiet för en gångs skull tog ansvaret också när utvecklingen går i fel riktning? Vill finansministern erkänna att han har totalt misslyckats med den målsättning han ställde upp för några år sedan, nämligen att utjämna underskottet i betalningsbalansen och kunna bygga upp en tillfredsställande valuta-reserv? Det vore intressant att få svar på den frågan.

Herr talman! Det har talats mycket den senaste tiden om en förtroendekris här i landet. Därmed har man framför allt menat storföretagens minskade förtroende för regeringen. Jag skall inte gå in närmare på detta nu — det tycker jag är en sak som regeringen får göra upp med storföretagen. Visserligen ville inte socialdemokraterna ställa upp tillsammans med de andra partierna vid de utfrågningar som Industriförbundet planerade, men regeringsledamöterna brukar träffa storföretagarna vid middagar då och då, så det blir väl tillfälle till ett ordentligt samtal.

Finansminister Sträng är ju också intresserad av att möta Industriförbundets direktör Axel Iveroth vid en TV-debatt. Om finansministern skall ha med sig några bisittare vid ett sådant tillfälle, kanske jag får rekommendera statssekreterare Feldt och de två socialdemokratiska riksdagsmännen Bergqvist och Hellström. Herr Feldt har framkastat tanken att man skall ta ut en extra skatt eller avgift av företag som går bra och använda de peng-

Ekonomisk debatt

ar, som man får in, till företag som går mindre bra. Riksdagsman Bergqvist har motionerat om att man skall klämma åt småföretagen ordentligt. Man skall alltså beskatta det arbetande kapital, som herr Hedlund talade om, mycket hårdare än vad herr Sträng har föreslagit. Riksdagsman Hellström m. fl. har lagt fram ett förslag om att man skall ta ut en höjd skatt av företagen, som de sedan skall återlåna — ett genialt sätt att så småningom åstadkomma en socialisering av företagen utan att betala för det.

Jag skall som sagt inte närmare gå in på denna typ av förtroendekris, utan jag skall i stället ta upp en förtroendekris som är oerhört mycket allvarligare, nämligen konsumenternas bristande förtroende, spararnas bristande förtroende och löntagarnas bristande förtroende för regeringens förmåga att hålla någorlunda stabila priser i vårt land. Där finns den verkliga förtroendekrisen.

De mindre företagens problem har belysts här av herr Larsson i Umeå. Jag kan hänvisa till den konferens som folkpartiet i förrgår anordnade i Riksdagshuset. Jag skall därför inte gå närmare in på deras problem, men låt mig bara anknyta till ett replikskifte mellan herr Sigvard Larsson och bankoutskottets socialdemokratiska talesman när man tycktes vara överens om att de mindre företagen skall få arbeta på lika villkor som de stora företagen. Skillnaden mellan folkpartiet och socialdemokraterna i detta avseende är att medan vi både i princip och i praktik vill införa dessa lika villkor nöjer man sig på socialdemokratiskt håll med en läpparnas bekännelse. De förslag som vi har framställt för att ändra de nuvarande reglerna så, att de mindre och medelstora företagen kan få konkurrera på villkor likvärdiga med de större företagens, har avvisats.

Herr talman! I samband med det bristande förtroende som löntagarna, konsumenterna och spararna i praktiken

har visat — jag avser nu inte deklARATIONER eller uttalanden — kommer vi in på en fråga som jag tycker har varit alltför mycket förbisedd i den ekonomisk-politiska debatten.

När det gäller att anvisa botemedel mot den ekonomiska sjukan i samhället koncentrerar man sig nästan uteslutande på penning- och finanspolitiken i mer begränsad mening. När nu penningpolitiken överansträngts — till sin yttersta gräns, kan man väl säga — framstår finanspolitiken som universallmedlet. En höjning av mervärdeskatten, som i sig själv ju primärt innebär en prisstegring, framställs som det enda botemedlet mot prisstegringar.

Jag förnekar inte på något sätt att en sådan åtgärd vore helt i enlighet med den nationalekonomiska läroboken och att en skatthöjning i den teoretiska modellen medför en minskad efterfrågan och därför får en dämpande effekt på inflationen. Men när man *ensidigt* pekar på skatthöjningar som ett medel i kampen mot inflationen förbiser man att så mycket händer utanför statsbudgetens område som kan kullkasta de fina planer som görs upp på det finanspolitiska fältet.

Detta har också finansministerns experter tvingats erkänna, och jag har år efter år envist pekat på det. Det görs i den reviderade nationalbudgeten ett intressant uttalande: »Det kan därför inte utan reservationer hävdas att en överbalanserad budget verkar kontraktivt eller att en underbalanserad budget verkar expansivt på efterfrågan i samhället.»

Det där är uttryckt i sådana krångliga ord som finansministern är så förälskad i, men på vanlig svenska skulle man kunna säga så här: Det är inte alls otroligt att en skatthöjning som görs för att dämpa prisstegringar i själva verket kan vara prishöjande under vissa bestämda förutsättningar. Om t. ex. löntagarna blir skrämde av prisutvecklingen och måste tilltvinga sig lönehöjning-

Ekonomisk debatt

ar, som går långt utöver det samhälls-ekonomiska utrymmet, åstadkommer det en effekt som inte primärt är budgetmässig men som ändå har ett stort inflytande och som påverkar den ekonomiska politikens mål. Om konsumenterna tappar förtroendet för regeringen och sätter i gång en köprush, är detta inte primärt en budgetåtgärd, men det innebär i dagens läge en ytterligare överanstängning av ekonomin som för med sig den sänkning av det frivilliga sparandet som vi nu kan konstatera.

Detta innebär inte på något sätt, herr talman, att jag skulle förneka att finanspolitiken spelar en viktig roll i den ekonomiska politiken, men jag tycker det är angeläget att peka på de bestämda förutsättningar man måste sätta upp när man skall använda finanspolitiska medel.

Den första förutsättningen är att budgetbalanssiffror — budgetöverskott eller -underskott — inte kan vara någon vägvisare i och för sig för den ekonomiska politiken. Finansministern har tidigare talat mycket om balansering av totalbudgeten, men vi är nu överens om att budgetbalanssiffror är alltför trubbiga mätare av den ekonomiska situationen och alltför dåliga vägvisare när det gäller att välja medel. Ett budgetöverskott eller ett budgetunderskott kan vara sammansatt av många olika komponenter, som var för sig inverkar olika på ekonomin i landet.

Den andra förutsättningen är att man tar stor hänsyn till att det händer mycket i samhället utanför den specifika budgetpolitikens ram. Det är därför som det förtroende konsumenterna, löntagarna och spararna i *praktiken* visar för regeringens förmåga att hålla stabila priser spelar en så avsevärd roll för den ekonomiska utvecklingen i landet. Det är därför också nödvändigt att se den ekonomiska politiken i samhällets hela sammanhanget. I den motion nr 950, som vi väckte i januari i år, lade vi fram ett program som innebär en så-

dan helhetssyn på den ekonomiska politiken.

Vi sade för det första att budgetplaneringen bör utbyggas med längre perspektiv framåt. Man måste ta hänsyn till reformernas angelägenhetsgrad och kostnader samt det finansiella och samhällsekonomiska utrymmet under olika år.

För det andra begärde vi en översiktlig nationalbudget i arbetskraftstermer, som innefattar en bedömning av framtida tillgång och efterfrågan på olika slag av arbetskraft. Det har vi begärt för att man skall underlätta en effektiv användning av de samhällsekonomiska resurserna och för att det skall kunna tjäna som en vägledning för åtgärder i syfte att utan tvång anpassa tillgången på olika utbildad arbetskraft till efterfrågan.

För det tredje har vi sagt att den ekonomiska planeringen här i landet bör innefatta alternativa planer som underlag för de politiska instansernas prioriteringar och att detta planeringsarbete bör göras rullande och bevaka de regionala aspekterna.

För det fjärde har vi begärt en översyn av statsutgifterna för att främja kostnadsbesparingar och effektivitet. Vi har begärt en parlamentarisk besparingsutredning, den har nu kallats för prioriteringsutredning, men det är ju samma sak och samma mycket angelägna sak.

För det femte menar vi att den statliga finanspolitiken bör få en större flexibilitet, så att den bättre kan anpassas efter konjunkturerna, och den skall kunna kombineras med åtgärder som främjar en svensk produktionsökning och export. Detta skall ske inte minst genom marknadspolitiska åtgärder.

För det sjätte har vi begärt att regeringen på det internationella området skall främja överenskommelser som skapar förutsättningar för en fortsatt ekonomisk expansion med bevarad stabilitet, hög sysselsättning och lägre ränte-

Ekonomisk debatt

nivå. Det bör man ju understryka inte minst i dagens läge med de höga räntor som förekommer.

För det sjunde har vi begärt att det enskilda sparandet skall uppmuntras med lämpliga skattepolitiska åtgärder, med utgivning av värdefasta obligationer och medelst andra åtgärder.

För det åttonde har vi begärt att ett ekonomiskt socialt råd med företrädare för statsmakterna, olika organisationer samt oberoende expertis skall inrättas för att åstadkomma en bättre belysning av de samhällspolitiska problemens verkliga läge och för att förbereda de stabiliseringskonferenser som vi har begärt.

För det nionde vill vi att konkurrensens värde för rationalisering, effektivitet och sänkta kostnader skall konsekvent tillvaratas. Det gäller att man skall kunna ha en konkurrens också på kreditmarknaden.

Herr talman! Det var några punkter som tillsammans kan utgöra underlag för en ekonomisk politik som enligt vår uppfattning på ett bättre sätt än den politik som regeringen har fört skall kunna främja en ekonomisk utveckling och en god sysselsättning i vårt land.

I den motion som folkpartiet och centerpartiet väckte i anledning av kompletteringspropositionen har vi dessutom begärt en parlamentarisk utredning som skall omfatta näringslivets organisationer och arbetsmarknadens parter. Denna utredning skall skyndsamt undersöka orsakerna till rådande obalans i fråga om utrikesbetalningarna och föreslå sådana kortsiktiga och långsiktiga åtgärder, som statsmakterna kan vidta för att bidra till att jämvikten i betalningsbalansen återställs.

Jag kan också hänvisa till den gemensamma mittendeklaration som gjordes i går på detta område.

Från oppositionens sida har vi erbjudit oss att i samverkan med regeringen i det besvärliga ekonomiska läge som vi befinner oss i försöka finna en

lösning på dessa svåra ekonomiska problem, problem som kommer att avspegla sig ännu tydligare i höst efter valet och nästa år, om inte åtgärder vidtas nu. Det är bättre att stämma i bäcken än i ån. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på förslaget om besparingsutredning, på behovet av sparstimulerande åtgärder och på de stabiliseringspolitiska konferenserna.

När det gäller besparingsutredningen följde jag med intresse meningsutbytet mellan herr Brandt och fru Nettelbrandt tidigare i dag. Herr Brandt drog den gamla visan — han är inte riktigt à jour med vad som händer inom regeringspartiet — om att oppositionen vill skära ned den offentliga sektorn och frågade på vilket område detta skall ske. Då citerade fru Nettelbrandt finansministerns uttalande i årets kompletteringsproposition där det står, att det kommer att bli oundgängligt att en omprövning och nedskärning sker i existerande utgiftsprogram. Hon frågade vilka områden som skulle bli aktuella. Hon fick inte något svar av herr Brandt, och finansministern är kanske inte heller beredd att lämna något.

Men i den besparingsutredning som oppositionen föreslagit är det just sådant som bör få förtur och behandlas med stort allvar. Det frivilliga sparandet har ju fått en ny aktualitet genom Svenska Sparbanksföreningens skrivelse av den 22 maj till finansministern, och jag tror, herr talman, att man inte skall underskatta allvaret i den skrivelse som tillställdes regeringen. Inom Sparbanksföreningen finns det människor som verkligen har erfarenhet av det ekonomiska livet. De har sett de negativa verkningar som det minskade frivilliga sparandet medfört, och jag tror det finns anledning att lyssna till vad de har att säga.

Beträffande de stabiliseringspolitiska konferenser vi föreslagit är det väl, inför den besvärliga avtalsrörelse som är att vänta inför nästa år, mera nödvän-

Ekonomisk debatt

digst än någonsin att löntagarna får veta hur stort ekonomiskt utrymme det finns här i landet för reallöneförbättringar, så att man kan undvika en kapplöpning mellan löner och priser, som framför allt löntagarna och främst de mindre inkomsttagarna förlorar på. Här behöver det sättas in starka krafter för att hejda inflationen, ty det är en obestridlig sanning att den tar från de fattiga och ger till de rika. Detta är en aspekt på inflationen som skall sättas i relation till jämlikhetssträvandena — det får vi inte glömma. Det är klart att en stabiliseringskonferens bara skulle kunna vara till nytta under en mycket bestämd förutsättning, nämligen att löntagarna kan hysa förtroende till myndigheternas förmåga att få till stånd någorlunda stabila priser.

Nu har regeringen avvisat alla förslag till samverkan. Den är sig själv nog. Jag tror att vårt lands löntagare och invånare i allmänhet bör ha en sak alldeles klar för sig: det är bara en kraftig minskning av antalet socialdemokratiska ledamöter i den nya riksdagen som kan få det socialdemokratiska partiet att ta reson och vara villigt att resonera med de andra partierna om samlande lösningar.

Vi har alltså, herr talman, ett alternativ till den socialdemokratiska politiken. Det gäller de områden jag nu nämnt och skatteområdet, som fru Nettelbrandt berörde.

I januari framhöll finansministern i finansplanen, att en snabb tillväxt av våra resurser är en förutsättning för att kunna förverkliga det viktiga mål för den ekonomiska politiken som en jämnare inkomst- och standardfördelning utgör. Herr talman! Med andra ord menade väl finansministern, att vi inte kan föra en framgångsrik jämlikhetspolitik, om vi inte kan få till stånd en snabb ökning av bruttonationalprodukten. Det är särskilt angeläget att understryka detta med tanke på den satsning på en ökning av låginkomsttagarnas inkom-

ter som alla politiska partier är ense om.

Jag tror också, herr talman, att stora löntagargrupper med inkomster över genomsnittet är villiga att avstå från någon del av den standardökning som produktionsökningen motiverar, för att låginkomsttagarna skall få det bättre. Men samtidigt vill jag säga att det vore felaktigt att komma till exempelvis tjänstemännen i mellaninkomstlägena och strax däröver, vilka i många fall redan på grund av inflationen har fått vidkännas realinkomstsänkningar, och säga: »Nu skall vi ta ifrån er en del av vad ni har, för att de som har lägre inkomst skall få det bättre». Detta skulle med rätta betraktas som ett tjänstemannafientligt handlingsätt från det politiska partis eller den fackliga organisations sida som föreslog något sådant.

En snabb tillväxt av våra resurser är därför en förutsättning för att vi skall kunna bedriva en jämlikhetspolitik här i landet. Detta har också finansministern redan antytt. Och det är även en förutsättning för att vi skall kunna intensifiera vårt samarbete med utvecklingsländerna och för att vi skall kunna fullfölja det miljövärdprogram som t. ex. folkpartiet har lagt fram.

Därför är den tabell som återfinns på s. 13 i den reviderade nationalbudgeten föga uppmuntrande. Den visar den väntade ökningen av bruttonationalprodukten under 1970. Av samtliga europeiska länder som nämns i tabellen ligger Sverige näst sist med en ökning av 3,5 procent. Medeltalet för Västeuropa är 4,9 procent. Jag hämtar alltså dessa siffror ur herr Strängs egen publikation.

Detta betyder, uttryckt i pengar, att om Sverige i år hade kunnat öka sin bruttonationalprodukt lika mycket som genomsnittet i de västeuropeiska länderna, så skulle folkhushållet i år kunnat disponera över 2 000 milj. kr. mer än vad vi nu gör. De pengarna hade behövts, i det läge vi befinner oss! Och nog borde vi ha kunnat göra det i en

Ekonomisk debatt

högkonjunktur, om den ekonomiska politiken hade skötts på ett riktigt sätt.

Från olika håll har sagts att det har varit ganska tyst om oppositionen under det senaste året. Man har påstått att vi har tassat omkring i filttofflorna, som man uttrycker det. Om man har fått ett sådant intryck, så kan det ha flera orsaker. Först och främst är det praktiskt sett ganska svårt för oppositionen i ett land, där ett parti har haft regeringsmakten i årtionden och för ögonblicket är i stor majoritet, att få sina förslag att nå fram till allmänheten. Det är förstäligt om journalister och andra i våra massmedia med viss rätt har resonerat så, att även om regeringen lägger fram ett dåligt förslag är detta ändå en nyhet, därför att man vet att det kommer att genomföras, men om oppositionen lägger fram ett bra förslag är det inte samma fina nyhet, eftersom man har anledning tro att förslaget kommer att avslås. Men intrycket att vi inte har opponerat lika hårt som tidigare torde främst bero på att folkpartiet och de andra oppositionspartierna nu har gått ifrån det s. k. skuggbudgettänkandet. Vi menar att ett oppositionspartis förnämsta uppgift inte är att vara något slags revisorer för regeringens politik eller att, som det också sagts, försöka föra en bättre socialdemokratisk politik än den regeringen för, utan vi har sett saken så att det för ett oppositionsparti måste vara viktigast att dra upp riktlinjerna för den framtida politiken.

Det var därför som vi förra året startade Samråd 69, där vi lade upp program på olika områden, som vi menar kommer att ha stor betydelse för människorna under hela 1970-talet. Vi gick in på konsumentfrågor, arbetsplatsdemokrati samt aktivitet och trygghet för de äldre. Vi utarbetade också vårt skatteprogram. Vi har alltså där tillsammans med tusentals medlemmar inom folkpartiet utformat ett socialliberalt alternativ.

Från det socialdemokratiska partiet kommer nu propåer om en kraftigt utvidgning av den statliga företagssektorn också på områden, där detta inte är speciellt motiverat av lokaliseringspolitiska eller andra starkt vägande skäl. Man talar också alltmer öppet om statliga representanter i de stora industri-företagens styrelser. Vi hör förstås inte så mycket om detta just nu. Den statliga utredningens ordförande landshövding Eckerberg frågade ju i ett brev industriminister Wickman hur mycket sprängstoff han skulle våga föra ut i valrörelsen. Tydligt fick landshövding Eckerberg vid något privat samtal rådet att ligga lågt, eftersom det nu inte hörs mycket om detta. Men om valet går bra för det socialdemokratiska partiet, kommer nog tankarna igen.

Något annat som man på socialdemokratiskt håll för fram i olika varianter är kravet att företagsbeskattningen skall öka kraftigt, vilket jag inledningsvis nämnde. Såsom motiv för en ökning av företagsbeskattningen anför man att inkomsterna från denna har minskat i förhållande till skatteinkomsterna från fysiska personer. Företagens andel av skatteintäkterna har alltså minskat. Denna bild är dock bara andra sidan av det förhållandet att lönerna i samhället har ökat mycket kraftigare än vinsterna. Om lönerna ökar i mycket högre takt än vinsterna, måste det föra med sig att vi får en större andel av skatteintäkterna från dem som erhåller dessa löner. Något som man dessutom inte får glömma i detta sammanhang är att företagen påförts ganska stora sociala avgifter, bl. a. ATP-avgifterna.

En variant av tankarna på en kraftigt ökad företagsbeskattning är att en del av denna skall återgå till företaget som ett amorteringsfritt lån. Dessa pengar som har debiterats företaget men som inte tas ut skulle kunna arbeta inom företaget för att finansiera investeringar, för att tjänstgöra som rörelsekapital o. s. v. Självfallet skulle emeller-

Ekonomisk debatt

tid staten vara den verkliga ägaren av dessa pengar, även om de är amorteringsfria. Hur man tänkt sig att göra med räntan vet jag inte — det redovisas inte i motionen.

För varje år som går skall alltså statens andel av företagets tillgångar öka. Staten skulle vara ett slags sleeping partner i industriföretagen i vårt land. Detta är inte något hugskott från en SSU-klubb utan har framförts i år i denna kammare av sex socialdemokrater.

Motionärerna har inte avslöjat hur de tänker sig utformningen av förslaget i framtiden, men det är inte otroligt att staten när företagarnas skuld blir tillräckligt stor inte nöjer sig med en passiv roll, utan uttalar att man nu har fått så mycket pengar i företaget på grund av de skatter, som debiterats men som inte blivit inbetalda, att man vill vara med och bestämma över hur företaget skall skötas. Det kan också tänkas att man på statligt håll blir intresserad av att överta företaget och det kan man i så fall göra billigt. Ägaren har ju själv undan för undan varit tvungen att avhända sig en del av sitt företag utan att få någon likvid för det.

Det verkar faktiskt som om man på detta sätt ytterst elegant hade löst socialisternas gamla problem: Varifrån skall vi få pengar för att betala ägarna om vi övertar deras företag? Tänk vilket elegant sätt att kunna ta hand om egendom utan att i verkligheten behöva ge någon kompensation!

Herr talman! Detta sista står alltså inte i motionen. Vi vet inte riktigt hur man har tänkt sig det hela, men nog vore den utveckling som jag här skisserat i linje med de tankegångar som har förts fram på vänsterhåll inom det socialdemokratiska partiet.

Nu finns det också varianter på denna ökade företagsbeskattning: man skall beskatta företag som går särskilt bra och dela ut pengarna till företag som går mindre bra — en sorts inkomstutjämning mellan företagen. Jag skall

inte närmare försöka beskriva resultatet, men en sak kan vi vara säkra på: vill man uppnå en stagnation i vår ekonomi, så är detta ett tyvärr mycket effektivt sätt.

Sannerligen — när vi ser på denna flora av vildvuxna socialiseringsplaner från ofta mycket representativa medlemmar av det maktägande partiet inser vi hur angeläget det är att det finns ett socialliberalt reformvänligt alternativ som är byggt på den fria marknadshushållningens grund. Vi har under det senaste året inom folkpartiet speciellt inriktat vårt arbete på ett program för ett mänskligare samhälle. Vi arbetar för att 1970-talet skall bli den socialliberala samhällssynens årtionde.

I detta anförande instämde herr *Källstad*, fru *Frænkel* samt herrar *Nilsson* i Lönsboda, *Westberg* i Ljusdal, *Berndtsson*, *Nelander* och *Ahlmark* (samtliga fp).

Herr **HOLMBERG** (m):

Herr talman! Det har naturligtvis sina sidor att variera samma tema efter fyra stora ekonomiska debatter under denna riksdagssession och efter de inlägg som representanter för mittenpartierna nu har gjort, där redovisningar lämnats som i många stycken överensstämmer med helhetsbilden, sådan som vi inom moderata samlingspartiet ser den. Men jag skall ändå göra några kommentarer och börja med att säga att man kan förändras. Jag hoppas att finansminister Sträng också förändras. I januari karakteriserade jag finansplanen som en otillfredsställande och halvhjärtad redogörelse för den ekonomiska situationen och för de ekonomiska framtidsutsikterna. Nu när vi haft tillfälle att ta del av den reviderade finansplanen vet jag inte, om det är riktigt att avge ett lika mildt och försiktigt omdöme om den planen som om finansplanen. Den reviderade finansplanen är nämligen inte bara otillfredsstäl-

Ekonomisk debatt

lande och halvhjärtad som beskrivning av det aktuella ekonomiska läget i Sverige — den är också en orealistisk prognos för framtidsutvecklingen.

Finansminister Strängs helhetsbild är emellertid envist mycket ljus. Han konstaterar i kompletteringspropositionen bl. a. följande: »Den bild som den reviderade finansplanen ger av den svenska ekonomins nuläge och framtidsutsikter har en rad klart positiva inslag. Till det mest tillfredsställande vill jag hänföra den fortsatt snabba exportexpansionen. Industrins konkurrenskraft är på flertalet områden oförändrad stark och nya marknadspositioner har erövrats.»

Så säger alltså finansministern i den reviderade finansplanen, men jag tror knappast att det är några andra än medlemmarna av en regering, som om ungefär fyra månader skall stå till svars för sitt fögderi i ett allmänt val, som är benägna att beskriva den svenska ekonomins nuläge genom att uteslutande skjuta de positiva dragen i förgrunden. Det ger en falsk bild, som nog de flesta läskunniga är medvetna om.

Den svenska ekonomin har under senare år präglats — det kommer vi inte ifrån — av växande svårigheter att upprätthålla balansen i utrikesbetalningarna. Vi har importerat mera varor och tjänster än vi har exporterat. Under sex av 1960-talets tio år har bytesbalansen uppvisat ett underskott. Det har varit fallet under vart och ett av de senaste fem åren.

På penningvärdesidan är situationen i stort sett densamma. Penningvärdeförsämringen, prishöjningarna och kostnadsökningarna har fortsatt. I finansplanen räknade finansministern med att penningvärdeförsämringen under 1969 skulle ha uppgått till 3,5 procent, men han nödgas nu konstatera att den blev större, och den senaste siffran i finansplanen är 4,2 procent.

Detta är bara några antydningar om den ekonomiska utvecklingen sådan

som den kan avläsas i kalla siffror. Mittenpartirepresentanten herr Gustafson i Göteborg har även angivit det hela i kalla och realistiska siffror. Men detta är också den statistik som man inte minst utomlands avläser och som i början av året bidrog till att skapa ett misstroende mot vår förmåga att ekonomiskt hävda vår valuta och vår konkurrensförmåga. Det är en utveckling som dessutom drabbar den enskilda människan, och det är en utveckling som regeringen bär ofrånkomligt ansvar för.

I dag finns dessvärre ingenting som tyder på att den här trenden inte skulle fortsätta under detta år. Hur har t. ex. utvecklingen på utrikeshandelsområdet gestaltat sig? Jag skall inte upprepa de siffror som angivits, utan vill endast poängtera att vi ändå under de fyra första månaderna har ett underskott i handelsbalansen på 1 466 miljoner kronor, vilket redan det borde ge en kall ilning av oro i finansministerns ryggrad.

Detta har naturligtvis lett till ett fortsatt valutautflöde. Vid utgången i mars i år kunde ett nytt bottenläge noteras. Då hade valutareserven sjunkit till 3 659 miljoner kronor, och dessvärre tycks bottennoteringarna följa varandra slag i slag. Under april hade valutareserven minskat med ytterligare 167 miljoner kronor. Vid utgången av april var hela valutareserven nere i 3 492 miljoner kronor, och detta belopp skall jämföras med samma tidpunkt förra året, d. v. s. utgången av april 1969, då vi hade 5 002 miljoner kronor.

Den faktiska nedgången är i själva verket större än vad dessa siffror återspeglar. I början av detta år kunde Sverige nämligen tillgodogöra sig 195 miljoner kronor i de speciella dragningsrätterna. Finansministern har hitintills varit angelägen om att kunna tala om dessa problem som tillfälliga svårigheter, men frågan är om det går att göra detta i längden. Det skall i själva

Ekonomisk debatt

verket bli mycket intressant att höra finansministern om en stund berätta vad det denna gång är som gör uttömningen av valutarereserven till ett kortsiktigt tillfälligt problem och varför vi skulle kunna vänta oss att trenden snabbt skall vändas.

Jag tycker att finansminister Gunnar Sträng på något sätt har kommit på villospar. Vi har ju varit många vanliga människor som har respekterat finansministerns kunnande och hans förmåga att förutse framtiden, men i dag tycks han inte kunna tillskriva sig något allvetande och någon ofelbarhet. I dag gör finansministern sig snarare känd för att allt som oftast räkna fel på några tusen miljoner kronor, och det är ju inte vidare bra för en finansminister, allra minst i en ekonomiskt svår och orolig tid för ett land.

Ändå tror jag inte att det allvarligaste för regeringen är att den räknar fel. Vi för vår del är inte så förvånade över det. Vi har i motioner inte bara i år utan även förra året gett vår syn på den väntade utvecklingen. Vad som däremot är allvarligt är att regeringen försöker dölja verkligheten. Man vill inte vidta de erforderliga ekonomiska åtgärderna. Man hoppas kunna hålla skutan flytande till efter valet. Lyckas då den socialdemokratiska regeringen behålla sin regeringsställning, får man sätta in den nödvändiga beska medicinen under hösten och hoppas att allt skall vara glömt och förlåtet till nästa val. Blir det i stället en borgerlig regering, slipper ju socialdemokraterna göra någonting åt eländet. Detta är inte bara att ha is i magen. Det är en kallhamrad taktik — och finansministern är kallhamrad många gånger — från en regering, som uppenbarligen försöker att till varje pris bita sig fast vid makten.

Jag tror att denna taktik har bidragit till att ytterligare vidga förtroendeklyftan inför regeringen och dess ekonomiska politik. Man frågar sig inom

och utom landet vilka regeringens intentioner i dag är på den ekonomiska politikens område. Regeringens blomsterspråk ger inte något svar på den frågan. Vi vet t.ex. att utländska exportörer inte längre vill sluta avtal i svenska kronor. Det är inte något gott betyg på förtroendet för regeringens ekonomiska politik att finska exportörer, som tidigare slutit sina avtal i svenska kronor, nu föredrar att göra det i finska mark.

Eftersom regeringen inte har velat erkänna att vi befinner oss i ett besvärligt ekonomiskt läge, har den följaktligen inte heller varit beredd att föra den ekonomiska politik som situationen kräver. Man har tvärtom genom sin nyligen genomdrivna omläggning av skattesystemet — eller låt mig kalla det sin medvetna höjning av skatterna — lagt grunden till en utveckling, som ytterligare kommer att framhäva de långsiktiga strukturella problem som är roten till våra nuvarande svårigheter. Man har valt att låta riksbanken söka täppa till de värsta läckorna i ekonomin genom en rekordhård kreditpolitik. Räntorna har höjts två gånger i år, och kreditpolitiken har skärpts på olika sätt även under den allra senaste tiden. I dag är det ju i det närmaste fullständigt kreditstopp, och t. o. m. löpande checkräkningskrediter skall skäras ned med 20 procent.

Denna kreditpolitik har lett till att i dag kan noteras rekord i konkursfrekvensen. Det finns rader just av småföretagare, vilka är beroende av sina krediter, som inte längre kan klara sig. Detta är en orimlig situation mitt under en s. k. högkonjunktur. Men det är också en politik som kan få långsiktiga efterverkningar på produktivitetsutvecklingen i vårt land.

Finansministern talar ändock med förtjusning i sin reviderade finansplan om den starka investeringsviljan inom näringslivet. När året är slut får vi se hur stora dessa investeringar i prakti-

Ekonomisk debatt

ken blev. Det vore för övrigt av stort intresse att få ta del av en analys av dessa planerade investeringar. Är det i verkligheten produktionshöjande investeringar, eller är det investeringar som företagen egentligen gör bara för att kunna överleva och hålla sysselsättningen i gång?

Den socialdemokratiska regeringen kräver alltså återhållsamhet på kredit- och kapitalmarknadspolitikens område. Det minsta man då kunde begära vore att staten själv visar stor sparsamhet och stark återhållsamhet. Men så har inte varit fallet. Under innevarande budgetår tycks det statliga upplåningsbehovet komma att uppgå till 3 500 miljoner kronor. Det betyder alltså att staten under en högkonjunktur, då den ekonomiska teorin rekommenderar minskad statlig upplåning eller underbalansering av budgeten, i stället ökar sin upplåning i förhållande till budgetåret 1968/69 med inemot 1 miljard kronor. I förhållande till 1967/68, då vi i stället hade en lågkonjunktur, har den statliga upplåningen ökat med cirka 1,6 miljarder kronor. Finansministern har i själva verket lånat in en halv miljard kronor mer än han i finansplanen ansåg skulle vara nödvändigt. Här är det verkligen inte fråga om att skära ner några krediter med 20 procent!

Enligt vår uppfattning inom moderata samlingspartiet är just detta det centrala felet med regeringens ekonomiska politik. De nuvarande ekonomiska svårigheterna är inte tillfälliga — de är strukturellt betingade. Det finns ett generellt efterfrågetryck i vår ekonomi som har lett till kapitalutflöde genom bl. a. turism och ökad import. Importkonkurrerande företag har slagits ut, och det har inte varit möjligt att ersätta detta bortfall med ökad exportförsäljning i samma utsträckning. Det är ett mönster som går igen på område efter område. Dessa problem kan inte lösas genom finanspolitiska åtgärder över ett år.

Den offentliga sektorns snabba tillväxt är — och det har vi starkt understrukit i våra motioner — en väsentlig förklaringsfaktor till detta strukturproblem. Denna har endast till en liten del kunnat genomföras på grund av en minskning av den privata konsumtionen. Det har i stället varit de privata näringslivsinvesteringarna som fått stryka på foten. Är det då, herr finansminister, att förvåna sig över att man kan tala om ett kapacitetsproblem inom svensk ekonomi? Kapaciteten är otillräcklig, därför att investeringarna har varit och tydligen fortfarande är otillräckliga.

Låt mig göra en annan kommentar till den offentliga sektorns tillväxt. Jag vill hämta materialet till den från den reviderade nationalbudgeten. Där anges multiplikatoreffekten vid det allmänna köp av varor och tjänster till plus 1,92. Förändringar i de direkta och indirekta skatterna anges till minus 0,92 respektive minus 1,15. Förändringar i det offentliga inköp av varor och tjänster har alltså omkring dubbelt så stor efterfrågepåverkande effekt som förändringar i skattetrycket. Förenklat skulle man utifrån dessa siffror kunna säga att för att en expansion av de offentliga utgifterna skall kunna realiseras, utan att detta skall vara förenat med inflatoriska effekter, måste det allmänna öka sina inkomster ungefär dubbelt så mycket som sina utgifter. Det betyder också att besparingar på den offentliga sidan kan vara dubbelt så effektiva för att komma till rätta med inflation som skattehöjningar av samma storleksordning.

Nu har emellertid totalbudgeten ända sedan budgetåret 1963/64 varit överbalanserad och budgetunderskottet har ökat år från år. 1963/64 var det 86 miljoner kronor, 1964/65 165 miljoner, 1965/66 354 miljoner, 1966/67 1 631 miljoner, 1967/68 2 931 miljoner, 1968/69 2 648 miljoner och nu, 1969/70, beräknas det bli 3 510 miljoner kronor. Det

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

är inte någon vidare vacker sifferserie ens med herr Strängs ekonomiska filosofi. Budgeten har varit expansiv antingen vi har haft hög- eller lågkonjunktur, vilket dessa siffror visar. När man med konjunkturpolitiska motiv höjt skatterna, har man inte kunnat avhålla sig från att öka sina egna utgifter med de medel som dragits in till statskassan.

Men nästa budgetår skall det bli en ändring, säger finansministern, och envisas med att ange det statliga upplåningsbehovet för budgetåret 1970/71 till bara drygt 800 miljoner, trots att han redan i januari talade om att siffran var för låg. Jag har roat mig med att titta efter i några gamla finansplaner hur stort finansministern sagt att budgetunderskottet skulle bli och hur stort det egentligen blev. Det visar att man skall vara skeptisk gentemot de siffror som finansministern redovisar i början av året.

1966/67 skulle budgetunderskottet bli 209 miljoner; det blev 1 631 miljoner. 1967/68 angavs i finansplanen siffran 1 095 miljoner; det blev ett underskott på 2 931 miljoner kronor. 1968/69 talade herr Sträng om ett underskott på 2 149 miljoner; det blev 2 648 miljoner kronor. För det budgetår som snart är tilländalupet skulle budgetunderskottet bli 2 490 miljoner; det blev 3 510 miljoner kronor.

Detta visar att sparsamhet inom den offentliga sektorn är nödvändig. Det är det enda sätt på vilket vi kan komma till rätta med våra ekonomiska svårigheter: få stopp på inflationen, åter skapa normala förhållanden på kreditmarknaden och hejda uttömningen av valutareserven. Detta tycks också vara den tankegång som bevillningsutskottet var inne på i sitt betänkande nr 40 i år, där man skriver, att »med anledning av de — — — uttalade farhågorna för att de med reformen» — d. v. s. skattereformen — »avsedda skattelättnader-

na kommer att helt eller delvis utebli på grund av den fortgående inflationen och befarade höjningar av de kommunala utdebiteringarna vill utskottet understryka nödvändigheten av att kommunerna i största möjliga utsträckning anpassar sin expansion till det ökade skatteunderlag som skapas genom den årliga tillväxten i samhällsekonomin.»

Det vore intressant att få höra, om det är finansministerns uppfattning, att staten i största möjliga utsträckning skall anpassa sin expansion till det ökade skatteunderlag som skapas genom den årliga tillväxten i samhällsekonomin.

En offentlig sparsamhet är alltså nödvändig. Åtgärder är också nödvändiga för att öka det personliga sparandet. I vår ekonomisk-politiska motion i januari begärde vi en ny sparundersökning. Det kravet fick vi avslag på i riksdagen. Nu har emellertid finansministern inte desto mindre sent omsider beslutat sig för att tillsätta en ny sparutredning. Det hälsar vi naturligtvis med tillfredsställelse. Finansministern bör emellertid också omedelbart vidtaga åtgärder för att stimulera det personliga sparandet. Om finansministern tittar igenom — och det hoppas jag att han göra någon gång — några motioner från moderata samlingspartiet på detta område kan han få en mängd förslag till åtgärder, om han har svårt att klara av den saken själv.

Det behövs en omläggning av den ekonomiska politiken. Jag tror — jag märker det på finansministerns minspel — att finansministern också vet det. Det behövs en omläggning nu. Efter valet kan det vara för sent.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tänkte vid detta till-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

fälle i sedvanlig ordning kommentera de anföranden som haft karaktär av parti- och gruppledarinlägg. Men innan jag gör det vill jag honorera herr Vigelsbo. Jag tar gärna av mig hatten för hans friska och frejdiga inlägg från kammarens talarstol för en stund sedan och för den ärlighet och rättframhet han ådagalade i sin uppfattning om ansvarsfördelningen i den politiska utvecklingen. Det hedrar det gamla bondeståndet och centerpartiet av i dag att ännu i sina led hysa en riksdagsman som inte bara tänker på vad han å ämbetets vägnar och dragande kall måste säga utan har tillräckligt med civilkurage för att säga som det är.

Låt mig efter detta, herr talman, fullgöra en förpliktelse gentemot herr Hedlund. Han har nämligen ställt en interpellation till mig, som jag har funnit lämpligt att besvara i denna ekonomiska debatt.

Herr Hedlund har bett mig redogöra för eventuella skillnader mellan Sverige och Norge i fråga om utlåningsräntornas höjd samt anledningen till sådana skillnader.

I följande uppställning, som har över-

lämnats till interpellanten, återfinns vissa av de in- och utlåningsräntor som tillämpas av de norska respektive svenska affärsbankerna

Härav framgår att de norska utlåningsräntorna ligger lägre än sina svenska motsvarigheter. En reservation måste emellertid göras för svårigheterna att mera exakt mäta innebörden av dessa differenser. Såväl användandet som definitionerna av de olika utlåningsformerna torde vara olika i Norge och Sverige. Möjligen kan man dra följande två slutsatser:

1. Skillnaden mellan diskonto är större än mellan de längre utlåningsräntorna. De senare ligger i Sverige endast ca en procentenhet högre än i Norge, samtidigt som variationen i diskontot är 2½ procentenhet.

2. Skillnaden mellan inlåningsräntorna synes generellt vara större än mellan utlåningsräntorna.

En huvudorsak till den lägre räntenivån i Norge torde vara att en rörlig ränta inte hade nämnvärt använts som ett led i konjunkturpolitiken. Den grundläggande målsättningen har varit att söka hålla en relativt oförändrad

Vissa utlåningsräntor i Sverige och Norge (april 1970)

	Norge	Sverige
Växlar	7—8	8¼—10¼
Kredit i checkräkning	6	8½—9
(plus provision i % av beviljat belopp)	(1½)	(1)
Lån	6—7	8—10¼
<hr/>		
Emissionsränta för kraftverksobligationer	6½	7½
» » kommunobligationer	6½	7½
» » industriobligationer	6½	7½
» » statslån	5—6	7¼
Diskonto	4½	7
<hr/>		
<i>Vissa inlåningsräntor i Sverige och Norge</i>		
Banklönekonto	3	6½
Sparkasseräkning	3	6¼
Kapitalräkning 12 mån.	5	7½

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

räntenivå, speciellt vad avser den långa räntan. Detta har emellertid inte utslutit att man i övrigt tillämpar en konjunkturrörlig kreditpolitik. I mångt och mycket påminner den nuvarande norska kreditpolitiken om den som tillämpades i Sverige under de första tio efterkrigsåren.

De medel som används för att hålla räntenivån under kontroll är främst följande. Man utnyttjar på ett mycket aktivt sätt placeringskvoter, ibland av en detaljerad karaktär. Via statsbudgeten kanaliseras vidare betydande belopp till de statligt ägda bankerna. Dessa har en klart avgränsad verksamhetsinriktning, varför effekten sålunda till stor del blir en direkt dirigering av krediter till önskade ändamål och områden. Ett ytterligare medel är en kontroll över kapitalimporten från utlandet, vilken i hög grad utformas efter de statliga intentionerna för kreditvolymens utveckling.

Liksom Sverige är Norge i finansiellt avseende starkt beroende av omvärlden. Den i utlandet rådande högre räntenivån var en huvudorsak till att Norges Bank i september 1969 för första gången sedan år 1955 höjde diskontot. Att den norska valutareserven trots allt inte försvagades mera avsevärt under år 1969 berodde delvis på en aktiv import av kortfristigt kapital.

Herr talman! Jag vill anföra ytterligare några synpunkter på den fråga interpellanten ställt.

Det finns ju alltid en viss förbindelse mellan inlånings- och utlåningsräntor. Man skall inte förledas att tro att det råder någon nämnvärd skillnad mellan kostnaden för den som lånar kapital i Norge och kostnaden för den som lånar kapital i Sverige. Det är i så fall en felaktig slutsats. Här i Sverige har kapitalmarknaden i allt väsentligt varit tillräcklig för att förse de svenska låntagarna och investerarna med kapital. Norge har — intill de se-

naste åren, då konjunkturen har blivit bättre — permanent tvingats att i utomordentligt stor omfattning anlita den internationella kapitalmarknaden. Man har där fått betala en ganska hög ränta — jag kanske bör uttrycka mig som det är: en orimligt hög ränta — på europadollarmarknaden. Väger vi in detta, finner vi att den norska kapitalräntan är likvärdig med den svenska.

Jag sade att det finns en viss förbindelse mellan inlånings- och utlåningsränta. Jag kanske därför bör erinra om att de norska spararna i dag på banklönekonto eller sparkasseräkning får en ränta på 3 procent, mot 6,5 procent för de svenska spararna. Sätter man in pengar på en tolv månadersräkning i Sverige, får man 7,25 procents ränta, men favören för den som sparar på en tolv månadersräkning i Norge stannar vid 5 procent.

Jag tror inte att man kan belysa det här problemet, som av och till kommer upp i den ekonomiska diskussionen, om man inte ser det i ett sådant vidare perspektiv som jag här försökt teckna.

Efter detta, herr talman, skall jag övergå till de kommentarer som jag i sedvanlig ordning vill göra i mitt inlägg i riksdagens ekonomiska avslutningsdebatt.

Vi upplever för närvarande en nationell och internationell högkonjunktur av sällan skådad styrka. Jag reagerar alltid när det sägs att finansministern skyller på den internationella situationen om konjunkturutvecklingen inte går helt efter hans antaganden, prognoser och beräkningar. Jag är i den situationen att jag tvingas göra prognoser, beräkningar och antaganden, men jag är inte i den situationen att jag har något inflytande över den internationella konjunkturutvecklingen.

Den stora efterfrågan tar sig uttryck i en utomordentligt stark brist på arbetskraft som leder till en prisuppdrivning, som självfallet måste påverka oss

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

med vår stora utrikeshandel. Den senaste redovisningen av arbetsmarknads-situationen anger att vi har 82 000 lediga obesatta platser i landet, medan 33 000 människor har anmält sig in-tresserade av att få ett arbete. Under den senaste tioårsperioden har det inte någon gång varit ett sådant sug efter arbetskraft vid denna tid på året som nu är fallet.

Jag tror det var herr Hedlund som sade att situationen skulle ha tett sig väsentligt annorlunda om man hade varit litet snabbare med lokaliserings-ansträngningar. Det förhåller sig inte så. I skogslänen redovisas i dag 13 000 lediga platser och 18 000 arbetssökande. I skogslänen — som sträcker sig ner till Värmlands, Kopparbergs och Gävle-borgs län — har man alltså ett överskott av 5 000 människor i förhållande till efterfrågan. Samtidigt har vi ett underskott på 50 000 i riket i dess hel-het. Det är självklart att situationen in-te skulle ha förändrats i något avseende om vi hade vidtagit vissa lokalise-ringsåtgärder litet snabbare.

Den här väldiga driven kommer naturligtvis att gå över — när det blir vet vi inte; den kommer väl att hålla i sig under 1970, och den har en sådan auto-matik i sig att den väl fortsätter även ett stycke in på 1971, men naturligtvis kommer den så småningom att däm-pas. Den har föranlett en prisutveckling med stigande priser som framstår så-som ganska sensationell när man stu-derar den närmare.

Vi märker denna prisutveckling när vi ser på importerade metaller. Pris-stegringarna på vissa metaller rör sig om 100 procent.

Vi märker den på koksen, som är nödvändig för våra järnbruk som för-ädlar malm. Som alla andra bristsitua-tioner leder även denna bristsituation i världen till att varan blir dyrare.

Vi märker den på den svavelfattiga oljan. Inte bara i vårt land utan även

t. ex. i England strävar man efter att med hänsyn till miljön gå över till svavelfria bränslen. Följden har blivit att det på oljemarknaden har uppstått ett underskott på denna specifika typ av brännolja, vilket har lett till kraf-tiga prisstegringar.

Vi finner den på järn- och stålmark-naden. Den investeringskonjunktur som vi lever i präglar hela världen. Jag skall inte ge mig in på några utläggningar om den närmare anledningen till detta, men det kan ju tänkas att den all-männa internationella oron också är en faktor som driver upp efterfrågan på järn och stål.

Vi har fått ett etablerat prisläge på världsmarknaden för våra exportpro-dukter: sågat virke, massa, papper, rå-material för byggnadsindustrin o. s. v. Naturligtvis blir den internationella prissättningen riktpunkten även för den inhemska svenska prissättningen på dessa varor. Jag vet inte hur man skulle kunna undgå det, om man inte skulle våga sig på det djärva greppet att helt enkelt ransonera och kvotera varorna på den svenska marknaden och låsa fast priserna oberoende av de priser som man utanför våra gränser är be-redd att acceptera. Detta är naturligt-vis bara ett rent teoretiskt tankeexperi-ment, som ingen vettig människa skul-le försöka realisera. Vad jag vill säga är att vi får ta konsekvenserna också hemma i vårt land av den prisutveck-ling som jag har beskrivit.

Prisstegringen under första kvartalet 1970 har varit stark. Jag har för inte så länge sedan i ett inlägg från denna kammarens talarstol försökt att grund-ligt och sakligt redovisa anledningen härtill, och jag behöver kanske inte upprepa vad jag då sade. Jag vill bara i korthet påpeka att en orsak är en efterjustering av vissa bostadsindex som är ett par år gamla men som slog ige-nom i januari månad. Vidare har vi fått en prisstegring som följd av att moms-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

höjningen trädde i kraft tidigare för vissa kapitalvaror. Slutligen har vi i början av 1970 fått lönehöjningar enligt avtal som träffades 1969 men som gäller även för 1970. Stora grupper av företag inom handeln och övriga servicenäringar har inte några möjligheter att genom rationaliseringsåtgärder kompensera dessa lönehöjningar.

Jag skulle vidare vilja tillägga en sak som jag inte har nämnt tidigare. Jag har under de senaste dagarna tagit kontakt med människor som praktiskt sysslar med att importera varor och sälja dem till de svenska konsumenterna. Jag har frågat dem, om de kan ge mig en rimlig förklaring till den starka prisstegringen i början av året. Där spelar kaffet en väsentlig roll. Felslagna skördar i Brasilien påverkar kaffepriset med en i runt tal 40—50-procentig uppräkning. Verkningarna av dessa felslagna skördar eliminerar man inte på ett år. De kommer att få konsekvenser för ytterligare i varje fall något eller några år framöver. Naturligtvis bli situationen då den, att alla som importerar vill se om sitt hus och lägga upp lager. Jag tror, och det har jag faktiskt fått verifierat, att man i dagsläget håller sig med en lagerhållning på kaffe som ligger 40—50 procent högre än den normala lagerhållningen, därför att man förväntar ytterligare prisstegringar. Jag har t. o. m. fått en siffra: den extra import som det här skulle vara fråga om rör sig om några hundra miljoner.

Det finns en annan sådan här banal omständighet, nämligen fjolårets dåliga potatisskörd, som har gjort att svenska folket har tvingats att betala den vardagsvara, som potatisen är, med 60—70 procent högre pris under de gångna månaderna än vad som är normalt i det långa loppet.

Det har skett en prisstegring på råvarorna för margarinindustrin. Det rör sig om prisstegringar som ligger mellan 70 och 90 procent. Så länge svenska

folket konsumerar margarin i den utsträckning det gör och så länge priset för de råvaror vi gör margarin av ökas nästan till det dubbla frågar jag: Hur skall man kunna undgå den prisstegringen?

Jag skulle kunna fortsätta. Alla vet att sillen har slagit fel. Det betyder att vi har fått prisstegringar på sillen och för den konservindustri som arbetar med den råvaran.

Nu klarar man sig från oppositionen på det utomordentligt enkla sättet, att man tar fram prisstegringen på nära 3 procent under de första tre månaderna på året och säger: Se där hur galen finanspolitik finansministern tillåter sig att föra! Tänk om vi hade en annan regering, så skulle vi ju slippa den prisstegringen! Det är ju det som underförstås i det inte alldeles pregnant utsagda.

Nu har jag erkänt min oförmåga att påverka de ting som jag här har redovisat. Även om jag har stor respekt för regeringens opposition, tillåter jag mig att betvivla, att den på dessa punkter skulle haft några nämnvärda möjligheter att påverka utvecklingen i annan riktning.

Finansministern presenteras ju alltid från oppositionens sida som den optimistiske, den glättade — det är ett intressant uttryck, det där — i varje fall som den glade och förtröstansfulle uttolkaren av framtidens ekonomiska besvärligheter. Därför är det med stor tveksamhet, som jag talar om för oppositionen, att prisstegringen under april var 0,2 procent. Detta applicerat på ett år skulle ge 2,4 procent. Men det kan ändå vara ett uttryck för att den starka prisstegringen i början av året hade alldeles speciella orsaker och att det inte är orimligt att räkna med en något lugnare takt i fortsättningen.

En annan fråga som självfallet har sin plats i en ekonomisk avslutningsdebatt är ju utrikeshandelns utveck-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

ling. Jag vill minnas att det var herr Holmberg som citerade ur kompletteringspropositionen undertecknads tillfredsställelse över den svenska exportindustrins konkurrenskraft, kapacitet och möjlighet att göra sig gällande på världsmarknaden.

Jag har ingen anledning att ta tillbaka en enda stavelse av vad jag där sagt. Den är utomordentligt konkurrenskraftig och arbetar med praktiskt taget full kapacitet, den säljer allt vad den producerar, orderböckerna är fulla och priserna stiger. Det är ingen risk för att man i dagsläget behöver gå omkring och säga att man är illa behandlad, varken skattemässigt eller i andra avseenden, så att man därför inte kan utnyttja dagens situation.

I våra prognoser räknade vi med att det volymmässigt skulle bli en exportstegring på ca 8 procent och en någon procent lägre importstegring. Vi räknade med att ha en viss favör i de s. k. terms of trade, d. v. s. prisetförhållandet mellan export och import, och att man följaktligen rent värdemässigt skulle kunna dra slutsatsen att vi skulle kunna få en exportstegring på 12 procent eller kanske t. o. m. 14 procent. Vidare kalkylerade vi med en något lägre importstegring.

Låter jag nu den här kalkylen sträcka sig fram t. o. m. april månad — siffrorna har ju redovisats tidigare i debatten — ger detta vid handen, att den svenska exporten värdemässigt ökat under de fyra första månaderna med inte mindre än i runt tal 18 procent. Mina uppskattande ord om svensk exportindustri i kompletteringspropositionen kan mot den bakgrunden faktiskt ytterligare understrykas. Problemet är naturligtvis att vi har fått en importstegring som desavuerar våra beräkningar och som under de fyra första månaderna uppgått till ca 25 procent. Den importstegringen är så hög att man, om man räknar med att den fortsätter i

samma takt under hela året, skulle komma upp till den horribla siffran av närmare 50 miljarder, jämfört med 30 miljarder under år 1969. Ingen tror på detta. Jag har förklarat varför vi fått en alldeles ovanligt kraftig prisstegring under de tre första månaderna, och samma motiv finns i bakgrunden beträffande den kraftiga importstegringen under samma tid.

Naturligtvis frågar sig en och annan: Tror då finansministern fortfarande på de prognoser han har serverat i kompletteringspropositionen, d. v. s. en prisstegring för hela året på 4,7 procent och en förbättring av bytesbalansen med några hundratal miljoner? Jag kan väl säga att jag är mera osäker beträffande den prognosen i dag än jag var när vi skrev detta i mitten av april. Det är möjligt att prisstegringarna blir ungefär en halv procent högre. Ingen vet hur det blir och ingen kan ställa några garantier för att stegringen stannar vid 4,7 procent. Men jag vägrar att vara med om den lättsinniga multiplikation som ibland förekommer i oppositionens uttalanden, skriftligen och muntligen, varvid man räknar fram helt enorma och orimliga prisstegringar under 1970, för att nu inte tala om 1971.

Jag är inte alls främmande för tanken att vi kan behöva längre tid på oss för att återställa den erforderliga balansen i bytesförhållandet till omvärlden än vi räknade med när kompletteringspropositionen framlades.

Däremot tillåter jag mig fortfarande ha den uppfattningen att den kraftiga uttömningen av valutareserven, som var en följd av den s. k. kapitalbalansens utveckling, inte är lika betänklig nu som man kanske tyckte i varje fall i januari. Våra efterhandskalkyler visar att utlandet inte har förlorat förtroendet för den svenska ekonomin nu eller för framtiden. Vi angav en felaktig siffra i januari månad, när vi redovisade

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

utlandsinvesteringarna innanför våra gränser till 325 å 350 milj. kr. Den nu justerade siffran, som är riktig, visar att summan i stället är omkring 900 milj. kr., d. v. s. ett par hundra miljoner kronor mer än vad som varit normalt under 1960-talet. Att vi ändå har haft ett utflöde från valutareserven beror på att de svenska investeringarna utomlands var så onormalt upptrissade under 1969. De uppgick till 1 400 milj. kr. mot normalt 700 å 800 miljoner. Jag skulle tro att vi där kommer att få en mera balanserad utveckling. Efter den 1 september i fjol har vi en annan kontroll på utlandsinvesteringarna från svenska företagare, och det ger mig anledning tro att vi med en viss förtröstan bör kunna se mot framtiden när det gäller valutabalansen.

Den omständigheten att vi utnyttjar vår produktionsapparat, att vi säljer allt som vi kan producera till goda priser och är helt konkurrenskraftiga, är den bästa dementin på alla — nej, kanske inte alla, det vore väl att ta till litet i överkant — devalveringsrykten, som i panikskapande syfte luftas då och då i den allmänna ekonomiska debatten. Var och en som har någon uppfattning om hur dessa ting fungerar måste erkänna att i nuvarande läge saknar devalveringsdiskussioner all relevans.

Om man sedan försöker avläsa verkan av den mycket starka importökning vi haft under första delen av innevarande år, så kommer man faktiskt fram till att den torde avsätta sig i en ytterligare lageruppbbyggnad här i landet. Denna beror naturligtvis på en spekulering i att den internationella prisstegringen ännu inte har avstannat. Då vill man förse sig. Och blir det en dopping där — det finns ju vissa tecken som tyder på att man i varje fall på järn- och stålområdet har nått toppen och nu kanske kan börja avläsa en viss dämpning — så är det också slut på den spekuleringen. Då har

man inte längre något intresse av att bygga upp sina lager vidare.

Den investering som är på gång i vårt land — vi har i kompletteringspropositionen uppskattat ökningen där till 15 procent — innebär, om ingen förändring sker, att industrin i stor utsträckning efterfrågar importvaror av investeringskaraktär. Även det slår naturligtvis på vår utrikeshandelsbalans. Men regeringen har stannat för att vi får acceptera detta, helt enkelt därför att vi har ansett det vara så nödvändigt med den investeringsförstärkning som nu förekommer. Den är ju avgörande för produktionsökningen framöver. På den punkten har det därför inte förekommit några diskussioner om att göra begränsningar.

När jag gör antagandet att det huvudsakligen är på lagersidan som man nu bygger upp tillgångarna och att detta är den väsentliga förklaringen till importökningen, så är det resultatet av vissa personliga enkäter, som jag under de senaste dagarna har försökt göra. Detta är också ganska naturligt. Den enskilde konsumenten i vårt land kan egentligen inte öka sin konsumtion särskilt mycket. Dess bättre kunde vi i regel äta oss mätta under 1969, och vi blir i stånd att göra det även under 1970. Vi klädde oss också hyggligt under 1969 och kommer att göra det också 1970.

Att man skulle hamstra vanliga löpande konsumtionsartiklar för dagligt behov tror jag inte på. Däremot är det naturligt att man kanske i en sådan situation skulle vilja hamstra den bil som man ändå avsett att köpa eller byta till.

Vi höjde omsättningsskatten för att om möjligt förhindra detta. Det är ganska intressant att studera bilhandels utveckling efter detta beslut. Mot en normal ökning i fråga om försäljningen av personbilar under januari månad med 12 000—13 000 exemplar,

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

steg siffran i år till inte mindre än 30 000 exemplar. Efter moms-höjningen kom naturligtvis en rekyl. I mars brukar försäljningssiffrorna uppgå till 25 000—30 000 bilar, i år var de nere i 13 000—14 000 exemplar. Om man adderar försäljningssiffrorna för bilhandeln under de fyra första månaderna av året, blir resultatet ungefär detsamma som i fjol. Försäljningen har i år stigit med bara ett par tusen exemplar. Jag finner alltså inte heller på bilhandels område något speciellt sug från importen sett i längre perspektiv.

När det gäller konsumentkapitalvaror har det sagts mig från försäljarhåll att uppgången är tämligen normal.

Handels och industrins lageruppbyggnad uppvisade under fjolåret en ökning med 2 miljarder kronor mot normalt en tredjedel härav. I kompletteringspropositionen har vi räknat med att dessa lager kommer att underhållas men inte ytterligare öka. Nu tycks utvecklingen ge vid handen att denna uppfattning måste revideras. Industrin och handeln bygger upp sina lager även utöver den kraftiga ökningen under fjolåret.

Förutsättningen för den stora importen är naturligtvis att det finns pengar att betala med. Om konsumenterna i dag har ett överflöd av pengar, driver de fram denna import. De har självfallet i år också något mer pengar än i fjol. Om ökningen är på något sätt exceptionell vill jag dock låta vara osagt.

Däremot vet vi alla att den tunga industrin har en bättre självfinansiering i dag än för t. ex. två eller tre år sedan. Om man studerar det gångna årets bokslut inom den stora och ledande industrin får man belägg för detta. Jag tvekar inte säga att den svenska industrin under 1960-talet inte torde ha haft ett bättre verksamhetsår än det som redovisats för 1969. Att man har pengar och får beställningar tar sig uttryck i öns-

skemål om utbyggnader; därav följer ökningen inom investeringsprognosen. Det tar sig också uttryck i förbättrade möjligheter att lägga upp lager. I detta sammanhang menar jag att vi kan finna åtskilligt av förklaringarna till den nuvarande situationen. Förhållandet har också tagit sig uttryck i ett relativt svagt motstånd mot löneökningar utöver avtalen. Detta är ett annat tecken på vad som hänt på detta område under de månader som gått under 1970. Allt detta kan sammanfattas i den slutsatsen att den dominerande delen av den svenska industrin för närvarande har relativt mycket pengar till sitt förfogande.

Man kan då ställa frågan, om den kreditåtstramning som vi nu sätter in har någon verkan i det perspektiv som jag tillätit mig skissera. Den har säkerligen sin verkan och den är nödvändig, om vi inte vill ta ytterligare några steg ut i det kalla vattnet, och det är ju ingen som önskar komma dit — även om jag är medveten om att kreditåtstramningens teknik har sina gränser såsom ett medel i inflationsbekämpande syfte. Jag får väl anledning att komma tillbaka till detta.

Denna filosofi om att en starkare finanspolitik skall korrigera det hela genom att ta ner efterfrågan, får ju till sin logiska slutsats bara två alternativ. Det ena är att man beskattar industrieföretagen hårdare och berövar dem den investerings- och expansionsaktivitet som de visar i dag. Vi har inte velat göra detta dels mot bakgrunden av industriinvesteringsutvecklingen under 1960-talet, dels mot bakgrunden av vad vi anser att vi vill ha ut för framtiden. Det andra alternativet är att man riktar sig starkare i sin skattepolitik mot de enskilda konsumenterna. Det är lätt att säga att kreditpolitiken är en plåga och att vi måste ha en bättre finanspolitik, men det är betydligt svårare att klämma ur oppositionstalarna att den-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsröntorna i Sverige och Norge

na hårdare finanspolitik rimligtvis och sanningsenligt betyder en rekommendation av att gå ut och beskatta konsumenterna hårdare än vi gör i dag. Herr Brandt har ju redovisat detta underliga dubbeltänkande och dubbeltalande genom att återge en episod från bevillningsutskottets behandling av ärendena.

Ja, det finns naturligtvis ett tredje medel, och det är att slå in på de fysiska regleringarnas väg. Och även den vägen har vi fått beträda under året; den 25-procentiga investeringsavgiften på sekundära anläggningar är ett exempel härpå. I år var det väl inte någon nämnvärd opposition mot den, och det är ju ett glädjande tecken på tillfrisknande hos oppositionen i jämförelse med förra gången detta förslag lanserades.

Men jag skulle kunna berätta en episod från föregående vecka, när regeringen gick igenom alla ansökningar om dispens från investeringsavgiften och begäran om att få sätta i gång sådana här sekundära anläggningar. Alla vet vad det är fråga om: det är bankhus, varuhus, parkeringshus, kyrkor, sporthallar, simhallar, bensinstationer och annat sådant. Vi hade att behandla en lista som avsåg 2 700 miljoner och där man begärde dispens från investeringsavgift och krävde igångsättningstillstånd för slika sekundära byggen. Det gällde alltså 2,7 miljarder, och naturligtvis kan man göra vissa reflexioner. Regeringen släppte fram 350 miljoner av begärda 2 700 miljoner.

Den reflexion man omedelbart gör är: Ligger det rimlig klokskap bakom planerandet för alla dessa anläggningar? Jag skall vara vänlig nog att utgå från att det ligger rimlig klokskap och rimligt företagarförutseende bakom, när man är beredd att ge sig in i en sådan byggnation. Och till ett rimligt förutseende från företagarsidan måste då också räknas ett antagande om att fi-

nansieringen skall ordnas på ett eller annat sätt.

Jag vore väl för elak om jag beträffande alla de industrier och andra som vill bygga kontorshus, beträffande de stora varuhuskedjor som vill bygga varuhus, beträffande de kyrkliga församlingar som vill bygga kyrkor och beträffande de företag som vill bygga parkeringshus utgick från att man är beredd att sätta i gång med dessa väldiga investeringar, förlitande sig på att det där med finansieringen ordnar sig alltid på ett eller annat sätt — det behöver vi inte ha några bekymmer för. Jag vill inte vara så stygg att jag drar denna slutsats utan jag drar i stället den enligt min mening mera rimliga slutsatsen att det väl fanns ett antagande om att man skulle kunna gå i land med finansieringen. Med utgångspunkt därifrån menar jag att hela kreditransoneringens plåga måhända kommer i ett något annorlunda perspektiv när man ser det mot bakgrunden av vad jag här har anfört.

Det hela är — om det skulle vara så illa som man gör gällande — naturligtvis ett mysterium, en ouppklarad gåta. Naturligtvis slår kreditransoneringen på vissa specifika områden, säg gärna den lilla småföretagarens. Men genom att regeringen via den fysiska regleringen nu satt stopp för i annat fall aktuella finansieringsanspråk på 2,4 miljarder kronor är det inte alldeles orimligt att räkna med att dessa pengar — om jag utgår från att det skulle finnas underlag för en finansiering — skall kunna lätta situationen för de primära områden som vi satt i första rummet: industriinvesteringar, bostadsbebyggelse, skolor, sjukhus och allt det som via budgeten har sin volymbegränsning.

Men jag är medveten om att en indignationskampanj är på gång från småföretagen, och som alla opinionsrörelser har en gammal tradition att börja i Småland — själv är jag på fädernet

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

smälanning — är det framför allt i Kronobergs och Kalmar län som detta kan utläsas. Vid morgonkaffet i dag avlyssnade jag ett inlägg i kommentarerna strax efter dagsnyheterna kl. 1/28. Det var så intressant att jag tog papper och penna och skrev upp vad som sades.

Journalisten och intervjuaren frågade ut ledaren för aktionen i Kalmar län, som sade: Nu säljer vi alla våra företag därför att statsmakterna infört en kreditransonering som är så besvärande. Journalisten frågade vederbörande: Varför tar ni till så här drastiska åtgärder? Vederbörande svarade då: Vi har ledsnat på alla påhopp från massmedia, och dessutom har statsmakterna en kreditransonering som vi har ledsnat på. Journalisten fortsatte: Har ni svårigheter med er ekonomi? Nej, inte för dagen, säger vederbörande överraskande nog. Men vi kanske får det och därför är det kanske bäst att sälja meddan tid är — det senare var väl hans tanke. Den tredje frågan var: Men om ni inte får någon köpare, hur gör ni då? — Ja, då får vi fortsätta tills vidare.

Man kan säga att detta svar var präglad av en uppgivelsens resignation, men det kan naturligtvis bakom svaret ligga en förhoppning om att det hela ändå inte är fullt så illa utan att det på ett eller annat sätt ordnar upp sig.

I det här intressanta problemet om finanspolitiken och finanspolitikens styrka har de s. k. felräkningarna varit en källa till stor glädje och förtröstan för oppositionens talesmän inte bara i dagens inlägg utan regelmässigt i andra liknande debatter. Man säger alltså: »Herr Sträng räknar ju bara fel.» Personligen sitter jag kanske inte och räknar så mycket, men jag tror i rätt stor utsträckning — ibland med vissa reservationer, om jag skall vara ärlig — på de experter som hjälper mig, experter i konjunkturinstitutet, i statistiska centralbyrån och i de ekonomiska intresseorganisationerna, som allesam-

mans är involverade i nationalbudgetarbetet. Därför fann jag det faktiskt rörande när fru Nettelbrandt talade om att hon ville ha en rundabordskonferens som skulle ta sin ledning från just dessa experter, som hon underkänner så till den milda grad när finansministern i sina akter hänvisar till dem.

Det är klart att jag räknar fel, låt mig gärna erkänna det. Det är ju ett enkelt sätt att uttrycka saken, och varför skall vi göra den krångligare än den är? Följaktligen räknar Sträng fel; vi kan vara överens om detta. I allmänhet räknar han fel åt gallet håll, tycker oppositionen. Någon gång räknar han fel åt det andra hållet, men det talar ni aldrig om. År 1967 trodde Sträng att priserna skulle stiga med 3,5 procent, när vi avslutade den här debatten i riksdagen vid ungefär samma årstid som i år, men det blev bara 3,1 procent. År 1968 trodde Sträng i maj månad att priserna skulle stiga med 2,7 procent, men det blev bara 2,2 procent. I år tror jag att priserna stiger — jag har sagt det i kompletteringspropositionen — med 4,7 procent, men jag har redan reserverat mig för att det kanske blir 5 procent. Men man bör väl ändå räkna mig till godo de gånger jag har räknat åt andra hållet. Den balanserade medelproportionalen blir ju hyggligare då än om man envisas med att redovisa bara på det sätt som oppositionen gör.

Jag vet, herr talman, att det tristaste en församling kan råka ut för — det må gälla även i fråga om tristess hårt tränade kammarmedlemmar — är att sitta och lyssna på en sifferexercis av och an rörande vad som hänt och inte hänt. Men jag får be om ursäkt, om jag ändå — bara på en eller två minuter — försöker ställa felräkningsperspektivet i en något annorlunda dager. I januari månad 1969 presenterades en finansplan med en upplåningssiffra för 1969/70 på 2 490 miljoner. I maj månad samma år var den nedtagen till 1 560 miljoner.

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

Den förbättringen hade i huvudsak sin grund i en uppräknings av inkomstantagandena med ungefär 800 miljoner. Man vore ju rätt förunderligt fultad, om man inte försökte revidera sin beräkning när en fråga, som tidigare har varit oklar, framstår som tydligare och mera gripbar i kalkylerna. I januari 1970 presenterades en statlig upplåning på 3 070 miljoner, och nu i maj säger vi 3 510 miljoner. Dessa 500 miljoner var ju en källa till stor glädje för Sven Gustafson i Göteborg, om jag inte minns fel. Skillnaden mellan maj 1969 och januari 1970 beror i allt väsentligt på löneutvecklingen, men dessutom på en aktivering av bostadslånen som tidigare inte var förutsedd.

Vad oppositionen missar är en ärlig redovisning. Jag har vid varje tillfälle då vi har lämnat dessa siffror sagt, att reservation får göras för att där inte ligger någon täckning för kommande lönehöjningar. Jag har inte velat höfta till något sådant belopp, eftersom jag tycker att jag i så fall skulle trampa in på avtalsparternas område. När det gäller lönehöjningarna lägger vi oss i efterhand och registrerar vad de blir.

Men vi gör varje gång denna reservation. Den skillnaden belöpte sig till mellan 700 och 800 miljoner kronor mellan de olika redovisningstillfällena. Den uppgick i fråga om bostadslånen till 500 miljoner kronor helt enkelt därför att vi förbättrade och effektiviserade hanteringen i bostadsstyrelsen, så att de statliga bostadslånen rann ut snabbare än tidigare. Möjligen föranledde också kreditransoneringen och svårigheten att finansiera även bostadsbyggandet — även om det gick ganska bra — att man så snabbt som möjligt ville ha ut de statliga lånen.

Beträffande skillnaden mellan januari och maj i år, 500 miljoner kronor, ber jag få understryka att vi i januari sade ifrån att här inte fanns täckning för den lokaliseringsproposition som

skulle komma att framläggas längre fram under riksdagen. Den kostade 200 miljoner kronor. Vi har dessutom även i år fått en expansion i fråga om bostadslånen som har lämnats ut i snabbare takt än enligt de gamla metoderna. Jag tillät mig också att säga i januari, att det i statsverkspropositionen inte fanns någon täckning för den kapitalförstärkning till Norrbottens järnverk som sedermera skulle komma att föreslås; för någon vecka sedan voterade riksdagen igenom 100 miljoner kronor till NJA.

Om man nu skall roa sig med att tala om felräkningarna — jag tycker i och för sig att det är ett ganska billigt nöje, men anspråken på nöjen kan naturligtvis variera — är det väl ändå relativt anständigt att tala om att den och den siffran var påhängd med den och den reservationen. I detta fall har jag gjort reservationer för lönehöjningar, lokaliseringspolitik och Norrbottens järnverk. Och då är felräkningarna kanske inte riktigt så dramatiska som man vill göra gällande.

Jag fann ett avsnitt i herr Sven Gustafsons anförande vittna om ett spirande tillfrisknande, och jag önskar honom naturligtvis i fortsättningen en ökad god hälsa intellektuellt sett. Han sade nämligen att när man diskuterar de ekonomiska frågorna är man också tvingad att tänka på konsekvenserna på arbetsmarknaden. Och det är väl det som jag har varit tvingad att tänka på i alldeles utomordenligt hög grad mot bakgrunden av den något disparata lönepolitik som vi har upplevt under de senaste månaderna och som till sin natur har skilt sig ganska väsentligt från den lugna, reglementerade ordning som svensk arbetsmarknad tidigare har kunnat glädja sig åt.

När man talar om den skärpta finanspolitiken och önskvärdheten av en sådan och säger »varför sätter inte finansministern in en skärpt finanspoli-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

tik» går det rakt in hos folk som sitter och lyssnar utan att de tänker på vad konsekvenserna egentligen skulle bli. De skulle, ärade kammarledamöter, bli att man snabbare skulle ha gått ut med skattehöjningar. Och vill man inte lägga dem på industrin — och jag har förklarat varför vi inte vill det — får man lägga dem på konsumenterna.

Det finns väsentliga grupper inom löntagarkåren som kan utnyttja dagens situation till att kräva kraftiga löneglidningar. Motståndet på företagsidan i dagens prisläge, med dagens arbetskraftsbrist, i dagens konjunkturläge är tämligen obefintligt — eller i varje fall betydligt försvagat. Det finns andra grupper som inte kan utnyttja löneglidningarna och som naturligtvis är utomordentligt irriterade av att priserna stiger medan de har sitt fasta lönepåslag som inte förändras under år 1970. Jag är inte alls övertygad om att oppositionen skulle vara beredd att hjälpa mig genom att gå ut till de grupperna — bl. a. skulle det bli herr Gustafson närstående grupper — och säga: »Detta var nödvändigt ur allmänekonomisk synpunkt, det var nödvändigt ur inflationsbekämpningssynpunkt. Du får finna dig i att bli av med den där lönehöjningen som du hade hoppats på. Du kanske till och med får ta någon procents lönereducering, men det skall du göra, eftersom det är nödvändigt ur inflationsbekämpningssynpunkt.»

Jag kan ta gift på att oppositionen inte kommer att lägga två strån i kors för att ge löntagarna en sådan redovisning; det blir i stället den rakt motsatta redovisningen.

Naturligtvis kan man i dagens läge riskera att löntagarna inte nöjer sig med detta. De har anledning att räkna med att höjningen av moms skall träda i kraft vid nästa årsskifte. De har anledning att räkna med den prisstegring under 1970 som finansministern

talat om; den får man finna sig i. Men ytterligare fyra procent på detta blir kanske det strå som knäcker kamelens rygg. Vad blir då resultatet? Jo, det blir ingen upptorkning av köpkraften. Det blir ett nytt varv på skruven igen, något som ingen av oss kan ha anledning att önska.

Naturligtvis, herr talman, finns det en annan möjlighet, och det är att man drar ned utgifterna. Vi har ju upplevt oppositionens alla energiska försök under denna riksdag och tidigare riksdagar att dra ned utgifterna, och därför är det så mycket mer tacknämligt när den med civilkurage utrustade Sven Vigelsbo går upp och talar om att det inte förhåller sig på det sättet utan tvärtom; oppositionen har gjort vad den har kunnat för att ösa på och knuffa på när det gäller utgiftsökningen framöver.

Nu har emellertid den nye folkpartiledaren Gunnar Helén i en presskonferens för ett par dagar sedan talat om vad som är folkpartiets program — det är bara halva mittenprogrammet; han har inte tagit med centerpartiet i denna deklaration. I slutet av referatet från konferensen heter det: »Herr Helén räknar med att offentliga besparingar på totalt två miljarder skall kunna åstadkommas.» Det var inte litet det! Det tarvas en så revolutionerande mental omställning hos herr Helén och alla andra i oppositionen att ingen av oss ett ögonblick kommer att känna igen dem, om de skall försöka sig på detta program.

Det är tröttsamt att lyssna till sifferuppräknningar och därför skall jag inte läsa upp den tabell som jag har framför mig; den finns här om någon är intresserad av att ta del av den. Av denna uppställning framgår vad oppositionens önskingar under den gångna riksdagen skulle innebära för det budgetår som börjar den 1 juli i år. De innebär att finanspolitiken skulle försvagas med mel-

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

lan 700 och 900 miljoner kronor. Detta gäller de tre borgerliga partiernas önskingar — herr Hermansson är litet värre; han hamnar vid mellan 1 200 och 1 300 miljoner kronor. Nu slår emellertid inte allt vad man begär igenom med sin fulla kraft omedelbart under det första budgetåret. Om man räknar om dessa siffror till helårsverkan finner man att konsekvensen blir en försvagning av finanspolitiken med mellan 1 700 miljoner kronor — det är de moderatas bud; de ligger faktiskt i botten, men det är ju en botten som inte skäms för sig — och 2,5 miljarder, som är centerns bud; det är alltså centern som ligger i toppen, och naturligtvis skäms inte heller toppen för sig.

Denna filosofi att vi måste dra in på utgifterna på den allmänna sektorn har debatterats åtskilliga gånger i detta hus. Det har sagts tidigare i dag — jag tror att det var herr Brandt som sade det — att denna debatt kommer intermittent.

Den hade sin stora inte bara knoppningstid utan även blomningstid under 1950-talet när författarfirman Svärd & Hjalmarson gjorde klatschiga slogans och vädjade till den enskilda individens klokskap och kollektivets dårskap. Då hade denna typ av argument en viss framgång, en framgång som gjorde det fasligt svårt för herr Ohlin att inte hänga med i bakvagnen. Så småningom kulminerade detta; kammen växte och man gick för långt: människorna sade ifrån. Sedermera, under 1960-talet, har det varit relativt lugnt om den kollektiva verksamhet inom vårt samhälle som naturligtvis till sista kronan arbetar för människornas bästa. Nu håller emellertid det moderata samlingspartiet på och försöker profilera sig, och jag tror det är en riktig tanke som herr Holmberg lagt sig till med. Han mals sönder om han går omkring och försöker se ut som en folkpartist eller en centerpartist. Men han har en liten

chans att fånga upp en del av den speciella typ av människor som finns inom alla nationer om han profilerar sitt parti som den gamla pålitliga högern som står för den gamla kända högerfilosofin. Han kan följaktligen på nytt börja få litet personlig färg i den politiska debatten. Då är det naturligt att han på nytt attackerar den offentliga sektorn. Hur långt man på den andra kanten tänker följa med vet jag inte.

Siffror talar ju många gånger bättre än aldrig så vällovliga presentationer från denna talarstol. Jag talar nu inte om några prognoser utan om en enkel redovisning av utvecklingen från 1960 till 1970. Den privata sektorns konsumtion ökade med 5 procent — alla siffror jag anger är medeltal per år — under första halvan av 1960-talet och med 3,4 procent under andra halvan av 1960-talet. Den statliga sektorns konsumtion ökade lika mycket som den privata, d. v. s. med 5 procent under första hälften av 1960-talet, och med 0,6 procent under andra hälften, då den privata sektorns konsumtionsökning alltså uppgick till 3,4 procent.

Den kommunala sektorn var den mest expansiva. Dess konsumtion ökade med 5,3 procent under första halvan av 1960-talet och med 8,5 procent under den andra.

De privata investeringarna ökade med 6,1 procent under första hälften av 1960-talet och med 2,4 procent under den andra hälften. De statliga investeringarna ökade med 3,1 procent under första halvan och 2,3 procent under den andra halvan av 1960-talet. De kommunala investeringarna ökade med 11,1 procent under första hälften och med 8,7 procent under den andra hälften.

Både i fråga om konsumtion och i fråga om investeringar, i fråga om förbrukning, i fråga om att ta hand om arbetskraft och i fråga om att ta hand

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

om kapital för anläggningar var den statliga sektorn den lugnaste såväl under första som under andra hälften av 1960-talet. Jag erkänner villigt att den kommunala sektorn var den mest expansiva. Om herrarna vill klaga på den offentliga expansionen är det väl då med hänsyn till den siffermässiga redovisning jag här gjort korrektare att ni inskränker er till att rikta er kritik mot kommunerna och håller den statliga sektorn utanför.

I kommuner har man emellertid till skillnad från rikspolitiken samlingsregeringar. Där är herrarnas partifränder helt överens med mina partifränder om vilken konsumtionsökning och vilken investeringsökning som man behöver.

Situationen i dag är besvärlig — vem erkänner inte det? Den är specifikt besvärlig i en internationell högkonjunktur med den inverkan på vårt land som vi nu upplever. Den är specifikt besvärlig när vi har en sådan utomordentlig brist på arbetskraft och på kapital i förhållande till efterfrågan, och besvärligheterna får en liten extra spets av att den arbetsfred och arbetsdisciplin vi i decennier har haft på arbetsmarknaden har visat tendenser till uppluckring under senare tid.

I den situationen vägrar man att tala allvarligt om problemen och inbillar sig att allting ordnar sig om vi följer de till leda upprepade enfaldiga slagorden, att vi behöver besparingskonferenser och rundabordskonferenser.

Jag blev överraskad när jag hörde fru Nettelbrandt säga att löntagarnas organisationer skulle känna glädje och tillfredsställelse om vi angåve en ram för de samlade resurser som de skulle fördela. Ja, Svenska arbetsgivareföreningen har gjort ett sådant försök, men det har förbigått fru Nettelbrandt. I god tid före den förra avtalsrörelsens upptakt presenterade man den filosofin, men den största löntagarorganisa-

tionen visade kalla handen och sade att den sannerligen inte ville vara med på någonting sådant. Jag kan försäkra att det inte har skett någon som helst förskjutning fram till i dag i uppfattningen om sådana förslag.

Vi har, herr talman, upplevt ytterligare en intressant sak, men jag skall spara den till slutet av mitt anförande, eftersom jag väl har skyldighet att, även om jag som vanligt blir litet mångordig, replikera oppositionsledarnas inlägg.

Herr Hedlund nämnde antalet konkurser. Visst är det en fråga som rör oss och som är irriterande. Jag skall senare i dag i första kammaren svara på inte mindre än två interpellationer i denna specifika fråga.

Låt oss se på konkurserna i statistikens belysning? Antalet höll sig under åren 1960—1965 mellan 1 300 och upp till 1 600 om året men uppgick 1969 till 2 850. Hur många det blir under 1970 vet vi naturligtvis ännu inte, och jag vill inte ge mig på att extrapolera utvecklingen och räkna upp första kvartalets antal fyra gånger.

En intressant sak är emellertid att antalet konkurser i relation till företagsbeståndet har varit oförändrat under hela tioårsperioden. När man talar om konkurser brukar man inte nämna den nyetablering av företag som samtidigt sker, men överraskande nog har antalet konkurser hittills oförändrat uppgått till cirka 3 procent av företagsbeståndet.

I övrigt, herr talman, hade herr Hedlund i långa stycken samma grunduppfattning som jag, och det är jag inte alls överraskad över — vi brukar ha ungefär samma uppfattning — så jag anser mig inte behöva bemöta mer i hans inlägg.

Däremot fanns det kanske litet mer i herr Sven Gustafsons inlägg som jag bör bemöta.

Herr Sven Gustafson säger att han

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

väntar sig att jag skall lägga skulden för våra besvärligheter på utlandet eller på oppositionen. Jag har redan berört utlandets influens på våra besvärligheter, men det vare mig fjärran att vilja lägga skulden på oppositionen. En opposition som inte har något inflytande kan inte heller belastas med någon skuld — det är logiskt och konsekvent — så herr Gustafson går helt fri i det avseendet.

Jag hoppas att jag skall få glädjen att diskutera med Axel Iveroth i TV eller i något annat sammanhang — jag vet inte om det blir av eller hur det blir — och herr Gustafson tar sig friheten att rekommendera bisittare åt mig i en sådan debatt. Jag brukar nu inte ha några bisittare när jag uppträder i offentliga debatter i televisionen eller i andra sammanhang, men ingen skall förakta dem; jag skall inte bestrida att de många gånger kan vara av värde.

Skall vi slå in på den här originella idén att herr Gustafson utser mina bisittare, borde jag rimligtvis få utse herr Gustafsons bisittare. Tillåt mig då rekommendera Per Gahrton som bisittare i de utrikespolitiska debatter som herr Gustafson möjligen kan framträda i och några av ateisterna på vänsterkanten i folkpartiet när herr Gustafson vänder sig till den religiösa fiskarbefolkningen i Bohuslän.

Litet längre fram i sitt anförande gjorde herr Gustafson en snabb och kraftfull summering av vad folkpartiet egentligen vill.

Folkpartiet vill ha en översikt av nationalbudgeten i arbetskraftstermer. — En sådan planering pågår för närvarande. Jag kan redan i dag sätta ett papper i handen på herr Gustafson där han kan finna en så detaljerad prognos av arbetskraftsresurserna och deras planering fram till 1980 som kan åstadkommas.

Den ekonomiska planeringen bör innefatta alternativa planer som underlag

för de politiska instansernas prioriteringar, och planeringsarbetet bör göras rullande, sade herr Gustafson. — Varje år serverar vi en långtidsbudget. Alternativen finns alltid i bakgrunden. Man måste stanna för ett förslag bland dessa alternativ, och då är det inte längre något alternativ. Hur skulle riksdagen reagera, om finansministern lade fram olika ekonomiska alternativ och sade: »Jag vet egentligen inte vad jag vill rekommendera. Det ena alternativet är lika bra som det andra. Låt oss dra lott eller singla slant om saken!»? Naturligtvis kan den politiska oppositionen ha andra uppfattningar än regeringen har, och då får vi alternativ i den politiska debatten.

»En översyn av statsutgifterna skall göras med jämna mellanrum för att befämja kostnadsbesparingar och effektivitet, och man bör ha en parlamentarisk beredning för detta», tyckte herr Gustafson. — Det är väl det sjuka samvetet som slår oppositionen. Efter att ha presenterat alla överbud vill man köpa sig avlat genom att föreslå en besparingsutredning som skall ställa allt till rätta.

»Regeringen skall på det internationella området främja överenskommelser som innebär stabilitet, sysselsättning och lägre räntenivå.» — Vi gör vad vi kan i alla de internationella församlingar där vi är representerade, men som var och en begriper dominerar vi inte de församlingarna.

Herr Gustafson talade också om det ekonomisk-sociala råd med företrädare för statsmakterna, ekonomiska organisationer och oberoende expertis som skall ventilera de samhällsekonomiska problemen och ställa upp de rätta lösningarna. — Även det förslaget är realiserat genom det planeringsråd där alla de intressen är representerade som herr Sven Gustafson här nämnde.

Jag har naturligtvis, herr talman, blivit litet röd över förklaringarna om

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

all god medverkan som regeringen skulle kunna räkna med, om den bara sträcker ut sin hand till oppositionen. Herr Gustafson i Göteborg säger i sitt tal att han har erbjudit regeringen samverkan för att finna en lösning på alla de problem som kommer att uppstå i höst och under nästa år, om man inte gör något alldeles specifikt nu.

Det finns ju en gammal sats: Man bör misstänka danaeerna även när de kommer med gåvor. Hittills har ju oppositionen — och det ligger väl i oppositionens vällovliga rätt — gjort vad den har kunnat för att förtala och illa berykta regeringen och regeringens ekonomiska politik. Det må väl vara försvarligt, om man från de utgångspunkterna — och det är de enda utgångspunkter vi känner oppositionen ifrån — skulle vara litet tveksam, om det är så mycket värt med alla dessa förklaringar om att nu är man inom oppositionen färdig med att hjälpa regeringen till rätta.

När man sedan på nytt tar upp den internationella statistiken, som herr Gustafson gör, och redovisar bruttonationalproduktens ökning i vårt land såsom sämre än vad som är medeltalet i OECD för 1970 är det fortfarande ett prognosmaterial som man arbetar med, ett prognosmaterial som är underkastat alla de förändringar som i verkligheten kommer att ske. Så mycket kan man väl ändå säga, att om man ser på den tid som har varit, där siffrorna är exakta, är den svenska utvecklingstakten inte sämre än vad som är medeltalet i OECD:s övriga 14 länder. Kvar står även nu, att vi när vi på grund av en osedvanligt kraftig höjning av tillväxten under fjolåret får nöja oss med en lägre tillväxt i år, slår ut vad vi ändå tillsammans åstadkommer i detta land och slår ut det per capita, är vi i det läget, att det möjligen är Amerikas förenta stater som kan jämföras med Sverige, men inte någon annan nation.

Jag är rädd för att jag håller på att göra herr Gustafson alldeles för stor ära genom att ta upp alltför mycket av vad han sade i sitt inlägg, och det är kanske inte så, att kammaren har fördragsamhet med herr Gustafson och mig i vår dialog hur länge som helst.

När han talar om hur en ny företagsbeskattning kommer att se ut och kommer att verka med utgångspunkt från vad sex stycken unga socialdemokrater har motionerat om här i riksdagen, tycker jag att det ändå vore riktigt och t. o. m. klädsamt, om man för det första väntade, tills man fick veta hur direktiven kommer att se ut — de är inte färdiga ännu — och för det andra hur utredningsförslaget kommer att se ut och för det tredje hur Kungl. Maj:ts proposition kommer att se ut. Därför tror jag att vi utan saknad kan bordlägga den debatten ett tag framöver.

Allra sist, herr talman, bör även herr Holmberg naturligtvis ha sin beskärda del. Herr Holmberg började med att avge en deklARATION att han har förändrats. Vi spetsade naturligtvis öronen allesammans utifrån den mycket bastanta uppfattningen att alla förändringar hos herr Holmberg är förändringar till det bättre och följaktligen ser vi ju med stor tillfredsställelse och förväntningar på den omvandlingsprocess som herr Holmberg för närvarande är utsatt för.

Herr Holmberg tog upp frågan om vår valutareserv. Vi har haft denna kraftiga åderlåtning som en följd av — här skall jag inte upprepa allt vad jag har sagt — bytesbalansens utveckling under 1969 och kapitalbalansens utveckling under 1969. Dess bättre tycks den ändå numera hålla sig relativt stabil. Herr Holmberg anförde här siffran för april 3 492 miljoner, även för sista veckan i maj är siffran ungefär densamma.

Jag håller gärna med om att det visst skulle vara hugnesamt om den vore

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

någon miljard högre, och det kommer den väl också att bli så småningom när den här boomen går över. Nationellt och internationellt tror jag att vi får en lugnare import med den båtnad för valutareserven som detta innebär.

Naturligtvis betraktar jag inte detta som något slags tillfälliga besvär. Vi kommer att få dras med dem, och under de 15 år jag har varit finansminister har väl inte något år varit besvärsfritt. Det har varit variationer i fråga om besvären, men det är i dessa avseenden ganska jämn pina för mig. De där ilningarna i ryggen som herr Holmberg efterlyste hos mig får han vänta på. Jag har inte känt någonting av dem, vilket emellertid inte innebär att jag nonchalerar dagens situation.

Sedan sade herr Holmberg ungefär följande: Här sitter nu finansministern och spekulerar, och han vågar inte rykta sitt ämbete som han borde göra, därför att han har ett val om ungefär fyra månader att tänka på. Blir det sedan en borgerlig regering slipper han ju ifrån eländet. Det är en kallhamrad taktik av en regering som till varje pris söker bita sig fast vid makten, menar han. Här tvingar herr Holmberg mig att fråga: Vad är herr Holmberg ute efter i dagsläget före valet den 20 september i år? Rekommenderar herr Holmberg mig att skärpa företagsbeskattningen, att ge mig på konsumenterna skattevägen och ta ifrån dem köpkraften, att dra in folkpensioner, utbildningsbidrag, anslag till försvaret och andra stora, tunga poster i budgeten? Det är detta det är fråga om. Herr Holmberg kommer att vara tyst som en liten mus på den här punkten, jag är alldeles övertygad om att jag blir utan svar.

Herr Holmberg anförde vidare att det nu är så illa ställt här i landet, att finska exportörer vägrar sluta avtal i svenska kronor och vill göra det i finska mark i stället. Det var en intressant nyhet, men jag tillåter mig att betvivla att den

är riktig. Finland har haft ett bra år efter den devalvering det tvingades företa. Det var en så påfrestande åtgärd att alla gamla parlamentariska regler sattes åsido, och Finland är i dag en nation utan regering och styrs inte längre från parlamentariska och politiska utgångspunkter. Man har tvingats ha en uppsättning tjänstemän, med något enda undantag, för att tills vidare administrera men inte för att regera. Den nationen har dessutom devalverat två gånger under de senaste 15 åren, och därför är jag faktiskt överraskad över herr Holmbergs yttrande. Det vore intressant att få närmare reda på vad som ligger bakom hans deklaration på denna punkt.

Herr Holmberg för debatten vidare och säger. Det centrala felet i socialdemokratins ekonomiska politik är strukturellt betingade svårigheter. Det finns ett generellt tryck i ekonomin som lett till kapitalutflöde. Importkonkurrerande företag har slagits ut o. s. v. Ja, det är lika bra att herr Holmberg tar bladet från munnen och säger rent ut, att enligt moderata samlingspartiets uppfattning har de svenska löntagarna i dag alldeles för höga löner, och följaktligen skall man ta från dem de lönerna på ett eller annat sätt. Det är nämligen innebörden av vad herr Holmberg sade, fastän han sammanfattade det i icke bindande och neutrala formuleringar.

Sedan kom herr Holmberg in på den offentliga sektorns snabba tillväxt, men den saken har jag redan kommenterat, och jag skall nu inte upprepa mig. Herr Holmberg försökte också göra sig lustig över att finansministern nu har presenterat en budget med en upplåning på 800 miljoner kronor — det är faktiskt 850 miljoner i kompletteringspropositionen — och sade då att det blir väl här som vid andra tillfällen att finansministern har räknat fel och siffrorna är därför ingenting att rätta sig

Ekonomisk debatt, tillika svar på interpellation ang. utlåningsräntorna i Sverige och Norge

efter. Jag har emellertid även denna gång skrivit en klar reservation och sagt att i detta ligger ingen täckning för lönehöjningar och eventuella tilläggsstater. De 850 miljonerna är en formell siffra. Men så mycket har jag ändå tidigare vågat säga och säger det också i dag, att den kommande budgeten innebär en påtaglig finansiell åtstramning i förhållande till budgeten innevarande år.

Jag har här ägnat mig åt att kommentera de ekonomiska frågorna, och det var också avsikten, men jag fick i går i min hand ett dokument som jag tycker också förtjänar en liten kommentar. Jag syftar då på den nya mittens regeringsprogram som presenteras i tidningen Expressen. Jag utgår från att vad som där skrives är helt korrekt, eftersom skribenten är den mest lidelsefullt folktartistiske journalist som dväljes på pressläktaren, nämligen K. G. Michanek. Han skriver följande: »Centerpartiet och folkpartiet har nu enats om ett gemensamt program — — —.» Men vad som är det verkligt intressanta är vad som sedan följer och där det säges att mittenprogrammet bekräftas genom en bindande överenskommelse om att ingen av de båda parterna skall snegla åt någon annan och inleda diskussioner om regeringssamverkan med tredje part. Manuskriptet till den förnämliga preamble som förekommer i sammanhanget har skrivits av Gunnar Helén. Det tvivlar jag inte ett ögonblick på.

Det har i denna debatt talats om förtroendekapital, men hur är det med förtroendet mellan de båda kontrahenterna i detta äktenskap, när man måste skriva fast sig med en bindande överenskommelse om att inte herr Hedlund skall snegla åt herrarna Palme och Sträng och att inte herr Helén skall snegla åt herr Holmberg? Det bottnar ju innerst inne i djup och varaktig söndring och i ett misstroende över alla gränser, när man så att säga måste

skriftligen skaffa sig garantier för att det inte utlöses i det oförutsedda — eller kanske i det förutsedda.

Herr HEDLUND (cp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag håller helt med finansministern om att det alltid är tråkigt att höra sifferuppgifter och siffer-sammanställningar redovisas. Finansministern lämnade ändå emellertid en hel del sådana uppgifter. Naturligtvis var dessa siffror ägnade att ge intryck av hur positiv situationen är, och i vissa avseenden är den väl också positiv. Det kanske är för mycket begärt att finansministern också skulle ta upp den andra sidan. Det finns emellertid en opposition som kan komplettera framställningen, och jag ber att få göra det på en punkt, nämligen när det gäller produktionsstegringarna under de senaste fem åren.

Tråkigt nog måste vi för dessa fem år konstatera att vi genomsnittligt ligger på den undre halvan bland samtliga europeiska OECD-länder. Det är ett oangenämt förhållande. Om vi hade kunnat bara hålla oss till genomsnittet, skulle finansministern troligen ha haft en halv miljard till i sin portmonnä.

Jag övergår härefter till att tacka finansministern för svaret på min interpellation. Sifferserien beträffande de norska räntorna har jag ingen anledning att betvivla, i synnerhet som jag till mitt förfogande har en annan sammanställning från samma månad men av annat ursprung, nämligen från riksdagens upplysningstjänst. Skillnaden är mycket liten. På något ställe är räntorna enligt upplysningstjänsten någon kvarts procent lägre. Det ger mig också anledning till en liten reflexion. Om jag, såsom man väl fortsättningsvis får göra, skulle vända mig till utlandet för att låna pengar och sökte efter någon som lämpligen kunde hjälpa mig med detta, skulle jag föredra upplysningstjänsten framför finansministern, om

Ekonomisk debatt

jag vore i tillfälle att få utnyttja bådas tjänster.

Siffersammanställningen från finansministern visar under alla förhållanden att växelräntorna i Norge ligger mellan 7 och 8 procent. Den sammanställning jag fått från upplysningstjänsten lämnar en liknande uppgift, nämligen 7,5 procent. Här i Sverige får de som lånar mot växel betala 9 eller t. o. m. 10 procent. Vi ligger genomgående ett par procent högre. Anledningen härtill är enligt finansministerns uppgift att man på andra sidan Kölen inte har stött sig lika hårt på ränte- och kreditpolitik. Jag kan inte dra någon annan slutsats än att man där bättre har anpassat finanspolitiken — även om jag vet att finansministern i detta sammanhang talar om vissa styrningar — till de rådande förhållandena än vi gjort i vårt land.

Nog om detta. Jag vill emellertid säga att det inte är lätt för företagsamheten på den östra sidan om Kölen att konkurrera med företag på den västra sidan härom, om man här skall betala 2 procent högre ränta.

Jag vet ju att finansministern gjort ett besök i Norge nyligen. Huruvida finansministern då inhämtade något som skulle kunna hjälpa oss att få en hyggligare ränta känner jag inte till. Jag vill emellertid ställa en fråga. Man kan måhända tala till rätta de småföretagare som här och var hotar med att göra uppror, men hur går det med deras företag? Går de inte omkull om de måste avstå från 20 procent av de kreditivlån de redan fått beviljade? Detta är ju innebörden av den ukas som har utfärdats. Hur skall de klara detta?

Beträffande överenskommelsen om mittenprogrammet vill jag säga att herr Michanek har sin tolkning av denna. Den som läser programmet vet emellertid att det bara innebär ett konstaterande av att vi i de frågor, där vi träffat en överenskommelse, skall hålla fast vid denna. Det sågs inte mera än vad

finansministern brukar vara säker om när han och jag träffat överenskommelser. Också dessa överenskommelser brukar stå sig.

Och varje anständig människa som träffar en överenskommelse måste ju se till att den hålls. Det gäller bara ett understrykande av det faktum att vi under den gångna tiden konstaterat, att när en överenskommelse är träffad så står den sig.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! När jag talade om eventuella bisittare till finansministern avsåg jag förutom hans egen statssekreterare personer som är valda till ledamöter av riksdagen på det socialdemokratiska programmet, och jag tycker att det finns anledning att ta hänsyn till vad de säger.

När det sedan gäller siffror, så gick finansministern igenom de olika åren men glömde 1969, då han i januari lovade att priserna inte skulle stiga mer än 2 procent och resultatet blev 4,6 procent — alltså dubbelt så mycket.

Finansministern tyckte inte om att jag gjorde en jämförelse mellan prognoserna i förra årets kompletteringsproposition och det verkliga utfallet. Men jag tror det är nyttigt med en sådan jämförelse, så att vi inte återigen tror att den prognos som ges i kompletteringspropositionen skall slå in.

Och så säger finansministern: Jag gör alltid reservationer — jag säger att det budgetunderskott som jag redovisar är inte det underskott som i själva verket uppkommer. Men i den redovisning för propositionens huvudsakliga innehåll som ges på första sidan i årets kompletteringsproposition står det: »Budgetens underskott väntas alltså minska med ca 2 700 milj. kr. — — —.» Det är det som pressen och de som inte hinner läsa alla reservationer som finns gömda i texten fastnar för. Därför har finansministern fått beröm för att han skall

Ekonomisk debatt

åstadkomma en så kraftig skärpning av finanspolitiken — en skärpning som dock icke kommer att ske i den omfattning som han har givit uttryck för.

Finansministern talar om överbud från oppositionens sida — det är ju populärt — och han nämner miljardbe-
lopp. Om vi bortser från skattereformen, där vi klart och tydligt sagt att vi är med och finansierar de ändringar som vi föreslagit, så innebär folkpartiets förslag vid årets riksdag en netto-
belastning på budgeten med 42 miljoner kronor. Det är mindre än en tusendedel av budgeten. Och där har vi följt samma metod som föregående år. Socialdemokraterna har i sin valhandbok 1/70 sagt att skillnaden mellan regeringspartiets bud och folkpartiets bud rör sig om ungefär en tusendedel och alltså inte är av någon större betydelse.

Vad gäller valutareserven erkänner tydligen finansministern nu att utvecklingen har desavuerat hans målsättningar. Finansministern uttalade för fyra år sedan i finansplanen: »Den lägsta målsättning som bör uppställas för utrikeshandeln är att vi under perioden fram till 1970 skall uppnå balans i utrikesbetalningarna.» Man skulle t. o. m. under slutet av 1960-talet få en ökning av valutareserven, som under det år då uttalandet gjordes — 1966 — beräknades minska. Den lägsta målsättningen var alltså balans i utrikeshandeln. Resultatet har blivit att vi när det gäller valutareserven förra året förlorade 1 800 miljoner kronor och att vi hittills i år förlorat stora belopp.

År 1967 uttalade finansministern i den preliminära finansplanen: »En längre tids underskott i bytesbalansen omöjliggör ett fullföljande av fullsysselsättningspolitiken och kräver allt hårdare korrigeranden för att återställa den nödvändiga balansen.» Ja, herr finansminister, det är i det läget vi befinner oss nu. Vi kan alltså registrera att det som angavs som en lägsta målsättning år 1966 inte har uppnåtts utan att det

tvärtom har skett en försämring på detta område.

Sedan talar finansministern om stabiliseringspolitiken över huvud taget och om finanspolitiken. Jag vet inte om finansministern lyssnade till mitt anförande, men vad jag ville säga när det gäller finanspolitiken är att en monis-
höjning, som företas för att dämpa prisstegringarna, faktiskt kan ha en motsatt effekt om den sätts in i ett större sammanhang, där det inte finns förtroende hos allmänheten, hos konsumenterna, hos löntagarna, hos spararna för att prisutvecklingen skall kunna vara stabil. Därför är det så angeläget att den ekonomiska politik som vi för inte bara koncentrerat inriktar sig på budgetpolitiken utan tar hänsyn till den ekonomiska politiken i dess helhet. Det är därför som vi har lagt fram vårt program, som omfattar hela den ekonomiska verksamheten.

Finansministern säger nu att man på en del punkter redan uppnått detta. Men om finansministern skulle vara med om att ordna det samarbete som vi föreslår i detta besvärliga ekonomiska läge, skulle han finna att det härvidlag finns möjligheter att åstadkomma en ekonomisk politik som kan hejda den utveckling i felaktig riktning som nu hotar oss.

Om man skall planera, säger finansministern, kan man inte komma med några alternativa planer; de skulle ge intryck av att man inte vet vad man vill. Nej, just i ett läge där man måste göra prioriteringar är det som viktigast att man har alternativa planer så att man har valfrihet att handla.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr Sträng! Det var inte jag som var föremål för någon förvandling, även om en sådan i och för sig säkert skulle vara klädsam, utan det var min kritik gentemot Gunnar Sträng och hans ekonomiska politik som hade förändrats, skärpts, blivit hårdare, mera medveten,

Ekonomisk debatt

och det finns all anledning därtill mot bakgrunden av det ekonomiska läge som finansministerns politik fört oss in i.

Däremot har jag en känsla av att finansministern inte riktigt står att känna igen. Var är den gamla viljan att se realistiskt på utvecklingen? Var är den gamla viljan att diskutera de ekonomiska förhållandena i sak? Det var inte mycket av den vi fick under en och en halv timmes föredragning av finansminister Gunnar Sträng.

På en punkt ilsknade finansministern till, och jag kunde verkligen inte förstå det. Det var då finansministern refererade vad jag hade sagt om att våra ekonomiska svårigheter inte är tillfälliga, att de är strukturellt betingade, att det finns ett generellt efterfrågetryck i vår ekonomi och att importkonkurrerande företag slagits ut. Men, herr finansminister, detta är ju en kritik som jag inte är ensam om. Det är en kritik som finansministerns egen statssekreterare i en artikel i Veckans Affärer för en tid sedan närmare utvecklade. Läser inte finansministern vad hans egna medarbetare skriver? Statsminister Palme tycks åtminstone vara intresserad av vad som står i periodiska tidskrifter. Det fick vi reda på i debatten häromdagen i första kammaren. Kanske ett telefonsamtal från statsminister Palme till herr Sträng inte skulle vara ur vägen.

Låt mig därefter gå över till frågan om prognoserna. Finansministern säger att han stöder sig på experternas prognoser. Men hur är det med experternas möjligheter att i dag självständigt utveckla sina uppgifter och tankegångar. Häromdagen kunde vi läsa en mycket intressant artikel på den här punkten av professor Erik Lundberg, som påpekade att konjunkturinstitutet nu inte tycks ha kvar mycket av sin oberoende ställning i fråga om konjunkturbedömningen. Han säger att det nästan ser ut som om finansdepartementet och konjunkturinstitutet förhandlar om en ge-

mensam konjunkturbedömning.

Jag undrar om inte svagheten i presentationen av de prognoser regeringen arbetar med egentligen ligger här. Behovet av en mer öppen kritik, en mer fristående konjunkturprognos är för närvarande alldeles uppenbart. Vad som skett är tydligen att denna maktkoncentration inom finansdepartementet har slagit igenom på ett sätt som förvanskar prognoserna för framtiden.

Jag blev förvånad över finansministerns sätt att fult ironisera över den relation från familjeföretagarna och småföretagarna mot det ekonomiska läget som vi i dag har sett. Det är ganska signifikativt för regeringens syn på familjeföretagen att finansministern här i kammaren gör sig lustig över att dessa grupper, som befinner sig i en svår ekonomisk situation, manifesterar hur de upplever denna i annonser och genom opinionsmedia. Det kan ändå absolut inte förhålla sig på det sättet, herr finansminister, att dessa företagare bara är ute efter att få sälja sina företag med förtjänst. Man kunde tolka finansministerns inlägg på det viset; jag hoppas att han tar tillbaka det. Dessa företag bär en tung och svår börda i nuvarande ekonomiska läge för att över huvud taget hålla sysselsättningen uppe, och det bör de respekteras för. Men de bör respekteras också för att de reagerar mot en ekonomisk politik som har försatt dem i detta läge.

Finansministern tar också upp den offentliga sektorn och säger: »Skäll inte på staten och mig, ty vi har hållit tillbaka våra utgifter, utan tala i stället om kommunernas situation!» Jag är medveten om att i jämförelse med kommunernas expansion har statens expansion inte varit så stor. Ser man det hela i ett något längre tidsperspektiv, måste det ändå förhålla sig så att den offentliga sektorn på den statliga sidan har expanderat alltför snabbt; eljest skulle inte upplåningsbehovet under de senare åren ha kommit att öka med närmare

Ekonomisk debatt

10 miljarder kronor, om man lägger ihop siffrorna. Detta är ju ett uttryck för att staten i sina utgifter har levt över sina tillgångar, levt över de samlade resurserna.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det har varit fängslande att i den här debatten höra hur den socialdemokratiska regeringen tycks ha ett vida större förtroende för den kapitalistiska utvecklingen i vårt land än de borgerliga partierna. Regeringen ser relativt ljusst på den närmaste tiden, de borgerliga partiernas talesmän målar läget i mycket mörka och dystra färger. För min del vill jag inte ansluta mig till någon av dessa skolor.

De borgerliga partiernas krav på ingripanden för att skära ned köpkraften hos de breda folklagen och därigenom bereda plats för ökade industriinvesteringar förefaller mycket väl tillgodosedda i regeringens ekonomiska politik. Det är ju detta som är själva huvudriktningen i regeringens ansträngningar. Underskottet i statens totala budget kommer att mycket starkt reduceras jämfört med innevarande budgetår. I verkligheten handlar det om en mycket stor överbalansering i förhållande till de löpande utgifterna. Industrins investeringar väntas öka starkt. Exportutsikterna bedöms som goda.

Den politik som regeringen driver kan ur den kapitalistiska ekonomins synpunkt verka effektiv på kort sikt, men den kommer oundgängligen att ytterligare skärpa motsättningarna i den nuvarande högkonjunkturen.

När man begränsar och skär ner löntagarnas konsumtion för att bereda plats för större investeringar betyder det under existerande förhållanden större förnögenhetsökning och större kapitalkoncentration. Det innebär också att man lämnar fältet fritt för profitjakt, spekulation och storfinans. Det är detta som framför allt ligger bakom prissteg-

ringarna, och det torde numera vara vida mäktigare krafter än knappheten på sill och potatis, som herr Sträng talade om — detta sagt med all respekt för dessa historiska svenska basvaror.

Vi ställer oss kritiska till den huvudlinje som regeringen driver i den ekonomiska politiken. Det höga ränteläget, stegringen av priserna, höjningen av mervärdeskatten riktar sig mot löntagarnas reallöner och konsumtionsstandard. Vår utgångspunkt i politiken är i stället försvar av lönearbetarnas villkor och standard. Inför den allmänna opinionen har finansministern tidigare försökt bagatellisera den prisstegring som redan har förekommit och som kan väntas under året. Nu erkände han — och det tycker jag var ett visst framsteg — att det hade varit en stark prisstegring under det första kvartalet detta år. Det bör erinras om att konsumentpriserna har ökat med mellan sex och sju procent de senaste tolv månaderna och att prisstegringen tycks fortsätta i samma takt, om man räknar under en så pass lång period. Särskilt starkt har hyrorna och livsmedelspriserna stigit. Det är de poster som särskilt hårt belastar låginkomsttagarna och de stora barnfamiljerna, eftersom de spelar så stor roll i deras budget. Nu väntas nya ökning av livsmedelspriserna den 1 juli. Sedan kommer prisstegringen genom mervärdeskatten den 1 januari. Dessa prischocker kommer att hårt drabba grupper som redan har det svårt.

Viktiga uppgifter i detta läge är enligt vårt partis uppfattning för det första att stoppa hyresstegringen och pressa ned de höga hyrorna — härför krävs bl. a. en särskild låg och fast ränta på allt kapital till bostadsmarknaden; för det andra att stoppa stegringen av matpriserna och i stället göra livsmedlen billigare. Det bör ske genom att mervärdeskatten helt tas bort från alla matvaror.

De borgerliga partierna driver i det här läget agitation för en politik som

Ekonomisk debatt

ännu mer skulle försämra folkmajoritetens läge. Herr Hedlund talar om att mervärdskatten borde ha höjts tidigare, men detta skulle ännu snabbare ha drivit upp priserna. Man kan inte, herr Hedlund, driva ut djävulen med Belsebub — det borde herr Hedlund som gammal erfaren politiker veta. Herr Holmberg vill kraftigt skära ner den offentliga sektorn, och herr Helén har givit uttryck för samma mening. Det måste betyda nedskärning av sociala och kulturella utgifter, ty en annan viktig post — de höga militärkostnaderna — vill ju inget av dessa partier minska. Deras krav är mycket avslöjande, men de visar samtidigt på den ökade aptit som de borgerliga krafterna har fått genom vad jag inte kan beteckna som annat än regeringens marsch åt höger i den ekonomiska politiken.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern sade att kapitalmarknaden här i landet i stort sett har varit tillräckligt stor. Man kan fråga sig av vilken anledning vi i så fall under årtal har haft kreditrestriktioner. Jag tror också att ett flertal av alla de småföretagare här i landet som i dag kämpar hårt med kreditrestriktionerna har svårt att förstå ett sådant resonemang.

Riksdagen kommer om en liten stund antagligen att besluta att skatteuttaget skall bli 100 procent av grundbeloppet efter de skattebestämmelser som vi tidigare har fattat beslut om. Det är inte utan att man börjar förstå att människorna ute i landet undrar om verkningarna av skattereformen egentligen blir så bra som regeringen har gjort gällande. Man undrar också om regeringen själv tvivlar på detta. I en tidningsuppgift härom dagen kunde man nämligen läsa att det socialdemokratiska partiet har gjort en opinionsundersökning bland svenska folket för att se

vad man tyckte om skatteförslaget. Om det är riktigt att det gjorts en sådan opinionsundersökning, har man anledning att fråga: Av vilken anledning har inte resultatet publicerats?

Finansministern undrade av vilken anledning herr Holmberg kunde säga att de finska leverantörerna vägrade att offerera i svenska kronor utan i stället gjorde det i finska mark. Jag är mer förvånad över att finansministern inte känner till detta förhållande som är allmänt känt i det svenska näringslivet. Jag skall läsa upp vad som står i ett brev av det slaget — brev som i mycket stor utsträckning kommit till de svenska köparna. En firma skriver:

»Bifogad sänder vi orderbekräftelsen för Er höstorder. Liksom de flesta finska leverantörerna har vi bekräftat priserna i finska mark enligt nuvarande, gällande kurs. Detta beror därpå, att internationella experter förutser ändringar i svenska kronans kurs. Vi hoppas, att Ni har ingenting emot detta förfarande.»

Det är beklagligt att sådana brev tillställs företrädare för det svenska näringslivet.

Fru **NETTELBRANDT** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Att en avgiven trohetsförklaring skulle vara ett tecken på lång och varaktig söndring var en ny och förbryllande upplysning som finansministern gav.

Erik Lundberg har ställt den utmanande frågan: »Varför skall det vara statsmonopol på konjunkturprognoser?»

Herr Sträng försökte tidigare göra gällande att det jag hade talat om var den typ av utnyttjande av expertis som redan förekommit. Så är faktiskt inte fallet. Enligt min mening är det fråga om att anlita helt fristående experter, gärna socialdemokrater.

Att regeringen inte vill pröva möjligheten att nå fram till ett samansvar, som jag skulle vilja kalla det, för sam-

Ekonomisk debatt

hällsekonomin genom stabiliseringskonferenser tycker jag är anmärkningsvärt. Det skulle vara riktigare att gå den vägen än att göra ensidiga rekommendationer till organisationer — som finansministern hittills gjort — att icke framställa kompensationskrav.

Naturligtvis är det självklart att kommunerna bör iakta sparsamhet och att det är bra med rekommendationer i det avseendet. Men jag tycker nog att finansministern ändå bör erkänna att det är en avgörande skillnad mellan staten och kommunerna. Kommunernas utgiftsökningar har i mycket stor utsträckning berott på statliga beslut, på inflationen, på det minskade utrymmet på löne marknaden — allsammans förhållanden som staten faktiskt bär ansvaret för.

Jag vet inte om jag var ouppmärksam under någon av de 89 minuter som herr Sträng talade, men jag kunde inte uppfatta att han svarade på den fråga som faktiskt inte bara jag utan även herr Brandt ställde, ehuru denne felaktigt riktade frågan till mig och inte till herr Sträng. Jag citerar än en gång ur den reviderade finansplanen: »En oundgänglig förutsättning för att detta skall kunna ske är att en omprövning och nedskärning sker inom olika existerande utgiftsprogram.»

Skulle inte finansministern vilja använda någon minut för att tala om på vilka områden nedskärningar av de existerande utgiftsprogrammen kan ske?

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Även om man talar i en och en halv timme, är det naturligtvis ändå en hel del som man inte hinner med.

Vad jag skall börja med är emellertid inget svar till någon av dem som nu haft ordet, utan jag skall ge en upplysning, därför att det far omkring så många galna uppfattningar om vad det nya skatteförslaget kommer att innebä-

ra i fråga om tillskott till statsfinanserna och därför att man från dessa vanföreställningar sedan genast är beredd att skriva önskelistor och dra slutsatser, som kan ställa till en hel del komplikationer i den allmänna politiska debatten. Därför vill jag rekommendera dem av kammarens ledamöter, som är intresserade i dessa frågor, att studera s. 38 i kompletteringspropositionens långtidsbudget.

Det finns där en mycket vederhäftig tabell — den är så vederhäftig som man kan göra den — just över konsekvenserna på både inkomst- och utgiftssidan av de genomförda skatteförslagen. Där är upptaget vad den kommande inkomstskatten beräknas ge, vad arvs- och förmögenhetsskatten skall komma att ge och vad den höjda mervärdeskatten skall komma att ge. — Så långt brukar man från oppositionens sida berätta för åhörarna, men sedan slutar man plötsligt och talar inte om de utgifter som följer av just det här skatteförslaget: det är justeringarna av folkpensionerna, det är bidrag till sjukförsäkringen, det är barnbidrag och studiebidrag, det är bidragsförskott och det är kompensation till kommunerna.

I tabellen redovisas därpå slutresultatet av detta. Jag vill nu komplettera tabellen med att sätta in året 1970/71, eftersom denna redovisning börjar med 1971/72.

Under 1970/71 blir det faktiskt ett minus med 230 miljoner kronor, men sedan blir det plussiffror på 270, 140, 405 och 755 miljoner. Slås summan av dessa fem år ut jämnt över de fem åren blir resultatet att det nya skatteförslaget ger i medeltal 267 miljoner kronor mer per år räknat i inkomster än vad det gamla förslaget skulle ha gett, om man hade fortsatt med det. Jag tror att detta är att anse som en ganska blygsam summa, om man vid sidan om den täckning av de automatiska kostnadsstegringar vi alltid måste räkna med skall försöka bereda *något* utrymme för nya refor-

Ekonomisk debatt

mer. I så fall är ju detta ungefär vad man har att röra sig med.

Sedan, herr talman, skall jag övergå till replikerna.

En värderad representant för Kalmarbänken har påpekat att proteststormen från småföretagarna i Småland härstammar från Kronobergs län och inte från Kalmar län. Jag hade också läst att den kom från Kronobergs län, men det är möjligt att jag »lyssnade fel» eller att det var fel i radioutsändningen i morse som jag hörde på — jag har ett bestämt minne av att man där talade om Kalmar län. Jag fick följaktligen den uppfattningen, att missnöjet var så utbrett, att det sträckte sig över länsgränsen från Kronobergs län till Kalmar län. Så mycket bättre om det nu inte gör det!

Jag vill till Sven Gustafson — som påstår att skillnaden mellan mittenpartiernas förslag och regeringsförslaget egentligen inte har någon betydelse — säga att det ändå är överbud i ert program, som vid en seriös beräkning kan uppskattas till 2 miljarder. Det är en väsentlig skillnad.

Jag skall sedan ta upp herr Heléns bragelöfte att reducera den offentliga sektorn med 2 miljarder. Han har ingen chans att klara av detta; det var ett förlupet ord som väl får skrivas på hans konto som relativ nybörjare såsom partiledare. Det vore då stygt av mig att försöka spika fast honom alltför hårt vid väggen för detta löfte — han har vare sig fysiska eller psysiska möjligheter att klara av det programmet, så jag tror vi bör låta det löftet dö i tysthet.

Kvar står emellertid att ni med era skatteförslag och med era förslag om vårdnadsbidrag och mycket annat har begärt en expansion av statsutgifterna med 2 miljarder utöver den automatiska höjning som inträder, om nu era program skall tas på allvar och realiserar inom rimlig tid.

Det intressanta mittenprogrammet

som presenterades i tidningen för ett par dagar sedan har praktiskt taget hela önskelistan med. Man kommer att tänka på Frödings dikt »Erk du, Maja du, så ska vi ha't», men Erk och Maja var ärliga nog att besinningsfullt fråga: »Var skall vi ta't?» Det glömde både folkpartiet och centerpartiet att fråga, när de skrev sina program.

Jag vill säga till herr Holmberg att det måhända finns anledning att tala om ett allmänt efterfrågetryck, men då bör man allvarligt ställa sig frågan, vad vi skall göra åt det. Jag har i mitt långa anförande anvisat vilka vägar vi tänker gå. Men vi vet inget om Edra.

Även om herr Holmberg tycker det är kallblodigt anser jag att vi kan avvakta utvecklingen, eftersom ingen högkonjunktur av dagens typ varar i oändlighet. På vissa håll börjar man redan tala om en viss dämpning, som naturligtvis får sin influens över hela fältet på löneanspråk, prisstegringstendenser och investeringsönskemål.

Det är fullt att insinuera, sade herr Holmberg, och han tyckte att han hade fått en bit som han kunde hugga in på. Jag har inte insinuerat någonting. Vid flera tillfällen sade jag i mitt förra anförande att vi begriper att kreditrestriktionerna ställer till svårigheter. I min allmänna redovisning av import-situationen och betalningsbalansen tillät jag mig säga att de stora tunga företagen nog har resurser men att situationen är en annan för småföretagen.

Vad jag gjorde var att ord för ord läsa upp en intervju med — föreställer jag mig — ledaren för proteströrelsen bland småföretagarna i Småland. Om han inte säger en sak vid ett tillfälle och en annan sak vid ett annat tillfälle, medverkar denna intervju till att avdramatisera mycket av vad som har anförts i den här debatten.

Så kom herr Holmberg tillbaka och sade att det är riktigt att den statliga expansionen inte har varit särskilt stor i jämförelse med den kommunala ex-

Ekonomisk debatt

pansionen. Herr Holmberg hade kunnat vara utförligare i direkt anknytning till den sifferredovisning jag lämnade och sagt att den statliga expansionen inte varit stor i jämförelse med den privata sektorns expansion. Den statliga expansionen på både konsumtions- och investeringssidan har nämligen under 1960-talet varit lägre, försiktigare och mer dämpad än icke allenast den kommunala utan även den privata sektorns expansion.

Jag vänder mig alltid mot att oppositionen försöker framställa staten som någonting som inte har med medborgarna att göra. I den mån den statliga sektorn har expanderat beror det på samstämmiga beslut om bättre folkpensioner, förstärkta studiemedel, ett starkare försvar, ett större bostadsbyggande och bättre stöd till handikappade och sjuka, om kommunal skatteutjämning och mycket annat. Man kan inte, som oppositionen gör med stor emfas, tala för människornas behov och samtidigt utmåla staten som en hemsk buse som tar pengarna från människor. Varanda krona går ju i en eller annan form tillbaka till människorna. Det hela är bara en fråga om vilka förmåner människorna skall åtnjuta kollektivt och vilket utrymme de skall ha för att tillgodose sina rent privata intressen. Vi har talat om detta så många gånger att jag tycker det vore på tiden att oppositionen slutade att försöka slå blå dunster i ögonen på folk.

Herr Magnusson i Borås läste upp en faktura där en finsk leverantör gjorde anspråk på att få betalt i finska mark, eftersom han hade hört av internationella experter att det var risk för att vi skulle devalvera den svenska kronan. Ja, det cirkulerar enfaldiga panikrykten i världen, och var och en som publicerar dessa blir av någon oförklarlig anledning upphöjd till expert. Jag har i mitt anförande sagt att om industrin arbetar till 100 procent av sin kapacitet, säljer allt vad den produce-

rar, säljer till stigande priser, har orderböckerna fulla och inte kan få tillräckligt med arbetskraft hjälper det inte med en devalvering. En devalvering företar man ju för att sätta skjuts på en exportindustri som inte klarar sig i den internationella konkurrensen, men i dag är ju situationen hos oss den rakt motsatta.

Jag begär inte att herr Magnusson skall hålla en föreläsning om detta för sin finska leverantör. Jag inskränker mig till att konstatera att det finns enfaldiga människor som tyvärr får litet för stort utrymme i den allmänna ekonomiska debatten och som genom panikskapande uttalanden kan förorsaka konkreta åtgöranden. Man tror ju alltid det värsta — det är en gammal känd sanning.

Fru Nettelbrandt var litet stött över att jag inte hade bemött hennes anförande — hon var ju med bland de representanter för utskottet som talade. Jag bemötte inte henne, lika litet som jag bemötte utskottets andra värderade ledamöter med undantag för Sven Vigelsbo — jag fann anledning att ta av mig hatten och honorera honom för hans inlägg.

Att jag var litet tveksam när det gällde att kommentera fru Nettelbrandts inlägg kan delvis bero på att jag fick en bestämd känsla att det bakom hennes inlägg låg så mycket intensivt arbete från hennes egen och kanske även kansliets sida att det vore hjärtlöst att skära sönder alla de fina funderingarna.

Dessutom tycker jag att fru Nettelbrandt alltid uppträder med en rörande blandning av spydigheter och spetsfunderigheter och sifferexercis. Vidare har hon tydligen svårt att dölja sin egen tillfredsställelse över att få servera allt detta från kammarens talarstol. Det kan vara av dessa orsaker som jag — måhända med orätt — nonchalerar fru Nettelbrandts enligt hennes egen mening så värdefulla inlägg. Men man kan väl bättra sig. Herr Holmberg bättrar sig —

Ekonomisk debatt

varför skulle inte jag kunna bättra mig?

Fru Nettelbrandt hade en intressant dialog med utskottets representant herr Brandt i Aspa och lämnade en intressant historisk redovisning över förhållandena 1959 och 1960 när omsen infördes. Fru Nettelbrandt kom underfund med att hon var ute på klen is, och i sin replik skyndade hon sig att säga att de historiska redovisningarna egentligen inte hade i den här debatten att göra. Jag tror det var en klok reträtt.

Vad var det nämligen som hände 1959? Bakom det förslag som regeringen gick ut med låg en lång och pinsam procedur med förhandlingar mellan regeringspartiet och de samlade borgerliga partierna. De förhandlingarna gav klart vid handen att det är tröstlöst och meningslöst att när de politiska motsättningarna är starka försöka åstadkomma några runda överenskommelser i viktiga och angelägna ekonomiska frågor.

Vid det tillfället gick vi fram med förslag om omsättningsskatten och naturligtvis — det skall jag villigt ge fru Nettelbrandt rätt i — fanns det något förslag till en annan finansieringsmetod ifrån folkpartiets sida, en finansieringsmetod, som emellertid inte höll inför en noggrann prövning. I varje fall — det var ju på den direkta skattens område — hade den ju varit omöjlig i dag, när den indirekta skatten ger oss någonting mellan 12 och 13 miljarder. Vilken var folkpartiets ståndpunkt 1959? Det var ett bestämt nejsägande till principen om den indirekta beskattningen. Det är den sannfärdiga historieskrivningen.

I hastigheten lyckades fru Nettelbrandt också tala om att man 1959 inte hade någon utredning, ingen undersökning bakom materialet. Det är alldeles fel. Det var en utredning som satt i tre år och arbetade med omsättningsskatten. Förslaget utsändes på remiss till 120 remissinstanser. Omsättningsskatten debatterades offentligt, innan regeringen

framlade förslaget. Även på den punkten har fru Nettelbrandt alldeles missmint sig. Men som jag nyss sade, eftersom man har en känsla av att den värderade talarinnan har lagt ned så mycken personlig energi på sina inlägg, har jag av ren hänsyn inte velat bemöta henne, för då tvingas man ju att trasa sönder dem punkt för punkt.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern säger i den sammanfattning han gör i den reviderade finansplanen — jag förmodar att han har lagt ner stor möda på att skriva den — att regeringens huvudlinje för att lösa bytesbalansens problem »är att underlätta och stimulera industrins utbyggnad och anpassning till de strukturella förändringarna». Jag tror att regeringen kunde använda det som ett motto också för sin ekonomiska politik.

Därför är det, herr finansminister, två viktiga krav som man inte tar hänsyn till. Finansministern har inte heller gått in på de bägge viktiga problemen i debatten här. Det kan sålunda först och främst inte vara riktigt att låta den kapitalistiska ekonomins utveckling och rörelseriktning vara utslagsgivande, medan den statliga politiken skall anpassas därtill. Det betyder ju att profitjakt, spekulation och storfinans får fortsätta att spela en utslagsgivande roll. Den linjen betyder också att regeringen underlättar en rad privata investeringar, som ur en vidare synvinkel är likgiltiga eller t. o. m. skadliga. Det kan inte heller — det gäller alltså det andra problemet — vara riktigt att låta fördelningsfrågorna bestämmas av dessa hänsyn till profitintressena. I stället måste en kamp föras för att öka lönarbetarnas andel av produktionsresultatet på kapitalvinsternas bekostnad.

Nu säger finansministern emellertid — han har sagt det två gånger här i debatten — att bolagsvinsterna vill man

Ekonomisk debatt

inte pressa genom beskattning, trots att industriföretagen enligt finansministerns eget omdöme aldrig haft ett bättre år än 1969. Man skall i stället pressa konsumenterna, och det gör man genom höjning av mervärdeskatten. Ja, sådan är regeringens politik, och på den punkten har den ju helt de borgerliga partiernas stöd, och det tycker jag är ganska karakteristiskt.

Låt mig för att rationalisera debatten i detta sena skede av riksdagen passa på tillfället att i detta sammanhang ta upp de bägge motionskrav från vår sida som behandlas i de utskottsutlåtanden som nu är föremål för debatt. Bägge är lösryckta ur vårt partis skattepaket som delats upp till diskussion i olika sammanhang. Det ena gäller uttagningsprocenten för den statliga inkomstskatten. Det var knutet till de övriga förslag vi ställt och kvarstår inte, eftersom dessa förslag har fallit.

Det andra gäller de lättnader i avskrivningsreglerna som förra året beslutades för rörelse och hyresfastigheter. Vårt krav på återgång till tidigare regler kvarstår. Vi tycker, för att använda finansministerns älsklingsord, att »favören» till de stora företagen är onödig och orealistisk.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till motionerna I: 377 och II: 418 i den del som behandlas i bevillningsutskottets utlåtande nr 45.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att finansministern kunde ha besparat sig de personliga utfallen emot Cecilia Nettelbrandt. De var inte klädsamma, och jag tycker inte heller de gick i stil med finansministerns vanliga sätt att uttrycka sig.

När det gäller skildringen av vad som hände i samband med införandet av omsättningsskatten vill jag nämna, att vi sade nej till den i det dåvarande läget, men vi begärde en utredning om

avvägningen mellan direkt och indirekt beskattning. Det hade gjorts en utredning, men som herr Sträng kommer ihåg var den uteslutande av teknisk karaktär. När omsättningsskatten infördes framhöll vi att dess konstruktion var felaktig och sade att vi ville ha en annan, och det har vi nu också fått.

Men vid bemötandet av Cecilia Nettelbrandt glömde herr Sträng det väsentliga och det som är intressant just i dag, nämligen finansministerns uttalande, att en oundgänglig förutsättning för ytterligare reformer är att det sker en omprövning och nedskärning inom olika existerande utgiftsprogram. Cecilia Nettelbrandt frågade om finansministern kan säga på vilka områden av den nuvarande offentliga sektorn han avser att göra nedskärningar. Herr Helén har förklarat, att han är villig att delta i en besparingsutredning för att förutsättningslöst diskutera detta, och frågan är nu var finansministern står på denna punkt.

När finansministern redovisade folkpartiets budgetalternativ gjorde han sig skyldig till ännu större felaktigheter än de som finns i kompletteringspropositionen. Finansdepartementet har tidigare lämnat de här höga siffrorna, och vi har då begärt att få ta del av de beräkningar på vilka finansdepartementet grundat sitt ställningstagande. Men man har vägrat ge oss dessa beräkningar. De tål tydligen inte dagens ljus.

Det är klart att det om finansministern räknar ihop kostnaderna för kommande års reformer blir rätt stora belopp även för finansministern och det socialdemokratiska partiet. Men det vi begärt för innevarande budgetår, herr finansminister, slutar på netto 42 miljoner. Därtill kommer skattereformen där vi sagt att beträffande de förbättringar i skattesystemet som vi önskar — bort med den inbyggda skattehöjningsmaskinen för oförändrade realinkomster och annat! — är vi beredda att medverka till finansieringen. Därför är

Ekonomisk debatt

det riktiga beloppet mindre än en tusendel av budgeten — det som i socialdemokraternas valhandbok betecknas såsom varande av den storleksordningen att det är ingenting att tala om.

Herr VIGELSBO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få tacka finansministern för att han bedömt mig som en realistisk man. Kanske skulle jag kunna återgälda komplimangen och säga att även han förefaller vara realistisk när han bedömer potatispriset. Herr Sträng har sagt att potatispriset blev så högt, därför att det odlas så litet potatis och kanske också därför att skörden förstörts i viss utsträckning på grund av väderleken. Men jag kan försäkra att om den nuvarande rationaliseringspolitiken inom det svenska jordbruket får fortsätta kommer priset aldrig att sänkas, vare sig för potatis i fast eller flytande form.

Herr HOLMBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Efter denna utflykt återgår vi till ekonomin.

Finansministern har under denna debatt sagt att han själv tycker att vi är i ett besvärligt läge, och han vill kallblodigt avvakta en vändning i den internationella konjunkturen. Herr Sträng sätter alltså sin förhoppning till den internationella konjunkturen och hoppas att den skall förenkla problemen för oss. Men, herr Sträng, vad är det som säger att vi i en sämre internationell konjunktur skall få exporten att gå bättre än importen? Vad är det som säger att våra prisstegringar skall avta i ett sådant läge? Prisstegringarna har ju sina rötter bl. a. i det svenska skattesystemet. Nej, herr Sträng, våra ekonomiska svårigheter är »made in Sweden», och vi får nog själva försöka klara av dem.

Jag har vid flera tillfällen karaktäriserat utvecklingen här i landet som något av engelska sjukan, och vi kommer inte till rätta med svårigheterna genom

att förneka dem eller genom att sopa dem under mattan. Vi kommer inte till rätta med dem genom att skylla på kommunernas expansion eller på utvecklingen utomlands, utan det är våra egna åtgärder som kommer att bli avgörande — och de åtgärderna har oppositionen efterlyst många gånger.

Vi har från oppositionens sida tidigare begärt en stor överenskommelse — träffad vid en rundabordssammankomst — om löner, priser, investeringar och om skattesystemet för att klara ut situationen, men denna begäran har avslagits. Finansministern vill tydligen själv bara sitta och avvakta utvecklingen.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att höra finansministern säga att näringslivet kör för fullt och att man gör allt för att vi inte skall komma i situationen att behöva devalvera. Men när finansministern säger att priserna stiger för näringslivet, så är det en sanning med modifikation. Det är möjligt att finansministern umgås i sådana kretsar där priserna stiger, men det finns också andra uppfattningar.

Det är emellertid av stor vikt för hela vårt land och vårt näringsliv att vi försöker föra en sådan politik att rykten av detta slag inte uppkommer, och jag är för min del beredd att göra vad jag kan för att avfärda ryktena. Men det är också av ytterligt stor vikt att från finansministeriets sida respekteras vad som händer och sker, och jag tycker inte att man så nonchalant som finansministern gör skall avfärda ryktena och säga att de sprides av illvilliga människor som utnämnts till experter. I allmänhet har dock representanterna för näringslivet i andra länder erhållit sina uppgifter från finansministerierna i respektive land eller från vederbörande riksbank, och där-

Meddelande ang. dagens plenum — Ekonomisk debatt

för får vi ta uppgifterna med ett visst allvar.

Vad sedan gäller min fråga huruvida det hade gjorts någon opinionsundersökning rörande verkningarna av skatteförslaget förstår jag att finansministern helst inte vill svara på den frågan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Det är litet påfrestande med den här historieskrivningen. Jag vill säga till herr Gustafson i Göteborg att när omsen infördes 1960 förekom det ingen diskussion om konstruktionen eller sådant. Vad som diskuterades var huruvida vi skulle ha en indirekt beskattning eller inte, och regeringen tvingades att göra den principen till en kabinetsfråga. Sådant är den riktiga historieskrivningen.

Med anledning av herr Vigelsbos kärnfulla inlägg kan jag bara göra den kommentaren att vi trots all jordbruksrationalisering dess bättre kommer att ha tillräckligt mycket av öppen mark i vårt land för potatisodling. Om bara Gud Fader ger oss regn och solsken i rimliga proportioner, kommer vi aldrig att sakna potatis — detta sagt till tröst för dem som blev uppskrämda av herr Vigelsbos inlägg. I hans andra slutsats ger jag honom till 50 procent rätt. Någon prissänkning på potatis i flytande form tror inte heller jag på.

Till herr Holmberg som menar att prisstegringarna har sina rötter i det svenska skattesystemet vill jag säga, att han måste lära sig att skilja på företagsbeskattning och individuell beskattning i vårt land. Företagsamheten är skattemässigt välvilligt behandlad och kommer att vara det.

Jag kan också i detta sammanhang ge herr Hermansson ett indirekt svar med utgångspunkt i den mycket enkla filosofin att vi, om vi skall kunna köpa något utifrån, också måste ha en företagsamhet som kan sälja något till andra

länder. Skall vi kunna få ut något vid våra löneförhandlingar, måste vi också acceptera företag som går med vinst. Dess bättre torde den svenska fackföreningsrörelsen besitta tillräcklig styrka för att i varje ögonblick ta ut sin rättmätiga del därav.

Vidare vill jag säga att en internationell konjunkturdämpning bör ha den positiva verkan på valutareserver och bytesbalans att den prissänkning, som alltid följer med en sådan dämpning, inte stimulerar till en så enorm lageruppbbyggnad som skedde under fjolåret och som tycks hålla på att ske även i år. Samtidigt kan de redan uppbyggda lagren konsumeras till båtnad för valutareserven.

Allra sist vill jag säga till herr Magnusson i Borås att man aldrig kan gardera sig mot dumma rykten, oavsett vilken finanspolitik man för.

§ 5

Meddelande ang. dagens plenum

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att förmiddagens plenum kommer att fortsättas utan middagrast till dess att de nu behandlade och samtliga övriga på föredragningslistan kvarstående ärenden slutbehandlats.

§ 6

Ekonomisk debatt (forts.)

Återupptogs behandlingen av bevillningsutskottets betänkande nr 45 och bankoutskottets utlåtande nr 54; och erhöi därvid

Fru NETTELBRANDT (fp) ordet för kort genmäle:

Herr talman! Finansministern framförde en lång utläggning om att jag var stött, fastän jag inte var det, och om

Ekonomisk debatt

att han inte hade bemött mig, fastän han hade gjort det, i stället för att svara på frågan vilka nedskärningar i tidsprogrammet, som herr Sträng avser med sin skrivning i propositionen. Jag ber alltså att få konstatera att herr Sträng, trots att herr Gustafson i Göteborg upprepat denna viktiga fråga, inte med ett ord kommenterat den.

Vidare yttrade:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag har i långtidsbudgeten och i finansplanen pekat på att vi under åren framöver har att emotse en automatisk utgiftstegring som, om den fortsätter i samma takt som kännetecknat 1960-talet, medför att man såsom ett allvarligt alternativ får överväga nedskrivningar i de utgifter som nu belastar budgeten. Det är orimligt att jag i dag skulle uttala mig om huruvida vi skall göra nedskärningar av folkpensionerna, av försvaret eller av de familjepolitiska insatserna. Jag har bara velat framföra en varning. Det kan behövas när man möter en opposition som i årets budget oförskräckt bjuder över med ett par miljarder kronor.

Herr SJÖNELL (cp):

Herr talman! Centerpartiets bedömning av det ekonomiska läget som sådant och konjunkturläget i synnerhet framgår bl. a. av de likalydande motionerna I: 1246 och II: 1457, väckta såsom gemensam partimotion av de bägge mittenpartierna. Det är uppenbart att i anledning av kompletteringspropositionen åtskilligt mera skulle behöva utsägas, analyseras och kommenteras än vad som kan göras i en komprimerad motionstext. Jag skall därför utöver vad som i dag anförts av andra företrädare för vår meningsriktning ge några ytterligare synpunkter på den ekonomiska politikens behov i dagens läge som jag ser det.

Vår kritik av den förda politiken kan kort uttryckt fokuseras på de vidtagna finanspolitiska åtgärderna. Dessa har varit alltför svaga och trubbiga till sin effekt och har dessutom satts in vid fel tidpunkt. Effekten blev därför t. ex. under den senaste konjunktunedgången ungefär densamma som den som skulle åstadkommas om man gav blodtrycks-sänkande medicin till en patient som lider av för lågt blodtryck. Trubbigheten hos det finanspolitiska vapnet är icke enastående eller tillfällig — den är inte ens signifikativ för vårt land. Men svårigheterna att kunna använda finanspolitiken på ett meningsfullt sätt har under de senaste årtiondena varit legio. Detta måste innebära att den socialdemokratiska regeringen misslyckats med sin finanspolitik. Härtill kommer en framför allt under senare tid misslyckad och helt enkelt skadlig kreditpolitik. Men till den saken skall jag, herr talman, återkomma senare.

Regeringens egen redovisning av den förda politikens resultat sådan som den materialiserar sig i nationalbudgeten bekräftar nyssnämnda omdöme. Redovisningen blir en kavalkad av tunga sifferposter som likt apokalypsens ryttare sprider kyla och dysterhet över scenen. Nationalbudgetens dystra sifferryttare tar gestalt i några talande procenttal rörande betalningsbalans, prisstegringar, dämpning av produktiviteten och nedgång av av sparkvoten.

För dagen kan alltså ännu en gång understrykas att den pågående utvecklingen inom samhällsekonomin är minst sagt olustig. Härtill kommer att de i nationalbudgeten redovisade prognoserna sannolikt är alltför förhoppningsfulla. Situationen borde animera regeringen till att försöka driva upp intressanta finanspolitiska innovationer. I så fall måste man övervinna sin hurra-vi-är-bäst-inställning och t. ex. kunna acceptera vårt förslag om en »omprioriteringsutredning». För dennas uppgifter och sammansättning har andra redo-

Ekonomisk debatt

gjort i dag.

Tag t. ex. prisprognosen. Herr Sträng förutser för år 1970 en uppgång av prisnivån med 4,7 procent. Men under den senaste tiomånadersperioden har priserna stigit med 7 procent och under det första kvartalet lika mycket som förutspås för hela året. Kommentarer är överflödiga. Arbetsgivarens kostnadsökning per timme under 1970 beräknas av herr Sträng till 9,5 procent. Arbetsgivarna tycks dock inte använda samma multiplikationstabell, eftersom de kommer fram till helt andra siffror.

Det avsnitt av nationalbudgeten och regeringens bedömning av den närmaste ekonomiska framtiden som förefaller mig vara mest verklighetsfrämmande är den industriinvesteringsboom som förutskickas för år 1970. Finansministern talar på flera ställen i den nuvarande finansplanen med belåtenhet om den uppgång av investeringarna som skall äga rum under 1970. Herr Sträng avger t. o. m. något av en programförklaring på tal om bytesbalansens problem som skall angripas med en »långsiktigt verkande politik». Han fortsätter: »Den huvudlinje regeringen valt för denna politik är att underlätta och stimulera industrins utbyggnad och anpassning till de strukturella förändringarna.»

Hur realiserar nu finansministern denna sunda och lovande handelslinje? Ja, herr talman, jag tror att herr Strängs handlande gentemot industrin och framför allt gentemot den mindre industrin kan karaktäriseras med Johan Ludvig Runebergs ord om kosacköversten Kulneff: »Han kysste och han slog ihjäl med samma varma själ.»

En målmedveten socialdemokratisk regeringspolitik under 1960-talet har gradvis minskat industrins självfinansieringsförmåga. Denna utveckling har särskilt drabbat de mindre industrierna och de mindre företagen över huvud taget, där självfinansieringsgraden i dag är extremt låg. Den fortsatta utvecklingen torde inte förbättra relationerna mel-

lan eget och främmande kapital, och utan att fördjupa mig i några ideologiska djupdykningar i fråga om självfinansieringsproblemet vill jag bara konstatera ett enkelt men i sammanhanget betydelsefullt faktum. Det företag som icke med hopsparade medel kan finansiera en hygglig del av de investeringar man satsar på i nya produkter, maskiner och metoder tvekar ofta att företa investeringar över huvud taget eller åtminstone i den omfattning som kanske är nödvändig för framgång. Företaget och dess ägare vill icke göra sig alltför beorende av kreditgivaren, något som i en kritisk situation på ett ödesdigert sätt kan begränsa rörelsefriheten. I dessa dagar lämnas i varje fall för de mindre företagens del en skrämmande åskådningsundervisning i vad ett sådant beroende kan innebära.

Dagens svenska företag och framför allt de mindre arbetar sålunda tungt på grund av den medvetna snöpnigen av deras självfinansieringsförmåga, och de måste som en följd härav för att hålla verksamheten kvar på status quo skaffa ytterligare krediter. De tvingas också att arbeta med ett stort främmande kapital.

I detta läge frågar man sig då vad det är som herr Sträng och hans Sancho Panza herr Åsbrink sätter i gång med? Jo, först ordnar de med ett idiotstopp på nya krediter, som verkar förlamande på företagets handlingsförmåga. Inte riktigt nöjd härmed sätter man sedan kniven på strupen i första hand på de mindre företagen och skärper kreditläget ytterligare. Detta får till följd att bankerna kräver en plötslig nedskärning av bl. a. checkräkningskrediterna med 20 procent, den kreditform som småföretagarna är ohyggligt beroende av. Sedan talar herr Sträng i sin kompletteringsproposition med förväntan om att industrins investeringar under 1970 väntas öka med drygt 15 procent.

Herr talman! Hur man kan göra detta utan att bli tagen som en framstående

Ekonomisk debatt

skämtare är en gåta. Finansministern hanterar industrin som något slags samhälls guttaperkagrej, med vilken han som toppartist kan utföra illusionsnummer. Företagarna och särskilt de mindre orkar emellertid inte med några cirkusövningar på högkonjunktorens bakgårdar. Stryktåliga som de är, även om uthållighetsgränsen förefaller snubblande nära, försöker de trots de feta smållarna från finans- och kreditpolitikens toppfigurer att hoppas på att ingen jordisk backe saknar krön.

En underlig psykologisk lag säger dock att en omkullslagen gärna sparkas från flera håll. När företagarna reagerar och högljutt protesterar kallas detta i den socialdemokratiska propagandan med Aftonbladet i spetsen föraktfullt för reaktionära direktörers bidrag till den borgerliga valpropagandan. Nej, med sådana klyschor av hånfullt slag avfärdar man i sanning inte tusentals småföretagares vrede och förtvivlan — denna grupp av medborgare som ger sysselsättning åt mer än var tredje anställd inom industrin och som oftast börjat sin bana på verkstadsgolvet eller som lägre tjänstemän. Det går heller inte att som finansministern nyligen här i dag skämta bort det stora och dystra allvaret i småföretagarnas reaktioner. Jag tycker att det skämtet låg på en alldeles för låg nivå för att över huvud taget vara värdigt en finansminister.

Innan jag slutar vill jag begagna tillfället att framhålla att det under årets fyra första månader enligt uppgift inregistrerats cirka 800 nya konkurser. Jag kan försäkra att denna siffra kommer att mångfaldigas innan höstlöven faller, därest kursen inte snabbt och radikalt lägges om. Småföretagarna kräver i dag besked. Skall de offras på en misslyckad socialdemokratisk stabiliseringspolitikens altare, föredrar de att detta sker öppet framför att hängas i tysthet. Om de inte skall offras, måste kreditstoppets strupgrepp omgående avlägsnas.

Kan sedan nödiga krediter inte upp-

bringas inom detta rika land, får väl kapitalimport tas till. Men då måste det importerade kapitalet fördelas på ett sådant sätt och i sådana former att de mindre företagarna erhåller sin rättmätiga andel.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 4 vid bankoutskottets utlåtande nr 54.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Heden och *Magnusson* i Nennesholm (båda cp).

Herr statsministern **PALME:**

Herr talman! Det skulle ha varit mycket att säga som sammanfattning av denna debatt och av riksdagens vårsession, men i denna sena timme vill jag begränsa mig till några mycket korta anmärkningar och deklARATIONER.

Denna debatt i vårriksdagens sista, skälvande minut erbjuder ju det stora tillfället för oppositionen att framlägga sitt alternativ till regeringspolitiken, det alternativ som skall underställas väljarna i det val som stundar om några månader. Man kan efter dagens diskussion konstatera, att oppositionen har försuttit det tillfället. Det har inte framförts något sådant alternativ, utan i stället en lång rad anmärkningar, en splittrad delkritik mot regeringens politik.

När vi socialdemokrater gick ut i 1968 års valrörelse — det fördes ju motsvarande diskussioner här för två år sedan — lovade vi att arbeta för full sysselsättning, trygghet i arbetet, minskade inkomstklyftor och ekonomiska framsteg. Vi fick väljarnas förtroende för den politiken. Samtidigt igångsatte vi ett intensivt programarbete för att utforma politiken för 1970-talet.

Politiken måste börja i vardagen. Det är oron och otillfredsställelsen i den dagliga tillvaron, förväntningar och önskingar om förändringar och förbättringar i den egna situationen som måste vara utgångspunkten för reform-

Ekonomisk debatt

arbetet. Därför inledde vi den intensiva rådslagsverksamheten i samverkan mellan den politiska och den fackliga arbetarrörelsen. Resultaten samlades i jämlikhetsrapporten till 1969 års partikongress. Där drog vi upp riktlinjerna för 1970-talets politik — inte på det sättet att vi radade upp långa önskelistor utan i första hand så, att vi ville analysera bristerna i dagens samhälle och riskerna i morgondagens samhälle för att med utgångspunkt i denna analys och i våra grundläggande idéer söka utforma ett program.

Kongressens beslut och det arbete bland människorna som låg till grund för besluten har varit avgörande för regeringens och vår riksdagsgrupps arbete med budgeten, statsverkspropositionen och alla reformförslag. Vi kan väl konstatera att årets riksdag har blivit en av de mest påtagliga reformriksdagarna och att dessa reformer kan direkt härledas ur den debatt som förts inom arbetarrörelsen och de beslut som fattats på partikongressen. Jag redovisade i en tidigare debatt de tolv huvudpunkter som kongressen ställde upp. Det har nu förflutit sex månader och drygt det. Vi kan konstatera att vi på alla punkter har gått en bit på vägen mot att förverkliga programmet.

Det gäller utrikes- och neutralitetspolitiken. U-hjälpsprogrammet fullföljs. Vi har beslutat om bistånd till Nordvietnam. Skattereformen med en omfördelning till de lägre inkomsttagarna har föreslagits. Regionalpolitiken har fått en ny utformning med en rad nya instrument för att intensifiera lokaliseringpolitiken och bereda en likvärdig tillvaro för de människor som bor i Norrland och andra glest bebyggda delar av landet. Förslag har lagts fram om samhällsrepresentation i affärsbankernas styrelser. Utredning om större trygghet i arbetet har igångsatts. Stödet till vuxenutbildningen har kraftigt utökats — löntagarorganisationerna får samhällsstöd till sin utbildning. Beslut

har fattats om en 40-timmarsvecka. Arbetarskyddet har förstärkts, och en ny lag om arbetsmiljö har börjat utarbetas. Genom riksdagens beslut har möjlighet öppnats för pensionering vid 63 års ålder för människor med tungt och pressande arbete. Vid årsskiftet trädde sjukförsäkringsreformen, den s.k. 7-kronorsreformen, i kraft. Stödet till de handikappade och till åldringsvården har ökat. Rättvisefrågorna för kvinnorna har tagits upp dels inom ramen för familjerätten, dels genom införandet av en individuell beskattning, dels genom likställighet mellan män och kvinnor inom sjukförsäkringen. Miljövårdsåtgärderna har intensifierats bl. a. genom starkt ökade anslag. Konsumenternas ställning har förstärkts bl. a. genom skapande av marknadsråd och konsumentombudsman med en rad initiativ, som under våren har tagits i det s.k. konsumentpaketet. Ramar för ett fortsatt högt bostadsbyggande har fastställts.

Denna korta genomgång visar att på alla de tolv punkter som var de för oss centrala är vi i full gång med arbetet. Alla dessa punkter bärs upp av en sammanhållande ideologi, nämligen jämlikhetstanken. Därför kan vi säga att denna riksdag också har blivit en jämlikhetsriksdag. Alla de reformer som gäller de äldre, regionalpolitiken, vuxenutbildningen och omfördelningen till låginkomsttagarna bärs upp av en enhetlig samhällssyn. Detta har vi gjort samtidigt som den ekonomiska politiken har skärpts, samtidigt som vi har fått hålla stånd mot de överbud som har framförts från andra håll.

På den vägen går vi vidare. För oss är valprogram och regeringsprogram en och samma sak. Från en analys av bristerna i dagens situation med en koncentration på ett fortsatt jämlikhetsarbete vill vi utforma en praktisk politik.

På denna riksdagens sista dag har det, som sagt, icke framlagts ett alternativ till regeringspolitiken. I går

Ekonomisk debatt

fick vi, för jag vet inte vilken gång i ordningen, höra att någonting nytt hade skett i svensk politik — ett historiskt dokument, ett mittenprogram hade presenterats. Det var väl inte alltför många som hade glömt att precis samma ceremoni förekom för två år sedan. Då var det också ett historiskt dokument som presenterades. I varje TV-debatt fick man då höra att detta var regeringsprogrammet. Det mest historiska med det dokumentet blev att det snabbt gick till historien. Redan före valet tog herr Hedlund på ett mycket effektivt sätt avstånd från det, och det har därefter inte avhörts. Men nu är vi där igen — i går kom ett nytt program.

Ett bedrövligt dokument, skrev en av folkpartiets tidningar i går. Det upp- tog en lång önskelista. Man återigen var centerpartiets ledare hederlig. För två år sedan sade man att det program som då utarbetats innehöll exakt och konkret besked på alla punkter i fråga om vilken politik en borgerlig regering skulle föra. I går sade Gunnar Hedlund att felet med programmet för två år sedan var att det var litet för svävande. Och så fick vi på det sättet liksom en bekräftelse i efterhand. Men nu är det nya programmet kanske litet mer konkret.

Om detta program vill jag bara säga att det inte på något sätt utgår från en analys av dagens verklighet, utan det är en lång lång önskelista på sådant som man kommit överens om, åtgärder som skulle kosta enorma insatser. Trovärdigheten minskas också oerhört av att folkpartiordföranden ena dagen går ut och säger att nu skall man spara två miljarder på statens budget genom att skära ned statliga verk och liknande — en fullkomligt orimlig tanke — och dagen därpå presenterar man denna helt oprioriterade önskelista på i och för sig önskvärda ting som naturligtvis ingen i princip vill motsätta sig.

I går sade man: Detta är det borgerli-

ga regeringsprogrammet. Det kunde vi läsa i Expressen. Samma kväll sade herr Hedlund — det var hederligt igen — att detta är inget regeringsprogram; det är ett valprogram, och det gäller fram till den 20 september — sedan får vi se! Varför? Jo, moderata samlingspartiet fanns inte med i bilden. Det intressanta i dagens situation är att man öppet deklarerar att man önskar en trepartiregering, där moderata samlingspartiet skall ingå men att det är mittenprogrammet som helt skall utgöra grunden för denna regering. Så sade visserligen inte herr Hedlund, men det sade man på folkpartihåll. Vi kan tycka mycket illa om högerpolitik eller om den politik som moderata samlingspartiet företräder. Men vi kan inte fränkänna detta partis medlemmar och ledning en ärlig övertygelse och vilja att företräda sina idéer och ståndpunkter. Det betyder att tanken att högerpolitiken inte skulle sätta sin prägel på en borgerlig regering är möjlig bara om man fränkänner moderata samlingspartiet varje ärlighet i övertygelsen.

Vi har suttit här nätterna igenom under våren och voterat timme ut och timme in. Varför? Inte därför att man haft en opposition som stått på den ena sidan och ett regeringsparti som stått på den andra, utan därför att oppositionen framträtt i så ofantligt många varianter. Det har väldigt sällan förelegat ett trepartialternativ. Ibland har det varit ett mittenalternativ — det har kanske gällt en tredjedel av reservationerna eller någonting sådant — och ibland har oppositionen varit skingrad för alla vindar.

Man kan alltså konstatera denna totala splittring när det gäller skattepolitiken, bostadspolitiken, den ekonomiska politiken och när det gäller pensionsfrågan — delvis även när det gäller utrikespolitiken, om man får tro det uttalande som gjorts av herr Holmberg. Väljarna har icke på denna riksdagens sista dag fått något besked om

Ekonomisk debatt

— trots denna enorma flora av förslag — vilken politik en borgerlig regering skulle föra, den borgerliga regering som ni säger er vilja eftersträva: tre partier i ett borgerligt block. Jag vill bara konstatera att det ur demokratisk synpunkt är otillfredsställande att en sådan redovisning inte gjorts.

Jag har också kunnat konstatera att det mittenprogram som i går framlades snabbare än det föregående blev en skenhändelse, helt enkelt därför att människorna nu hade lärt sig att inte ta det på fullt allvar. Jag förmodar att det är en del av förklaringen.

Mot denna bakgrund är det bara att konstatera att vår riksdagsgrupp enhälligt har genomfört ett mycket stort reformprogram under denna vårriksdag. Orsaken till att vi lyckats härmed är helt enkelt den att vi bakom oss har en rörelse, där alla dessa frågor diskuteras och där man gjort de grundläggande ideologiska prioriteringarna. Orsaken är också att vi känt oss som bärare av ett ansvar som pålagts oss av de människor som gett oss sitt förtroende.

Vi har naturligtvis våra fel och brister. Vi kan göra misstag. Men vår stora styrka — och det är i den andan vi går ut i valrörelsen — är att vi har en enhetlig samhällssyn för att analysera bristerna i dagens samhälle och att vi på den grundvalen har format ett program i en fri debatt, där många meningar har brutits mot varandra. Detta har lett fram till ett program som vi står för, och det är för att fortsätta detta program, klart redovisat, som vi begär väljarnas förtroende.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Politiken skall börja i vardagen, sade statsministern inledningsvis, och det håller jag fullständigt med honom om. Denna tanke har inte regeringspartiet på något sätt monopol på. Vi har inom folkpartiet gått ut på

fältet med en verksamhet liknande socialdemokraternas. Vi ställde oss frågan: Vilka problem är det som blir aktuella för människorna under 1970-talet? Jo, det är vad den enskilda människan kan få bestämma över i sitt eget bostadskvarter, i sin egen omgivning, på sin egen arbetsplats. Vi utformade i samarbete med tusentals medlemmar över hela landet ett program för när demokrati, för arbetsdemokrati, enligt vilket de enskilda anställda skulle få mer att säga till om som alternativ till en socialisering, till en statlig dirigering av verksamheten, till statliga representanter i företagsstyrelser o. s. v.

Vi drog upp riktlinjerna för en konsumentpolitik som ger konsumenten större valfrihet och större möjligheter att få bra varor till låga priser men utan någon dirigering från statens sida. Vi lade upp ett program för aktivitet och trygghet för de äldre. Vi utarbetade ett alternativ i skattefrågan som tar hänsyn till barnkostnaderna — en linje som socialdemokraterna följde för några år sedan när det gällde vårdnadsbidrag men som ni tydligen håller på att springa ifrån — och som tar större hänsyn till den hemarbetande hustrun och till dem som har låga inkomster och som framför allt eliminerar det inbyggda skattehöjningsmaskineri för oförändrade realinkomster som finns i det socialdemokratiska skatteförslaget. Jag har tidigare i dag redogjort för vårt program på det ekonomiska området.

När statsministern redovisade vad denna riksdag utträttat angav han att regeringen lagt fram förslagen, och det är klart att så har skett — det är ju regeringens uppgift. Men bakom många av de reformer som herr Palme liksom ville ta monopol på ligger en enig uppfattning inom många partier. Det finns väl därför inte så stor anledning att framställa denna riksdag som ett socialdemokratiskt monopolföretag, såsom herr Palme tycktes vilja göra.

Ekonomisk debatt

När herr Palme räknade upp alla stora reformer glömde han en sak som finansministern i det längsta försökte undvika, nämligen konstaterandet att regeringens ekonomiska politik har försatt oss i ett sådant läge att de nuvarande reformerna är i fara om vi vill fortsätta med ytterligare reformverksamhet. Finansministern sade att ett realiserande av de i årets långtidsbudget beräknade utgifterna skulle omöjliggöra varje ny reform eller höjning av ambitionsnivån. Vidare sade han: Regeringen måste emellertid bereda utrymme för en fortsatt reformverksamhet på vissa väsentliga områden. En oundgänglig förutsättning för att detta skall kunna ske är att en omprövning och nedskärning sker inom olika existerande utgiftsprogram. Folkpartiledaren Helén har sagt att han är villig att delta i en besparingsutredning och diskutera detta på samma sätt som vi har gjort tidigare. Det är en konsekvent uppfattning och inställning från vår sida.

En annan sak som statsministern glömde var att tala om att vi nu har kommit i ett sådant ekonomiskt läge som finansminister Sträng för fyra år sedan bestämt varnade för. Han sade att hans lägsta målsättning var att få balans i utrikesbetalningarna fram till 1970 och t. o. m. få något överskott. En längre tids underskott i bytesbalansen skulle omöjliggöra ett fullföljande av fullsysselsättningspolitiken och kräva allt hårdare korrigeringar för att återställa den nödvändiga balansen.

Den bild som finansministern utmålade för fyra år sedan som en risk och en fara beskriver det läge som vi nu befinner oss i. Därför behöver vi vidta åtgärder för en ny ekonomisk politik av det slag som jag tidigare har nämnt.

Regeringen har misslyckats med att öka industriinvesteringarna och att åstadkomma en tillräckligt stark ekonomisk tillväxt, och den har misslyckats med att upprätthålla prisstabil-

itet. Landsorganisationens ordförande har offentligen sagt att vi nästa år kan stå inför en inflation som är större än vi har haft under senare år. Detta är ett varningstecken och ett bevis för att vi inte kan driva en jämlikhetspolitik i detta land om det inte finns ekonomiska förutsättningar. Den ekonomiska tillväxten är ett oeftergivligt villkor för den jämlikhetspolitik som vi i stora stycken är helt överens om.

Jag har sagt tidigare i dag att man, när man ser de siffror som finansministern själv redovisar i sin publikation, måste beklaga att Sverige både 1968, 1969 och 1970 ligger under genomsnittet i Västeuropa när det gäller ekonomisk tillväxt.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Jag undrar om inte statsministern har förbisett, hur det brukar gå till när man bildar regering. Det brukar först vara ett val. Visar det sig då att man får tillräckligt röstunderlag, brukar man kunna resonera ihop sig. Så har det gått till i Danmark, så har det gått till i Norge, så gick det till i Västtyskland när socialdemokraterna och CDU regerade tillsammans och så gick det till i Västtyskland när socialdemokraterna och FDP samverkade. Däremot skulle det enligt statsministern inte passa i vårt land, att varje parti går ut med sitt valprogram och sedan undersöker om man kan finna en gemensam nämnare, där naturligtvis mittenprogrammet måste vara avgörande. Nej, vad som duger i hela den västliga världen duger inte i Sverige, om man får tro statsministern. Är det någon som tror honom?

Det låter nästan som om alla föredlar och förmåner för folket har kommit till efter initiativ av socialdemokratin. Jag är den siste att vilja nedvärdera socialdemokratins insatser. Men jag tyc-

Ekonomisk debatt

ker att socialdemokraterna bör låta bli att nedvärdera våra. Vi har gjort åtskilligt under årens lopp. Vi har lagt fram många förslag, som socialdemokraterna omsider har accepterat.

Statsministern var oförsiktig nog att börja tala om lokaliseringspolitiken. Vi fick i tio år tala om den för döva öron innan det i slutet av 1950-talet sattes till en utredning. — Det får väl vara något sammanhang mellan fakta och påståenden!

Ungefär enahanda förhåller det sig med miljöpolitiken. Vi tog upp det ämnet i en stor partimotion omkring 1960, men socialdemokraterna ryckte bara på axlarna. I dag omfattas miljöpolitiken av var man.

Jag tycker man bör välja exemplet med litet större urskillning.

Jag tycker att man inte heller bör förhäva sig över framgångar. Vi har haft framgångar. Vi har ett rikt land med bra folk, vi har goda forskare och vetenskapsmän och vi har — i huvudsak i samverkan — kunnat föra en hyfsad politik. Ändå visar det sig, som jag har sagt förut i dag, vid en jämförelse beträffande produktionshöjningen under de senaste fem åren, att vi visserligen inte riktigt ligger på jumboplats bland OECD-länderna men i alla fall befinner oss på den lägre halvan. Vi har alltså inte bara sådant som vi kan skryta över. I den mån vi har haft framgångar tror jag att vi har hjälpts åt litet var.

Herr **HOLMBERG** (m) kort genmäle:

Herr talman! Statsminister Palme hävdade bl. a. att den här riksdagen var den verkligt stora reformriksdagen. Man kan ha delade meningar om den saken. Man kan t. o. m. uppfatta statsministerns uttalande som en kritik mot hans företrädare. Den väsentligaste reform som socialdemokraterna har genomdrivit, nämligen skattereformen, är emellertid inte någon positiv reform. Vad socialdemokraterna i det fallet har gjort

är att genomdriva en skatteköjning för 1970-talet, och det tycker jag inte är mycket att yvas över från statsministerns första regeringsperiod.

Statsministern återkom till talet om att det inte finns något gemensamt program för oppositionspartierna. Det är en gammal grammofonskiva som statsministern har lagt på. Det är en skiva som arbeiderpartiet i Norge på sin tid, då det var i regeringsställning, spelade sönder innan den borgerliga oppositionen fick ta över ansvaret för den norska utvecklingen, en utveckling som i dag ter sig gynnsammare än den svenska.

Även om regeringen har fullt upp att göra med egna bekymmer, splittring, besvär och andra svårigheter, tror jag det skulle vara nyttigt om statsministern läste de program som de olika oppositionspartierna med förankring i en stor medlemskår har utarbetat på ett demokratiskt sätt. Gör han det, finner han att viktiga grundlinjer är gemensamma i de programuttalanden som har gjorts.

Om man jämför mittenpartiernas uttalande i går med det uttalande som vi i moderata samlingspartiet gjorde i söndags — vårt valmanifest — finner man att vi har gemensamma huvudlinjer då det gäller exempelvis lokaliseringspolitiken, som herr Hedlund var inne på, då det gäller kravet att prisstegringarna och kostnadsinflationen skall hejdas, då det gäller att omforma systemet för de direkta skatterna så att inte marginalskatterna slår igenom på det sätt som regeringen vill att de skall göra, då det gäller socialiseringsfrågan, då det gäller undervisning och skolfrågor, då det gäller kravet att den oro som är förenad med den ökade brottsligheten skall lugnas genom att man bryter kurvan för brottsutvecklingen. Jag skulle kunna fortsätta denna uppräknin. Men jag vill också erkänna att det finns en skillnad i sättet att betona olika saker.

Jag är naturligtvis glad över att

Ekonomisk debatt

t. o. m. herr Palme säger — och det är riktigt — att vi i moderata samlingspartiet bärs upp av en ärlig övertygelse, då vi för fram våra alternativ till regeringens politik. Ja, vi ser i moderata samlingspartiet det som en demokratisk skyldighet att markera opposition gentemot regeringen, eftersom demokrati fordrar delade uppfattningar och skilda meningar. Eljest blir det ingen fruktbarande diskussion, eljest får man inte möjlighet att tillgodose skilda önskemål som olika människor har, därför att ännu är vi dess bättre olika och har skilda inställningar till olika problem.

Det ligger alltså en skillnad i själva sättet att uttrycka sig mellan moderata samlingspartiet och en del av den övriga oppositionen. Men detta överskyles av de gemensamma grundlinjer, efter vilka programuttalandena går.

Herr statsministern **PALME**:

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat på det som har sagts här från talarstolen. Jag räknade upp de reformer som har genomförts under riksdagen, och jag tycker att riksdagen har anledning att vara stolt över dem. Oppositionen säger att vi inte skall monopolisera dem eftersom oppositionen i stor utsträckning har röstat för dem. Det är jag den förste att erkänna, och det är utmärkt.

Jag väntade nästan att den repliken skulle komma. I höstas fördes ju en våldsam kampanj mot oss för att vi höll på att göra landet till en enpartistat med enpartivälde, som hänsynslöst genomdrev sina förslag mot en värnlös opposition. Men nu har vi framlagt våra förslag, och då säger ni efteråt: Det här var ju så bra, att det skall ni inte monopolisera, vi var också med på dem. Det var utmärkt. Då fick vi alltså avfärdat detta tal om enpartistaten. Ni har varit med om detta. Jag hälsar er välkomna.

Jag vill fråga: Om herr Hedlund säger att jag har sagt att tre partier inte

kan resonera ihop sig, är det då någon som tror på honom? Det är det naturligtvis inte. Skulle jag ha sagt så, skulle jag inte ha trott på mig själv. Jag har inte sagt att ni inte kan resonera ihop er, men jag har sagt att det vore klädsamt om ni före valet redovisade vad ni skulle resonera ihop er om.

Jag har varit med och resonerat med herr Hedlund och skrivit med herr Hedlund, och det var angenämt, därför att det då var fråga om två småfolkspartier, som skulle komma överens på vissa centrala punkter, och det därför fanns en gemensam målsättning som man kunde fästa det hela omkring.

Men det nya i situationen är ju, att folkpartiet och centerpartiet säger att bara valet är över, skall vi nog kunna resonera ihop oss med högern eller moderata samlingspartiet som det numera kallar sig. Det betyder att ni skall sitta och resonera med högerpolitiker. Det är inte med småfolkets representanter eller med löntagarnas representanter ni skall sitta och resonera utan det är högerpolitikens företrädare ni skall resonera med. Det är en ny situation.

Därför vill vi gärna ha reda på svaret på följande fråga: På vilka punkter är det ni skall resonera och på vilka punkter menar ni att resonemanget skall leda till ett ur högerpartiets eller moderata samlingspartiets synpunkt gynnsamt resultat?

Det har framförts så många intressanta exempel här. Herr Hedlund sade med rätta att centern har drivit på i vissa frågor, och visst har centern gjort en värdefull insats t. ex. beträffande lokaliseringpolitiken. Där har centern hållit sig framme och där har förts en intensiv debatt även inom socialdemokratien. Men vilka var det som röstade för när vi skulle tillsätta den där utredningen herr Hedlund nämnde? Jo, det var centerpartiet och socialdemokraterna. Och vilka röstade emot? Jo, högern och folkpartiet. Där-

Ekonomisk debatt

för var det exemplet kanske inte det allra bästa, ty detta är ju i så fall de partier som herr Hediund skall resonera med då det gäller lokaliseringpolitiken.

Herr Holmberg sade att det finns en gemensam grundsyn, och det var ju fint. Ni skall alltså bilda regering. Vi har läst vad mittenpartierna skrivit och känner oss starkt uppmuntrade, sade han. Men vad var det han tog upp? Jo, han framhöll att skattereformen är dålig, den skattereform som Gunnar Hedlund med stor vältalighet ställde sig bakom, bortsett från vissa justeringar här och där, som det hette. Det är en dålig reform, och vi måste resonera om den, sade herr Holmberg. Och vad ville han resonera om? Jo, marginalskatterna som var det allvarliga i reformen och som därför måste diskuteras. Samtidigt som det framhållits, att socialdemokraterna skall angripas från vänster i småfolkets intresse, skall man resonera med högern om marginalskatterna. Men det är klart att vi som representanter för ett icke obetydligt antal svenska medborgare frågar vart dessa resonemang leder och vad de betyder för låginkomsttagarna.

Nästa exempel på en gemensam grundsyn var enligt herr Holmberg undervisningsfrågorna och utbildningspolitiken. Den som samarbetat med centerpartiet beträffande utbildningsfrågor i många år och som hörde herr Holmberg i TV och på hans partistämman tala om svensk utbildningspolitik och den förnyelse som högern eftersträvar måste känna sig allvarligt oroad för vad denna ändrade utbildningspolitik innebär.

Denna debatt har gjort mig övertygad om att, ifall det borgerliga blocket vinner regeringsmakten, kommer det att kunna resonera ihop sig trots denna stora splittring. Men det förutsätter ett resonemang med och delvis på basis av, skall vi säga, en ärlig högerpolitik, och därför är väljarna intressera-

de av att på förhand få veta vad resultatet skulle innebära. Mina teser illustreras alltså av diskussionen.

Herr Gustafson i Göteborg sade att folkpartisterna gjort precis som socialdemokraterna; de har haft rådslagsgrupper och framlagt förslag. Men han talade aldrig om det gemensamma alternativet utan fortsatte oförtrutet att klaga över den ekonomiska politiken. Därefter drog han den där meningen i kompletteringspropositionen, jag vet inte för vilken gång i ordningen, och sade att det där dels står att vi skall fortsätta reformpolitiken, dels att gällande utgiftsprogram skall omprövas. Jag har varit i kanslihuset i 15 år och kan nämna att det varje år i petitudirektiven till myndigheterna stått att de skall ompröva gällande utgiftsprogram; de sitter väl till för att bedöma möjligheterna. Detta är i och för sig en fullt vettig linje, och vi skall fortsätta med den.

Därefter började han tala om Arne Geijer som varnat för inflation. Om löneuppgörelsen skulle bli samhällsekonomiskt orimlig, blir det inflation — det var innebörden i Arne Geijers uttalande. Det kan ju varje människa skriva under på. Vi har hela alternativtänkens elände i ett nötskal när herr Gustafson i Göteborg säger att vi har för stark inflation, vi skall föra en annan ekonomisk politik — och sedan plötsligt presenterar en politik som innebär en budgetförsvagning på 900—1 000 miljoner för 1970/71 års budget och med en helårseffekt på drygt två miljarder. Det har lagts fram i en helt osorterad önskelista utan prioriteringar. Och sedan har herr Gustafson mage att tala om en anti-inflationspolitik, som folkpartiet skall bedriva tillsammans med moderata samlingspartiet!

Detta är dock primärt ett folkpartistiskt problem. Det allvarliga med folkpartiet är bristen på trovärdighet, att ena dagen säga att man vill spara stora belopp på statens utgifter och att dagen därpå lägga fram en önskelista med

Ekonomisk debatt

oerhörda överbud på drygt två miljarder. Det tyder ju på total brist på trovärdighet. Det var klädsamt att herr Gustafson i Göteborg i och för sig inte gjorde gällande — jag håller honom räkning för det — att folkpartiets många vinglande ståndpunkter skulle bilda stommen i ett gemensamt borgerligt regeringsprogram. Det är i så fall något som de andra får ordna. Men hela denna debattomgång har på ett utmärkt sätt belyst det grundläggande felet, att det inte har lagts fram ett gemensamt program som man, med hänsyn till deklarationerna om att ni representerar ett borgerligt block, ur demokratisk synpunkt skulle ha anledning kräva.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har känt statsministern i rätt många år och har aldrig haft särskilt svårt att förstå vad han menar. Men nu begriper jag inte, varför han förmenar oppositionspartierna att gå fram med var sitt politiska program i valet. Så gör man i alla länder i den västliga världen för att där efter — om man vinner — försöka resonera ihop sig för att se om man kan finna en gemensam nämnare. Jag tror inte att det är så svårt att finna den gemensamma nämnaren. I moderata samlingspartiets manifest står t. ex. följande punkter:

Förstärkt inflytande i samhället för den enskilde medborgaren — Ja.

Garanterad rättstrygghet — Ja.

Förbättrad lönsamhet för jordbruket — Ja.

Balans i samhällsekonomin — Ja.

En skattepolitik så utformad att det lönar sig att arbeta och spara — Ja.

Stöd åt enskilt sparande — Ja.

Skattefri folkpension åt alla — Nej.

Därest statsministerns förmodan skulle visa sig vara riktig — vilket jag inte tror — att vi inte kommer överens om utrikespolitiken, där vi har en minst lika järnhård linje som statsministern

själv — kom ihåg det! — så blir det heller ingenting av.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern sade att en viss mening i kompletteringspropositionen har upplästs många gånger under debatten i dag. Att så skett beror helt enkelt på att man från regeringsidan har varit så ovillig att svara. Herr Palme ville ge sken av att det bara var en allmän uppmaning från finansministern till ämbetsverken att vara återhållsamma och sparsamma vid sin petitaskrivning, men så är inte fallet. Vad finansministern skrivit är att ett realiserande av det som står i långtidsbudgeten i stort sett skulle omöjliggöra varje ny reform eller höjning av ambitionsnivån och att det därför är en oundgänglig förutsättning att en omprövning och nedskärning göres av olika existerande utgiftsprogram. Detta har icke tidigare uttalats. Man har varit oförsiktig nog att ge dessa signaler men har sedan tydligt svårt att stå för dem.

Vidare gör statsministern gällande att vi sagt att det skulle ha utbildat sig ett enpartitänkande i vårt land och att alla nu skulle vara välkomna till honom. Jag tycker emellertid att statsministerns hela anförande var ett bevis på ett enpartitänkande. Där framfördes först monopolanspråk på de reformer som genomförts på olika områden. Men sedan när oppositionspartierna framhåller att det ekonomiska läget är så allvarligt, att vi tycker de politiska partierna bör resonera sig samman om åtgärder mot inflation och för att förbättra det ekonomiska läget, är regeringen sig själv nog och vill inte ha några sådana överläggningar. Detta är ett ytterligare uttryck för det enpartitänkande som håller på att breda ut sig.

Även om ingen vet hur valet kommer att utfalla vill jag säga, att det under *alla omständigheter* är ett intresse för hela svenska folket att antalet social-

Ekonomisk debatt

demokratiska ledamöter i den nya riksdagen blir kraftigt reducerat. Då kan det tänkas att socialdemokraterna kan ta reson och vill överlägga med andra partier om möjligheterna till en samlande lösning i en svår tid.

Herr **HOLMBERG** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte riktigt förstå herr Palmes tankegång att talet om en enpartistat kan nedläggas därför att oppositionen i vissa fall har stött regeringens förslag. Det är inte mycket logik i detta. Även från den socialdemokratiska regeringen, som ju är skyldig att lägga fram förslag inför riksdagen, kommer naturligtvis initiativ som är bra och som vi därför stödjer.

När regeringens ledamöter eller anhängare t. ex. betecknar vår politik mot regeringen såsom skadlig för Sveriges anseende utomlands, vilket har skett, tycker jag mig däremot känna en alltför stark doft av enpartistat. Detsamma gäller när statsministern ringer till enskilda arbetsgivare därför att deras anställda skriver för regeringen otrevliga artiklar i pressen. Också då känner vi en doft av alltför långt maktinnehav.

I fråga om att få demokratin att fungera har jag en känsla av att vi inom oppositionen står osedvanligt och klart eniga. Den historiska erfarenheten visar att det alltid är svårt att få demokratin att fungera när ett parti alltför länge haft makten.

Herr statsministern **PALME**:

Herr talman! Jag hoppas att herr Hedlund lyssnade till det föregående anförandet, så att han fick en inblick i hur hans framtida resonemangspartner tänker.

Enpartitanken skulle alltså manifesteras sig däri att även socialdemokrater talar med bankdirektörer i det enskilda näringslivet. Ja, det skulle alltså vara ett moderat monopol. Jag är dock självfallet beredd att ta upp en dialog med representanter för det enskilda

näringslivet både nu och i framtiden.

Både herr Gustafson i Göteborg och herr Holmberg berörde det förhållandet, att oppositionspartierna röstar för våra förslag, och menade att det inte innebär att det inte föreligger någon enpartistat. Ja, men er grundtanke var ju att vi hänsynslöst utan att ta någon som helst notis om oppositionens uppfattning skulle genomdriva socialdemokraternas politik. Men om ni, när vi nu utformar den socialdemokratiska politiken, röstar för våra förslag kan det icke vara ett tecken på att vi är hänsynslösa mot er. Då är ni ju glada och positiva för dessa förslag. — Det var det som skulle bevisas.

Jag tycker, herr Gustafson i Göteborg, att det är något rörande med denna filttoffletaktik. Vad var det folkpartiets talesmän sade i fjol vid denna debatt? Jo, då skedde den stora mandatexercisen: Hur många mandat skall socialdemokraterna förlora för att de skall avgå och för att det skall bli en borgerlig regering? Det var detta vi fick höra i hela debatten och under valrörelsen — det var sättet att föra fram regeringsfrågan.

Man märkte sedan att det var farligt att tala om en borgerlig regering — då röstade nämligen människorna i aldrig tidigare skådad omfattning för socialdemokraterna, ty de frågade sig: Vad blir det av en sådan borgerlig regering?

Nu har ambitionerna minskats. Herr Gustafson i Göteborg säger: Det är inte säkert att det skall vara så mycket mindre socialdemokrater att det blir en borgerlig regering, men det skall i alla fall vara färre socialdemokrater, så kanske de blir snällare. Och det är ett ganska säkert vallöfte, ty antalet ledamöter blir ju mindre i enkammaren, och då blir det onekligen färre socialdemokrater. På den punkten har alltså herr Gustafson alla chanser att bli bönhörd om det inte skulle bli ett fruktansvärt jordskred.

Ekonomisk debatt

Men om man i en demokrati har en opposition, så skall den önska nå regeringsmakten — inte därför att den nödvändigtvis skulle vara maktthungrig utan därför att den skall ha ett sådant inneboende självförtroende och ett sådant engagemang för sina idéer och ideal att den säger: Vi vill uppnå regeringsmakten för att genomföra våra idéer. — Nu har ni alltså inget sådant program, och då blir det signifikativt att herr Gustafson i Göteborg säger: Det skall inte vara så många socialdemokrater mindre att det verkligen blir nödvändigt med en borgerlig regering, men socialdemokraterna skall vara litet färre, ty då blir de snällare. Man tror att situationen då skall bli så ointressant att de borgerliga i filtofflor kanske kan bilda en majoritet, och då får man börja resonera om programmet. Jag tycker inte att detta är trevligt ur demokratisk synpunkt.

En ny tid har kanske inträtt — ty jag känner inte riktigt igen herr Hedlund. Detta är verkligen inte de gamla centerpartisternas linje; det är väl ändå första gången i historien som ledaren för det gamla centerpartiet står i kammarens talarstol och läser upp högerns valmanifest.

På en punkt — det gällde folkpensionen — sade herr Hedlund dock nej, och det var klokt. Men så finns det en punkt där det talas om en skattepolitik så utformad, att det lönar sig att arbeta och spara. Detta kan vem som helst säga ja till, men en sådan allmänfras måste ju ha något underlag. Och vad är det för underlag? Jo, det är det förslag som högern framlagt vid årets riksdag och som är ganska brutalt jämfört med det förslag som är antaget. Det innebär en övervältring av skattebördan till de lägre inkomsttagarnas nackdel och till de högre inkomsttagarnas fördel.

Denna vackra högerfras täcker ju detta. Och det är ganska illavarslande när centerns ledare står och läser upp detta

och säger att detta kan man vara med om. 1968 gick ni ut och lovade sänkta marginalskatter, 1970 gick ni med på ett skatteförslag i rakt motsatt riktning — ni gick emot högern. Nu skall ni resonera med det parti som lagt fram ett förslag som innebär skattesänkningar enbart för personer med över 35 000 kr. i inkomst, om jag förstår rätt.

Jag förmenar inte partier att gå fram med olika program. Men det kan inte heller förmenas oss socialdemokrater att fortsätta att kräva besked och ställa oss undrande.

Allra sist vill jag erinra om vad herr Hedlund sade i augusti 1968 i en intervju i en tidning: Vi kan inte gå ut med ett gemensamt program med högern och folkpartiet före valet, ty då kan en massa marginalväljare skrämmas över till att rösta med socialdemokraterna.

Det var ett ärligt besked, men oavsett marginalväljarna är vi intresserade av att veta vad de vanliga löntagarna skulle drabbas av i händelse av en borgerlig regering.

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att riksdagens debattordning tillåter statsministern att tala men inte mig att svara.

Härefter anförde:

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Eftersom herr Hedlund och herr Gustafson i Göteborg inte längre har någon replikrätt, tänker jag bemöta statsministern något även om han har en viss benägenhet att avlägsna sig från kammaren när jag börjar tala. Jag vet inte om det är några reminiscenser från gamla tider som herr Palme beskrivit i intervjun med den engelske intervjuaren eller vad annat det är

Ekonomisk debatt

som gör att herr Palme tycks trivas så dåligt i kammaren när jag börjar tala. Men han kanske i dag kan övervinna denna känsla av otrivsel.

Det är klart att vi alla beklagar att statsministern drabbats av ohälsa och att vi är villiga att ta hänsyn till detta. Men det är inte bara andra kammarens debatter som skall präglas därav. Därför är jag för min del glad åt att statsministern kommit hit i dag för en rejäl debatt, som han själv lade upp starkt präglad av en valkampanjs tankegångar och uttryckssätt.

Såsom jag uppfattade herr Hedlund avsåg han ingalunda att läsa upp alla de moderatas programpunkter och ännu mindre att han ville godkänna dem som han inte nämnde. På den punkten kan det inte bli något missförstånd.

Oppositionen har försummat att ange något alternativ, säger statsministern. Föregående talare har bemöt detta, särskilt herr Hedlund och herr Gustafson i Göteborg.

Men statsministern Palme är ändå inte nöjd. Han säger: Jag vill nu i förväg veta på vilka punkter ni tänker resonera med de moderata efter valet. Visserligen har ni nu här i riksdagen genom mittenpartiernas framträdande, visserligen har för folkpartiets del herr Gustafson i Göteborg och fru Nettelbrandt, samt herr Larsson i Umeå talat om våra politiska riktlinjer på ett konkret sätt, visserligen har vi presenterat mittenprogrammet, visserligen har vi uttalanden från både mittenpartiledarna om att mittenriktlinjerna skall vara i huvudsak grundläggande för ett nytt regeringsprogram, men, säger herr Palme, jag vill veta precis på vilka punkter ni ämnar resonera med det moderata partiet.

Jag måste då fråga statsministern om en sak. När ni gick till val 1950, talade ni då om för svenska folket att ni efter valet tänkte resonera med bondeförbundet som det då hette om ett regeringsprogram? Talade ni om, på vilka punk-

ter ni kunde tänka er att göra avsteg från ert eget program? Nej. Gick ni till val 1952 med olika program, fast ni var i koalition? Ja. Gick ni till val 1954 med olika program? Ja. Angav ni precis på vilka punkter ni skulle resonera om kompromisser? Nej. Hur var det 1956, när man hade en känsla av att koalitionen inte skulle vara så länge till? Angav ni då tydligt på vilka punkter ni eventuellt skulle göra upp med er dåvarande koalitionspartner? Nej.

Men nu, när man från oppositionshåll har lämnat så långtgående klargöranden för att belysa sin inställning, nu säger statsminister Palme: »Ja, ja, men det var en annan sak för oss. Ni är däremot skyldiga att vara mycket mera precisa än vi någonsin drömde om att vara.» Herr Hedlund har redan redovisat den praxis som råder i många andra länder, men herr Palme säger ingenting om det.

Får jag bara hänvisa herr Palme till att det inom det socialdemokratiska partiet finns långtgående meningsmotsättningar rörande t. ex. olika socialiserings- och nationaliseringsåtgärder. Vem kan veta i vilken riktning den socialdemokratiska politiken kommer att utvecklas på den punkten år från år? Även om inte så mycket hinner genomföras före 1973 års val, har detta i alla fall stor betydelse och måste skapa en känsla av osäkerhet inför frågan om den socialdemokratiska politikens utveckling. Jag tror därför att herr Palme skulle ha anledning att tänka i högre grad på de åsiktsdifferenser som finns inom hans eget parti och mindre på dem som finns inom oppositionen.

Herr Palme ville göra gällande att allt vad regeringen har genomfört av reformer är något som har utarbetats i arbetarrörelsens inre debatter. Herr Hedlund och herr Gustafson i Göteborg har redan bemött delar av detta resonemang. Jag vill ge några andra exempel på av herr Palme nämnda reformer som oppositionen har drivit fram —

Ekonomisk debatt

jag tänker särskilt på mittenpartierna — men som socialdemokraterna först röstat emot. Sedan har de ändå genomförts, och nu säger herr Palme: »Det är vi inom arbetarrörelsen som har utarbetat och drivit fram detta.»

Förtidspensioner, efter särskild prövning, för äldre människor med nedsatta förtjänstmöjligheter är en viktig reform vid årets riksdag, framdriven från vårt håll. Individuell beskattning är ett mycket väsentligt drag i årets skattereform, vilket fru Nettelbrandt ofta har påpekat. Vill herr Palme bestrida att denna tanke drivits hårdare från liberalt håll än någonsin från socialdemokratiskt under flera år?

Ökad trygghet i arbetet har det framlagts flera förslag om från vårt håll på ett tidigt stadium. Vuxenutbildningen: flera gånger har vi lagt fram förslag, som visserligen inte har varit omvälvande men dock skulle ha inneburit en snabbare utveckling, förslag som röstats ned av socialdemokratin. Stödet åt de handikappade: år efter år har regeringspartiet röstat ned våra förslag om blygsamma förbättringar åt de handikappade som sannerligen väl skulle ha kunnat rymmas inom ramen för råddande statsfinansiella förutsättningar.

Men nu säger herr Palme: »Se här, allt detta gör vi på grundval av debatten inom arbetarrörelsen. Oppositionen har inte alls varit med om denna utveckling.»

Och kvinnornas likställdhet! Den som kan stå i denna kammare och bestrida att svensk liberalism under årtionde efter årtionde, även under senare år, ivrigt och energiskt har arbetat för kvinnornas likställdhet och framlagt en rad reformförslag, han har tydligen inte något intresse för den faktiska utvecklingen.

För låginkomsttagarna innebär mittenpartiernas skatteförslag för första året: vårdnadsbidrag, hemmakebidrag — effektivt även för låginkomsttagarna och inte bara för andra — pen-

sionstillskott som skulle beslutas i början av nästa år, ökade möjligheter till skattejämkning för låginkomsttagare. Allt detta är förmåner som verkar till förmån just för låginkomsttagarna.

Herr Palme försökte sedan en undanmanöver av den typen då man förväxlar delar med det hela och tvärtom. Han sade: »Ibland tycks ni säga att ni har varit med om saker och ting och drivit fram dem. Hur kan ni då vid andra tillfällen kritisera oss?» Väsentliga delar av reformarbetet har vi tagit iniativ till och drivit fram, men det finns andra delar av regeringspolitiken som vi varit och är i opposition mot. Är det verkligen så svårt för herr Palme att fatta att om man är med om och driver på vissa delar av politiken betyder inte det att man gillar *hela* regeringspolitiken?

Vad är det vi inte har gillat? Ja, det har framhållits många gånger. Får jag bara nämna en hel del som är socialistiskt präglad eller illa utformat: hela denna strävan att ständigt utvidga statens ekonomiska makt, att ge monopolställning eller speciella förmåner åt en del statliga företag, den förtroendekris som uppstått delvis på grund av regeringens attityd till det enskilda näringslivet, hela den brist på förtroende som har uppkommit på många håll i de ekonomiskt verksamma kretsarna både i Sverige och i utlandet.

Detta är sannerligen ingenting som vi inom oppositionen tar något ansvar för. Läget har blivit sådant på grund av den politik som regeringen har fört och för att regeringen inte har velat föra en sådan politik som herr Gustafson i Göteborg mycket koncentrerat angav. Det har blivit en långsammare ekonomisk utveckling och produktivitetsstegring än som hade varit möjlig. Det är uppenbart att den bästa grunden för en aktiv reformpolitik ligger man genom att verka för höjd produktivitet och snabb stegring av nationalinkomsten. Det är dock härigenom som reformerna skall finansieras — genom att sam-

Ekonomisk debatt

hällets resurser kan växa i takt med och ofta i snabbare takt än nationalinkomsten. Därför är det en obegriplig ensidighet och kortsynthet när man på socialdemokratiskt håll gång efter annan låtsar som om den sociala politiken inte hade något med den allmänna ekonomiska politiken och det snabbare eller långsammare ekonomiska framåtskridandet att göra. I själva verket är det så, att om ni med er politik bromsar framstegstakten rent produktivitetmässigt försämrar ni förutsättningarna för sociala reformer.

Herr Sträng ville inte, trots uppmaningar från fru Nettelbrandt och Sven Gustafson, gå närmare in på uttalandet i propositionen att en oundgänglig förutsättning för den fortsatta reformverksamheten är att olika existerande utgiftsprogram omprövas och *skärs ned*. Regeringen har gjort denna deklaration. Jag måste därför fråga statsministern, när Ni nu vänder Er till väljarna: Vad är det för nedskärningar av detta genom riksdagsbeslut redan godtagna program som Ni överväger? Vad kommer Ni att diskutera med Er själv — om Ni nu inte vill diskutera med andra — beträffande dessa nedskärningar? Har inte Sveriges folk rätt att få någon upplysning om vad detta gåtlika men väsentliga uttalande betyder? Nej, regeringen vägrar att svara. Men oppositionen — jag tänker framför allt på mittenpartierna — som lagt fram så betydande och klargörande dokument, den skall enligt Er mening på punkt efter punkt komma med detaljerade förklaringar som gäller för årtal framåt. Regeringen däremot med hela sin stab av experter och tjänstemän skall smita undan och inte säga vad man menar med en så pass sensationell sats som den vi här berört.

Att herr Sträng plågades av fru Nettelbrandts och herr Gustafsons i Göteborg frågor på denna punkt var fullt klart. Men jag måste ändå vara så obarmhärtigt att jag frågar om inte statsminis-

tern kan ge något svar på denna punkt.

För några månader sedan förklarade statsminister Palme enligt TT-referat i flera yttranden ute i landet — det skedde innan propositionen om *skattereformen* hade lagts på riksdagens bord — att nu borde det bli en principiell debatt om denna reform, som var en av de stora reformerna under 1970-talet. Denna debatt skulle komma att spela en betydande roll inför valet, etc. Han hånade oppositionspartierna för att de inte ville delta i en ingående debatt innan de hade fått se propositionen.

Sedan kom propositionen och oppositionspartiernas motioner. Då tystnade herr Palme. Han försvann från den politiska debathorisonten; han ville inte vara med och diskutera vad han såg som regeringens stora grepp. När det gällde debatter i riksdagen hänvisade han till att finansministern brukar sköta de mer tekniska debatterna i skattefrågor. Ja visst, det är klart! Men det som herr Palme själv betecknat som en av de stora och grundläggande samhällsreformerna, som han gång efter gång uppmanat oss att diskutera mera principiellt, ville han nu inte längre debattera. Vi har inte fått något tillfälle — om vi inte skall räkna dagens debatt, men nu är det väl litet sent — att här i kammaren föra en mer ingående debatt med herr Palme just om den saken. Jag syftar då inte på de skattetekniska detaljerna som finansministern närmast svarar för.

Men vad var det herr Palme beskyllde oss för? Jo, det var att vi i oppositionen inte ville vara med om att motverka och reducera inkomstolikheterna. Innan vi kommit med något förslag visste herr Palme med en divinatorisk blick att oppositionen inte ville vara med om att minska inkomstolikheterna!

När han fick se mittenpartimotionen fann han emellertid att de åtgärder, som jag här exemplifierat och som skulle ha högsta prioritet, var till låginkomsttagarnas fördel. Då var det inte

Ekonomisk debatt

så lätt att fortsätta med dessa beskyllningar som herr Palme alltför hastigt och alltför oförsiktigt hade kastat ut.

Sedan finns det en annan sida av denna sak som jag, utan att gå in på några tekniska aspekter bara vill nämna. Det är att själva detta skattesystem, som kammaren vet, får en annan karaktär än den man vill hoppas var avsedd, när det tillämpas i ett av inflation präglat samhälle. Därför blir skattesatserna i verkligheten väsentligt högre än de som angivits. Anser statsministern att det har lämnats en ordentlig redogörelse från svensk socialdemokratis sida på denna punkt? Har ni ordentligt redovisat att en medborgare som höjer sina inkomster med en hundralapp eller en tusenlapp får betala in allra största delen av den reella inkomsthöjningen till de offentliga kassorna? Om vi räknar med en prisstegring med den genomsnittliga takt som vi haft under 1960-talet och om vi räknar med en genomsnittlig treprocentig nominell inkomsthöjning därutöver — i den mån produktiviteten stiger med 3 procent, brukar detta vara en finansministers önskedröm — ja, då får man ett läge där även en 20 000-kronorsinkomsttagare får avstå inte något över en tredjedel av den reella inkomstökningen som tabellerna anger utan något över två tredjedelar.

Det är väl uppenbart att den svenska socialdemokratin, som i dag uppträder med så stora later och säger att vi måste ge besked om än det ena, än det andra trots att vi har lämnat alla de besked jag nämnde, själv framlagt förslaget till skattereformen och därvid vägrat upplysa Sveriges folk om hur det föreslagna skattesystemet kommer att verka — i ett samhälle där priserna stiger. Ni vågar inte säga att det inte skall bli några prisstegringar i framtiden — då skulle ni bli utskrattade. Varför då inte tala om hur det förhåller sig med skattetrycket? Här talar statsminister Palme om trovärdighet. Begär ni trovärdighet

när ni försöker undertrycka en belysning om vad denna skattereform verkligen innebär för de skattebetalare som försöker att höja sin reella inkomst? Är detta verkligen en reform som är fördelaktig för låginkomsttagarna? Sanningen är den att inflationen skärper skattetrycket betydligt mer för låginkomsttagarna än för höginkomsttagarna. Motsatsen har påståtts från socialdemokratiskt håll, men man har inte gjort något försök att dokumentera det — det går helt enkelt inte.

Herr talman! Jag kan väl inte vara så optimistisk att jag väntar mig något besked på dessa punkter, men jag måste säga att statsminister Palme genom sitt framträdande här med krav på besked om oppositionens ståndpunkter verkligen har gjort det ofrånkomligt att han själv på partiets vägnar får stå till svars för sin och regeringens vägran att tala om hur det faktiskt förhåller sig.

Herr talman! Jag hade i övrigt tänkt diskutera den ekonomiska politiken, men jag måste nog hoppa över det mesta. Jag bläddrar förbi ett stort antal sidor i mitt manuskript, vilkas huvudsynpunkt jag kanske kan sammantränga i två meningar.

Vi har i de flesta avseenden mycket gynnsamma yttre förutsättningar för den svenska ekonomin. Men vårt land har kommit i ett krisläge beträffande priser och betalningsbalans och har en icke tillräckligt snabb produktivitetsökning. Är detta inte ett bevis på att det har varit något fel med regeringens ekonomiska politik? Vad har man för kriterium när man skall belysa regeringens politik och ställa den till ansvar om inte detta att vi trots gynnsamma förutsättningar jämfört med t. ex. danskarna som säljer smör när vi säljer pappersmassa, malm och järn, kommit i alla dessa svårigheter? Regeringen vägrar att diskutera denna sak. Man vill inte diskutera något ansvar för vart vi har kommit. Annars vill man så gärna ta åt sig förtjänsten för allt det som gått bra,

Ekonomisk debatt

men ansvaret för den utveckling som skapat ett sådant krisläge vill man inte tala om. Man säger bara: Ja men, vad föreslår nu ni i oppositionen att vi skall göra? Jag svarar: Vi är inte anställda som experter åt regeringen, det är inte vår sak att i varje läge tala om för regeringen precis vad den skall göra; vi anger att regeringen borde ha fört en annan politik och bör på viktiga punkter föra en annan politik. Om det inte går att på ett ögonblick reparera verkningarna av regeringens misstag, beror det på problemens natur.

Jag har här anfört några kritiska synpunkter på regeringens ekonomiska politik. Fråga är, om regeringen vill erkänna något ansvar för denna eller om den försöker smita undan sitt ansvar. Har den något ansvar om priserna stiger mer än på de flesta håll i Väst-europa, har den något ansvar om bruttonationalinkomsten under de tre senaste åren stiger mindre än i alla andra västeuropeiska länder utom Storbritannien — så att de två stater där socialdemokratin har ett dominerande inflytande har den långsammaste produktivitetsutvecklingen — har regeringen något ansvar för att betalningsbalansen är svag, har den något ansvar för att fyra tiondelar av vår guld- och valutareserv är borta med vinden?

Herr talman! Statsminister Palme har i dag försökt vända uppmärksamheten bort från regeringens politik och ansvaret för dess misslyckande över till krav på att *oppositionen* skall göra preciseringar här eller där. Det är den gamla uttjatade frågeställningen som så många gånger är besvarad med hänvisning till de konkreta upplysningar som har givits från oppositionen. Det går inte, herr statsminister, att vid riksdagens förmodligen sista debatt före valet smita undan genom att bara föra fram en sådan kritik och underlåta att svara på frågan, om regeringen har något ansvar för de brister som här uppenbarligen föreligger trots gynnsamma

förutsättningar i utlandet för den svenska ekonomin.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Det är svårt att vid denna timme fresta kammarens tålamod — det framgår av antalet ledamöter som befinner sig här att detta tålamod redan är hårt frestat — men det slog mig att detta väl är herr Ohlins sista anförande vid en vårriksdag, och jag tycker att hänsynen kräver att jag ändå markerar detta genom att svara honom på ett par punkter.

För det första vill jag säga beträffande förslaget om en omprövning av utgiftsprogrammen att det varje år under de sjutton år som jag har arbetat i kanslihuset har stått i petitaanvisningarna att alla myndigheter skall ompröva och söka besparingar i sina utgiftsprogram. Regeringen kommer att fortsätta med detta.

För det andra vill jag säga att det visst finns meningsskiljaktigheter och en fri debatt i vårt parti, men vi håller fast vid det program som partikongressen och partistyrelsen har antagit. Detta är partiets ståndpunkt. Det är en demokratisk disciplin som vi håller oss med.

För det tredje: Visst har folkpartiet och de övriga oppositionspartierna lagt fram många förslag. De har under många år fört en hänsynslös överbudspolitik, och det vore märkvärdigt om det inte bland alla dessa överbud skulle finnas något förslag som sedermera har blivit verklighet.

I övrigt hade väl inte herr Ohlin så mycket nytt att komma med som inte har behandlats tidigare i debatten.

Herr Ohlin försökte ge intryck av att jag skulle jaga ut ur kammaren, fylld av skräck, när han tog till orda. Inte heller det är en riktig skildring. Snarare är det fråga om ett uttryck för hänsyn: jag tycker inte att herr Ohlin och jag bör sluta denna debatt vid hans sista riksdag med något större gräl.

Ekonomisk debatt

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade detta om statsministern med tanke på att jag en gång för inte länge sedan med stor svårighet lyckades hålla honom kvar då han ansåg att han hellre än att stanna i kammaren borde gå någon annanstans. En annan gång alldeles nyligen sprang han i väg när jag skulle yttra mig, och även den här gången såg det ut som om han tänkte försvinna. Jag är glad om statsministern inte hade tänkt försvinna, men det förefaller ännu vara litet oklart.

Statsministern gör ett uttalande om att regeringen alltid omprövar utgiftsprogrammet. Här gällde det emellertid att Ni slagit fast att fortsatta reformer blir möjliga endast om man *nedsöker* olika existerande utgiftsprogram. Varken herr Sträng eller herr Palme har närmare angivit någon sådan nedsökning, men de har sagt till riksdagen att det inte blir möjligt att fortsätta reformpolitiken om inte utgifterna skärs ned. Det var ett ganska talande yttrande. Att man här måste begära ytterligare kommentarer är väl uppenbart.

Många gånger när vi har föreslagit någonting som är bra har socialdemokraterna först röstat emot men så småningom godtagit det. Det har många gånger gällt saker som inte kostar mycket pengar och som väl ryms inom budgetramen. På detta konstaterande har statsministern inte något annat svar än att vi har kommit med överbud. Han tror att han kommer ifrån alla våra förslag, som avvikit från socialdemokraternas, genom att tala om överbud, men ofta har det varit fråga om reformer som gällt trygghet eller en omläggning av skatterna o. d. som inte behövde kosta någonting utan bara varit avvägningsfrågor.

Nej, herr statsminister, det går inte att bestrida att ni många gånger har gjort en helt annan prioritering än vi och har röstat ner våra förslag. Att ni sedan har tagit upp dem är bara bra. Men när statsministern säger att dessa

förslag, som oppositionen prioriterat mer än socialdemokraterna och som dessa sent omsider har godtagit, har utformats genom diskussioner inom den socialdemokratiska arbetarrörelsen, må det vara tillåtet att konstatera att sådant tal inte har något samband med verkligheten.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Vi har i dag allesamman fått ett brev, »Brev till Svenska Folket och dess Makthavare», publicerat som annons i tidningarna. Det är undertecknat av en del företag, bl. a. AB Carl Ottossons Remfabrik i Anders-
torp, ägd av Carlobolaget, ägda av direktör Holge Ottosson, högerriksdagsman i första kammaren. Bland undertecknarna i Hovslätt är en av Vätterbygdens mörkblåaste moderater, enligt en av smålandstidningarna i dag. Brevet är också undertecknat av Erik Sporre i Forserum, aktiv folklpartist och kommunalnämndens ordförande i Fors-
heda.

Det intressanta är inte att brevet är undertecknat av aktiva politiker från högern och folklpartiet, utan det intressanta är hur dessa politiker, bl. a. i första kammaren, betecknar sig. Det står i brevet: »Vi är inga politiker». Jag vet inte om herr talmannen instämmer i att högermän inte är politiker, men att döma av deras eget brev är de inte det, eller också har det blivit något misstag vid utskrivningen av brevet.

Det som jag skulle vilja dröja vid och som har en mera politisk karaktär är näringspolitiken — som vi har diskuterat i dag — med anknytning till arbetsmarknadssituationen.

Dagens diskussion om finansplanen visar att vi kommer att tvingas föra en restriktiv politik under den överblickbara framtiden. Det är förståeligt mot bakgrund av den internationella utvecklingen. En restriktiv politik, kombinerad med höga räntor, drivs av regeringarna i många länder. Sverige är

Ekonomisk debatt

ett litet land, och vi följer som svansen efter de andra. Vi har inte någon större handlingsfrihet, utan vår marginal är ganska smal. Vi förstår av finansplanen, att konsumtionen kommer att pressas, men om vi skall diskutera nyanser i det hela, är vi naturligtvis angelägna om att restriktionerna inte leder oss in i någon Englandssituation. En sådan tar det tid att ta sig ur. Vi vill helst föra en expansionspolitik. Vi vill varken pressa företagen eller konsumenterna för hårt.

Med anledning av att på s. 18 på finansplanen talas om att arbetsmarknadspolitiken skall intensifiera sina ansträngningar att nå balans mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft, finns det från löntagarehåll anledning att hoppas på att det bästa av två alternativ är det man syftar på. Vi vill ha balans mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft. Hur skall det ske?

I ett uttalande från arbetsmarknadsstyrelsen för ett par år sedan sade man: När arbetsgivarna vill ha arbetskraft, så är det vår uppgift att ge dem arbetskraft så fort som möjligt. Nyligen gjordes från ledande håll i arbetsmarknadsstyrelsen det pessimistiska uttalandet att man hoppades på en konjunkturnedgång för att få balans i ekonomin.

Jag delar inte någon av de synpunkter som framförts från arbetsmarknadsstyrelsens sida. Jag menar att löntagarnas intresse ligger i att nå en balans men varken på det ena eller andra av de två sätt som jag har återgivit.

Vi lever i en blandekonomi. När det i den blandekonomin fattas varor, stiger priset. Konsumenterna får betala ett högre pris. När det i den blandekonomin fattas arbetskraft säger jag: Låt då löntagarna få de löneförbättringar som de bättre betalande företagen kan ge och vill ge! Då bör arbetsmarknadspolitiken inte ha den uppgift som angivits i ovannämnda uttalanden från arbetsmarknadsstyrelsens sida utan ha till uppgift att hjälpa så många som möjligt av löntagargrupperna över till bättre

re betalning för deras arbetsinsatser. De företag som kan betala, skall betala och skall få hand om arbetskraften. Det skall vara syftet med arbetsmarknadspolitiken, inte att fylla på så mycket som möjligt, om det är några som vill ha arbetskraft. Vi bör utnyttja de goda tider som trots allt finns, trots restriktiviteten, till att hjälpa löntagarna över till bättre inkomster, så att inte pressen på konsumtionen blir onödigt hög på löntagarna.

Vi skall inte skapa jämvikt genom att importera mer arbetskraft. Större delen av importen av arbetskraft är okontrollerad. Den fackliga kontrollen rör endast omkring en tiondel av all import av arbetskraft. Ca nio tiondelar sker i olika former som är helt okontrollerade från fackligt håll.

Föregående år var det en nettovandring av 46 000 personer. Alla kanske inte var aktiva på arbetsmarknaden, men det var i alla fall en belastning i form av utbyggnader av bostäder, samhällsinvesteringar, skolor och allting sådant som behöver finnas. I år visar de två första månaderna siffror på ungefär dubbelt så stor invandring som föregående år. Vad vi behöver ha är en redovisning av vad den importen av arbetskraft kostar. Jag menar att det är fel filosofi som har präglat arbetsmarknadsstyrelsen och en del andra myndigheter, när de importerat arbetskraft. Man har sett alldeles för snävt på problemen och tyckt: här vinner vi. Ja, vi vinner, om vi har utnyttjade resurser som kan utnyttjas, om de utnyttjade resurserna finns i värdefulla industrier och vi inte kan slussa över folk från våra låglöneindustrier, om vår arbetsmarknadspolitik inte duger till att föra över folk till bättre betalda jobb.

Först då kan det finnas intresse för en import. Sker det i ett annat läge leder det bara till en försening av utvecklingen, så att lönestegringarna inte blir vad de borde. Löntagarna får det sämre än nödvändigt, om vi för en fel-

Ekonomisk debatt

aktig arbetsmarknadspolitik. Det är ingen värdering av individerna. De som kommer hit är i många fall bra, även om det här som i andra sammanhang finns undantag. Men denna arbetsmarknadspolitik, som enligt finansplanen syftar till balans, skall bedömas utifrån våra möjligheter att hänga med, exempelvis beträffande bostadsförsörjningen.

Tar vi föregående års invandring som uppgick till 46 000 människor och räknar med tre personer per bostad betyder det krav på 15 000 nya lägenheter, och större delen av dessa och övriga samhällsinvesteringar i samband därmed hänför sig till storstadsområdena där det redan råder brist på såväl bostäder som samhällsinvesteringar.

Under föregående år ökade bostadsbeståndet med 3 000 lägenheter mer än 1968, men tillströmningen av arbetskraft krävde 15 000 lägenheter extra.

Jag skulle bra gärna vilja att Kungl. Maj:t i fortsättningen i propositioner och finansplaner innesluter en beräkning, grundad på vad som yttrades på vår partikongress angående behovet av en samhällskalkyl där den totala kostnaden och de totala resurserna redovisas med hänsyn till den politik som vi önskar bedriva.

Vi har under de första månaderna i år fått en fördubbling av invandringen, men samtidigt finns det i finansplanen för 1970 en uppgift om att ungefär 500 färre bostäder skall färdigställas i år. Låter man invandringen öka utan motsvarande samhällsinvestering drar man på sig nya sociala problem. De blir kanske inte av det mest lättlösta slaget.

Jag vill upprepa att det rör sig inte om någon värdering av individerna utan om en värdering av våra möjligheter att klara de problem som uppstår. Kapital skall anskaffas och arbetskraft skall sättas in för att bygga bostäder och andra samhällsanläggningar, så att människorna kan leva på ett anständigt sätt och så att det inte uppstår

någon slumbebyggelse. Det finns ansatser till en sådan utveckling.

15 000 extra lägenheter och övriga samhällsinvesteringar medför, om vi räknar med att det kostar 200 000 kronor per lägenhet inklusive samhällsinvesteringar, ett krav på 3 000 miljoner kronor i form av kapital. I toppen av en högkonjunktur och i en situation där det råder brist på kapital skall vi alltså föra en politik som enbart på det här området kräver 3 000 miljoner kronor.

Dessa pengar skulle kunna användas på ett annat och bättre sätt. Om vi bygger ut näringslivet på bredden och ökar arbetskraften måste vi också bygga fler arbetsplatser. De kostar också lika mycket som samhällsinvesteringarna och bostadsinvesteringarna. I stället kunde vi använda dessa medel till att skapa bättre bostäder, göra bättre samhällsinvesteringar och ordna bättre arbetsplatser för den befolkning vi redan har, och på det sättet skulle det kunna skapas högre levnadsstandard för de människor som redan bor här i landet.

Jag vill att vi skall utnyttja högkonjunkturen — inte bara för en restriktiv politik som jag förstår kan behövas. Men inom ramen för den restriktiva politiken bör vi försöka hjälpa de människor som har det svårt och som redan finns i landet. Det är inte den totala produktionen och den totala produktionsutvecklingen som är intressant. Det kan kanske se så ut, när vi läser vissa av sidorna i finansplanen. Det talas om att vi eller något annat land har den och den ökningen av den totala produktionen. Ökningen kan ju bero på att ett land kan sätta in mera arbetskraft och därigenom åstadkomma större produktion. Det blir emellertid inte bättre för varje människa av det skälet. Vi skall gå efter någonting annat, och det bör synas mera i finansplanen i fortsättningen, nämligen produktionen per anställd och timme. Går vi till de

Ekonomisk debatt

uppgifterna visar det sig att produktivitetstegringen 1970—1975 väntas bli 4,5 procent. Det är inte långt ifrån det genomsnitt för produktionsökningen som OECD-länderna uppvisar för 1970-talet, enligt OECD:s nyligen avgivna rapport. Vi kan alltså jämföra oss med OECD:s produktionsökning på 5 procent, om vi tar vår produktivitetstökning på 4,5 procent. Att vissa länder får en större ökning kan bero på att man ännu inte har hunnit ställa om från jordbruk till industri i lika hög grad som det svenska samhället gjort. Det skall emellertid inte föranleda oss att ingå på jämförelser på en punkt där vi inte bör göra statistiska jämförelser. Man gör kanske det felet i politiska sammanhang. Det är istället produktionen per invånare det här gäller. Kan vi föra en sådan politik att vi höjer produktiviteten, får vi också en högre levnadsstandard per invånare.

Jag skulle därför vilja att man lade tonvikten på de förbättrade levnadsförhållandena för människorna, inte bara fäste avseende vid teoretiska eller industriella siffror över den totala produktionsutvecklingen. De är ganska ointressanta för varje enskild människa. Och näringslivet har ju ingen annan uppgift än att skapa bättre levnadsförhållanden åt människorna. Det är den saken siffrorna skall belysa. Därför skall vi främst räkna med produktivitetssiffran i stället för siffran för den totala produktionen. Vi skall också i våra näringspolitiska och finanspolitiska överväganden styra en sådan politik som leder till bättre förhållanden för människorna, inte i och för sig en större produktion totalt sett. I detta lilla land skall vi eftersträva inte en större produktion i och för sig utan en större produktion åt varje människa. Det är inte samma sak! Under ett högkonjunkturskede då allting är så ansträngt att man måste föra en restriktiv politik är det särskilt angeläget att vi använder våra resurser och fattar våra politiska

beslut rörande den framtida arbetsmarknadspolitiken på ett något annat sätt än hittills, så att vi skapar bättre levnadsförhållanden för människorna. Därför behöver vi en samhällskalkyl där man tar hänsyn till dessa saker.

Vad vi bör göra under den tid vi har framför oss — av egna erfarenheter och av uttryck i bl. a. finansplanen samt av erfarenheter från bl. a. England har vi förstått att den tiden blir hård — är att föra en sådan utbyggnadspolitik att vi inte kommer på efterkälken. Vi skall inte spara genom att inte hänga med i moderniseringen inom näringslivet, och kravet att bygga upp bättre arbetsplatser för de löntagare vi har, får inte eftersättas. Det gäller därför att med de smala marginaler vi har i den internationella konkurrensen och med vårt **pressade läge** få fram tillräckliga kapitalresurser, och använda vad vi har på bästa möjliga sätt för de människor som lever i samhället. Det finns tillräckligt många vardagsmänniskor som lever på skuggsidan för att vi i detta skede skall inrikta hela vår politik på att använda de resurser vi har, inte på en total utbyggnad utan till en utbyggnad som ger bättre levnadsförhållanden per individ. Det är den politiken jag hoppas att man från regeringens sida kommer att föra i form av direktiv till arbetsmarknadsstyrelsen och till andra myndigheter som kan påverka utvecklingen.

Endast genom en samlad lösning på problemen inom arbetsmarknadspolitiken och den ekonomiska politiken kan vi klara detta och undvika att halka in i Englands situation, till nackdel för konsumenterna.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Den här debatten har vidgats till att gälla en rad principiella frågor om vår ekonomiska politik — och också en del därutöver. Det är bra att så sker, eftersom de grundläggande värderingarna om ekonomi och nä-

Ekonomisk debatt

ringsliv är av utomordentligt stor betydelse för tryggheten i anställningen och för resursernas tillväxt.

Jag vill nu bara helt kort ta upp ytterligare en sådan principiell fråga. Nya händelser har fört fram socialiseringsfrågan bland de viktiga och aktuella spörsmålen inför 1970-talet. Den skulle, om den omsattes i praktisk politik, bli av allra största betydelse för landets ekonomi. Om staten använder resurser för att inköpa företag får samhället ett annat utseende än om resurserna används för sociala reformer. Om en viktig målsättning är att förstatliga stora delar av näringslivet, får man föra en annan ekonomisk politik än om man godtar blandekonomin och ser förstatligandesocialismen som en passerad idé.

Den fråga jag vill ta upp handlar alltså inte alls om ett visst företag skall köpas in av speciella skäl eller om staten genom särskilda omständigheter vill satsa på ett eget företag i en viss bransch eller på en viss ort. Det parti jag tillhör säger ju inte doktrinärt nej till statligt ägande av företag. Vad vi säger nej till är doktrinen om att ekonomin skall grundas på statligt ägande och att socialisering är ett viktigt mål i sig.

Skälet till att frågan om socialisering för doktrinen skall åter förs fram såsom en viktig skiljelinje mellan socialism och liberalism är de förhoppningar och krav på framtiden som en rad ledande socialdemokratiska riksdagsmän har börjat uttrycka. Om man får tro på statsministerns uttalande nyss ligger den socialdemokratiska riksdagsgruppens viljeinriktning fast. Vad innebär då denna viljeinriktning? Ja, det dokument som tänt debatten i socialiseringsfrågan är ett av de mest intressanta idépolitiska vittnesbörd, som svensk socialdemokrati frambringat på senare år. Det är intressant inte därigenom att tankarna skulle vara djupa eller nya men genom att de, om de för-

verkligas, kommer att i grunden förändra ekonomisk politik och resursanvändning i vårt land.

Det var en bra idé av den socialdemokratiska studentgruppen i Stockholm att förra hösten låta intervjua en rad ledande socialdemokratiska riksdagsmän. De skulle ge sin syn på centrala samhällsfrågor, och deras svar har senare publicerats i sin helhet.

Den socialdemokratiska studentklubben förklarar i inledningen till enkäten att denna är »ett steg på vägen mot ökad demokratisering». Jag antar att man menar att det är bra att i förväg veta vad riksdagsmän ur olika partier vill göra under kommande år och vilka idéer de vill arbeta för. Därför förvånade det oss i folkpartiet högeligen att denna enkät har hemligstämplats av styrelsen för den socialdemokratiska studentklubben. Bara socialdemokratiska riksdagsmän skulle få veta vad som står i den.

Men om den här undersökningen skall fungera som »ett steg på vägen mot ökad demokratisering», är det viktigt att dess innehåll sprids till fler än en liten grupp. Bland annat för att tillgodose studentklubbens egna ambitioner har därför folkpartiet vid olika tillfällen offentliggjort delar av denna undersökning. Och vi har fått tillgång till den på fullt legalt sätt.

En av frågorna i undersökningen lyder: »Vilka sektorer av näringslivet vill du närmast se förstatligade?» Frågeställningen är klar och enkel: vilka brancher vill du socialisera — inte på mycket lång sikt, utan vilka »vill du närmast (min kurs.) se förstatligade».

På denna fråga har en rad socialdemokratiska riksdagsmän i Stockholms stad och län givit sina svar. Knut Johansson, Mats Hellström, Lennart Andersson, Essen Lindahl, Lars Gustafsson, Anita Gradin, Oskar Lindkvist och andra ger besked. Tillsammans önskar de såvitt jag förstår förstatliga det mesta av det svenska näringslivet: ban-

Ekonomisk debatt

ker, transportväsende, naturtillgångarna, varvsindustrin, försäkringsbolagen, bryggerinäringen och mycket annat. Men jag vill inte nu ta upp svaren från någon av dem som jag här nämnt. Det är tre andra svar som har ett vidare principiellt intresse.

Jag beklagar att Nancy Eriksson inte befinner sig i denna kammare trots att hon vet att jag kommer att ta upp den här frågan. Hon har nämligen lämnat det första av de tre intressanta svaren. Hennes lista på lämpliga objekt för socialisering lyder på följande sätt:

»Byggnadsindustrin, livsmedelsindustrin, industri som försörjer sjukvården och på längre sikt även bankerna.» Det är kort och kärnfullt. Men hennes krav på socialisering av byggnadsindustrin, livsmedelsindustrin och annat är krav på kort sikt, eftersom hon tydligt markerar att bankerna skall förstatligas först »på längre sikt».

Det ideologiskt intressanta i Nancy Erikssons svar är inte hennes aptit utan hennes krav att socialisera »industri som försörjer sjukvården». Hon säger inte som andra att det är »läkemedlen» som bör köpas in eller något liknande. Hennes tanke tycks i stället vara ungefär densamma som Alva Myrdal en gång uttryckte som »offentlig produktion för offentlig konsumtion». Stat, landsting och kommuner skall inte behöva köpa från andra än statliga företag.

Vad innebär då detta konkret? Ja, fru Eriksson i Stockholm har alltså nämnt »industri som försörjer sjukvården» som ett principiellt viktigt socialiseringsobjekt. Jag har bitt riksdagens upplysningstjänst att ta reda på vilka industrier det är. Genom Landstingens inköpscentral har jag fått fram följande lista:

Ambulanser och bilar
Blanketter
Bränslen
Dentalartiklar
Dentalutrustning

Förbandsartiklar
Glödlampor och lysrör m. m.
Husgeråd
Hygienpapper och säckar
Hörapparater och övriga tekniska hjälpmedel för hörselskadade
Inredningar
Kemisk-tekniska artiklar och städmaskiner
Konfektionerade persedlar m. m.
Kontorsartiklar
Laboratorieartiklar
Livsmedel
Medicinsk apparatur
Persedlar för korttidsbruk
Röntgenartiklar
Sjuksängar
Sjukvårdsartiklar
Sjukvårdsinstrument
Tekniska hjälpmedel för handikappade
Transportmedel
Tänder
Undervisningsmateriel, radio och TV-apparater m. m.

Detta är alltså »industri som försörjer sjukvården» och som Nancy Eriksson vill förstatliga. Listan är inte fullständig och en del är allmänt hållet. Man undrar om fru Eriksson vet hur många miljarder detta skulle kosta. Antagligen skulle större delen av svenskt näringsliv beröras om de företag det gäller köptes in.

Då är frågan: Av vilket skäl skall man socialisera alla de industrier som här avses? Är det för att bespara landstingen skammen att behöva köpa av enskilda och kooperativa företag? Är det för att man tror att statliga företag på alla dessa mängder av områden skulle producera bättre och billigare produkter? Är det för att man anser det fel att industrier som till en del försörjer sjukvården inte skall få göra vinster?

Till Nancy Eriksson vill jag alltså rikta frågan: Vad är det för fel på tanken att landstingen skall köpa in sina varor där kombinationen av pris och kvalitet är bäst, oavsett vem som äger

Ekonomisk debatt

företaget? Av vilket skäl anser fru Eriks-son i Stockholm att en väldig del av det kommande årtiondets resurser skall användas för att socialisera de företag som hon själv kallat »industri som försörjer sjukvården»?

Bertil Zachrisson är den andre i den här undersökningen som antyder ett ideologiskt resonemang av visst intresse. Han besvarar frågan om vad han närmast vill förstatliga på följande sätt: »Främst de sektorer som sysslar med att tillfredsställa 'uppkonstruerade behov' t. ex. hela skönhetsmedelsindustrin.» Denna mening hos herr Zachrisson leder fram till några frågor som jag hoppas att herr Zachrisson vill besvara. Jag ser att han nu har kommit in i kammaren och utgår därför från att jag får svar på frågorna.

Vem är det t. ex. som avgör om ett behov är »uppkonstruerat»? Är det herr Zachrisson och hans parti som bestämmer det godtyckligt eller skall det grundas på mer objektiva bedömningar av något slag? Är skönhetsmedlen det enda »uppkonstruerade behov» som herr Zachrisson har i tankarna eller är det många fler han avser? På vilket sätt är t. ex. sololja, hudkräm och smink mer »uppkonstruerade» än t. ex. sportbilar och veckotidningar? Och vad är det för fel på »uppkonstruerade behov» — om de inte är medicinskt skadliga — om man sedan kan tillfredsställa sådana behov? Och är det herr Zachrissons tanke att staten skall köpa in de här företagen och sedan lägga ned dem för att begränsa de »uppkonstruerade behoven»? Eller skall man sänka priset på skönhetsmedlen för att minska vinsterna — i så fall kommer väl det att öka konsumtionen av de uppkonstruerade behoven. Hur skall vi göra med importen? Skall vi förbjuda import av läppstift för att dessa importörer inte skall konkurrera med de nya statsföretagen här i Sverige på det området? Och hur, herr Zachrisson, skulle det passa in med EEC- och EFTA-

reglerna?

De här frågorna kan tyckas nya, men de är nödvändiga att ställa för att få veta *exakt* vad Bertil Zachrisson menar med sitt ideologiska resonemang om att förstatliga sektorer som sysslar med »uppkonstruerade behov, t. ex. hela skönhetsmedelsindustrin».

Någon kan säga att de här riksdagsmännen inte har så stort inflytande. Jag delar inte den meningen. För oss som bor i Stockholm är det t. ex. viktigt att veta vilka idéer som fru Eriksson i Stockholm och herr Zachrisson vill arbeta för. Men mitt tredje namn tillhör t. o. m. regeringen. Det är utbildningsminister *Ingvar Carlsson*. Han svarar på frågan om vad han närmast vill förstatliga på följande sätt: »Oljeindustrin. Det var olyckligt att man inte tog det beslutet redan 1947, då frågan var aktuell i regeringen. I övrigt ställer jag mig bakom kraven i SSU:s senaste handlingsprogram.»

Eftersom intervjun är gjord på hösten 1969 syftar den alltså på det SSU-program som antogs vid kongressen 1967, då herr Carlsson avgick som ordförande där. Jag har gått igenom det programmet för att få veta vad statsrådet Carlsson ställer sig bakom. Där står på följande sätt: »Det är nödvändigt att avskaffa nu rådande kapitalistiska förhållanden inom det privata näringslivet. Naturtillgångar överförs i samhällets ägo.

Därmed läggs grunden för en övergång från en profitstyrd, kapitalistisk ekonomi till en demokratisk socialistisk ekonomi.» På ett annat ställe säger programmet så här: »Den nuvarande blandekonomin, som karakteriseras av en marknadshushållning men med inbyggda samhälleliga — ehuru begränsade — styrmedel, är endast att betrakta som en utvecklingsfas på väg mot en socialistisk ekonomi. Denna bör syfta till att samhället innehar bestämmanderätten över näringslivet och därmed sammanhängande ekonomiska funktioner.»

Ekonomisk debatt

Detta är alltså de målsättningar som Ingvar Carlsson ansluter sig till. Man skall avskaffa en »profitstyrd» ekonomi och göra den till en »demokratisk socialistisk» ekonomi. Blandekonomi och marknadshushållning är bara en »utvecklingsfas» på vägen mot en »socialistisk ekonomi».

Såvitt jag förstår har man här gett en beskrivning av central statlig planhushållning. Att avskaffa »Profitekonomi» måste väl rimligen betyda att vinsten skall försvinna som drivkraft och mätare på ekonomisk effektivitet. Eftersom man i en annan formulering vänder sig emot den blandekonomi som präglas av marknadshushållning m. m., tycks man vilja ersätta en ekonomi, präglad av fritt konsumtionsval och decentraliserat beslutsfattande ute i företagen, med ett system där staten går in med detaljplanering av produktionen och där vinstbegreppet är upphävt som en viktig faktor vid bestämmandet av produktionens inriktning.

Ingvar Carlsson vill alltså avskaffa blandekonomi och marknadshushållning, införa planhushållning och socialistisk ekonomi. Det har han nyligen sagt i en enkät — och det vore ofint mot utbildningsministern att inte ta honom på allvar.

Herr talman! Jag har nu försökt fullfölja den ursprungliga avsikten med den här enkäten — »ett steg på vägen mot en ökad demokratisering» — genom att dra fram delar av dess innehåll. Det är naturligt att göra det i en ekonomisk debatt av det här slaget. Skulle resurserna i framtiden användas för inköp av företag och socialisering i stor skala, blir de centrala reformområdena svältfödda. Skulle vi få en socialistisk planhushållning i framtiden, ändras själva grunden för vår ekonomiska politik. Och skulle de tankarna som ledande socialdemokrater här gett uttryck åt bli vägledande för regeringens handlande, kommer hela grunden för dagens diskussion om va-

lutareserv, inflation, tillväxttakt och exportindustri att förändras.

Detta är den sista dagen i riksdagen före 1970 års val. Enkäten i socialiseringsfrågan har diskuterats i flera veckor. Men Nancy Eriksson, Bertil Zachrisson och Ingvar Carlsson och andra har tigit som muren om sina avsikter såsom de avspeglats i den här undersökningen. Är ni beredda att svara nu och i dag av vilka skäl ni för fram kravet på omfattande socialisering som en viktig del i 70-talets politik?

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det här försöket till valtal av herr Ahlmark hör väl egentligen inte hemma i den debatt vi för, men jag vill ändå göra en randanmärkning. Det kan ju vara intressant att konstatera att herr Ahlmark blir alltmer mörkblå — inte bara på utsidan.

Socialisering är i herr Ahlmarks mun uppenbarligen ett fullt ord. För mig är det ett honnörsord. Socialisering står inte som ett mål i sig och inte heller som något slags dogm att förkunna, utan det är ett praktiskt-politiskt instrument för att tjäna medborgarnas gemensamma intressen i vårt land när de behöver värnas. Här är inte tid för någon längre utläggning, men nog förstår de flesta här i kammaren ändå att denna metod att använda en utredning, som herr Ahlmark och honom närstående kretsar har tillgripit rätt ofta den senaste tiden, är ett alltför enkelt sätt att tackla dessa problem.

Jag har i olika sammanhang talat om behovet av att öka samhällets inflytande över bryggerinäringen. Det tror jag de flesta här i kammaren tycker vore klokt. Ett växande antal människor i vårt land anser säkerligen, inte minst efter vad som har hänt på sistone, att det är ett mycket klokt beslut vi fattat i riksdagen att öka samhällets inflytan-

Ekonomisk debatt

de över bankväsendet.

De statliga apoteken skulle sannolikt kunna göra en god insats i den industri som herr Ahlmark med viss glädje har konstaterat att jag har gjort några randanmärkningar om. Han gör sig lustig över talet om »skönhetsindustrin». Jag tycker att det är trevligt när människor är vackra och ser snygga ut, men jag anser det fullständigt onödigt att man profiterar på viljan att behåga. Jag tror fördenskull — även om detta är ett mycket marginellt problem — att det kan finnas stor anledning att fundera på vad vi skall göra för att få vårt samhälle befriat från många av de falska och onödiga kommersiella intressen som breder ut sig.

Herr **AHLMARK** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Efter statsministerns anförande här i dag tycker jag att en socialdemokrat bör akta sig för att beskylla andra för att hålla valtalt. Jag har ju bara citerat vad Bertil Zachrisson själv har sagt, vad Nancy Eriksson har uttalat, vad Ingvar Carlsson ställt sig bakom. Att citera socialdemokrater betraktas alltså i dag som att hålla valtalt för folkpartiet! Så rädda är ni för era egna ord.

Herr Zachrisson säger nu att han för sin del betraktar socialisering som ett »honnörsord» och som ett »praktiskt-politiskt instrument». Det är bra. Det var ett fint besked. Det betyder att herr Zachrisson faller in i den tradition som den här enkäten har markerat. Han säger visserligen att det är alltför enkelt att använda den enkäten på det sätt jag gjort. Men jag har ju bara citerat ur den, visat att varv, naturtillgångar, byggnadsindustri, banker o. s. v. förordas som lämpliga socialiseringsobjekt av medlemmar av den socialdemokratiska riksdagsgruppen från Stockholms stad och Stockholms län.

Sedan försvarar herr Zachrisson sitt eget konkreta förslag om att industrier som försöker tillfredsställa »uppkon-

struerade behov, t. ex. hela skönhetsmedelsindustrin» skall förstärkas. Det gör han med motiveringen att han tror att det är för mycket av »kommersiella inslag» i den industrin. Nu finns det — och bör finnas oerhört mycket av kommersiella inslag i en mycket stor del av det svenska näringslivet. Då är frågan: Skall man socialisera allt som har kommersiella inslag? Och varför just skönhetsmedelsindustrin? Vem bestämmer vad som är »uppkonstruerade behov»? Skall man sedan lägga ned den industri som tillfredsställer de uppkonstruerade behoven? Eller skall man slänga gränserna för importen, som ju ofta tillfredsställer uppkonstruerade behov?

Om herr Zachrisson ger sig in på socialiseringsvägen med sådana ideologiska resonemang måste han vara beredd att ta ställning till ett femtontal frågor, av vilka han inte kan svara på en enda.

Herr **BURENSTAM LINDER** (m):

Herr talman! Vem är det som har svaret för de ekonomisk-politiska svårigheter som vi befinner oss i? Det är uppenbarligen en fråga av allra största politiska betydelse inför den valrörelse som förestår. Även om det har kommit fram en och annan uppfattning i motsatta riktningar kan jag inte dra någon annan slutsats än att ansvaret vilar hos regeringen. Jag ser framför allt tre anledningar till den slutsatsen.

För att möjliggöra olika förslag som oppositionen har lagt fram, t. ex. i fråga om smärre ökningar av vissa statsutgifter, har oppositionen också lagt fram förslag till ändringar i den ekonomiska politiken. Regeringsmajoriteten har regelmässigt förkastat dessa ändringsförslag. Det allvarliga i detta är att resursutvecklingen på det sättet har blivit sämre än den annars skulle ha blivit. Investeringsutvecklingen har t. ex. allvarligt bromsats i förhållande till det

Ekonomisk debatt

totala anspråk som nu ställs på ekonomin.

Finansministern brukar säga att de svenska investeringarna ligger högt internationellt sett. Jag finner detta påstående missvisande, och jag är ledsen att han inte är här så att jag kan debattera den frågan med honom. Den utlandskonkurrerande industrin i Sverige har i själva verket underförsörjts med kapital. Investeringarna där låg under senare hälften av 1960-talet endast 14 procent högre än under förra hälften av den perioden.

Inom den skyddade delen av ekonomin å andra sidan, där t. ex. de statliga investeringarna finns, var ökningen inte mindre än 20 procent under den här perioden. Detta är en betydelsefull förklaring på de svårigheter som vi har på utrikeshandelssidan. Det går an för finansministern att stå här och säga — som han gjorde i dag — att hela exportindustrin arbetar för fullt. Men felet är för närvarande att denna exportindustri är för liten i förhållande till de totala anspråk som ställs på ekonomin och som också avspeglar sig i att importen är så avsevärt mycket större än exporten.

Den andra anledningen till att jag finner att ansvaret för de ekonomiska svårigheterna ligger hos regeringen är att de problem som nu finns inte enbart är av vanlig stabiliseringspolitisk natur och att de extra spänningar som finns helt beror på regeringspolitiken. Man har fört en aggressiv politik mot näringslivet och ironiskt talat om företagsamheten. Det har minskat tilltron till framtiden på en del håll och medfört t. ex. en kapitalflykt. Som herr Ahlmark visade satsar socialdemokraterna samtidigt ganska hårt på ytterligare socialiseringar.

För att ta ett exempel på statlig företagsamhet i ett sammanhang som är ytterst betydelsefullt för närvarande, så låt oss slå fast att de statliga företagen sedan 1963 har haft en exportök-

ning på 15 procent. Under samma period har de privata företagen ökat exporten med 55 procent. Om vi hade haft ett socialistiskt näringsliv med alla de underliga idéer som finns bakom ett sådant skulle vi i dag sannolikt ha haft en betydligt sämre exportsituation än vi har.

Det är möjligt att statsrådet Wickman inte känner till dessa siffror, och jag tror inte att herr Zachrisson, fru Eriksson i Stockholm eller utbildningsminister Ingvar Carlsson känner till dem. Man räknar aldrig efter sådant; man utgår från någon bok skriven en gång i världen där det står att allt på det socialistiska sättet skulle bli så bra. Vad har man åstadkommit i olika sammanhang? Titta på en sådan viktig sak som exporten för närvarande är! 15 procents uppgång sedan 1963 för statliga företags export, 55 procents uppgång för enskilda företag!

Det finns naturligtvis andra svagheter inom den statliga företagsamheten. Jag har ofta talat om dessa.

Man blir förvånad när man hör herr Zachrisson tala om »onödiga» behov. Hur är det t. ex. med Kabi som man köpte med så stolta ord? Herr Zachrisson känner antagligen inte till att ett dotterbolag till Kabi tillverkar hårvatten och skönhetsmedel. Jag har inte sett att man nu lagt ned denna tillverkning, och jag har inte sett att man sänkt priserna på dessa grejor eller att man slutat upp att annonsera för dem. Det är precis samma situation. Jag skulle möjligen kunna tänka mig att den ekonomiska utvecklingen i Grummebolagen, som företaget heter, blir litet sämre, men det är antagligen inte avsett. Hur förhåller det sig med dessa »onödiga» behov? Jag har i min ägo en reklam-broschyr från posten — det är ju ett statligt företag. I denna finns en förteckning på alla popstjärnor i Sverige och utlandet med en uppmaning att skriva brev till dessa, så att posten tjänar litet mer på portot. Jag tycker att

Ekonomisk debatt

det är ett fantastiskt uppkonstruerat behov. Jag undrar om herr Zachrisson har någon speciell åsikt på denna punkt.

Låt mig sedan komma till den tredje anledningen till att man, som jag ser det, måste lägga ansvaret för de olika ekonomiska svårigheter, som för närvarande föreligger, hos regeringen. Det är att de prognoser som regeringen lagt fram inför denna riksdag i början av detta år har varit vad Erik Lundberg i en artikel i Dagens Nyheter i förrgår i hövliga men skarpa ordalag karakteriserade som »friserade» — detta var inte exakt Erik Lundbergs ord men det var meningen i vad han skrev.

Det är ingen reson i att fortsätta att tala om — som man gjort alltsedan årets början — att vi kommer att ha ett underskott i handelsbalansen innan tolv-månadersperioden gått till ända på 550 miljoner kronor, när detta underskott redan under de fyra första månaderna har varit nästan 1,5 miljarder. Det är ytterst olyckligt när man hamnar i en situation där de myndigheter och instanser som skall lämna underlag för riksdagens betydelsefulla arbete lägger fram prognoser, som faktiskt måste beskrivas på det sättet att de är utformade för att passa finansministerns bedömningar snarare än för att passa i en rimlig ekonomisk teori.

I remissdebatten — och detta är alltså inte någon efterklokhet från min sida — hade jag anledning att yttra följande: »Det är min uppfattning att finansministern har valt att måla en alltför glättad bild av det ekonomiska läget och att därför också bra mycket av riksdagsarbetet här under det närmaste året kommer att bedrivas under delvis falska premisser.»

Herr talman! Detta var min uppfattning den 22 januari, och det är min uppfattning den 29 maj. Det är den viktigaste orsaken till att jag anser att ansvaret för de ekonomisk-politiska problem, som vi har och som sanno-

likt kommer att skärpas innan valet är över, vilar på regeringen.

Härmed var överläggningen slutad.

Bevillningsutskottets betänkande nr 45*Punkten A*

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 377 och II: 418 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten B 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B 3 i utskottets betänkande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Ekonomisk debatt

Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 156 ja och 25 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten C

Utskottets hemställan bifölls.

Bankoutslottets utlåtande nr 54*Mom. A*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutslottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 24 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutslottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 85 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i mom. C i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 av herrar Stefanson och Stridsman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 127 ja och 66 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4 a; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i mom D i utskottets utlåtande nr 54, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 a av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 86 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 47, i anledning av motioner om anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 976 av fröken *Stenberg* och herr *Per Jacobsson* samt II: 1130 av herr *Larsson* i Umeå m. fl. hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att en plan utarbetades syftande till att anlägga en rekreationsort — kurortsanstalt — i Vindelådalen efter de riktlinjer som i motionerna angivits.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte i anledning av de likalydande motionerna I: 976 och II: 1130 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av fru *Eriksson* i Stockholm samt herrar *Helge Karlsson*, *Hansson*, *Ove Karlsson*, *Johansson* i Simrishamn, *Wiklund* i Härnösand och *Häll* (samtliga s), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att de likalydande motionerna I: 976 och II: 1130 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s):
Herr talman! Allmänna berednings-
utskottets utlåtande nr 47 behandlar mo-
tionerna I: 976 och II: 1130 med hem-
ställan om »att riksdagen i skrivelse till
Kungl. Maj:t måtte begära, att en plan
utarbetas, syftande till att anlägga re-
kreationsort—kuranstalt i Vindelåda-
len».

Till motionerna har vi socialdemokra-
tiska ledamöter i utskottet fogat en re-
servation.

Det råder inga delade meningar om
målsättningen: att genom olika insatser
i regionen skapa aktiviteter som främ-
jar en positiv utveckling. De åtgärder
som föreslagits i motionerna och i ut-
skottsutlåtandet torde dock inte leda
fram till en lösning som på längre sikt
mest gynnar regionen och utvecklingen
där.

I remissvaren, som i väsentliga delar
refereras i utskottsutlåtandet och som
jag ber att få hänvisa till, ansluter man
sig inte odelat till motionärernas för-
slag. Det uttalas i flera av dem betänk-
ligheter rörande möjligheterna till den
lösning som motionärerna föreslagit.
Vid utskottsbehandlingen av ärendet
har vi också beaktat detta.

Vi reserverar den uppfattningen,
att frågan i olika sammanhang är före-
mål för uppmärksamhet och åtgärder
som garanterar den bästa lösningen.

I samband med behandlingen av stats-
utskottets utlåtande nr 103 beslutade vi
här i riksdagen om en rad åtgärder på
lokaliseringens område vilka le-
der fram till en totalplanering av hela
Vindelådalen.

I svar på en enkel fråga i andra kam-
maren gav cheten för inrikesdeparte-
mentet uttryck för den uppfattningen,
att möjligheterna att skaffa ytterligare
arbetstillfällen i Vindelådalen och an-
gränsande områden är en angelägen
uppgift. Därutöver har glesbygdsutred-

ningen till uppgift att utreda glesbygds-
problemen och undersöka utveckling-
en i olika delar av vårt land.

Dessutom ber jag att få nämna de
särskilda sakkunniga för planering av
turistanläggningar och fritidsområden.
Dessa sakkunniga har att särskilt un-
dersöka möjligheterna att skapa syssel-
sättning inom sysselsättningssvaga re-
gioner. Inom de närmaste dagarna på-
börjas överläggningar mellan denna ut-
redning och kommunerna i den aktuella
regionen. Överläggningar kommer även
att föras mellan utredningen och läns-
myndigheterna.

Jag vill erinra om 1968 års lokalise-
ringsutredning, som behandlar den fort-
sätta lokaliseringens politiska stödverk-
samheten. Utredningen torde komma
att pröva frågan om utvidgning av
olika slags sysselsättningsobjekt som
skall kunna erhålla stöd.

Som arbetsmarknadsverket nämnt i
sitt remissvar kan enligt gällande reg-
ler nu stöd lämnas för uppförande av
turistanläggningar. Detta stöd föregås
av en prövning, där man har att göra
en bedömning av olika faktorer. Arbets-
marknadsverket har genom sin organi-
satoriska uppbyggnad och i sin egen-
skap av ansvarigt ämbetsverk en ingående
känedom om arbetsmarknadssitua-
tionen i olika regioner i landet. Genom
arbetsförmedling och länsarbetsnäm-
nderna sker en ständig uppföljning av
utvecklingen på arbetsmarknaden. Det
är väl känt vilka arbetsmarknadspoli-
tiska medel som arbetsmarknadsverket
förfogar över och som efter prövning
kan sättas in.

Slutligen vill jag nämna det samarbe-
te som är etablerat mellan lokala, regio-
nala och centrala myndigheter. Detta
samarbete tillsammans med vad jag
tidigare nämnt ger en garanti för en
samlad prövning av olika sysselsätt-
ningsbefrämjande åtgärder i det aktuel-
la området.

Det råder inget tvivel om att situa-
tionen i Vindelådalen får den bästa lös-

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

ningen genom en samlad bedömning av hela områdets situation, och det skulle från flera synpunkter vara olyckligt att bryta ut ett enstaka projekt och prioritera detta. Åtgärder i Vindelådalen bör sättas in i ett större sammanhang. Regionen har sina givna förutsättningar, som i förening med de medel vi förfogar över bör kunna bidra till den utveckling vi alla önskar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som fogats till utskottets utlåtande nr 47.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Vid behandlingen i allmänna beredningsutskottet av motionsparet I: 967 och II: 1130 rådde, såsom herr Johansson i Simrishamn sade, stor enighet om att syftet med motionerna var behjärtansvärt.

Anledningen till att, såsom herr Johansson sade, ett enigt beslut inte kunde fattas var att reservanternas ville hänskjuta ärendet till glesbygdsutredningen och att hithörande problem borde lösas inom ramen för en totalplanering för området. Det har herr Johansson ytterligare utvecklat och återgivit praktiskt taget hela reservationen som vi har haft möjlighet att läsa.

Utskottsmajoriteten fäster mycket stor vikt vid de remissvar som erhållits från de regionala remissinstanserna. Med närheten till regionsjukhuset i Umeå, Umeå universitet samt lasarettet i Lycksele behöver man inte befara att brist kan uppstå på den specialistvård, som behövs för att man skall på en sådan här anstalt erhålla den vård och specialisthjälp som behövs. Sådana svårigheter har varit besvärliga att bemästra på andra håll. Vidare måste man bedöma rekryteringsmöjligheterna för annan vårdpersonal inom området som goda.

Det är här man finner en av anledningarna till att det föreslagna projektet bör utredas. Vindelådalen anses dessutom lämplig som lokaliseringsort för

en anstalt av den föreslagna typen.

När ansökningar om lokaliseringsslån och lokaliseringsbidrag från näringslivet behandlas, hänvisas inte till någon totalplanering. De bedöms var och en efter sina egna förutsättningar. Varje dröjsmål med genomförandet av ett sysselsättningsprojekt medverkar till stegrad utflyttning. Medan vi utreder uttunnas inte minst glesbygden.

Herr Johansson sade att detta projekt inte gynnar bygden på längre sikt. En samlad bedömning skulle gynna området på ett bättre sätt. Vad är det som säger att vi skall behöva vänta på en samlad bedömning? Det föreliggande förslaget är så konkret att en plan kan utarbetas utan att komma i konflikt med mera långsiktiga utredningar. Det kan ändå förekomma samråd med pågående utredningar. En sak är klar. Befolkningen utmed Vindelådalen väntar otåligt på att debatter och utredningar utbytes i verkställighet, innan hela området är uttömt på människor inom de produktiva åldrarna. »Medan gräset gror dör kon!» Travesterat: Medan utredningstravarna stiger i höjden utarmas glesbygden.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Trots att det är sent och riksdagen håller på att sluta skulle jag vilja säga några ord med anledning av den fråga vi nu diskuterar. Vindelälven och Vindelådalen har ju nämnts i denna kammare så oändligt ofta under de senaste åren att många kanske är trötta på att höra namnen. Jag tror inte att någon älv förekommit i riksdagsprotokollet så ofta som Vindelälven.

Jag skall fatta mig mycket kort. Bakom motionerna ligger ju ett intresse för att just den här trakten, där det ju inte blev någon utbyggnad av älven, skall få någonting i stället. I utskottsutlåtandet redovisas också motionernas innehåll, och om kammarens ledamöter

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalens

inte läst motionerna kan jag säga att allt finns helt riktigt återgivet i utlåtandet. Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan och dessutom säga några ord med anledning av reservationen och av vad dess talesman yttrat.

Det var mycket roligt att höra på herr Johansson i Simrishamn som talade vänligt, och jag tvivlar inte på att han och hans medreservanter verkligen vill Vindelådalens bästa, men man måste ändå sätta vissa frågetecken i kanten.

Jag är inte övertygad om att det han sade om garanti på den bästa lösningen är alldeles riktigt och tror inte att de åtgärder han nämnde, som otvivelaktigt måste genomföras, är de enda som kan komma i fråga. Jag tror att utskottets begäran om en utredning beträffande detta projekt och framhållandet av att det är klokt och möjligt också bör få komma med i bilden, även om andra åtgärder som vi hoppas snart skall vidtas.

Det sades att det var svårt att få arbetskraft till Åre beträffande ett liknande projekt — särskilt när det gäller överläkare, läkare och vissa experter. Men jag tror inte att Åre och Vindeln är helt jämförbara. Vindeln ligger i ganska nära anslutning till ett universitet och ett regionsjukhus. Det kan därför förutsättas att det bör vara mycket lättare att ordna personalfrågan på denna höga nivå, och då det gäller arbetskraft i övrigt — och det är ju sys-selsättning som eftersträvas — är det många människor som behöver arbete. Motionärerna har pekat på den latent arbetslösheten bland kvinnor just i dessa trakter. Det skulle vara oerhört uppfriskande för näringslivet, inte minst om vi vill få ut kvinnorna i förvärvslivet, om det här projektet snart kunde genomföras.

I den tidigare debatten i dag har finansministern påpekat att det är ett sug efter arbetskraft i vårt land och att det finns gott om platser men ont om arbetssökande. Detta gäller emeller-

tid på intet sätt dessa trakter. Jag vill understryka vad herr Sellgren nys-sade, nämligen att det är bråttom. Jag tror att detta framför allt skulle ha en psykologisk verkan. Medan man väntar på den samlade satsningen, på det som skall komma enligt de pågående utredningarna och planerna, kunde man i den berörda trakten i dag få liksom ett bevis att någonting väsentligt har beslutats. Vi vet också att det som begärs i motionerna gäller verksamhet som kräver mycket folk. Motionärerna har räknat ut att det ger arbete åt många människor, och jag tror inte att jämförelsen i motionen är så dårlig som somliga velat göra gällande. Det framhålles alltså att det skulle motsvara vad en utbyggnad av älven skulle ge.

Jag menar därför att den, som vill Vindelådalens bästa och som verkligen menar allvar med deklarationerna att hjälpa Norrland och som vill bidra till att de här bygderna får sys-selsättning och förutsättning att blomstra, bör stödja allmänna beredningsutskottets hemställan, som jag härmed yrkar bifall till.

Herr NYGREN (s):

Herr talman! Det motionspar som behandlas i beredningsutskottets förevärande utlåtande är ett uttryck för den desperata jakt på sys-selsättningstillfällen som för närvarande pågår i Västerbotten. Det förslag till rekreationsort eller kurortsanstalt i Vindelådalens som motionärerna har formulerat är i allra högsta grad oklart — utom på en punkt, nämligen när det gäller den enorma sys-selsättningseffekten. Där har motionärerna skrivit att man genom den föreslagna anläggningen skulle få en sys-selsättningseffekt med gäster och personal på tillsammans 500—600 personer. Jag frågar: Hur kan motionärerna veta det, med den diffusa beskrivning av projektet som gjorts?

Allmänna beredningsutskottets majoritet har minsann inte varit sämre. Efter att ha svält motionärernas uppgif-

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

ter konstaterar utskottet: »En sådan anstalt skulle t. ex. kunna ge lika stor konstant sysselsättningseffekt som en utbyggnad av Vindelälven skulle givit under utbyggnadstiden.» Det betyder alltså att man av en anläggning av detta slag, som ingen vet hur den skulle utformas, skulle få en sysselsättningseffekt som omfattar 800 personer. Så mycket skulle nämligen en utbyggnad av Vindelälven ha betytt. Jag frågar: Hur vet utskottsmajoriteten det?

Motionens oklarhet har också återspeglats sig i remissyttrandena, som är i allra högsta grad svävande. Riksförsäkringsverket har sålunda skrivit: »Motionärernas syfte tycks snarast vara att skapa en rekreationsanläggning — — — av det slag som verket driver i Tranås — — — och det fjällhotell som är under byggnad i Åre.» Jag frågar: Kan det vara rätt gissat?

Eller är socialstyrelsens gissning riktig? Socialstyrelsen tror att det skall bli en sjukvårdsanläggning eller en kuranstalt för friska personer i behov av vila, motion och rekreation.

Eller kan det möjligen vara länsstyrelsen i Västerbotten som har tolkat motionen rätt? Den har gissat att det kan vara fråga om en anläggning av den typ som riksförsäkringsverket bedriver i Åre och Nynäshamn, alltså en sjukvårdsbetonad inrättning.

Eller skall man tro att medicinska fakulteten vid Umeå universitet gissat rätt när den antar att det gäller en anläggning av stor betydelse för sjukvården inom Umeå regionssjukhus' upptagningsområde samt för den kliniska forskningen vid medicinska fakulteten i Umeå?

Ja, om det gäller en turistbetonad anläggning, tror jag att vi redan i dag inom de tre Västerbottenskommuner det är fråga om har tillräckligt med problem beträffande beläggningen på hotell och turistanläggningar. I dagarna har en utredning, genomförd av länsstyrelsen i Västerbotten, avseende dessa frågor bli-

vit klar. I den framhålls att man i Sorsele kommun bara hade 35 procent beläggning på sina turistanläggningar under fjolåret. I Lycksele, som är den andra kommunen som berörs av Vindelälven, var beläggningen endast 7 procent och i Vindelns kommun, den tredje berörda kommunen, hade man så litet som 2 procent turistbeläggning under fjolåret. Inte ett enda kommunblock i Västerbotten kom under fjolåret upp till en 50-procentig beläggning på sina turistanläggningar. Den största beläggningen uppvisade Storumans kommunblock, som ligger vid den reglerade Umeälven. Där hade man 47 procent beläggning på sina turistanläggningar.

Om det är en turistinsats som motionärerna åsyftar vill jag säga, att vi inte i första hand är i behov av någon ny anläggning utan i stället andra former av stimulans, såsom inlandsflygplats, taxenedsättningar på flygresor, upplåtande av fiskevatten för turismen och mycket annat.

Men kanske är det emellertid fråga om en sjukvårdsinrättning, såsom en del remissinstanser gissat, och då tror jag det finns anledning att liksom riksförsäkringsverket och socialstyrelsen varna för svårigheten att skaffa kvalificerad personal. Jag vill nämna att det i Västerbotten finns 49 provinsialläkartjänster. Bara 24 av dem är i nuet ordinariebesatta. Det är också svårt, hart när omöjligt, att få exempelvis distrikts-gymnasttjänster besatta. Skulle det här vara fråga om en sjukvårdsinrättning, är jag absolut säker på att det skulle möta enorma svårigheter att rekrytera den kvalificerade personalen.

Jag tror emellertid att motionsförslaget är ett uttryck för den kamp som nu pågår för att söka hitta något sysselsättningsalternativ utefter Vindelälven. Det är angeläget att på något sätt skaffa jobb åt de människor som hade hoppats få sysselsättning vid kraftverksutbyggnaden. När nu länsstyrelsen och landstinget i Västerbotten har

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

sagt ja till en utredning om det projekt som här nämnts, tror jag att de ingalunda gjort det med förhoppning om att det skall kunna skapas någon jätteanläggning av det slag som motionärerna har målat upp. Men även om resultatet av det hela skulle bli ett enda litet vilohem med tio eller femton anställda, är vi i den situationen att vi med allra största glädje skulle välkomna även ett sådant litet sysselsättningsprojekt. Man kan kort och gott säga att vi i Västerbotten är beredda att utreda praktiskt taget vilken idé som än kan presteras, den må vara hur orealistisk som helst.

Herr SELLGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nygren bäddar egentligen för en mycket stor debatt, men jag skall göra mitt bästa för att undvika den. Han talar om desperat jakt efter sysselsättningsstillfällen, han säger att motionen är oklar, motionärerna framställer saken som om det skulle bli enorma sysselsättningseffekter o. s. v. Jag vill bara säga att detta är ett uttryck för ett illvilligt sätt att nedvärdera ett förslag till ett initiativ.

Vad läkarna beträffar, herr Nygren, behöver väl inte herr Nygren ha så stora problem efter den nya reformen. Nu kan huvudmännen skicka läkarna vart de vill.

Så är det frågan vilken verksamhet som skall bedrivas vid anläggningen. Herr Nygren kommer med en mängd gissningar, men han kanske vet att det på kontinenten finns anstalter som har ett mycket brett register när det gäller klientelet, från konvalescenter till turister. Varför skall sådant bara förekomma utomlands, varför kan vi inte satsa på något liknande här i vårt land, där möjligheterna finns? Motionen syftar till en beställning på en plan för en sådan kuranstalt. Herr Nygren talar så vackert om att varje litet initiativ — han går så långt som till att varje litet initiativ skulle hälsas med tillfreds-

ställelse. Men detta initiativ vill herr Nygren dräpa därför att det inte kommer från rätt håll.

Herr Nygren, gå hem och tala om det för människorna i Vindelådalen!

Herr NILSSON i Agnäs (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag känner Arne Nygren från landstinget och vet att han höjer tonen ibland. Jag tar det inte så allvarligt. Men när det talas om gissningar i motionen och utskottsskrivningen, kan man också tala om hans egna gissningar. Jag kunde inte värja mig mot en fråga: Vad har herr Nygren emot detta förslag? Jag ställer frågan särskilt som han slutade med att säga att man i Västerbotten är i det läget att man är med på att vad som helst utreds. Då tycker jag att han skulle ha hjälpt oss som tror att detta är ett positivt förslag och ger ett bidrag i rätt riktning.

Nu var allting så negativt enligt herr Nygren, och det ligger väl något i den beskrivning som lämnats om turismen i Vindelådalen. Men om man jämför med Storumans kommunblock måste man fråga sig om inte skillnaden ligger i att Storuman har en väg som Blå vägen, medan Vindelådalen inte har någon väg. Som förhållandena nu är kan folk inte ta sig dit, men om vi får vägar blir allt annorlunda. Det är klart att vi inte räknar bara med detta, men det är dock en del av den insats som behövs.

När det gäller sjukvårdspersonalen har landstingets ordförande i Västerbotten redovisat att läkartillgången håller på att successivt förbättras. Det finns prognoser beträffande läkarutbildningen som säger att vi inom några få år kommer att ha en helt annan situation på läkarfronten. När denna kombination av kurort och turistanläggning är färdigbyggd, tror jag inte att läget är detsamma som i dag i fråga om läkarpersonalen.

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

Sedan kan jag medge att herr Nygren har rätt då han berör frågan om utbyggnaden av älven. Men även herr Nygren måste medge att när det är ett faktum att man inte skall bygga ut älven, vilket jag i motsats till honom anser riktigt, måste vi med gemensamma krafter sträva efter att få någonting annat i stället.

Herr NYGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att varken herr Nilsson eller herr Sellgren har förklarat för kammaren hur man av detta diffusa projekt skall kunna få en sysselsättningseffekt på upp emot 800 anställda. Jag är medveten om att det är en omöjlig uppgift att lämna en förklaring till detta, men det är felaktigt att försöka vilseleda befolkningen utmed Vindelådalen om att man här skulle ha ett projekt på gång, som skulle kunna ge enorm sysselsättning. Med detta projekt för ögonen skulle kanske inte arbetande utredningar anstränga sig i tillräcklig grad för att skaffa fram andra sysselsättningsprojekt.

Jag sade inledningsvis, att det är nödvändigt att vi utreder alla — även orealistiska — projekt. Av det uppmålade projektet med 800 anställda kan det måhända, som jag sade, bli ett litet vilohem med 10—15 anställda. Men också det, herr Sellgren, skulle man i Vindelådalen vara tacksam för att få som sysselsättningsobjekt och som någon form av ersättning för de 800 jobb som gick förlorade när Vindelälven inte fick byggas ut.

Herr SELLGREN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta är dock ett förslag till en plan, och även om det bara skulle leda till en sådan där liten anläggning som herr Nygren i alla fall anspråkslöst skulle välkomna, varför inte vara med om att en plan skall utarbetas, herr Nygren? Varför skall det prompt vara fråga om en anläggning som

sysselsätter 800 personer? Så hårt har ingen tagit det.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag hoppas att det må vara tillåtet för mig som motionär och som ende ledamot i denna kammare med hemvist i Vindeln att säga några ord i denna fråga.

Jag vill instämma med herr Nygren i ett avseende, nämligen att det föreliggande förslaget är ett uttryck för att man söker efter sysselsättningsobjekt i Vindelådalen. Det är alldeles riktigt — men då skall man ju inte göra det så omöjligt för sig som herr Nygren gjorde. Han sade att han är beredd att utreda — även orealistiska projekt — och att han är nöjd med litet. Han kanske är nöjd med hälften av de optimalt till 800 beräknade anställda — ja, kanske med en tredjedel — och då hoppas jag att herr Nygren röstar för utskottets förslag som medger att frågan skall prövas. Det är detta det gäller: Skall frågan prövas enligt riksdagsbeslut eller skall den inte prövas alls? Däri ligger skillnaden mellan utskottsutlåtandet och reservationen.

Såväl utskottsmajoriteten som reservanterna åberopar svaret på en enkel fråga som jag ställde till inrikesministern beträffande sysselsättningen i Vindelådalen, då älven inte skall byggas ut för elproduktion. Genom att älven inte byggs ut mister ju Vindelådalen en sysselsättning på mellan 500 och 600 arbetstillfällen under en tioårsperiod och desutom många andra ekonomiska tillskott.

Utskottsmajoriteten har — liksom jag i min fråga till inrikesministern — åberopat riksdagens uttalande från 1967, vilket uttryckte den meningen att frågan om Vindelälvens utbyggnad var att anse som en riksangelägenhet och att bestående lokaliseringpolitiska insatser därför borde vidtagas om älven inte skulle byggas ut. Jag har det intrycket att varken inrikesministern, regeringen,

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalens

den socialdemokratiska minoriteten i allmänna beredningsutskottet eller de två socialdemokrater som har yttrat sig här i dag vill kännas vid detta uttalande från 1967. Det skulle vara mycket intressant att få reda på hur det egentligen förhåller sig. Anser ni att riksdagens uttalande från 1967 är förpliktigande? Jag tror att även Vindelådalens befolkning är mycket intresserad av svaret på denna fråga.

Jag har inte kunnat finna något konkret projekt från regeringen om långsiktiga sysselsättningsåtgärder. Och det räcker inte att som utskottets talesman gör, och som man tidigare har gjort, endast säga vackra ord om behovet av sysselsättning — man måste också uttärta någonting positivt. Det räcker inte med att enbart hänvisa till en inventering av beredskapsarbeten och utredning om friluftsanläggningar. Andra uppgifter måste till. Men förden skull skall man inte förskjuta det alternativ som föreslås i motionen och i utskottets utlåtande.

Den nu föreliggande motionen borde ha kunnat besvarats så som utskottsmajoriteten föreslår, nämligen att man ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför. Det är ju ett språkbruk som riksdagen använder om förslag som närmare bör prövas, och jag beklagar att den socialdemokratiska minoriteten i bevillningsutskottet sagt nej till en sådan prövning. Jag är verkligen förvånad över detta inte minst med tanke på socialdemokraternas intresse av att skapa sysselsättning. Jag kan inte förstå att man inte ens vill pröva det här projektet. Mig veterligt har inte det ingått i länsarbetsnämndens inventering av beredskapsåtgärder.

Liksom herr Sellgren tror jag att ett nej i detta fall kan få en psykologiskt mycket negativ effekt. Det är väl inte för mycket att vi beslutar att pröva olika åtgärder och förslag, och det är bara detta utskottsmajoriteten vill i detta sammanhang.

Om remissinstanserna hade gått emot förslaget, skulle jag ha kunnat förstå reservanternas i utskottet, men samtliga remissinstanser — socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län, rektorsämbetet vid Umeå universitet — har tillstyrkt förslaget. Riksförsäkringsverket och socialstyrelsen är dock betänksamma beträffande möjligheterna att skaffa kvalificerad arbetskraft.

Erfarenheterna både inom landet och utomlands av denna form av anläggningar för rekreation och vård är positiva. Tillslutningen av besökare är god, och vad gäller betänkligheterna beträffande kvalificerad arbetskraft så tror jag att de inte är särskilt väl underbyggda. Även herr Arne Nygren vet att vi i Vindeln inte haft sådana svårigheter att skaffa läkare som man har haft och fortfarande har i många andra Norrlandskommuner. Vid det senaste sammanträdet i landstingets förvaltningsutskott beslöts att Vindeln skall ha en treläkarstation, och jag tror att det skall vara möjligt att skaffa även den tredje läkaren dit.

Man bör uppmärksamma att Vindeln ligger på relativt litet avstånd från Umeå och det ger tillgång även till medicinska specialiteter, som inte finns i de orter med vilka man gör jämförelser. Vindeln är en mycket eftersökt bostadsort på grund av den storslagna och vackra naturen och närheten till fiskevatten och andra fritids- och friluftaktiviteter. Servicesektorn i vårt svenska samhälle — inte minst vad gäller friluftsliv och förebyggande hälsovård, s. k. friskvård — kommer att öka i framtiden. Alla prognoser tyder på det. Skall lokaliseringspolitiken lyckas, måste denna sektor mer än hittills beaktas.

I detta fall finns också särskilda motiv med anledning av regeringens beslut att inte bygga ut Vindelälven och mot bakgrunden av riksdagens uttalande år

Anläggande av en rekreationsort i Vindelådalen

1967, som jag för min del anser vara förpliktande. Jag är verkligen ledsen över att regeringen och tydligen också det socialdemokratiska partiet inte vill kännas vid det. Den svenska opinionen av i dag tror jag är mycket positivt inställd till särskilda åtgärder i enlighet med detta riksdagsuttalande.

Av dessa skäl, herr talman, bör kamaren enligt min mening rösta för utskottsmajoritetens rekommendation att det föreslagna projektet skall prövas, vilket är en mycket rimlig begäran. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s):

Herr talman! Jag kan försäkra att vi reserverar absolut inte är negativt inställda till åtgärder för att befrämja sysselsättningen i Vindelådalen och i Norrland över huvud taget. Däremot menar vi att man inte kan hantera frågan på det sätt som utskottsmajoriteten vill. Vi har hänvisat till utredningar som är på gång, framför allt till den utredning som har till uppgift att se över turist- och fritidsanläggningar. Som jag hade tillfälle att nämna i mitt första inlägg sammanträffar denna utredning med kommunerna i den berörda regionen nu i de närmaste dagarna, och överläggningarna kommer att fortsätta med länsstyrelserna.

Det är alldeles klart att denna fråga måste bli prövad ur olika aspekter. Att bryta loss enbart den och göra den föreslagna beställningen kan från flera synpunkter inte vara att rekommendera. Det gäller att få ett samlat grepp, en samlad bedömning för att utröna vilka förutsättningar denna åtgärd kan ha.

Socialstyrelsen har som ämbetsverk till uppgift att ta initiativ beträffande kuranstalter och liknande anläggningar, och en prövning kommer att göras i vanlig ordning om det bedöms att behov föreligger.

Olika myndigheter samverkar kontinuerligt i den arbetsmarknadspolitiska

verksamhet som bedrivs av arbetsmarknadsverket och länsarbetsnämnderna. De möjligheter som finns att skapa sysselsättning bevakas ständigt. Det är mot den bakgrunden som vi har ansett att den beslutade utredningen av turist- och fritidsverksamhet räcker och att en särskild utredning skulle medföra risker för en fördröjning av ärendets handläggning. Och det vill vi inte vara med om.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Återigen exponeras den gamla attityden att »visst är vi villiga att göra något», men när det verkligen gäller vänder man tummen nedåt. Herr Johansson i Simrishamn säger att frågan inte kan hanteras på det sätt utskottet föreslår. Varför inte det? Majoriteten anser att man mycket väl kan låta pröva denna fråga. Och varför kan den inte få prövas? Var finns det uttalandet och den formuleringen i reservationen som innebär att ärendet skall vidarebefordras till pågående utredningar?

Det är inte fråga om att försena eller bryta loss detta ärende — det skall bara infogas i en serie åtgärder som behöver vidtas. Det är detta som jag anser att utskottets majoritet menar med sin skrivning. Vill man verkligen göra någonting — och detta är ett litet »blodprov» på den viljan — och försöka finna lämpliga åtgärder bör man enligt min mening votera för utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Reservanterna föreslår att de likalydande motionerna I: 976 och II: 1130 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd. Det är alltså fråga om ett rent nej till den framställning som gjorts. Vad utskottsmajoriteten har begärt är att projektet prövas.

Vi bör ha klart för oss dessa ställ-

Enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation

ningstaganden. Det ena är nej till en undersökning av projektet, det andra lämnar frågan öppen om ett sådant här projekt bör genomföras såsom ett led i försöken att lösa sysselsättningsfrågan i Vindelådalen.

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund efterlyste den positiva viljeinriktningen från vårt håll. Det torde inte vara någon svårighet att bevisa den. Under en lång följd av år har vi drivit på när det gäller arbetsmarknadspolitiken och sysselsättningen. Det senaste förslaget gäller ett anslag på 1,2 miljarder kronor till arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken som vi nyligen har behandlat här i riksdagen. Det är väl om något ett värtaligt uttryck för vår viljeinriktning. Men det måste ske en samlad prövning av olika projekt.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få ställa en direkt fråga till herr Johansson i Simrishamn.

Jag har tidigare sagt att jag anser riksdagsbeslutet 1967 vara förpliktande för regering och riksdag att vidta särskilda åtgärder för sysselsättningen i Norrland. Anser herr Johansson i Simrishamn också att så är förhållandet?

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Simrishamn begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Eriksson i Stockholm m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 86 ja och 106 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av fru Eriksson i Stockholm m. fl.

§ 7

Föredrogs utrikesutskottets memorial nr 13, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation

Föredrogs sammansatt konstitutions- och bankoutsotts utlåtande nr 1, i anledning av 1969 års organisationsutrednings betänkanden om enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation jämte motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag har med mig två betänkanden, som behandlas i detta utlåtande, men jag lovar kammarens ledamöter att jag inte skall läsa högt ur dem. Jag skall begränsa mitt inlägg till en detalj i utlåtandet från ett sammansatt konstitutions- och bankoutsott. Det gäller frågan om utskottsresorna.

Enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation

Under april månad nästan dränktes vi av propositioner, PM och andra handlingar. Den 24 april låg på våra bänkar det gulgröna häftet med betänkandet »Utskottens personalorganisation», som avgivits av 1969 års organisationsutredning. De sju riksdagsmännen som undertecknat betänkandet är sannerligen inte vilka riksdagsmän som helst; de representerar en imponerande fond av erfarenhet från det politiska livet och av hur tvåkammarriksdagen har fungerat. De har således haft en mycket bra utgångspunkt när de gått till verket med att dra upp riktlinjerna för enkammarriksdagen och för hur den skall fungera för kommande generationers riksdagsmän.

Men det är inte bara det betänkandet som behandlas i utlåtandet. I början av december förra året, när vi hade kommit in i den hektiska slutspurt, fick vi också ett gulgrönt häfte; det kallades »Enkammarriksdagens förvaltnings- och personalorganisation». Även detta betänkande hade de sju äldre vice männen åstadkommit. Med anledning av det kunde vi under höstriksdagens fyra, fem sista dagar väcka motioner liksom under den allmänna motionstiden i år. Men först nu genomför vi själva riksdagsbehandlingen. Det är förstäeligt om många riksdagsmän inte har observerat möjligheten att väcka motioner. Nu är det alltså för sent. Man får naturligtvis skylla sig själv och beklaga sin ringa kapacitet som ledamot. Om jag hade haft denna önskvärda kapacitet, som innebär att man som en skötsam ledamot skall observera allt i riksdagshandlingarna och läsa det mesta, skulle jag ha väckt i varje fall en motion med anledning av vad som står på s. 42, 43 och 44 i betänkandet Enkammarriksdagens förvaltnings- och personalorganisation.

Nu tror ni, ärade kammarkolleger, att det gäller förvaltningsfrågor och personalorganisationsfrågor, eftersom betänkandet heter så. Nej, inte alls. Det

gäller riksdagsmännens studieresor.

Man blir ju något förvånad när man då för sent upptäcker att frågan om riksdagsmännens studieresor och utskottsresor finns med i just detta betänkande.

Man kan också ifrågasätta principen att 1970 års riksdagsmän skall bestämma hur enkammarriksdagens ledamöter skall verka och i detta fall skaffa sig informationer och kunskaper genom studieresor. Genom att ta del av de nu fastställda valsedlarna inför valet i höst vet vi redan att flera av våra äldre kolleger och goda vänner tyvärr kommer att lämna riksdagsarbetet. Och valdagen den 20 september kan ju också bjuda på överraskningar. Borde inte 1971 års riksdagsmän avgöra exempelvis denna fråga?

Det antyds i betänkandet att regler för resorna borde komma med i riksdagsstadgan, vilket också tillstyrks av det sammansatta konstitutions- och bankoutskottet genom två korta meningar på s. 11 i utlåtandet. Hur skall det ske? Skall stadgan skrivas om i höst eller i januari 1971, och vilka riksdagsledamöter får möjlighet att med anledning av detta väcka motioner? 1970 års riksdagsmän eller 1971 års riksdagsmän?

När det sedan gäller själva sakfrågan beträffande resorna skall jag i dag begränsa mig till att uttala den förhoppningen att den framtida reseverksamheten skall ha syftet att ledamöterna — både yngre och äldre, både ordinarie och suppleanter — ges tillfälle att inhämta informationer och kunskaper av värde för framtida beslut i den nya riksdagens utskott och kammare.

Jag skall peka på ett exempel så att det inte skall råda något tvivel om vad jag menar.

En avdelning i statsutskottet skall resa till Japan. Gruppen består av 14 riksdagsledamöter och en sekreterare. Alla som vill och kan resa med utom en får delta, då gränsen är satt vid 15

Enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation

deltagare. Den gränsen är tydligen omöjlig att mjuka upp. Jag skall inte bedöma resmålet Japan, ty det har jag inte kompetens till, men jag måste uttala min förvåning över att bestämmelserna inte har den flexibilitet som krävs för att den unga och lovande riksdagskvinnan, suppleant i avdelningen som det här gäller, kan få delta i studieresan. Till detta kommer att i resegruppen ingår en deltagare som förmodligen inte återvänder till riksdagen efter valet, eftersom vederbörande av åldersskäl inte står på valsedeln.

I ett annat utskott, som skall göra en avsevärt kortare och billigare resa, är det fyra av de 16 deltagande riksdagsmännen som inte står på höstvalets valsedlar. Självfallet har jag ingenting emot att de reser med, tvärtom. Men jag tycker att om man är så generös, skall man också kunna ge utrymme för några av de yngre suppleanterna. Huvudsyftet med resorna bör väl ändå vara studiesyftet inför kommande riksdagar.

En annan sak vill jag också kort beröra: Skall verkligen utskotten resa var för sig? Det är möjligt att det är bra i vissa fall, men jag tror att man bör överväga att sätta ihop studiegruppen också på annat sätt.

Om t. ex. miljöfrågor skall studeras, borde väl flera utskott vara representerade.

Herr talman! Jag har självfallet inget yrkande, eftersom jag har försummat att motionera, men jag är nyfiken på hur den fortsatta behandlingen skall gå till. Mitt inlägg får bara stå som en kommentar till det föreliggande utlåtandet.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Även om kammaren står inför uppbrottet må det vara tillåtet för mig att som talesman för utskottet göra en kort sammanfattning av detta synnerligen digra betänkande. Jag hoppas att kammarens ledamöter

har överseende, om det tar någon tid i anspråk.

Det sammansatta utskottets utlåtande bör ses som ett principbetänkande för uppbyggnaden av enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation. Det är inte möjligt att i föreliggande situation fastlägga detaljer. Som framgår av utlåtandet har arbetet fått bedrivas »under något speciella, ingalunda helt tillfredsställande yttre förhållanden». Jag vill erinra om att riksdagen ännu inte tagit ställning till den nya utskottsorganisationens utformning annat än vad gäller rambestämmelserna som införts i grundlag. Arbetsfördelningen mellan utskotten har ännu inte prövats av kamrarna.

Konstitutionsutskottet tar upp dessa frågor först i höst och kommer då att framlägga förslag till riksdagsstadga för enkammarriksdagen. Avsikten är — här riktar jag mig till herr Wennerfors — att arbetet skall bedrivas så, att det under höstriksdagen skall beredas riksdagens ledamöter tillfälle att motionera i dessa frågor, och givetvis även i det ärende herr Wennerfors här har talat om; jag hoppas i varje fall att det skall bli möjligt.

Som framgår av utlåtandet är det också tänkt att ledamöter av den nya riksdagen, som inte tillhör någon av kamrarna skall beredas möjlighet att delta i det nödvändiga förberedelsearbetet för den nya enkammarriksdagen. De får självfallet icke motionsrätt, men de kan ändå genom partikamrater i kamrarna framföra sina synpunkter inför den slutgiltiga behandlingen av de här frågorna.

Med detta vill jag ha sagt att kammarens ledamöter icke nu, med den tidspress som råder, har anledning att mera ingående penetrera detaljerna i 1969 års organisationsutrednings båda betänkanden, som ligger till grund för det sammansatta utskottets utlåtande. För utskottet har det heller icke varit möjligt att definitivt ta ställning till en

Enkammarriksdagens personal- och förvaltningsorganisation

rad i och för sig mycket betydelsefulla frågor som rör den nya enkammarriksdagen. Vi får i höst möjlighet att återkomma till dessa frågor, och jag skall därför inte gå in i några detaljer.

Det har i motioner och på annat sätt framförts en viss oro för att utskottsarbetet i den kommande enkammarriksdagen skulle undervärderas. Låt mig med en gång slå fast att utskottens roll kommer att bli minst lika stor i enkammarriksdagen som hittills. Det sammansatta utskottet uttalar här en varning genom att återge vad konstitutionsutskottet framhöll i sitt utlåtande över förslaget till grundlagsändringar om ny utskottsorganisation. Det sägs där bl. a. att en mera markant ökning av kammararbetet som sker på bekostnad av sakbehandlingen i utskotten kan bli till allvarlig skada för riksdagens ställning. Det sammansatta utskottet instämmer helt i denna bedömning och har utgått därifrån i sitt arbete.

En annan riktpunkt för utskottets arbete har varit konstitutionsutskottets av riksdagen godkända utlåtande över förslaget 1968 till enkammarriksdag, där det bl. a. understryks att det vid den interna riksdagsorganisationens uppbyggnad måste eftersträvas att verkliga garantier skapas för att den reella beslutanderätten förblir hos riksdagsledamöterna.

Mot bakgrund härav har vi att se förslaget om den centrala förvaltningsstyrelsens vidgade uppgifter och styrelsens sammansättning och förslaget om att talmannen skall vara självskrivnen ordförande i denna. För att herr talmannen verkligen skall få möjlighet att följa och leda arbetet kommer det att bli nödvändigt att han bereds möjlighet att ägna riksdagsarbetet hela sin tid. Utskottet föreslår därför att ersättningen till talmannen bestäms så att de sammanlagda arvodesförmånerna ungefärligen motsvarar en statsrådslön.

När det gäller uppgiftsfördelningen mellan förvaltningsstyrelsen och kam-

markansliet har utskottet anslutit sig till utredningens förslag, som innebär vissa förändringar i förhållande till nuläget. Jag skall inte närmare gå in här på utan hänvisar till utskottets skrivning.

När det gäller tjänstetillsättningarna i riksdagen har kritik riktats mot att dessa ärenden flyttas från utskotten till förvaltningsstyrelsen. Låt mig med en gång slå fast att därest de normer skall iakttagas som fastställdes av riksdagen år 1966 framstår det som nödvändigt att tjänstetillsättningarna sker centralt. Utskottet har i likhet med utredningen tillstyrkt den föreslagna ordningen, inte minst för att inom riksdagen få till stånd en enhetlig praxis och fasta normer i fråga om kvalifikationskrav etc.

Låt mig också erinra om att utskottet föreslår att utskottens ordförande bör ges rätt att delta i förvaltningsstyrelsens ärenden som rör det egna utskottet.

Jag går i övrigt inte närmare in på alla de frågor som berör tjänstetillsättningar och vad därmed sammanhänger, utan ber att få hänvisa till utskottets utlåtande. Jag vill endast erinra om att utskottet funnit skäl för en utökning av antalet ledamöter i besvärsnämnden till fem och verkställt en inventering av nu befintlig personal och kommande personalbehov och därvid funnit att utredningens förslag inte ger belägg för befarad minskning av utskottens personalorganisation eller minskning av helårsanställningarna.

Beträffande övergångsproblemen i fråga om personalorganisationen får ställningstagande ske först under höstsessionen. Men med hänsyn till den nu tjänstgörande personalen bör enligt utskottets mening riksdagen nu besluta, i enlighet med utredningens förslag, att de tjänstemän som eventuellt inte kan beredas anställning med samma lön som nu bör få behålla oförändrad löneställning så länge de blir kvar i riksdagens tjänst. Det bör vidare beslutas att alla, oavsett tidsbegränsade för-

Ändring i bestämmelserna angående bokföringsmässig redovisning vid beskattning av inkomst av jordbruksfastighet

ordnanden, skall vara garanterade att kvarstå i riksdagen åtminstone så lång tid efter årsskiftet som motsvarar gällande uppsägningstider.

Med erinran om att flertalet av de i utskottets utlåtande berörda frågorna återkommer för behandling under höstsessionen och med hänvisning till vad utskottet anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9

Ändring i bestämmelserna angående bokföringsmässig redovisning vid beskattning av inkomst av jordbruksfastighet

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 46, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner.

I propositionen nr 129 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 10 april 1970 föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

2) lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Vid övergång till beräkning av inkomst av jordbruksfastighet enligt bokföringsmässiga grunder gäller f. n. att avdrag får åtnjutas för värdet av samtliga djur som finns på fastigheten vid övergången. Vid den årliga varulagervärderingen skall djur vid bokförings-

mässig redovisning upptas lägst till de värden som fastställts av riksskatte-nämnden och som i princip motsvarar 80 % av djurens värde.

I propositionen föreslås att skattskyldig som övergår till bokföringsmässig redovisning inte skall få åtnjuta avdrag för värdet av andra djur än s. k. stamdjur. Vidare föreslås en uppmjukning av varulagervärderingsreglerna så till vida att andra djur än stamdjur skall få tas upp till lägst 40 % av allmänna saluvärdet. Slutligen föreslås en anpassning härtill av de beskattningsregler som gäller för skattskyldig som övergår till kontantredovisning av jordbruksin-komst.

De nya bestämmelserna avses i princip tillämpas första gången vid 1971 års taxering.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner:

1) de likalydande motionerna I: 1248 av herr *Ingar Andersson* och II: 1461 av herr *Krönmark*, vari hemställts, att riksdagen beslutade

a) att i avvaktan på jordbruksskatte-kommitténs betänkande avslå propositionen,

b) att — för den händelse yrkandet under a) icke skulle bifallas — de nya bestämmelserna skulle tillämpas första gången vid 1971 års taxering; samt

2) de likalydande motionerna I: 1249 av herr *Österdahl* samt II: 1462 av herrar *Westberg* i Ljusdal och *Eriksson* i Arvika, vari hemställts,

att riksdagen måtte avslå förslaget till ändring i punkt 3 av övergångsbestämmelserna till lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen och i punkt 3 av anvisningarna till 21 § kommunalskattelagen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 129 och med avslag på motionerna I: 1248 och II: 1461 samt I: 1249 och II: 1462, anta de vid propo-

Ändring i bestämmelserna angående bokföringsmässig redovisning vid beskattning av inkomst av jordbruksfastighet

sitionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) och

2) lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370).

Reservation hade avgivits av herrar *Gösta Jacobsson, Karl Pettersson och Enarsson* (samtliga m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 1248 och II: 1461 samt motionerna I: 1249 och II: 1462 avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 129.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ENARSSON (m):

Herr talman! Detta bevillningsutskottets betänkande nr 46 behandlar propositionen nr 129 som gäller ändring i bestämmelserna angående bokföringsmässig redovisning vid beskattning av inkomst av jordbruksfastighet.

Vid övergång från kontantredovisning till bokföringsmässig redovisning ges vid beräkning av ingångsvärdet avdrag för hela djurbesättningen på fastigheten. För värdesättningen utfärdade riksskattenämnden anvisningar som i princip går ut på att 80 procent av djurens saluvärde blir ingångsvärde för besättningen. Nu föreslås i propositionen ändring härvidlag, som innebär att man gör en uppdelning av stamdjur och omsättningsdjur, och vid övergång enligt de nya bestämmelserna får vederbörande skattskyldiga endast göra avdrag för stamdjur. Vid varulagervärderingen av djuren föreslås här i fråga om omsättningsdjuren att de får upp- tas till lägst 40 procent av det allmänna saluvärdet. I fråga om värdesättningen av stamdjuren har tydligen departementschefen lämnat den frågan öppen.

Nu är ju hela jordbruksbeskattningen föremål för utredning av den sittan-

de jordbruksbeskattningskommittén. Vi har från vårt håll i motionen anfört att det inte finns skäl för att bryta ut denna detalj ur ett större utredningsarbete och föra fram ändringsförslaget. Kammarrätten har även i sitt remissvar varit inne på detta och säger att det kan komma att uppstå betydande besvärligheter vid gränsdragningen inom djurbesättningen i fråga om vad som skall hänföras till stamdjur och vad som skall hänföras till omsättningsdjur. Kammarrätten fortsätter med att säga, att den anser att detta innebär ett föregripande av jordbruksskattekommitténs ställningstagande och att kommittén kan komma att redovisa skäl som föranleder andra bedömningar. Vi reserverar delar denna uppfattning och har därför yrkat att denna detalj av jordbruksbeskattningen inte nu blir föremål för någon ändring.

Jag skall med hänsyn till att tiden är långt framskriden, herr talman, nöja mig med denna kortfattade motivering för reservationen och yrkar bifall till denna.

Herr CARLSTEIN (s):

Herr talman! Nödvändigheten av att söka åstadkomma en så riktig fördelning som möjligt av skattebördorna har framhållits åtskilliga gånger, inte minst från denna talarstol. För att vi skall kunna åstadkomma det gäller det att i görligaste mån täppa till de läckor som finns i vår nuvarande skattelagstiftning.

I en promemoria har riksskattenämnden fäst uppmärksamheten på de problem som uppstår i samband med övergång från redovisning enligt den s. k. kontantmetoden till redovisning enligt bokföringsmässiga grunder när det gäller inkomst av jordbruksfastighet. Nuvarande regler ger i samband med byte av metod utrymme för opåkallade skattelättnader.

Riksskattenämnden har i promemorian lämnat redogörelse för tre fall där

Ändring i bestämmelserna angående bokföringsmässig redovisning vid beskattning av inkomst av jordbruksfastighet

vederbörande erhållit betydande skatteförmåner — exemplen återfinnes i proposition nr 129, varför det inte finns anledning för mig att här nu relatera dem. Enkelt uttryckt uppstår problemen när man redovisar enligt kontantmetoden och enligt nu gällande praxis yrkar och erhåller avdrag för inköp och uppfödning av omsättningsdjur. Om man sedermera bestämmer sig för att gå över till den andra redovisningsmetoden — d. v. s. redovisning enligt bokföringsmässiga grunder — äger man som herr Enarsson här omtalade rätt att åtnjuta avdrag för värdet av samtliga djur som tillhör fastigheten vid övergången.

Med den utformning som bestämmelserna nu har erhåller man avdrag två gånger för i stort sett samma kostnader. En sådan ordning är givetvis inte tillfredsställande.

Även om det ännu inte har rört sig om så särdeles många fall är det angeläget av bl. a. rättviseskäl gentemot andra jordbrukare och andra kategorier skattskyldiga, att den här möjligheten till opåkallade skattelättnader snarast avskaffas. Man kan väl också befara att när denna lucka i skattelagstiftningen blir allmänt känd, så kan antalet som söker utnyttja den möjligheten komma att öka.

Nu har emellertid finansministern i propositionen 129 föreslagit sådana ändringar att den möjligheten täpps till. Det föreslås i propositionen att skattskyldig som övergår till bokföringsmässig redovisning inte skall få göra avdrag för värdet av andra djur än så kallade stamdjur. Vidare föreslås sådan ändring av reglerna för varulager att andra djur än stamdjur skall få tas upp till lägst 40 procent av allmänna saluvärdet. Likaså innehåller propositionen förslag när det gäller anpassning av beskattningsreglerna i de fall då skattskyldig övergår till kontantredovisning av jordbruksinkomst

I två motionspar har sedan yrkats avslag på propositionens förslag. Som skäl för avslagsyrkandet har anförts att några ändringar i lagstiftningen inte bör göras förrän resultatet av jordbruksbeskattningskommitténs arbete föreligger. Utskottsmajoriteten har emellertid inte kunnat ansluta sig till motionärernas uppfattning utan har ansett det angeläget att de föreslagna åtgärderna vidtages skyndsamt. Jordbruksbeskattningskommittén har också i remissyttrande över förslaget vitsordat att ett beslut i enlighet med propositionens förslag inte utgör något hinder för kommitténs fortsatta arbete. Det finns sålunda inga skäl att, som motionärerna önskar och som framförts i reservationen, avvakta kommitténs slutbetänkande.

Herr talman! Med det anförda ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ENARSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag lovar att mitt genmäle skall bli kort.

Det är först och främst endast 5 procent av samtliga jordbrukare som har övergått till bokföringsmässig redovisning. Det blir således fråga om ett mycket litet antal. Att ta det förhållandet att det i ett eller annat fall kan uppstå en obehörig skattelättnad — sådant kan ju förekomma vid tillämpningen av all lagstiftning — till intäkt för att bryta ut denna fråga och lägga fram ett särskilt ändringsförslag samtidigt som en kommitté håller på att utreda frågan, om jordbruksbeskattningen skulle innebära ett frångående av en mycket utbredd praxis. Bevillningsutskottets majoritet brukar ju oftast uttala att man inte under pågående utredningsarbete gör sådana små detaljändringar.

Herr talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr ANDERSSON i Knäred (cp):

Herr talman! Det är några utslag i

Ändring i bestämmelserna angående bokföringsmässig redovisning vid beskattning av inkomst av jordbruksfastighet

regeringsrätten som föranlett riksskattenämnden att aktualisera denna fråga, trots att det tillsatts en utredning som arbetar med spörsmålet om den framtida jordbruksbeskattningen. Regeringsrättens utslag berör några mycket konkreta fall avseende rena göddjursbesättningar, beträffande vilka skattelagstiftningen onekligen har tolkats på det sättet att man, såsom herr Carlstein påpekade, två gånger fått göra avdrag för kostnaderna.

Riksskattenämndens promemoria remitterades till jordbruksskattekommittén där jag själv är ledamot. Vi avgav ett yttrande som, om man vid utarbetandet av propositionen hade följt samma linjer, skulle leda till att propositionen väl skulle överensstämma med det förslag som vi inom jordbruksskattekommittén ämnade framlägga på detta avsnitt. Detta förslag har följts i propositionen. Den har till och med gått ett par reservanter till mötes i ett avsnitt som gällde ikraftträdandet. Jag vill påpeka att jordbruksskattekommittén var enhällig i sitt yttrande över promemorian från riksskattenämnden, som alltså ligger till grund för denna proposition. I jordbruksskattekommittén ingår även en ledamot från moderata samlingspartiet, och kommittén var som sagt enhällig. Såsom regeringsrättsutslagen har varit utformade är det rimligt att vidtaga den ändring i skattelagstiftningen som här är föreslagen.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Enarsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter

given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Enarsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 25 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Föredrogs vart efter annat bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 39, i anledning av proposition med förslag till lag om besvär över beslut av riksdagens organ,

nr 45, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning,

nr 47, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken angående flyttning till Skövde av riksbankens avdelningskontor i Mariestad,

nr 48, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående riksdagstrycket,

nr 49, i anledning av framställning från styrelsen för riksdagens förvalt-

ningskontor angående utnyttjande av ADB i riksdagsarbetet,

nr 50, i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation angående vissa anslagsöverskridanden m. m.,

nr 51, angående regleringen för budgetåret 1970/71 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.,

nr 52, i anledning av Nordiska rådets svenska delegations skrivelse med överlämnande av berättelse för rådets adertonde session, samt

nr 53, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 11

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa trafiksäkerhetsfrågor, jämte motioner i ämnet, dels motioner om ordningsregler vid transport av skolbarn m. fl.

Genom en den 20 mars 1970 dagtecknad proposition, nr 109, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag ur statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden velat inhämta yttrande över till propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen (1951:648).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att den allmänna skyldigheten att inställa motorfordon och vissa släpvagnar till kontrollbesiktning utsträcks att gälla fordon som är två år gamla. Ambulansfordon och vissa brandfordon skall enligt förslaget inställas till kontrollbesiktning

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

inom sex månader efter närmast föregående besiktning. Bussar som används vid skolskjutsning likställs med fordon som används i yrkesmässig trafik för personbefordran och skall således kontrollbesiktigas redan inom ett år efter den första besiktningen. De nya bestämmelserna avses träda i kraft den 1 januari 1971. I fråga om skolskjutsningen lämnas i övrigt en redogörelse för planerade åtgärder som syftar till att öka säkerheten för elever vid sådan skjutsning.

Propositionen innehåller vidare förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att vid behov och under i propositionen närmare angivna förutsättningar förbjuda trafik med tyngre lastbilar med eller utan tillkopplat fordon. Möjligheten att införa förbud tar främst sikte på större helger, mera trafikbelastade veckoslut under semesterperioder och liknande.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1167 av herr *Karl Pettersson* och II: 1371 av herr *Nilsson* i Agnäs m. fl., i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 109 avslår förslaget vid punkten *Kontrollbesiktning*, så att den nuvarande ordningen med besiktning av tre år gamla fordon behålles»;

B. de likalydande motionerna I: 1180 av herr *Sörlin* m. fl. och II: 1387 av herr *Henrikson* m. fl., i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen vid avgivande av yttrande över förslag till kungörelse om ändring i vägtrafikförordningen måtte som sin mening tillkännage att vidgad besiktningsskyldighet för brandfordon icke bör ifrågakomma»;

C. de likalydande motionerna I: 1187 av herrarna *Mattsson* och *Johan Olsson* samt II: 1395 av herr *Jonasson* m. fl.,

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

i vilka motioner bl. a. hemställdes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 109 måtte besluta att avslå begäran om bemyndigande för Kungl. Maj:t att under vissa omständigheter förbjuda trafik med tyngre lastbilar;

D. de likalydande motionerna I: 1188 av herrar *Skagerlund* och *Axelsson* samt II: 1394 av herr *Eriksson* i Arvika m. fl.;

E. de likalydande motionerna I: 1203 av herr *Gösta Jacobsson* m. fl. och II: 1412 av herr *Magnusson* i Borås m. fl. i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen måtte avslå förslaget om ändring i 54 a § vägtrafikförordningen innefattande bemyndigande för Kungl. Maj:t att för viss tid meddela körförbud för lastbilar över 7 ton»;

F. de likalydande motionerna I: 1204 av herr *Karl Pettersson* m. fl. och II: 1409 av herr *Dahlgren* m. fl., i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att beslut såvitt avser inskränkningar i trafik med tyngre lastbilar bör anstå i avvaktan på resultaten av aviserade undersökningar, så att sedermera eventuellt lämnat bemyndigande med säkerhet motiveras allenast av trafiksäkerhetens behov»;

G. de likalydande motionerna I: 1205 av herrar *Skagerlund* och *Axelsson* samt II: 1410 av herr *Eriksson* i Arvika, i vilka motioner hemställdes

»att i de regler för skolskjutsning som enl. prop. skall träda i kraft den 1 jan. 1971 intages en bestämmelse om att skolskjuts skall vara försedd med roterande varningsljus, som tändes vid av- och påstigning»; samt

H. de likalydande motionerna I: 1206 av herr *Sveningsson* samt II: 1411 av herrar *Magnusson* i Borås och *Wennerfors*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring i förordningen ang. yrkesmässig biltrafik att undantaget i dess 2 § 2 upphör att gälla

för i kommunal regi utförd skjuts till skola av andra barn än förarens egna».

Utskottet hade i samband med propositionen även behandlat följande *fristående motioner*, nämligen

de likalydande motionerna I: 247 av herrar *Svante Kristiansson* och *Mårtensson* samt II: 287 av herrar *Johnsson* i Blentarp och *Jönsson* i Arlöv, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om dels ordningsregler för passagerare vid transporter av olika slag, dels vem som skall ansvara för att dessa bestämmelser tillämpas».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1167 och II: 1371 lämna det till propositionen nr 109 fogade förslaget till kungörelse om ändring i VTF, såvitt avsåge den allmänna kontrollbesiktningen, utan erinran;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1180 och II: 1387 lämna förslaget till kungörelse, såvitt avsåge kontrollbesiktning av ambulanser och brandfordon, utan erinran;

C. att riksdagen måtte med avslag på följande motioner, nämligen

1. I: 1187 och II: 1395, såvitt nu var i fråga;

2. I: 1203 och II: 1412; samt

3. I: 1204 och II: 1409

lämna förslaget till kungörelse i vad avsåge inskränkningar i trafik med tyngre lastbilar utan erinran;

D. att riksdagen måtte *dels* lämna förslaget till kungörelse utan erinran, såvitt avsåge kontrollbesiktning av skolskjutsar, *dels* i anledning av propositionen samt motionerna I: 247 och II: 287, I: 1205 och II: 1410 ävensom I: 1206 och II: 1411 ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i övrigt anfört i det avsnitt, som berörde skolskjutsning;

E. att riksdagen måtte lämna förslaget till kungörelse i de delar, som ej omfattades av utskottets hemställan under A—D, utan erinran;

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

F. att motionerna I: 1188 och II: 1394 ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

G. att motionerna I: 1187 och II: 1395 samt I: 247 och II: 287, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

Såsom departementschefen framhållit löper ett barn som färdas i framsätet på personbil uppenbara risker att skadas. Enligt utskottets mening är det därför i och för sig önskvärt att barn över huvud taget inte färdas i framsätet. För att skolskjutsning skall kunna genomföras i önskad utsträckning kan en sådan ordning dock icke helt undvikas. Mot bakgrunden härav finner utskottet det glädjande att departementschefen nu ämnar föreslå att vid transport av barn i framsätet användandet av säkerhetsbälte blir obligatoriskt. Såsom framhållits i propositionen är små barn dock på grund av sina kroppsproportioner och sin allmänna konstitution inte ägnade att använda säkerhetsbälten av konventionellt slag. En åldersgräns är därför erforderlig. Skolskjutsutredningen har funnit att denna som regel kan sättas mellan sju och tio år. Utskottet anser med hänsyn härtill den av departementschefen förordade åldersgränsen vara väl avpassad.

Reservationer hade avgivits

Vid A i utskottets hemställan

I. av herrar *Karl Pettersson* och *Hedin* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av propositionen nr 109 och motionerna I: 1167 och II: 1371 ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om den allmänna kontrollbesiktningen;

Vid B i utskottets hemställan

II. av herrar *Grebäck* (cp), *Nils-Eric*

Gustafsson (cp), *Karl Pettersson* (m), *Hedin* (m), *Josefson* i *Arrie* (cp) och *Sellgren* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av propositionen nr 109 och motionerna I: 1180 och II: 1387 ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om besiktning av ambulanser och brandfordon;

Vid C i utskottets hemställan

III. av herrar *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Karl Pettersson* (m) och *Hedin* (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av propositionen nr 109 samt motionerna I: 1187 och II: 1395, såvitt nu var i fråga, I: 1203 och II: 1412 samt I: 1204 och II: 1409 ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört i fråga om inskränkningar i trafik med tyngre lastbilar;

Vid D i utskottets hemställan

IV. beträffande frågan om minimiålder för framsätesspassagerare vid skolskjutsning av herrar *Ernulf*, *Skärman* och *Sellgren* (samtliga fp), vilka ansett att ovan intagna avsnitt av utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Såsom departementschefen — — — (se utskottet) — — — sju och tio år. Utskottet anser emellertid det böra beaktas att barn i samma ålder kan vara väsentligt olika kroppslikt utvecklade. En god marginal bör därför finnas. Vidare bör uppmärksammas att mindre barn ofta är livliga och lätt stör föraren. Utskottet anser därför att åldersgränsen lämpligen bör sättas vid 12 år.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HEDIN** (m):

Herr talman! De åtgärder som föreslås av Kungl. Maj:t i den proposition

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

som ligger bakom utskottsutlåtandet är naturligtvis avsedda att bidra till en ökad trafiksäkerhet. Självfallet är det angeläget att på alla sätt främja trafiksäkerheten, men de åtgärder som föreslås och genomförs måste vara väl underbyggda. Man måste bedöma om åtgärderna verkligen har någon nämnvärd betydelse, och man måste också ta viss hänsyn till kostnaderna både för samhället och för den enskilde, även om denna aspekt naturligtvis inte får komma i första hand.

På några punkter har motionärer från olika partier pekat på detaljer i fråga om vilka man anser att förslagen inte är tillräckligt väl underbyggda. Det gäller kontrollbesiktningen som är upptagen i reservationerna I och II. Den första reservationen gäller frågan om huruvida man nu skall ha obligatorisk kontrollbesiktning av bilar efter två år och inte som hittills efter tre år. Trafiksäkerhetsverket har lagt fram en statistik som, menar man, pekar på att det är önskvärt att få fram en kortare tid än för närvarande. Men statistiken måste sägas vara väldigt mager. Vad jag kan förstå omfattar den så gott som enbart hyresbilar, som ju inte alls är representativa för övriga bilar. Dessutom är det så redan nu att hyresbilarna skall besiktigas oftare än andra bilar. Det finns alltså inte som underlag någon egentlig statistik som berör övriga vanliga bilar.

Det finns inte heller någon statistik som påvisar hur olika smärre fel på bilarna kan påverka olycksfrekvensen och över huvud taget om sådana fel som kan uppkomma inom tre år har medverkat till olyckor. Det är väl ändå äldre bilar, »rishögar», som i första hand ger anledning till olyckor i den mån det är själva bilen som genom sin utrustning är anledning till dem och inte bara föraren.

Man kan också framhålla att under senare år livslängden för flertalet bilar har ökat och inte minskat. Det

uppstår betydande kostnader och svårigheter, inte bara för dem som skall besiktiga utan framför allt för den enskilde, om man avkortar tiden. I synnerhet gäller detta i Norrland där man har långa avstånd och får avsätta lång tid och resa långa vägar med de kostnader det innebär.

I stället för att vidta en sådan åtgärd anser vi reservanter att man i första hand borde överväga en utvidgad typ- och registreringsbesiktning samt naturligtvis också se till att vägarna blir bättre. Vi tycker alltså inte att det finns tillräckligt underlag till förslaget och yrkar därför avslag på det.

Reservation II gäller utryckningsfordonen. Vi reservanter är helt ense med övriga ledamöter i utskottet om att det är lämpligt att ambulansfordonen undergår tätare kontrollbesiktningar än nu är fallet — en kontrollbesiktning inom sex månader i stället för inom ett år. Men det verkar som om brandbilarna kommit med av bara farten eftersom de är utryckningsfordon. Det finns ingenting som säger att de skulle vara i behov av att besiktigas oftare än nu är fallet, nämligen efter ett år. Det förhåller sig tvärtom på det sättet att brandbilarna utnyttjas under en mycket kort tid av året med en årlig körsträcka på i genomsnitt endast 200 mil per fordon. Till skillnad från ambulansförarna har de som sköter brandbilarna mycket god tid på sig att hålla sina fordon i skick, och det är alldeles nödvändigt att de gör detta så att fordonen är klara för utryckning. Förslaget att brandfordonen icke skall omfattas av den ökade besiktning som föreslås för ambulansfordon har framförts i en fyrtio motion av herr Henrikson m. fl. Jag har sett att han kommer att senare tala i detta ärende.

Jag yrkar alltså bifall till reservation II som innebär att brandbilarna i detta avseende inte skall bedömas på samma sätt som ambulansfordonen.

Reservation III har jag också med-

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

verket till. I det första trycket fanns mitt namn inte med, men det har delats ut ett särskilt blad där detta är rättat. Förslag har framlagts att Kungl. Maj:t skulle få fullmakt att helt förbjuda tyngre lastbilar att köra under veckosluten. Det är alldeles uppenbart att lastbilar med långa släp förorsakar betydande svårigheter i trafiken och att det är önskvärt att de kommer bort från vägarna under helgerna. Men det är ju ändå så att man här träffat frivilliga överenskommelser. Före påsken utfärdades en rekommendation av Landsvägstrafikens samarbetsdelegation för tiden före påskhelgen och även med räckvidd framöver som innebar att man skulle avstå från att köra tyngre fordon under helgerna om det inte var absolut nödvändigt. Så sent som i dag kan vi läsa i tidningarna att det har träffats en formlig överenskommelse mellan Landsvägstrafikens samarbetsdelegation och Näringslivets trafikdelegation å ena sidan och kommunikationsdepartementet och trafiksäkerhetsverket å andra sidan som innebär att den rekommendation som antogs före påsk skulle utökas så att den gäller en helg före midsommaren samt midsommarhelgen och framöver. Jag tycker att det är all anledning att avvakta resultatet av dessa frivilliga överenskommelser, innan riksdagen ger en fullmakt in blanco till Kungl. Maj:t. Det är i och för sig tvivelaktigt om man skall ge sådana fullmakter, och i det här fallet finns det ingen som helst anledning att göra det.

Herr talman! Jag yrkar alltså avslag på utskottets hemställan under punkten C, vilket innebär bifall till reservation III.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Jag har inte någon invändning att göra mot fordonskontroll;

jag känner dess stora värde för trafiksäkerheten. Ett oavlåtligt resande under ett tjugotal år har givit mig en hel del insikt när det gäller betydelsen av säkra bilar men också av bra vägar. Jag instämmer i vad herr Hedin tidigare har anfört men vill lägga till några ytterligare synpunkter.

Vi har i dagarna sett en redovisning av bilarnas livslängd och funnit att de mest köpta bilarna här i landet har en genomsnittlig livslängd på 12—14 år. Dessutom vet vi att ständiga förbättringar görs, att bilfabrikanterna verkligen tycks ha satt in allt sitt intresse och all sin kraft på att förbättra fordonen till köparnas—ägarnas—brukarnas båtnad. Därför blir man faktiskt överraskad när man läser propositionen. Man hade inte väntat att det skulle komma ett förslag som innebär att en bil — oavsett antalet körda mil, utan anseende till om den körs av en pensionär, kanske 300, 400 eller 500 mil om året, eller om den går i nyttrafik 15 000—20 000 mil om året — nödvändigtvis skall in på kontroll redan andra året. De allra flesta bilar är under dessa första år inte utsatta för någon nötning att tala om, rosten hinner inte sätta in o. s. v.

Förslaget om tidigare kontroll får en mycket negativ verkan och lägger bördor på förarna—ägarna. Inte minst i det vidsträckta område där jag bor och färdas är det mängder av människor som måste resa lång väg till bilbesiktningen. Även om den finns i närmaste stad kan den ju ligga långt borta. Kanske har man inte heller någon där hemma som kan köra bilen till kontrollen på en vardag utan måste leja en förare för att få den dit. Dessutom kostar kontrollen pengar, men ingenting är redovisat om hur mycket den skall kosta. Denna tid och dessa pengar sätts inte in i nyttproduktion. Det måste betyda miljonförluster för bilägarna alldeles i onödan. I stället borde uppmärksamheten riktas på förbättring av vä-

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

garna. Om pengarna på något sätt kunde slussas över till ett sådant ändamål vore det nyttigare. Om denna avgift — jag vill naturligtvis inte föreslå att den skall tas ut, det är nog med skatter som det är — kunde gå direkt till vägarna kunde jag acceptera den. Men när den går till att betala kostnaderna för besiktning, arbetskraft och lokaler kan jag inte vara med. I stora delar av Sverige — det biltätaste Sverige, södra Sverige — råder dessutom brist på arbetskraft i dag; någon anledning att ordna sysselsättning på detta sätt finns därför knappast.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen I.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! I propositionen 109 föreslås bl. a. att Kungl. Maj:t bemyndigas att vid behov förbjuda trafik med tyngre lastbilar med eller utan tillkopplat fordon. Förbudet skulle främst ta sikte på större helger, mera trafikbelastade veckoslut, semestertider och liknande.

Avsikten med förslaget är naturligtvis att man skall få bättre trafiksäkerhet på våra vägar. Alla är vi väl överens om att arbeta för högsta möjliga trafiksäkerhet och genom olika åtgärder försöka hindra trafikolyckor. Trafiktätheten ökar alltmer och åtgärder genom lagstiftning måste därför vidtas i samma takt. Detta har också påpekats vid flera tillfällen från den meningsriktning som jag företräder. De ansvariga måste härvid gå före med upplysningar etc.

Att lastbilarna, speciellt de med långa släp, åstadkommer större risk och irritation, speciellt vid högtrafik, är ett faktum som inte kan resoneras bort. Men här ställer vi oss onekligen frågan: Har man hittills vidtagit alla åtgärder som är möjliga och har man genom frivilliga överenskommelser försökt lösa dessa trafiksäkerhetsproblem? Efter vad jag kan förstå har man inte gjort det. Detta bör enligt motionärernas mening ske innan ett förbud införes.

Ett förbud i nämnda avseende drabbar hårt en viss företagargrupp, nämligen åkarna. De har lagt ned stora kapital i sina rörelser. Skulderna måste amorteras och räntorna betalas. Det höga ränteläge som vi för närvarande har utgör en hård börda för åkarna. Det är under dessa omständigheter ganska naturligt att de vill utnyttja vagnparken så långt som möjligt. Blir dessa möjligheter beskurna, måste högre fraktpriser tas ut, och det blir en ytterligare belastning för näringslivet, speciellt för landsorten med de långa avstånden. En fraktprishöjning höjer dessutom priserna för alla.

Ett förbud mot den här lastbilstrafiken vid vissa tidpunkter skulle säkerligen äventyra näringslivet, och det är väl en sak som man bör ta hänsyn till. Vi trafikanter måste naturligtvis tåla nyttotrafiken. Investeringarna i vägarna är väl i första hand gjorda för att klara försörjningen och i andra hand för nöjstrafikens skull. I sammanhanget kan nämnas att fordon med husvagn väl måste ur trafiksäkerhetssynpunkt betraktas som jämställda med stora lastbilsåk, men här föreslås det, såvitt jag kan förstå, inget särskilt förbud i propositionen.

I motionerna I: 1187 och II: 1395 har vi tagit upp dessa frågor, och vi anser att innan riksdagen fattar något beslut om fullmakt för regeringen att förbjuda den här lastbilstrafiken vid vissa tillfällen bör utredningar göras som närmare klarlägger bl. a. trafikfarligheten hos olika kategorier av långsamtgående fordon. Här borde väl också förhandlingar kunna tas upp med åkarorganisationerna om frivilliga begränsningar. De är säkert inte ointresserade, ty enligt vad vi har hört har det ju åstadkommit vissa överenskommelser. Ett stelbent regleringssystem är sämre än frivilliga uppgörelser, och därför bör man i första hand försöka klara detta genom överenskommelser. Innan någon fullmakt ges åt Kungl. Maj:t att

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

utfärda förbud, vill vi motionärer för det första att frågan om trafikfarligheten hos olika långsamtgående fordon utredes, för det andra att trafikbegränsning på frivillighetens grund bör ordnas och för det tredje att en intensifierad information i trafiksäkerhetsfrågor kommer till stånd, kanske genom kurser eller liknande. Sådan information bör även komma utländska förare till del när de passerar svenska gränser.

Tredje lagstkottet har i sitt yttrande över propositionen och motionerna i viss mån understrukt våra synpunkter men vill ändå ge Kungl. Maj:t fullmakt att utfärda förbud. Reservation III tillfredsställer bättre våra krav, och jag vill yrka bifall till denna.

Herr **SELLGREN** (fp):

Herr talman! När departementschefen behandlade detta ärende från skolskjutsutredningen — jag tänker nu närmast på skolskjutsfrågorna — fäste han särskilt avseende vid barn som befordras i framsätet på en bil. Jag tycker att det var en mycket klok åtgärd att uppmärksamma den frågan. Han ställer därvid krav på användande av säkerhetsbälte.

Departementschefen följer inte skolskjutsutredningen till fullo utan anser att passagerare som inte har fyllt tio år inte bör få befordras i framsätet. Framsätesspassagerare måste ha fyllt tio år.

Några reservanter i utskottet anser att denna gräns ändå inte är tillräckligt väl tilltagen. Platsen i framsätet är en farlig plats. Den är särskilt utsatt vid olyckshändelser. Vi har anfört att barn i dessa åldrar har vuxit olika snabbt. En tioåring kan vara väldigt liten. Därför anser vi att man här bör ha en god marginal. Vi har därför föreslagit att åldersgränsen för barn som färdas i framsätet på en bil skall sättas till tolv år; helst skulle inga barn alls sitta i framsätet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen IV och även till reservationen II som herr Hedin pläderat för.

Herr **GREBÄCK** (cp):

Herr talman! Denna fråga vore nog värd en mer ingående diskussion än vad som nu blir möjligt. Vi är väl alla överens om det angelägna i att minska olycksfallsriskerna på våra vägar och att öka trafiksäkerheten. Detta lagförslag får ses som ett led i sådana strävanden från samhällets sida.

Jag skall begränsa mig till några kommentarer till reservationen.

I reservationen I har herr Hedin och hans medreservant opponerat sig mot förslaget om en sänkning av tiden när det gäller kontrollbesiktning av bilar från tre till två år. Denna kontrollbesiktning infördes år 1965. Då gällde tiden fem år. Året därpå minskades tiden till fyra år, den 1 januari 1967 fastställdes tiden till tre år, och enligt nu föreliggande förslag blir tiden två år från den 1 januari 1971.

Jag tror att vi alla kan vara överens, om att erfarenheterna av denna kontrollbesiktning är utslutande goda. Jag är övertygad om att den i mycket hög grad har bidragit till att förbättra kvaliteten på bilbeståndet. Därmed borde också följa en ökad trafiksäkerhet på vägarna. Och det finns ingenting som säger att en skärpning av kontrollbesiktningen inte skulle leda till ytterligare förbättring av kvaliteten på bilarna.

Jag har en uppgift här från Svensk bilprovning som redovisar resultaten av olika slag av besiktningar under år 1969. Dessa resultat ger belägg för att hälften eller fler av bilar som är två eller tre år gamla — siffrorna varierar mellan 46,6 och 60 procent — är behäftade med sådana fel att de inte utan anmärkning kan godkännas eller måste underkännas.

Nu säger reservanterna att det inte är rimligt att påföra bilisterna ökade

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

kostnader i detta sammanhang eftersom kontrollavgiften tillkommer och det dessutom innebär en ytterligare påfrestning på våra verkstäder etc.

Jag är inte övertygad om att detta innebär en kostnadsökning för bilisterna. Tvärtom tvingas bilisterna till en bättre eftersyn av sina bilar. Någon gång varje år torde en bilägare lämna in sin bil för kontroll på en verkstad. Då är det ju lämpligt att passa på före en besiktning. Denna översyn torde alltså i alla fall komma att genomföras, varför den inte medför någon ökning av kostnaderna för bilägarna. Jag tror också att det finns många försumliga bilister som på det viset skulle tvingas till en översyn av sina bilar vilket de i det långa loppet egentligen skulle tjäna pengar på. Bevisvärdet i argumentet att en sådan här anordning skulle leda till ökade kostnader för bilisterna är därför enligt min mening inte överdrivet stort.

Vidare är vi i utskottet naturligtvis helt övertygade om att det behövs andra åtgärder än kontrollbesiktning för att nedbringa olycksfallsriskerna. Men det ena goda får ju inte utesluta det andra. Jag anser att man inte kan resonera så att vi skall lägga dessa pengar på vägförbättringar o. s. v., när vi vet att vi behöver göra alla ansträngningar som över huvud taget är möjliga för att minska olycksfallsriskerna. Vi måste på detta område eftersträva ett både — och.

Det finns ytterligare en reservation, nr III, i vilken reservanternas anför att de inte vill ge departementschefen fullmakt att ingripa, i den händelse man inte på frivillig väg kan få till stånd en inskränkning av lastbilstrafiken vid helgerna — det gäller i första hand mid-sommarhelgen — vid semesterns början och slut samt vid skolterminernas början. Vi har i utskottet mycket starkt understrukit vad departementschefen framhållit, nämligen att man räknar med att på frivillig väg komma mycket

långt. Perioden fram till 1972 är att betrakta som en försöksperiod. Kan man inte nå resultat genom frivillig överenskommelse vill departementschefen ha fullmakt för att kunna inskrida och få en inskränkning av lastbilstrafiken till stånd.

Jag har i min hand en tilläggsrekommendation av Näringslivets trafikorganisation och till den anslutna organisationer, som jag fick i min hand i dag. Den är dagtecknad den 28 maj. Överläggningar har ägt rum mellan departementet och trafiksäkerhetsverket, med Näringslivets trafikdelegation och med Landsvägstrafikens samarbetsdelegation. Man har kommit fram till en rekommendation till de organisationer som är berörda av inskränkningar i lastbilstrafiken för sådana lastbilskombinationer som har en totalvikt över sju ton. Denna inskränkning gäller mid-sommarhelgen, semestern under juli och även skolterminernas början.

Jag tycker att det är ganska orimligt om man skulle vägra departementschefen denna fullmakt i den här situationen när organisationerna har visat sig villiga att hjälpa till. Fungerar denna överenskommelse på ett riktigt sätt, så som man har tänkt sig, så behöver ju departementschefen inte inskrida. Men hjälper det inte, då har han den som yttersta medel att tvinga fram ett bättre förhållande på detta område. Jag tycker inte att det är någon anledning för reservanternas att — sedan denna överenskommelse nu är träffad — vägra departementschefen denna fullmakt. Tvärtom, jag tror att den behövs som yttersta utväg. Jag är också övertygad att om detta sköts på ett smidigt sätt i samarbete mellan departementet och trafiksäkerhetsverket å ena sidan och de berörda organisationerna å den andra, kommer det att fungera på ett sätt som stör lastbilsägarna så litet som möjligt. Med den uppläggning som man har gjort i denna överenskommelse är jag övertygad om att det skall gå ganska

smidigt att anpassa lastbilstrafiken till dessa förhållanden.

Sedan vill jag också säga några ord om den reservation som jag själv har biträtt. Departementschefen föreslår att den speciella kontrollbesiktning som finns för t. ex. ambulanser och brandbilar skall äga rum var sjätte månad. Det må ju gälla ambulanserna, ty vi vet litet var från meddelanden i press o. d. att ambulanserna vid ett flertal tillfällen råkat ut för svårartade olyckstillbud och svårartade olyckor. Men det finns över huvud taget ingen statistik som visar att detta också gäller brandbilarna. Statens brandinspektion har i sitt remissyttrande över trafiksäkerhetsverkets skrivelse framhållit att inspektionen inte känner till några olyckshändelser som varit orsakade av konstruktionsfel e. d. hos brandfordon. Inspektionen har också bestämt avstyrkt förslaget om en utökning av besiktningsskyldigheten, och detsamma har Svenska kommunförbundet gjort.

Under sådana förhållanden frågar man sig, varför i fridens namn departementschefen skall ta med också brandbilarna i det här fallet. Skulle inte utskottet ha kunnat gå med på en liten ändring och befria brandbilarna från den skärpta kontrollbesiktningen? Man skall väl inte krångla till saker när det bevisligen inte behövs.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen II och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr HEDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi kan väl lita på att varje bilägare som vill någorlunda sköta sitt fordon lämnar bilen till service mer än en gång per år. Det är alldeles uppenbart att kostnaderna ökar i hög grad, om kontrollbesiktning skall utföras efter två år i stället för som nu efter tre år. Utskottets ärade ordförande nämnde några siffror, men det finns ingen redovisning av vilka bilar som in-

går där, t. ex. om hyrbilar är med eller inte.

Att bemyndiga departementschefen att förbjuda att lastbilar kör under helger är väl onödigt när vi har kommit så långt som vi har gjort på frivillig väg och fått den överenskommelse som ordföranden redovisade och som jag berörde i mitt första inlägg. Skall vi inte lugna oss och fortsätta på den vägen att i första hand lita på lastbilsägarna och lastbilsåkarna? Vi bör inte tvinga dem att göra något som de säkert kommer att göra ändå.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! De förslag som framläggs i propositionen är säkerligen välbetänkta, och jag har i stort inga erinringar mot dem, utom i ett enda hänseende. Det gäller reservationen II, som utskottets ordförande redan har berört.

I motionerna I: 1180 och II: 1387 har vi rätt koncentrerat utvecklat våra synpunkter på denna fråga. Jag ber med hänvisning till vad som står i motionerna och i reservationen att få yrka bifall till reservationen II och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande har yrkat bifall till utskottets utlåtande med undantag av punkten B, vilken avser kontrollbesiktningen av ambulansfordon och vissa brandfordon.

Departementschefen har, som framgått av vad som nyss har anförts från reservant- och motionärshåll, föreslagit att förenämnda fordon skall inställas till kontrollbesiktning inom sex månader efter närmast föregående besiktning. Utskottsmajoriteten har lämnat detta förslag utan erinran, medan däremot sex av de åtta borgerliga ledamöterna i utskottet reserverat sig och velat ge Kungl. Maj:t till känna att någon vidgad besittningsskyldighet för brandfordon icke bör ifrågakomma.

Reservanterna har anförut sina skäl

Vissa trafiksäkerhetsfrågor, m. m.

för sin ståndpunkt. Bl. a. har framhållits att de årliga körsträckorna för brandfordon är relativt korta — i genomsnitt 200 mil, enligt vad som har nämnts i reservationen. Detta skulle enligt reservanterna vara ett skäl att inte kräva besiktningsskyldighet som för andra utryckningsfordon. Jag ställer mig litet frågande inför uppgiften om antalet mil men vill i motsats till reservanterna framhålla att fordon som tydligen i så stor utsträckning står i garage eller i en brandstation bör vara föremål för tätare besiktning.

Utskottsmajoriteten har anfört att dessa fordon vid användning är utsatta för större påfrestning än fordon i allmänhet. Vid utryckningar lämnas dem företräde, vilket medför ingrepp i den normala trafiken, och de skapar däri- genom vissa risker.

Utskottsmajoriteten anser att samtliga utryckningsfordon bör betraktas som en grupp i detta hänseende, och jag vill, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag, alltså även bifall till mom. B, innebärande att riksdagen lämnar förslagen till kungörelse, såvitt avser kontrollbesiktning av ambulanser och brandfordon, utan erinran.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I av herrar Karl Pettersson och Hedin.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 21 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II av herr Grebäck m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-

Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar

propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 76 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. C i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 31 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D

Herr förste vice talmannen gav pro-

positioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen IV; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sellgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. D i utskottets utlåtande nr 52, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen IV av herr Ernulf m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sellgren begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 24 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. E—G

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl.

Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar

Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m., jämte motioner i ämnet.

Genom en den 3 april 1970 dagtecknad proposition, nr 118, vilken hänvisats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga bl. a. ett vid propositionen fogat förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 1189 av herr *Hansson m. fl.* och II: 1396 av herr *Johansson* i Norrköping *m. fl.*;

B. de likalydande motionerna I: 1190 av herrar *Ernst Olsson* och *Hansson* samt II: 1397 av herr *Larsson* i Luttra *m. fl.*; samt

C. de likalydande motionerna I: 1210 av herr *Ingvar Andersson m. fl.* och II: 1418 av herr *Wennerfors*, i vilka motioner hemställdes, såvitt nu var i fråga,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 118 måtte besluta om den uppdelning av ärendena på va-nämnd och fastighetsdomstol, som angivits i motionerna.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1190 och II: 1397, såvitt avsåge frågan om avgiftsskyldighetens inträde, antaga 9 § i det vid propositionen nr 118 fogade förslaget till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lag);

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1190 och II: 1397, såvitt avsåge avgiftsskyldighet vid överlåtelse av fastigheter, antaga 11 § i förslaget till va-lag;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1190 och II: 1397, såvitt

avsåge anmälningsplikt till huvudman för installationsarbete för vilket byggnadslov ej erfordrades, antaga 17—20 §§ i förslaget till va-lag;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1210 och II: 1418, såvitt avsåge uppdelning av ärendena på va-nämnd och fastighetsdomstol, antaga 36—54 §§ i förslaget till va-lag;

E. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1210 och II: 1418, såvitt avsåge frågan om tidpunkten för va-lagens ikraftträdande, antaga punkt 1 i övergångsbestämmelserna i förslaget till va-lag;

F. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1190 och II: 1397, såvitt avsåge övergångsbestämmelser beträffande installatörsrättigheter, antaga övergångsbestämmelserna i förslaget till va-lag i de delar som ej omfattades av hemställan under E;

G. att riksdagen måtte antaga förslaget till va-lag i de delar som ej omfattades av hemställan under A—F;

H. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 1210 och II: 1418, såvitt däri yrkades avslag på förslaget till lag om betalningsföreläggande för fordringar på avgifter till huvudman för allmän vatten- och avloppsanläggning, antaga detta lagförslag;

I. att motionerna I: 1189 och II: 1396 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet uttalat icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

J. att motionerna I: 1190 och II: 1397 i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits beträffande frågan om va-nämndens kompetensområde av herrar *Ebbe Ohlsson* (m), *Ernulf* (fp) och *Hedin* (m), vilka ansett att utskottet under D bort hemställa,

att riksdagen måtte *dels* med avslag på motionerna I: 1210 och II: 1418, så-

Lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar

vitt avsåge uppdelning av ärendena på va-nämnd och fastighetsdomstol, antaga 36—54 §§ i förslaget till va-lag, dels i anledning av motionerna som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört rörande va-nämndens kompetensområde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Jag förutsätter att samtliga ledamöter av kammaren mycket noggrant har läst igenom den reservation som fogats till förevarande utlåtande och begrundat de kloka ord som står där. Med hänvisning till de orden vill jag yrka bifall till reservationen vid tredje lagutskottets utlåtande nr 54.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det är en underlig reservation som fogats vid detta utlåtande, och den borde egentligen ha utformats som ett särskilt yttrande. Reservanterna hemställer dels att riksdagen avslår de motioner som reservationen bygger på, dels att riksdagen i anledning av motionerna som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande va-nämndens kompetensområde. De uppgifter som framförs i motionerna och i reservationen skulle vara av sådant värde att de bör framföras till Kungl. Maj:t

Den tanke som ligger bakom detta krav är emellertid ganska underlig. Man hänvisar till att det pågår en utredning, nämligen den år 1968 tillsatta vattenlagsutredningen, som har till uppgift att lägga fram förslag till en ny organisationsform. Man räknar med att frågor som behandlas i vattendomstolarna därigenom kommer att överföras till särskilda fastighetsdomstolar. I avvaktn på att dessa fastighetsdomstolar inrättas, skulle en omorganisation av va-nämnden genomföras och de aktuella frågorna överföras till denna nämnd.

När sedan fastighetsdomstolarna väl blivit inrättade skall de juridiska frågorna överföras till dessa. Det är en orimlig tanke att dessa frågor sedan va-nämnden handhaft dem under kanske åtskilliga år skall överföras till vattendomstolarna. Har man en gång sagt A, får man också säga B.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 54.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A—C

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. D

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen av herr Ebbe Ohlsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. E—J

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Föredrogs vart för sig

tredje lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612);

första lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

tredje lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, m. m., och

nr 57, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.

Åtgärder för att bereda de äldre sysselsättning och trygghet, m. m. — Statsregleringen

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 14

Åtgärder för att bereda de äldre sysselsättning och trygghet, m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 46, i anledning av motioner om åtgärder för att bereda de äldre sysselsättning och trygghet, om förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället, om en kartläggning av åldringarnas förhållanden m. m. samt om utredning angående de äldres situation.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Fru **FRÆNKEL** (fp):

Herr talman! Jag skall be att helt kort få uttrycka min glädje över att allmänna beredningsutskottet i ett enhälligt utskottsutlåtande tagit med så mycket av folkpartiets program såsom det har framlagts i vår partimotion angående de äldres situation och att utskottet helt anammat förslaget om att åtgärder skall vidtas för att säkra de äldres medinflytande.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Föredrogs allmänna beredningsutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Föredrogs statsutskottets memorial nr 141, angående tilläggsstat II och tilläggs-

stat III till riksstaten för budgetåret 1969/70.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att ärendet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 17

Statsregleringen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 142, angående statsregleringen för budgetåret 1970/71.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att ärendet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Punkterna 1, 2, 17 och 18

Lades till handlingarna

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 18

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 319, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat III till riksstaten för budgetåret 1969/70 i vad avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 320, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1970/71 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar, m. m.;

nr 321, angående tilläggsstat II och tilläggsstat III till riksdagen för budgetåret 1969/70;

nr 322, angående statsregleringen för budgetåret 1970/71; och

Statsregleringen

nr 323, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1970/71;

från bevillningsutskottet:

nr 298, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen (1958:295) om sjömansskatt, m. m. jämte motion;

nr 299, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1970/71, m. m., jämte motioner; och

nr 300, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1951:790) om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

från bankoutskottet:

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om besvär över beslut av riksdagens organ; och

nr 339, angående regleringen för budgetåret 1970/71 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

från första lagutskottet:

nr 264, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet;

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1909:38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 266, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., dels ock motioner om översyn av bestämmelserna om telefonavlyss-

ning; och

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner;

från tredje lagutskottet:

nr 314, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa trafiksäkerhetsfrågor, jämte motioner i ämnet, dels motioner om ordningsregler vid transport av skolbarn m. fl.;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänna vatten- och avloppsanläggningar, m. m., jämte motioner i ämnet;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612); och

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tvångsförvaltning av bostadsfastighet, m. m.; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 342, i anledning av motioner om åtgärder för att bereda de äldre sysselsättning och trygghet, om förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället, om en kartläggning av åldringarnas förhållanden m. m. samt om utredning angående de äldres situation.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser

dels till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor:

nr 335, angående riksdagstrycket;

nr 336, angående utnyttjande av ADB i riksdagsarbetet;

nr 338, i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation angående vissa anslagsöverskridanden m. m.; och

nr 341, angående regleringen för budgetåret 1970/71 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

dels till Nordiska rådets svenska de-

Meddelande ang. höstsessionens början

legation:

nr 337, angående vissa anslagsöverskridanden m. m.;

dels till fullmäktige i riksgäldskontoret:

nr 340, angående regleringen för budgetåret 1970/71 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

dels till fullmäktige i riksbanken:

nr 334, angående flyttning till Skövde av riksbankens avdelningskontor i Mariestad;

dels ock till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond:

nr 333, angående verkställd granskning av stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1969.

Slutligen anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse till Konungen:

nr 329, angående val av en ledamot av styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 330, för herr Johan Lennart Holm att vara ledamot av styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond; och

nr 331, för herr Ragnar H:son Bentzel att vara suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

§ 20

Meddelande ang. höstsessionens början

Herr TALMANNEN yttrade:

Riksdagens höstsession kommer att taga sin början fredagen den 16 oktober kl. 11.00. Kallelse kommer att ske på sedvanligt sätt genom annonsering och tillkännagivande i radio.

§ 21

Vårsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Ärade kammarledamöter! Efter en hård och intensiv arbetsvecka har vi nu kommit till avslutningen av tvåkammar-systemets sista värriksdag.

Under den gångna sessionen har beslut fattats i många stora och viktiga frågor som berör alla medborgare i vårt land, beslut som vi hoppas skall befrämja en gynnsam samhällsutveckling. Tyvärr måste det emellertid konstateras, att arbetsbelastningen i kammaren även i år av skilda orsaker varit ojämn och framför allt kommit att bli alltför stor under sessionens slutskede. I någon mån har olägenheterna härav kanske mildrats genom att presidiet i förväg låtit meddela beräknad tid för avslutning av veckans olika plena och att dessa utfästelser i allmänhet kunnat hållas. Uppenbart är att talmanskonferensen och kammarpresidiet också i fortsättningen måste ägna stor uppmärksamhet åt planeringen och organisationen av riksdagsarbetet.

Vid början av denna session framhöll kammarens ålderspresident herr Erlander i sitt hälsningstal, att enkammarriksdagen möjligen kunde komma att framtvinga ökad självdisciplin och en förändrad debatteknik och att det skulle vara av värde om vi redan vid årets riksdag började träna för de kommande förändringarna. De senaste veckornas riksdagsarbete har givit ett rikt material för enskild begrundan av hur denna rekommendation efterföljts.

Jag tackar kammarens ärade ledamöter för värdefulla insatser i riksdagsarbetet och för visat förtroende. Till herrar vice talmän ber jag att få framföra ett tack för gott samarbete och beredvillig hjälp. Jag framför också kammarens tack till vår sekreterare för hans skickliga och säkra sätt att fullgöra de viktiga uppgifter som kammarsekreteraren har. Likaså vill jag ge

Vårssessionens avslutning

uttryck för kammarens tacksamhet till kanslipersonalen, stenograferna och vaktmästarkåren för deras förnämliga och betydelsefulla arbetsinsatser.

Jag önskar kammarens ärade ledamöter en skön och angenäm sommar. Den förestående valrörelsen kommer givetvis att medföra mycket arbete under den tid, som eljest brukar utgöra en välbehövlig andhämtningspaus för riksdagsledamöterna, men jag vågar ändå hoppas att sommaruppehållet skall ge oss alla tillfälle till rekreation och avkoppling så att vi kan möta höstens arbete med friska krafter.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr ERLANDER (s), som yttrade:

Herr talman! För de vänliga ord som Ni har riktat till kammarledamöterna ber vi att få tacka. Vi vill också tacka för den fasta hand som har lett våra förhandlingar och inte bara det utan också för det engagemang som talmannen har visat för att planlägga vårt riksdagsarbete så att det över huvud taget kan fungera på ett tillfredsställande sätt. I det tacket innesluter vi givetvis också herrar vice talmän, sekreteraren och kanslipersonalen samt inte minst vaktmästarna, vilkas arbete betyder så mycket för vår trivsel och trevnad.

Herr talman! Ni var vänlig nog att erinra om det anförande med vilket jag såsom ålderspresident öppnade denna riksdagssejour. Tyvärr blev det i hög grad missuppfattat. Jag talade om behovet av träning men inte i den mening att denna talarstol skulle användas för att träna upp riksdagsmännens talekonst, ty den fanns där förut. Jag talade däremot om att vi måste finna former, varigenom man kan föra en allsidig debatt utan att göra förhållandena odrägliga när en gång den stora enkammarriksdagen sammanträder.

Man har antytt i pressen att dessa mina ord syftade på att jag delade skallet på »pratet» i riksdagen. Det är ett

fullständigt misstag. Jag gör inte det. Det sätt på vilket vi låter alla enskilda riksdagsmän föra fram sina synpunkter är ovanligt. I de flesta parlament är denna talerätt förbehållen partiledare, regeringsledamöter och oppositionsledare. Vi vanliga riksdagsmän, herr talman, komme mycket sällan till tals, om vi sutte i ett annat parlament. Det skapar naturligtvis ibland ett intryck av kaos i debatten, som inte ens herr talmannens fasta hand kan förta, men å andra sidan ger det åt våra debatter en verklighetsnärlighet och ofta en anknytning till för hundratusentals människor väsentliga lokala problem, som jag tror att det svenska parlamentet är ensamt om.

Vi vill bevara denna rättighet för oss alla att komma fram med våra synpunkter, delta i meningsutbytet och ibland kanske ha avvikande och originella synpunkter. Jag tror, ärade kammarledamöter, att om vi skall lyckas bevara denna tradition, som är utomordentligt värdefull, för det svenska parlamentet, så måste vi börja fundera på debattekniken — jag skall inte använda ordet träning, ty det blev ju missförstått förra gången. Det är just för att bevara nyansrikedomen och det säregna i debatten som jag skulle vilja upprepa min varsamma maning att ibland tänka på kollegerna och ibland tänka också på kammarens arbetstid. Jag fullföljer alltså en tradition här när jag vidhåller min mening. Men jag skall, herr talman, inte ställa något yrkande.

Därmed har jag framfört kammarledamöternas tack till alla dem som har hjälpt oss genom denna riksdagssession.

Jag önskar nu talmännen en stärkande sommar så att ni har krafter att ta itu med en lika besvärlig riksdag till hösten.

Herr talmannen förklarade 1970 års vårssession avslutad, varefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 21.10.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 11 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att kammarens vid vårsessionens slut återstående ojusterade protokoll komme att justeras i kammarens konferensrum denna dag kl. 12.00 samt fredagen den 26 innevarande juni kl. 12.00; och tillstädeskom nu följande ledamöter:

herr Fredriksson,

herr Ekström och

» Lindkvist.

Protokollen för den 22, den 25 och den 26 nästlidne maj samt protokollet för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 26 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade och som icke justerats vid sammanträde den 11 innevarande juni, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

herr Wiklund i Stockholm,

» Lindkvist och

» Fridolfsson i Stockholm.

Protokollen för den 27, den 28 och den 29 nästlidne maj samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson